fondată în 1 95
bpt
ărie nouă

jean bart

europolis

Ilustrația copertei : *Florica Țapu*

jean bart (eug. botez)

europolis

ROMAN

CU O PREFAȚĂ DE
OCTAV BOTEZ

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ, NOTE ȘI
TABEL CRONOLOGIC DE
C. MOHANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1971

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

EDITURA MINERVA :
Toate drepturile rezervate

Ediția de față reproduce textul romanului *Europolis*, inclus în volumul II de *Scrieri* — Jean Bart, în curs de apariție la Editura „Minerva", text care a avut la bază ediția princeps : *Europolis*, Editura „Adevărul". București, 1933. Nu au fost reproduse notele prin care în ediția amintită s-au făcut unele corectări de text, ca urmare a colaționării cu capitolele păstrate în manuscris sau tipărite în periodice înainte de apariția romanului ; în transcrierea textului am menținut, în general, particularitățile fonetice și lexicale specifice autorului și epocii.

E. M.

JEAN BART
romancier *

Cînd în toamna anului 1932, întrerupînd lectura ultimelor capitole din manuscrisul romanului, cuprins de o firească emoţie, contemplam, alături de Jean Bart, în largul balcon al vilei din Balcic, peisajul marin cu azurul celest şi argintul scînteietor al undelor, priveliştc, pentru el, familiară şi scumpă, mi-am amintit de unele lucruri de odinioară.

Cu prilejul *Însemnărilor lui Neculai Manea* ale lui Sadoveanu, Ibrăileanu afirmase, în 1908, că, împreună cu marele prozator moldovean şi Brătescu-Voineşti, numai pe Jean Bart, în care realismul puternic se îmbina cu o profundă cunoaştere a vieţii, îl credea în stare să dea literaturii noastre romanul adevărat, pe care ea nu-l avea încă.

Mă gîndeam că previzările pătrunzătorului critic, ironizate mai tîrziu de unii, s-au adeverit în ce privea pe Sadoveanu, cel puţin pe tărîmul epicei istorice sau a celei de inspiraţie populară, că ele nu au fost confirmate pentru Brătescu-Voineşti care a rămas numai un maestru al nuvelei, iar privitor la Jean Bart păreau a se adeveri

* Text reprodus din volumul lui Octav Botez: *Figuri şi note istorico-literare*, „Casa Şcoalelor", 1944, pp. 100—107.

acum, dar abia după un sfert de secol. De ce acesta întîrziase atît?

Format în mediul literar de la sfîrșitul secolului trecut, în epoca eminesciană, atunci cînd conștiința artistică a scriitorilor începuse să devină exigentă, Jean Bart era stăpînit, asemeni unora dintre ei, de o veșnică îndoială și de un simț autocritic exagerat.

De aceea producea greu și cizela cu îndărătnicie, impresionat pentru totdeauna de vorbele pe care în casa lui Vlahuță le auzise de la Caragiale: „Scrisul nu-i un joc agreabil, ci o muncă chinuitoare, cumplită; lumea confundă pe bijutieri cu tinichigiii și pe arhitecți cu zidarii".

Deplin conștient de dificultățile tehnice ale romanului, ezitînd mereu, deși a aspirat totdeauna la dînsul, Jean Bart a preferat mai degrabă să condenseze în cîteva nuvele, gen literar cu deosebire cultivat pe atunci, subiecte care comportau — lucru de altfel remarcat de unii — situații, motive și material de roman.

Și din această cauză: *Datorii uitate*, *Prințesa Bibița*, *După douăzeci de ani*, cu toată ascuțimea observației, subtilitatea psihologică sau, uneori, poezia, în genere recunoscute, prezintă unele defecte de compoziție, cuprinzînd pe alocuri elemente parazite, fragmente adesea interesante de roman social sau sentimental, dar constituind din punct de vedere artistic un balast în unitatea organică a nuvelei.

Un obstacol desigur mai însemnat decît scrupulele sau șovăirile de ordin artistic au fost însă multiplele și variatele lui îndeletniciri profesionale. Ele nu i-au dat decît prea puțin răgaz pentru munca de concentrare, tenace și îndelungată, pe care orice roman, cînd nu-i o simplă fabricație în serie, o cere imperios scriitorului.

Exemplar neobișnuit de umanitate bogată, armonioasă și complectă, Jean Bart nu a făcut artă decît în ceasurile lui libere și numai cînd a simțit că are ceva de spus.

Socotindu-se mai mult un diletant in această materie, el s-a crezut totdeauna dator să consacre partea cea mai mare a timpului ocupațiilor direct sau în legătură cu meseria lui de militar, marinar, diplomat, funcționar superior în Ministerul Muncii, delegat al statului român în Suedia și în Statele Unite, alteori la Paris sau Geneva.

Cei care au lucrat aproape de el știu ce abil, prob și demn a îndeplinit unele misiuni dificile, competența și pasiunea pe care a pus-o în chestia Dunării, problemele navale, munca în porturi sau asistența socială, contribuția lui prin scris și faptă în aceste domenii.

Un amic din tinerețe, care îi prețuia talentul, regretînd că scrie atît de rar, i-a spus într-o zi, nu fără o nuanță de ironie: „Ce păcat pentru literatura română că dumneata ai avut, lucru rar și chiar neiertat de unii, în țară la noi, naivitatea să iei în serios slujbele de stat care ți-au fost încredințate!"

Dar întîrzierea ca și scrupulele artistice legate de apariția romanului, terminat abia în toamna vîrstei și a cărui anevoioasă gestațiune, întreruptă de lungi intervale, a durat aproape cinci ani, nu cred că au stricat operei.

Am, dimpotrivă, impresia că au contribuit să-i dea într-o largă măsură, mai multă substanță, densitate, adîncime.

Căci, și spre deosebire de atîtea romane, prea des produse grăbite sau facile, ale unor autori tineri, ce nu au avut încă vreme să trăiască viața și mai puțin încă să mediteze asupra ei și care ne jignesc la tot pasul printr-un literaturism artificial, convențional și factice, lectura lui *Europolis* ne lasă, înainte de toate, impresia de verosimil, trăit, autentic.

Ficțiunea se impune cititorului, intens și uneori fascinant, căci acesta simte la orice pagină că un om care a cutreierat mări și oceane, venind în contact cu o

faună umană variată și diversă, a dat la lumină aici rodul copt și sinteza unei experiențe personale din cele mai vaste.

O dovadă a sincerității și probității lui de artist e faptul că Jean Bart a localizat acțiunea plină de mișcare și patetic a romanului în micul port de la gurile Dunării, unde, în calitate de comisar maritim, și-a petrecut anii maturității, și a cărui viață o cunoștea ca nimeni altul sub toate aspectele și în cele mai infime amănunte. În acest centru curios și unic, el ne înfățișează un număr impunător de personaje, fiecare din ele cu fizionomia lui distinctă, ființe ce se agită, iubesc sau urăsc, animate de pasiuni intense și violente, care mînă pe unii la sacrificiu, pe alții la acțiuni ilicite, avînd uneori ca epilog sinuciderea sau moartea. Eroii principali, lucru firesc acolo, unde colonia elenă alcătuiește elementul etnic dominant, sunt greci levantini, copii ai soarelui sudic, pe care imaginația aprinsă îi predispune la iluzie, iar sîngele clocotitor la gesturi și manifestări iuți, subite, rizibile, de obicei, dar fatale și funeste, prin urmările lor, cîteodată.

Alte figuri pregnante sunt ofițeri ai flotilei noastre, lumea în care Jean Bart și-a petrecut tinerețea și de care, oricît de variate au fost ocupațiile lui mai tîrziu, sufletește, a rămas legat totdeauna. Pe primul plan se desprind, cu o deosebită intensitate, două femei: focoasa, romantica și vanitoasa Penelopă, un fel de Madame Bovary orientală, în contrast cu delicioasa și nefericita Evantie, grațioasă floare exotică, care, transplantată într-un mediu neprielnic, se stinge cu nostalgia peisajului tropical.

Dar cît de viu sunt înfățișați de asemeni: bietul soț înșelat Stamate Marulis sau fratele lui, Nicola, americanul, fostul pușcăriaș din Guyana, îmbrățișat de toată lumea pentru presupusa lui bogăție, cînd sosește în Sulina, și apoi hulit și respins de aceiași oameni, cînd iluzia

colectivă se risipește ; Angelo Deliu, Don Juanul, expert, rafinat și lipsit de milă în aventurile lui galante sau visătorul, scrupulosul și timidul Neagu.

Fără a insista asupra numeroaselor figuri secundare (enigmaticul Maistru Jack, simpaticul medic Barbă-Roșie, Ahile Buzatul și atîția alții), schițate în trăsături sumare, dar greu de uitat, remarcînd, în treacăt, vioiciunea și desăvîrșita naturalețe a dialogului, prefer să mă opresc asupra altor particularități ale acestui roman, abil compus, bine închegat, de solidă și masivă construcție.

Conducînd cu dibăcie mai multe acțiuni paralele care rămîn totuși subordonate țelului final, fără a fi niciodată prolix, didactic sau monoton, talentul complex și cu multe coarde al lui Jean Bart izbutește să alterneze cu măiestrie scene de erotism, uneori delicate (idila Evantiei și Neagu), alteori îndrăznețe, deși tratate fin, discret și totdeauna în limitele decenței (seducerea Evantiei de către Deliu), cu altele străbătute de suflu tragic (sinuciderea și înmormîntarea Penelopei), sau pline de haz și invincibilă vervă (balul marinei sau cheful de la varieteul „Englitera").

Cine, față de acestea din urmă, va mai împărtăși părerea lui M. Dragomirescu, care, recunoscînd lui Jean Bart odinioară, unele însușiri de descriptiv și liric, afirma că este lipsit cu totul de simțul umorului ?

Elementul satiric, existent în unele din nuvelele lui și vizînd de obicei pretenții și ambiții nejustificate, dar mai ales diversele forme de naționalism șovin și interesat, se întrevăd și aici pe alocuri, dar, în acest roman, în primul rînd de narațiune pură, el nu ia niciodată un caracter direct sau virulent, rămînînd mai totdeauna învăluit într-o ușoară și discretă ironie.

Însă, ceea ce autorul a urmărit în *Europolis*, și episoadele lui variate se întregesc între ele din acest punct de vedere, este să ne redea fizionomia însuflețită, dramatică și completă a Sulinei.

Cu toată profunzimea de personaje de toate categoriile, eroul principal al romanului e micul port cosmopolit, cu mozaicul său de rase diverse, înfățișat sub aspectele cele mai diferite, de la Comisiunea Europeană cu protocolul și tradițiile ei învechite pînă la tavernele în care foiesc marinari beți și aventurieri atrași de setea cîștigului, sau cheiul unde muncitorii încarcă vapoarele, se încaieră pentru pîinea zilnică, sau se odihnesc tolăniți la arșița soarelui de amiază.

Viața portului, în totul dependentă de recolta anuală a țării, este de asemeni zugrăvită în capricioasa și fatidica ei devenire, cu perioade de belșug, alternînd cu altele de decadență, și nu lipsesc nici indicii alarmante, care prevestesc apropiata ruină.

Cadrul celor mai multe din scrierile lui Jean Bart, fiind, din cauza profesiei și experienței lui directe, adesea nautic sau exotic, unii critici au fost înclinați să-l scoată un fel de Loti român, pictor sau poet al mării, îndrăgostit de țări depărtate, costume bizare sau moravuri curioase.

Jean Bart a prețuit totdeauna pe marele scriitor francez pentru viziunea intensă și grandiosul lui simț cosmic, dar spiritul de observație al lui Loti i se părea superficial și temperamentul lui senin și echilibrat se opunea nihilismului subiectiv și amar al acestuia.

Desigur, peisajul marin nu lipsește din *Europolis* și imaginea Constantinopolului, răsărind în amintirea Penelopei, sau aceea a Sulinei, desfășurîndu-se în succesiunea anotimpurilor, dovedesc măiestria artistului, dar ceea ce atrăgea în primul rînd pe Jean Bart nu era pitorescul exterior, ci particularitățile sufletului omenesc, fasonat de ambianța socială.

Observator ager și pătrunzător, pururi pasionat de documentul viu (au rămas de la el numeroase carnete în această privință), Jean Bart a fost totdeauna un discipol

al marilor realiști francezi, Maupassant și Daudet cu deosebire.

Prețuind înainte de toate realitatea palpabilă și tangibilă, el nutrea o adevărată aversiune pentru tot ce i se părea fantastic, nebulos, patologic; după cum nu-l atrăgeau nici analizele sufletești microscopice, gen Proust, a cărui operă, cu toate insistențele unor amici nu l-am putut convinge s-o citească.

Asemeni meșterilor săi, el a urmărit să redea viața cotidiană din mediul care îi era familiar, în ce avea tragic sau comic, căutînd să surprindă gestul sau vorba care relevau ceva din fizionomia individuală și psihicul unui ins înfățișat mai totdeauna dinamic, prin trăsături sumare, dar sugestive.

Supunerea fidelă și probă, conștiincioasă și neprevenită la materialul observat, nu a luat însă la el caracterul unei anchete științifice sau al unei disecții medicale, și acest scriitor atît de obiectiv ca metodă nu a rămas niciodată, față de figurile sau întîmplările evocate, rece sau indiferent.

*

Romanul românesc în plină efloreșcență azi, ne-a dat în ultimii ani cîteva opere cu adevărat remarcabile.

E destul să pomenesc fresca de psihologie colectivă rurală, amplă și viguroasă a d-lui Rebreanu, *Răscoala*, romanul de stranie și fantastică atmosferă al regretatului Gib. Mihăescu, *Rusoaica*, pătrunzătorul și lucidul *Pat al lui Procust* al d-lui Camil Petrescu, cu tehnica lui îndrăzneață, *Rădăcini* al d-nei Hortensia Papadat-Bengescu, operă, oricît de mari i-ar fi defectele, unică prin adîncimea și subtilitatea sondajului interior, sau *Enigma Otiliei* a d-lui G. Călinescu, roman balzacian de solidă factură a vieții noastre urbane. Alături de acestea, deși inovînd desigur mai puțin și rămînînd mai fidel tradiției

literare a genului, *Europolis*, ignorat de unii sau nesocotit de alţii, înseamnă totuşi o dată în proza noastră[1]. După cum, cu *Jurnalul de bord*, atît de limpede şi sobru, Jean Bart a adus pentru întîia oară într-o literatură bogată mai ales în plugari sau păstori, marea, cale pe care, cum observa Arghezi, cu prilejul morţii scriitorului, nu a fost urmat, cel puţin cu un talent egal, de nimeni, *Europolis* înavuţeşte romanul românesc cu un aspect inedit al realităţii noastre geo-etnice, viaţa de port cosmopolit cu pitorescul şi fizionomia lui proprie.

Dar ceea ce face pentru cititor originalitatea şi farmecul romanului, mai mult poate decît caracterul său realist şi dramatic, e acel imponderabil care pluteşte pe deasupra paginilor, ca o subtilă aromă: regretul duios pentru lucruri care ar fi putut fi, dar n-au fost, nimicite de un destin înplacabil, ca şi un accent resemnat, dar vibrant, de compătimire faţă de victimele lui şi de eterna suferinţă omenească.

OCTAV BOTEZ

---

[1] În frumoasa, dar subiectiva şi mult discutata sa *Istorie a literaturii române*, dl G. Călinescu vorbeşte despre „simpaticul roman, scris cu îndemînare, deşi fără adîncime", recunoscînd că „mediul naval şi societatea interlopă a portului sunt înfăţişate cu multă competenţă".

Sub titlul *Sirena nera*, *Europolis* a fost tradus în limba italiană de d-na Silvestri Giorgi. Publicat în colecţia „I grandi successi stranieri" din Milano, romanul a avut un mare succes de librărie. Prima ediţie fiind repede epuizată la finele lui 1942, a doua a apărut în primăvara acestui an [1944] (n.a.).

TABEL CRONOLOGIC *

1874 *28 noiembrie:* Se naşte Eugenie Botteḍu „la casa părinţilor sei din strada a doua cu n° 84, fiu a d-lui capitanu Panaite Botteḍu de profesiune militaru şi a d-nii Smaranda Botteḍu, născută Mihail, de profesiune liberă, ambii cu domiciliul în Tîrgul ŭ Burdujeni". Despre părinţii lui Panait Botez, tatăl lui Eugeniu, se cunosc puţine date, aşa cum va mărturisi mai tîrziu scriitorul: „După tată, prea puţine informaţii am, adică despre părinţii tatii, căci el a trăit pînă în timpul războiului, dar despre bunicul, nici o ştire. Pare că l-a părăsit, s-a despărţit de mama lui, a plecat nu se ştie unde. Foarte puţine rude am din partea tatii." Memoriile generalului Panait Botez, păstrate în manuscris, la urmaşii scriitorului, aruncă însă o lumină clară asupra filiaţiei paterne a lui Eugeniu: „Pe malul drept al Bistriţii, dinjos de Bacău, este satul Creminea. În curtea din sat locuia posesorul moşiii, un grecu cu numile

* Datele cuprinse în prezentul tabel cronologic sînt extrase din monografia: *Jean Bart — Marinarul şi scriitorul*, aflată în faza de definitivare.

de Alecu Andricadi, cu soţia sa Catinca, românca. La 1843, april 3, se născu un băietu : la botez îi dete numile de Panaite. Nu tîrziu, traiul dintre soţi înrăutăţindu-se, după cîteva luni de la naşterea băietului se devorţă" (*Memorii*, ms. inedit, p. 1). Băiatul, rămas la început în grija tatălui, mama fiind fără avere, este încredinţat apoi preotului Neculai Corbu din Schitul Frumoasei care îl creşte ca pe copilul său. Peste ani, Catinca vine să-şi vadă băiatul care află astfel că cei care îl crescuseră nu erau părinţii lui adevăraţi. Dat la şcoală la Bacău, unde este înscris de mama sa, sub numele ei de familie, Botez, Panait nu se mai întoarce în sat, descurcîndu-se singur printre străini pînă în iunie 1859, cînd se înscrie ca voluntar în armată, în compania 1, din regimentul 5 de linie, din Iaşi, care tocmai poposise o noapte în Bacău, în drum spre Băicoi, unde urma să se concentreze întreaga armată a Principatelor Unite. Din voluntar, urcînd toate treptele ierarhiei militare, va ajunge general. Mama scriitorului, absolventă a unui pension de franţuzeşte, era fiică a căminarului Nastasachi Mihail din Tg.-Ocna, oraş considerat de scriitor ca „leagăn al familiei" sale şi în care Eugeniu îşi va petrece multe din vacanţele de elev. Despre familia bunicului dinspre mamă, stirpe a Movileştilor şi înrudită cu aceea a lui Gheorghe Sion, Eugeniu Botez va relata mai tîrziu, într-un interviu, la întrebarea : Cum de a ales cariera de marinar ? „— Mi se urîse cu muntele. Toţi strămoşii mei au fost oameni de la munte. Cunoşti Tîrgul-Ocna şi Băile

«Nastasache», zici. Ei bine, acest Nastasache Mihail, din familia Movilă, e bunicul meu. Serdarul Mihălucă, tatăl lui, el e cel care a descoperit în timpul unei vînători de urşi, primul izvor mineral la Tîrgul-Ocna. Acesta e izvorul numărul 1, despre care scrie într-un loc Kotzebue, autorul lui *Lascar Viorescu*, povestind episodul acestei descoperiri a serdarului Mihălucă. Pentru familia noastră el e cel care a descoperit, dacă pot spune, apa. Eu, ca un netrebnic, numai am explorat-o. Am pornit-o de la izvor, am ajuns la Dunăre, şi am trecut în mare şi în ocean. Sunt acum un comandor la pensie..."

Căsătoria dintre căpitanul Panait Botez, detaşat în fruntea unei companii la „Castelul" de lîngă Tg.-Ocna, şi fiica lui Nastasachi Mihail, Coca, cum era alintată în familie, are loc la 2 iulie 1870, după ce, la 22 mai, căminarul legalizase la Tribunalul din Bacău o foaie de zestre prin care dona fiicei sale băile de peste apa Trotuşului, moştenire de la serdarul Mihălucă, tatăl căminarului, cel care descoperise şi băile de la Slănic. În faţa băilor era amenajat un frumos parc, cunoscut pînă astăzi de cei mai în vîrstă locuitori din Tg.-Ocna sub numele de „Parcul Nastasachi". Panait Botez va fi proprietarul băilor pînă în 1897, cînd le vinde primăriei oraşului Tg.-Ocna, parcul devenind astfel grădină publică.

1874—1878 Eugen Botez îşi petrece primii ani ai copilăriei în tîrguşorul Burdujeni, într-o casă închiriată de tatăl său, în faţa clădirii

în care se afla compania de grăniceri, al cărei căpitan era Panait Botez : „o casă albă, cu ferești multe, joasă și veche, pe care mușchiul crescuse înnegrit de ploaie și de vreme", unde poposea adesea, trecînd frontiera, și Eudoxiu Hurmuzachi, cel care a găzduit revoluționarii moldoveni la 1848.

1877 *19 martie :* La trei zile după ce s-a declarat mobilizarea pe întreaga țară, căpitanul Panait Botez pornește, în fruntea companiei, de la Burdujeni la Iași, iar de acolo spre Dunăre. Momentul despărțirii va fi evocat mai tîrziu de scriitor : „Cînd a plecat tata în războiul cu turcii, eu eram mic de tot, așa de mic, încît mă săltam în vîrful picioarelor ca să-l pot apuca de urechi pe Mochi, cînele nostru cel mare..." „Mama și noi, copiii toți, grămadă în trăsura cea largă de la țară, înaintam la pas în mijlocul mulțimii..." „Și prin atîtea rînduri de puști și pene de curcan înfipte în căciuli, zăresc trupul înalt al tatei săltînd ușor călare în capul companiei de dorobanți..." „La răscrucea drumului, cînd se rup rîndurile și fiecare ostaș își ia rămas bun de la cei dragi, tata vorbește încet, întunecat, ceva ; ne ia apoi la rînd pe fiecare, ne ridică în sus și ne sărută pe amîndoi obrajii, ne strînge la piept și noi ne ținem agățați de gîtul lui. Cu ochii tulburi se scutură, se îndreaptă și ne spune cu glas schimbat : «Să fiți cuminți, să ascultați de mama»" *(În ziua despărțirii, Scrisorile tatei).*

1878 Familia maiorului Panait Botez se mută la Iași, unde, ceva mai tîrziu, își va ridica o casă în Fundacul 40 de Sfinți, nr. 4.

1883 În toamnă. este înscris la Şcoala de băieţi nr. 2, din Păcurari, unde în clasa a II-a (1884—1885) are norocul să fie elevul celui mai iubit dascăl al Iaşului de pe atunci, scriitorul Ion Creangă. În catalogul scris de mîna lui Creangă (păstrat la Arhivele Statului Iaşi), Eugeniu Botez figurează al treilea, are cea mai bună frecvenţă din clasă şi note peste 7. Scriitorul va evoca mai tîrziu, atît la radio cît şi în presă, figura dascălului pe ale cărui manuale a învăţat în primii ani de şcoală : „Printre atîţia dascăli severi şi înăcriţi care mi-au chinuit cu orele de clasă zilele copilăriei, îmi apare figura blîndă şi jovială a lui Ion Creangă pe care toţi băieţii îl iubeau. Omul acesta... veşnic cu surîsul pe buze, radia pretutindeni, pe stradă, ca şi în clasă. în vorbă ca şi în scris, aceeaşi lumină, bunătate şi veselie." Că scriitorul Ion Creangă, printre altele şi institutor, ştia să ceară unui elev în clasă să fie bun şcolar, iar în orele libere neîntrecut la joc. se vede şi din cele relatate în continuare : „Stam în Sărărie şi iarna ne dam drumul cu săniuţa pe lunecuşul rîpii de la Scăricica, trecînd ca săgeata prin faţa bojdeucii lui Creangă. Într-o zi dascălul nostru care privea din cerdac, şi-a aruncat de pe umeri o cataveică scurtă de blană de vulpe şi a ieşit la portiţă. Oprind sania din coadă, după ce şi-a îndesat bine în cap căciula de oaie, a încălecat cît era de mare pe săniuţa mea şi a pornit la vale, ca să ne înveţe pe noi *mucoşii* cum trebuie să cîrmim sania la cotitură."

1887 Termină clasa a IV-a primară, la aceeaşi şcoală din Păcurari unde îl înscrisese tatăl său, cu patru ani în urmă. În aceşti ani are fericitul prilej să-l vadă la Iaşi pe luceafărul poeziei româneşti, Mihai Eminescu, aşa cum va mărturisi mai tîrziu scriitorul : „Pînă azi păstrez clară în fundul minţii icoana marelui Eminescu. Restabilit după primul acces de boală, se plimba singuratic, melancolic, pe sub teii din grădina Copoului. Noi băieţii de şcoală îl pîndeam de la distanţă şi ne uitam la dînsul ca la o fiinţă extraordinară..." „Am visat şi eu în grădina Copoului chiar sub teiul lui Eminescu. Am văzut pe Eminescu ! n-am vorbit cu el, pentru că eram copil."

1887—1889 La Iaşi termină două clase gimnaziale. Încă din anii gimnaziului face cunoştinţă cu presa progresistă a Iaşului, aşa cum va mărturisi mai tîrziu într-un preţios articol, intitulat *Misterul casei din Sărărie :* „În drum spre şcoală, treceam în fiecare zi prin faţa unei case vechi, cu geamlîc, tupilată în fundul unei curţi mari. La poartă, pe-o tablă neagră, era scris cu litere albe : *Revista Contimporanul...*" „O fată, servitoare la Ion Nădejde, venea să ia apă de la fîntîna din curtea noastră. În schimbul unei perechi de mănuşi de mătase, furate din scrinul mamei, fata mi-a adus într-o seară, sub şorţ, un pachet... zece reviste *Contimporanul,* toate acelaşi număr. Luase la repezeală din pachetele pentru expediţie. Am oprit un număr şi celelalte le-am împărţit a doua zi băieţilor la şcoală" *(Misterul casei din Sărărie).* In-

fluența lecturilor și înțelegerea lor, în limitele perceptivității vîrstei, l-au îndemnat pe tînărul elev la activități care contraveneau disciplinei școlare a timpului : „În clasa întîia gimnazială umblam fugar de la școală și călăuzeam grupe de țărani pe străzile Iașului, veniți pentru întruniri la club, ca să ceară pămînt și drepturi. În clasa a doua, în vacanță, la moșia unei rude, împărțeam pe ascuns broșuri de propagandă la o stînă unor ciobani care nu știau carte". „...Apucăturile mele de pe-atunci l-au făcut pe tata să mă bage în școala militară."

1889 *28 august :* Este înscris de tatăl său la Școala fiilor de militari din Iași, în urma aprobării Ministerului de Război. La nr. matricol 876/1889 îl găsim menționat pe viitorul comandor : „fața brună, ochii căprui, părul castaniu, sprîncene negre". Aici are colegi pe Gheorghe Brăescu, cu trei ani înaintea lui, și pe Emil Gârleanu, absolvent al școlii în iulie 1894. Ca elev la Școala fiilor de militari din Iași, Eugeniu Botez, ca și în anii de gimnaziu, are purtări care contrariau spiritul cazon și pe superiori. În acest sens scriitorul însuși mărturisește : „Eu eram acela care, elev al Liceului militar din Iași, distribuiam printre colegi cărți și broșuri socialiste, pînă într-o zi, cînd generalul Macarovici, atunci colonel și comandantul Școalei fiilor de militari, m-a descoperit și m-a băgat la închisoare. Am scăpat numai datorită intervenției tatălui meu, colonel activ, care era în raporturi camaradorești cu directorul meu".

Prin primii ani de școală, prin anii gimnaziali și prin cei de la Școala militară, scriitorul s-a considerat întotdeauna un fiu al Iașului. Aici apucase încă în viață pe cîțiva reprezentanți ai generației de la 1848 și i-au rămas vii întipărite în minte unele figuri de unioniști moldoveni. Apoi mulți dintre membrii „Junimii" i-au fost profesori. Însă o deosebită importanță pentru formarea personalității de mai tîrziu a scriitorului a avut-o legătura cu *mișcarea* aceea „ciudată" care, așa cum va afirma scriitorul mai tîrziu, în 1926, „ar merita să fie studiată amănunțit pentru a înțelege structura sufletească, spiritul timpului și formarea caracterelor tinerimii din acea vreme". Vorbind mai tîrziu despre atmosfera Iașului din anii adolescenței sale, Jean Bart va înțelege, ca și Ibrăileanu, prin mișcare socialistă, „un curent de idei umanitare și generoase, închegate în acel socialism romantic". Era imaginea despre socialism mai ales a intelectualității din acea vreme.

1894 12 iunie : Debutează în publicistica socialistă. În ziarul *Munca* (an. V, nr. 12), apare primul articol scris de Eugeniu Botez : *D. Vlahuță să ne dumerească.* Articolul este semnat : „Gh. Rot... Iași", după numele croitorului de la Școala fiilor de militari din Iași : Gheorghe Rotopană.

26 iunie : După răspunsul împăciuitor al lui Vlahuță, tipărit în *Munca* din 19 iunie 1894, Eugeniu Botez scrie articolul *Dragostea domnului Vlahuță pentru muncitori (Munca,*

anul V, nr. 17). Articolul semnat : „Un muncitor" cere schimbarea atitudinii revistei *Viața* față de mișcarea muncitorească. Referitor la debutul în presa socialistă, scriitorul va mărturisi mai tîrziu : „Am început a activa ca socialist la vîrsta de 16 ani. Atunci am urmărit cu pasiune polemica dintre *Evenimentul literar*, *Adevĕrul literar și Munca* de o parte și *Viața* de altă parte. Primul articol l-am publicat în *Munca*... Vlahuță mi-a declarat mai tîrziu că a fost foarte impresionat de cele ce am scris și credea că autorul era într-adevăr un uvrier."

1 iulie : Elevul Botez Eugeniu este declarat absolvent al Școlii fiilor de militari din Iași.

14 septembrie : Încetează de a mai figura înscris la Școala fiilor de militari din Iași ; trece la Școala de ofițeri din București. „La școala militară comună tuturor armelor, din Dealul Spirii din București, numele lui e purtat pe buze de tinerii camarazi."

25 septembrie : Tot în ziarul *Munca* (anul V, nr. 30) Eugeniu Botez publică articolul *Internaționala*, dedicat cîntecului mobilizator al proletariatului. Articolul este semnat „Tr.", prescurtare de la „Trotuș", pseudonim ce va însoți și primele sale scrieri literare.

1896 1 iulie : Este declarat absolvent al Școlii de ofițeri din București, obținînd gradul de sublocotenent, după care face Școala de aplicație a marinei (6 luni) la Galați și se îmbarcă pe bricul *Mircea*, navă-școală ata-

şată pe lîngă şcolile marinei pentru instrucţia pratică a ofiţerilor şi elevilor.

1 august : Ca sublocotenent pe bordul bricului *Mircea* şi elev la Şcoala de aplicaţie a marinei, face prima călătorie în Marea Neagră, călătorie pe care o va consemna apoi în *Jurnalul de bord.*

Ca supliment al ziarului socialist *Lumea nouă,* apare la Bucureşti (între 28 ianuarie şi 28 decembrie) *Lumea nouă literară şi ştiinţifică,* unde, în nr. 24, va vedea lumina tiparului prima scriere literară a lui Jean Bart : *Iapa căpitanului,* semnată cu pseudonimul „Trotuş". Nemulţumit de felul cum scria, nu mai încredinţează nimic tiparului timp de cîţiva ani.

1897 *1 aprilie :* Sublocotenent la Diviziunea de Mare.

1898 *1 aprilie :* Sublocotenent la Inspectoratul Navigaţiunei din porturi.

10 decembrie : În *Adevĕrul de joi* (an. I, nr. 9), supliment literar al ziarului *Adevĕrul,* apare una din cele mai bune schiţe ale autorului, *Moartea pilotului,* prima scriere semnată „Jean Bart", pseudonim care va deveni de acum încolo numele literar al lui Eugeniu Botez. Alegerea acestui pseudonim se datoreşte lecturilor de pe cînd era elev şi admiraţiei neţărmurite pentru Jean Bart (1650—1702), viteazul marinar francez (la început corsar), care prin isprăvile şi îndrăz-

neala sa, devenite legendare, a reuşit, cu toată originea modestă, să fie numit căpitan de escadră pe timpul lui Ludovic al XVI-lea şi înălţat la rangul de pair.

1899 21 ianuarie : Începe colaborarea frecventă la revista *Pagini literare,* din primul număr, prin scrierea *Din concentrare,* datată : „Galaţi 1898".

1 aprilie : Sublocotenent la Apărarea porturilor fluviale.

17 iunie : În *Pagini literare,* nr. 22, apar primele file din cea mai valoroasă scriere din tinereţe, *Jurnalul de bord.* Fragmentul semnat „Jean Bart" este intitulat : *Dintr-un jurnal de bord. Sulina, 1 august 1896.*

1900 1 ianuarie : Începe colaborarea la *Noua revistă română,* prin publicarea, încă din primul număr, a scrierii *La bătrîneţe,* cărcia, la includerea în volum (*Jurnal de bord. Schiţe marine,* 1901) îi va schimba titlul în *Rătăcit.* În *Noua revistă română* tipăreşte şi fragmente din *Jurnal de bord.*

martie : La Brăila apare *Revista maritimă,* scoasă de 90 de membri fondatori din cadrele armatei şi condusă de Comandamentul marinei. La nr. 68, îl găsim ca membru fondator pe sublocotenentul Eugeniu Botez. Este prima revistă de prestigiu care-şi propune susţinerea intereselor marinei româ-

nești. Avea în vedere și completarea instrucției tehnice a ofițerilor.

1 aprilie : Sublocotenent la Depozitul echipamentului marinei.

aprilie : În numărul 2 al *Revistei maritime* îl găsim menționat ca secretar de redacție pe Eugen Botez. Începînd din aprilie 1900 și pînă în februarie 1901 (ultimul număr de apariție al revistei) va fi prezent în toate numerele revistei, uneori și cu cîte trei materiale.

iunie : În aceeași *Revistă maritimă,* Eugen Botez începe tipărirea, număr de număr, a o serie de cercetări proprii asupra acțiunilor navale purtate pe Dunăre în trecut, cercetări ce vor fi incluse în volumul *Războiul pe Dunăre* (1905), scos în colaborare cu locotenentul N. Kiriţescu.

1901 martie sau aprilie : La București, la editura „Eminescu". apare prima carte a scriitorului : *Jurnal de bord. Schițe marine și militare,* cu ilustrații de pictorul Arthur Verona, întîmpinată elogios de critica literară. Cea dintîi recenzie apare în *Noua revistă română* (15 mai), nesemnată, dar aparținînd lui H. Sanielevici, ca în nr. 7—8 (iulie-august) din *Arhiva* cartea să fie recenzată de Emilgar (Emil Gârleanu). Un puternic răsunet are apariția volumului și peste munți, în Transilvania. În *Tribuna poporului,* Ilarie Chendi salută astfel apariția *Jurnalului de bord :* „În culori vii vedem înaintea noastră marea întinsă. Vaporul român (O, noi nu știm ce fru-

mos poate fi un vapor român !), în coastele căruia se citesc literele MIRCEA şi pe care fîlfîie superbul nostru tricolor, străbate valurile ameninţătoare."

1 aprilie : Sublocotenent la Divizia de Dunăre.

10 mai : Eugeniu Botez este ridicat la gradul de locotenent şi repartizat la Divizia de Mare.

1902—1903 : Locotenent la Divizia de Mare.

1903 25 martie : În urma raportului prezentat de Ion Bianu, Academia Română premiază *Jurnalul de bord* cu o parte din premiul divizibil „Adamachi". Aceeaşi sumă din premiu (600 lei) se acordă poetului St. O. Iosif pentru volumul *Poezii 1901—1902.*

Împreună cu comandorul Cezar Boerescu, lt. Neculai Ionescu-Johnson şi sublt. A. Negulescu, lt. Eugen Botez ţine cursuri la Şcoala de adulţi din Galaţi, la secţia a III-a (Academia populară). Profesorii ofiţeri au fost trimişi în ancheta Consiliului de război fiind învinuiţi că duc o activitate *socialistă.* Sînt salvaţi de Spiru Haret, ministrul Instrucţiunii Publice, care susţine că „aceşti oameni trebuiesc decoraţi, nu pedepsiţi, pentru că îşi sacrifică timpul liber spre a lumina poporul".

1904 16 aprilie : Locotenent la Depozitul Echipamentului Marinei. În acest an i se conferă Ordinul Coroana României clasa a V-a.

1905 ***1 aprilie :*** Este numit locţiitor al căpitanului de port din Călăraşi.

Legături cu potemkimiştii : „conducătorul răsculaţilor, Matuşenko, în semn de pioasă şi tovărăşească amintire pentru dragostea arătată de Jean Bart, i-a făcut un dar de preţ : pecetea crucişătorului *Potemkin*".

15 noiembrie : Începe colaborarea, încă din primul număr, la *Curentul nou* din Galaţi, cu scrierea *În ziua despărţirii,* scriere memorialistică ce evocă plecarea tatălui său pe front în campania din 1877.

1906 ***martie :*** Sub conducerea lui C. Stere, apare la Iaşi *Viaţa românească,* din al cărei cerc va face parte Jean Bart şi fratele său Octav Botez. Jean Bart va colabora la revista ieşeană de-abia la începutul anului 1908, deşi a fost considerat pretutindeni ca făcînd parte de la început din grupul *Vieţii româneşti.*

1 aprilie : Locotenent la Divizia de Dunăre.

10 mai : Este ridicat la gradul de căpitan la Divizia de Dunăre. Tot în acest an va fi decorat cu Medalia jubiliară.

vara : Renunţă la postul de căpitan de port la Călăraşi şi îmbarcat pe un vapor comercial face o călătorie în Scandinavia.

1907 La începutul anului ia fiinţă la Galaţi, din iniţiativa lui Jean Bart, „Salonul literar".

În primăvară izbucnesc marile răscoale țărănești. Prin tactul său. căpitanul Eugeniu Botez va fi socotit un „pacificator", „fără să tragă un glonț".

14 iulie : Căpitanului Eugeniu Botez i se conferă distincția de „Comandor al ordinului sîrb «Sf. Sava»".

Este distins cu medalia de argint „Expoziția națională 1907", pentru scrieri militare.

1907—1908 Căpitan la Divizia de Dunăre.

1908 ianuarie, februarie : În două numere ale *Vieții românești* apare nuvela *Datorii uitate,* în ambele cu mențiunea „fragment". Așa cum mărturisește autorul însuși, se gîndea să scrie un roman cu acest titlu. N-a mai revenit asupră-i, nuvela rămînînd în esență așa cum a văzut lumina tiparului în revistă. De menționat că din 1908 pînă în 1922, cînd începe colaborarea la *Adevărul literar și artistic,* Jean Bart își va tipări scrierile literare aproape în exclusivitate în *Viața românească.*

1909 Colaborează la revista *Dunărea-de-Jos* din Galați.

La 1 aprilie fiind trecut de la Divizia de Dunăre la Inspectoratul porturilor care avea sediul la Galați, scriitorul participă din plin la viața culturală a orașului de pe malul Dunării. Împreună cu magistratul Corneliu Botez, poetul socialist C. Z. Buzdugan, profesorii C. Calmuschi, Grigore Forțu, H. Sanielevici, avocatul și publicistul George Orleanu

şi Grigore Trancu-Iaşi, face parte din comitetul pentru comemorarea lui Eminescu, la a cărui întrunire ţinută la 3 aprilie se hotărăşte : 1. Organizarea unui festival comemorativ la Galaţi, în cadrul căruia, pe lîngă producţiuni muzicale, declamaţiuni, să fie reprezentată piesa *Sărmanul Dionis*, încredinţată spre dramatizare lui Jean Bart, G. Orleanu şi C. Calmuschi ; 2. Scoaterea unui volum comemorativ ; 3. Ridicarea unui monument lui Eminescu la Galaţi ; 4. Baterea unei medalii comemorative ; 5. Publicarea de articole despre Eminescu.

22 aprilie : Este numit provizoriu comisar maritim la Sulina, rămînînd deocamdată tot în cadrele armatei. Prin adresa nr. 292 emisă de la Comisariatul maritim Sulina înştiinţează Inspectoratul General al Navigaţiei şi Porturilor Galaţi : „Am onoare a vă raporta că azi m-am prezentat la serviciu, luînd în primire funcţia de comisar maritim".

16 iunie : Are loc sărbătorirea lui Eminescu, aşa cum a fost prevăzută iniţial. Se bat şi medalii comemorative de aur şi de argint cu chipul poetului, iar pe revers cu o strofă din *La steaua*. Dramatizarea *Sărmanul Dionis* s-a bucurat de mare succes la reprezentare. Aceasta se va tipări o dată cu volumul închinat lui Eminescu.

iulie : În *Viaţa românească*, scriitorul începe publicarea notelor de călătorie dintr-un voiaj

întreprins în Mediterana, în august 1908, sub titlul : *Din al doilea jurnal de bord.*

august : Pentru a avea mai mult timp liber de scris, intenționează să rămînă definitiv în portul Sulina comisar maritim, „dacă nu... atunci trebuie să mă îmbarc și să mă militarizez complect pentru a da examen de maior... și atunci adio literatură..."

1911 *aprilie* : „De la 1/14 aprilie 1911, căpitanul Eugen Botez, comisar maritim la Sulina, era confirmat în postul de căpitan principal al portului Sulina cu 550 lei salariu și 100 lei diurnă." Va ieși din cadrele active ale armatei peste puțin timp, îndeplinindu-și funcția încredințată ca ofițer în rezervă.

16 octombrie : La Galați, în cadrul unei mari sărbătoriri, la care participă delegați din toată țara și de peste munți, are loc dezvelirea bustului lui Eminescu, executat de sculptorul Fr. Storck, monument inițiat încă din martie-aprilie 1909 de către un comitet din care făcea parte și Jean Bart.

1912 În primăvara acestui an întreprinde o călătorie în America de Nord, ca delegat la Congresul Navigației de la Philadelphia. Călătoria va fi consemnată în viitorul volum *Peste Ocean.*

1913 *15 ianuarie :* În primul număr al *Revistei porturilor și navigațiunei comerciale,* apare articolul : *Furturile de cereale în porturi și pe Dunăre,* la sfîrșit cu indicația „Sulina".

Unele pasaje din articol au corespondente într-un capitol din *Europolis.*

20 iunie : Mobilizat.

31 august : Demobilizat. își reia postul de la Sulina.

noiembrie : Este numit căpitan al portului Constanța. De la Căpitănia portului Eugeniu Botez dă o circulară în care arată că : va servi interesele generale, va facilita dezvoltarea și progresul portului, va da atenție doleanțelor comerciale.

La Galați apare *Memoriu asupra Comisiunei Europene Dunărene din punct de vedere politic și militar. Material de studii pregătitoare în vederea viitoarelor aranjamente în chestia Dunării* (litografiat). Este prima lucrare bine documentată în care se afirmă clar punctul nostru de vedere ca țară riverană.

1915 iunie : Se reîntoarce la Sulina în calitate de comisar maritim ; rămîne aici și în timpul războiului pînă în 1919, înlocuindu-l și pe căpitanul de port din partea Comisiei Europene a Dunării.

28 noiembrie : Eugeniu Botez este ridicat la gradul de locotenent comandor în rezervă, la Divizia de Dunăre.

1916 aprilie : Apare la București volumul *Datorii uitate,* subintitulat *Documente omenești,* o dată cu apariția celei de a doua ediții adăugite din *Jurnal de bord,* volumul din urmă

cu desene de Voinescu și Verona. Răsunetul în presă al *Datoriilor uitate* este deosebit de favorabil : Ibrăileanu considera nuvela cu același titlu „o capodoperă a genului", iar N. Iorga, în *Drum drept*, sublinia realismul lui Jean Bart, volumele autorului fiind „cărți de viață", iar „documentele omenești" constituind un „dosar" „cu care vor avea de-aface vremile chemate să judece".

15 august : Mobilizat.

Apare la București volumașul *În cușca leului*, „Scriitori români", nr. 14, colecție coordonată de A. Vlahuță.

1 septembrie : E ridicat la gradul de căpitan comandor la Divizia de Dunăre și în același timp e numit comandantul militar al portului Sulina.

1918 *13 mai :* Demobilizat, își reia postul de comisar maritim la Sulina.

4 octombrie, „ceasurile nouă după amiază" : A încetat din viață, „în urma unei come diabetice", tatăl scriitorului, generalul Panait Botez.

1919 Apare în broșură una din conferințele dedicate Dunării, intitulată *Cum se desleagă chestia Dunării ?*

E înaintat ca subinspector cu delegație pentru Dunărea-de-Jos (de la Galați pînă la gurile de vărsare).

ianuarie-iunie : Face parte din delegaţia română trimisă la Paris, la Conferinţa Păcii (consilier în problema Dunării).

iunie : Academia Română distinge prima ediţie a *Datoriilor uitate* cu o parte (1 000 lei) din premiul „Constantinide", pe anul 1917, în urma raportului prezentat de I. Al. Brătescu-Voineşti.

1920 Comandorul Eugeniu Botez, ca subinspector la Navigaţia în porturi, e detaşat la Bucureşti „pentru întocmirea lucrărilor Comisiunei Interaliate a Dunării".

februarie : Are loc conferinţa de la Budapesta a Comisiei Interaliate a Dunării, la care participă şi Jean Bart : „am fost chemaţi trei marinari pentru a susţine interesele ţării" — mărturiseşte scriitorul. Cu privire la problema dunăreană şi în strînsă legătură cu serviciile încredinţate în această privinţă, comandorul Eugeniu Botez scoate lucrarea : *La question du Danube et sa solution,* Galaţi, 1920, difuzată şi peste hotare, iar în *Revista maritimă* (1 martie 1920) va face o dare de seamă asupra celor realizate *(Chestia Dunării. Activitatea Comisiilor întocmite la Paris, Belgrad şi Budapesta).* Chiar după ce nu va mai avea misiuni pe lîngă Comisia Europeană a Dunării, va scrie articole dedicate problemelor de navigaţie pe marele fluviu în care va arăta cu durere că nu s-a schimbat nimic în statutul Dunării, ţara noastră, ca ţară riverană, fiind dezavantajată prin păstrarea vechii Comisii Europene a Dunării, potrivit vechilor tratate *(Comisia Europeană*

a Dunării păstrată de Puterile Centrale ca şi de aliaţi în *Adevĕrul,* 3 oct. 1925).

Jean Bart începe colaborarea la cea de a doua serie a *Curentului nou* (de data aceasta apărut la Bucureşti) cu primul capitol din viitorul volum *Peste Ocean,* capitol intitulat : *În birourile Nord-Lloyd-ului german din Brema.*

1921 1 februarie : Este numit director general în Ministerul Muncii, la Direcţia generală a Asistenţei Sociale. În aceeaşi zi depune jurămîntul. Pe lîngă măsurile practice luate în calitate de director al Asistenţei Sociale, Eugeniu Botez a susţinut şi o activitate publicistică în acest sens, semnificativă prin ţelurile propuse. Citĕm cîteva articole : *Drepturile copilului (Adevĕrul,* 19 martie 1926) ; *Sănătatea salariaţilor publici. Datoria statului de a o îngriji. Conferinţa d-lui Eugen Botez (Jean Bart) (Adevĕrul,* 30 martie 1926) etc.

iunie-iulie : Apare la Iaşi, în editura „Viaţa românească", ediţia a doua din *Datorii uitate,* o dată cu ediţia a treia din *Jurnal de bord.* Ambele volume poartă menţiunea : „Carte premiată de Academia Română".

Ia fiinţă Institutul Social Român, la care va colabora şi Eugeniu Botez.

1922 5 februarie : Începe colaborarea la *Adevĕrul literar şi artistic.*

martie : Colaborează la *Cugetul românesc.*

8 iunie : În cea de-a 55-a sesiune generală, Eugeniu Botez, intrat în literatura română sub numele de Jean Bart, este ales membru corespondent al Academiei Române, la Secțiunea literară, obținînd 22 de voturi din 22 votanți, în urma raportului asupra activității sale literare prezentat membrilor Academiei de Mihail Sadoveanu.

1923 În ianuarie apare volumul *Prințesa Bibița,* în care locul principal îl ocupă nuvela cu același titlu — despre care unii critici au afirmat că putea fi transformată în roman — și *În Gibraltar,* un jurnal de bord dintr-o călătorie întreprinsă aici prin 1912. Deși redus ca întindere, volumul s-a bucurat de o atenție deosebită din partea criticii literare.

iunie : În urma raportului lui Ion Bianu, cel care susținuse cu 20 de ani în urmă și premierea *Jurnalului de bord,* noului volum al lui Jean Bart i se acordă premiul „Eliade Rădulescu" (5000 lei), premiul cel mai mare din acel an.

noiembrie : la parte, cu lucrări statistice asupra Asistenței Sociale în România, la expoziția centenarului Pasteur, la Strasbourg, unde obține diploma „Grand Prix".

Apare un volum selectiv din opera lui Jean Bart, intitulat *Proză,* în colecția „Pagini alese din scriitorii români", nr. 119—120.

1924 ianuarie-februarie : În *Analele Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale. Buletinul oficial,* Eugeniu Botez semnează unul din

primele studii închinate Asistenței Sociale: *Privire generală asupra situației și activității Asistenței Sociale.*

15 decembrie : Transferat după cerere — din motive de sănătate — în postul de inspector general de pe lîngă Direcția generală a Oficiului Național I.O.V. În cererea înaintată pentru transfer, Eugeniu Botez afirmă : „În februarie 1925 împlinesc patru ani de cînd conduc Direcția Generală a Asistenței Sociale. Într-un timp relativ scurt această nouă instituție s-a organizat dezvoltîndu-se, stabilită pe baze destul de solide. A fost nevoie de o grea și stăruitoare muncă în această ramură de activitate românească, încercată pentru prima dată la noi în țară ca organizație de stat... operă socială abea începută și în care totul era de creat."

1925 *mai :* Jean Bart participă ca delegat al scriitorilor din România la Congresul internațional al scriitorilor (PEN-Club) care s-a ținut la Paris. Masa de onoare este prezidată de John Galsworthy, Paul Valéry, Georges Duhamel. La celelalte mese : H. Mann, Pirandello, Unamuno, James Joyce, Kuprin, John Bojer, Alfonso Reyes. Împreună cu Miguel de Unamuno, călătorește înspre Soisson.

26 decembrie : Apare volumul *Politica externă a României. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român,* care include și o conferință a lui Jean Bart : *Dunărea și comisiile ei.*

La tipografia „Răsăritul" apare *În Deltă...*, fără menționarea vreunei edituri. Volumul gravitează în jurul primei bucăți, cea mai amplă din volum : *Rătăcind prin Deltă...* Este întîmpinat favorabil cu recenzii semnate de : Mihai Ralea, Ion Marin Sadoveanu, D. I. Suchianu, Izabela Sadoveanu.

1926 În revista *Europe* apare în traducere franceză scrierea *Hormuz Talek*, iar în *Literatura Mondo* de la Budapesta, revistă scrisă în limba esperanto, se tipărește schița *Moartea pilotului.*

27 martie : Confirmat în postul de inspector general la Ocrotire, conducător al Inspectoratului general de Ocrotire I București.

mai : Apare *Peste Ocean. Note dintr-o călătorie în America de Nord*, editura „Brănișteanu", București. Volumul a avut un răsunet deosebit — era printre primele cărți cu note de călătorie din continentul cel nou. La a doua ediție (1929), Tudor Vianu îi dedică o substanțială recenzie în *Adevĕrul literar și artistic.*

6 iunie : În *Adevĕrul literar și artistic* nr. 287 apare un important interviu acordat de Jean Bart. Întîlnim aci prima mărturisire a scriitorului asupra intenției de a scrie roman : „Pentru că nuvela nu mai e la modă, nu se mai poartă acum, prietenii mă sîcîie mereu să scriu și cu numaidecît un roman. Și ca să nu rămîn de rușine, m-am hotărît să scriu, cu orice preț, un roman din viața porturilor și altul de cel puțin trei vo-

lume : volumul I — *El ;* volumul II — *Ea ;* volumul III — *El şi Ea.*" Deci asupra romanului care se va numi mai tîrziu *Europolis* scriitorul medita cu şapte ani înainte de apariţie. Proiectul romanului în trei volume nu s-a realizat, deşi ideea încă nu-l părăsise pe autor în 1929.

1926—1927 În iarna acestor ani comandorul Eugeniu Botez participă la Congresul Internaţional de Navigaţie de la Cairo, prilej cu care vizitează Egiptul, Palestina, iar la întoarcere Constantinopolul. Însemnările de călătorie făcute acum vor fi tipărite, începînd din ianuarie pînă în septembrie 1927 în *Adevĕrul,* cu menţiunea : „Scrisori din Orient", ciclu ce va fi retipărit în volumul *Însemnări şi amintiri,* 1928.

1927 1 ianuarie : Transferat în postul nou creat de inspector general cl. I (Director general cl. I) al Inspectoratului de Ocrotire Bucureşti.

13 februarie : Participă la şezătoarea literară-artistică cu tema „Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea", ţinută în sala sindicatelor muncitoreşti.

1928 4 martie : Colaborează la *Bilete de papagal.*

22 martie : În sala de şedinţe din Palatul Camerei de Comerţ din Bucureşti are loc solemnitatea constituirii Ligii Navale Române. Din Comitetul Central al Ligii face parte şi comandorul Eugeniu Botez.

10 mai : Căpitanul comandor Eugeniu Botez este ridicat la gradul de comandor în rezervă, la Divizia de Dunăre.

august : Jean Bart reprezintă țara noastră la cel de-al XIX-lea Congres Internațional contra alcoolismului, ținut la Anvers.

decembrie : La editura „Casei Școalelor" apare volumul *Însemnări și amintiri,* semnificativ pentru bogata activitate de publicist a scriitorului cetățean. Pe marginea acestei cărți, George Călinescu îi acordă rînduri de aleasă prețuire : „Jean Bart era de altfel un om mult mai complex decît îl arătau puținele schițe și nuvele scrise pe apucate. Cu lecturi foarte variate, mergînd pînă în domeniul arheologiei (citise *Getica* lui Vasile Pârvan), el medita asupra celor citite și văzute si căuta să scoată din ele un criteriu pentru el și pentru civilizația românească. *Însemnările și amintirile* sînt pline de interes și oglindesc pe omul de toate zilele..." „Jean Bart se relevă întotdeauna ca un sociolog, preocupat de soarta individului în societate și în Univers."

În același an, la editura „Cartea românească", apare unul dintre cele mai valoroase volume ale scriitorului : *Schițe marine din lumea porturilor,* cuprinzînd piesele devenite antologice : *Fără permis de export* și *Intrarea câinilor în Anglia este strict oprită.*

1929 20 ianuarie : Cu prilejul morții lui Ion Nădejde, îndrumătorul *Contimporanului,* Jean Bart semnează în *Adevărul literar și artistic*

articolul *Misterul casei din Sărărie*. Articolul este bine primit și tipărit în broșură separată la editura „Adevărul". La 24 februarie redacția ziarului face un apel ca toți cei care au participat la mișcarea socialistă din trecut și au avut legături cu socialiștii să trimită materiale revistei: „Ne vom adresa puținilor participanți la mișcarea socialistă, cîți au mai rămas, pentru a ne trimite note, impresii și amintiri din această mișcare sub toate fețele ei". Apelul este reînnoit la 3 martie, cînd se menționează că au promis colaborarea: Jean Bart, Izabela Sadoveanu, Th. V. Ficșinescu, C. Z. Buzdugan, Iosif Nădejde, I. Negreanu, dr. Ygrec, Z. C. Arbore, Const. Graur. Într-un interviu tipărit în *Rampa* (23 aprilie 1929) scriitorul îndemna la alcătuirea unei istorii a socialismului din secolul trecut, pe care o vedea în genul *Amintirilor din „Junimea"* ale lui I. Negruzzi, dar colectivă.

mai-iunie: În *Viața românească*, nr. 5—6, apare primul fragment din *Europolis*, intitulat *Scrisoarea miraculoasă*, cu mențiunea: „Fragment din romanul *Arabela*".

10 iunie: În Comitetul de organizare a programelor radio (constituit la 6 mai 1929) din care făceau parte D. Gusti — președinte, I. Al. Brătescu-Voinești, Liviu Rebreanu, Corneliu Moldovanu, I. Nona-Otescu și alții este cooptat și Jean Bart, împreună cu T. Vianu, C. Brăiloiu, Iosif Nădejde, Zenobie Pîclișanu, Apostol Culea.

30 octombrie : Printr-un decret, Eugen Botez este anunțat că a fost pus în retragere din oficiu, „avînd 30 de ani de serviciu, cu aceleași drepturi și în aceleași condițiuni ca și cum ar avea 35 de ani de serviciu". E rugat să înainteze actele Casei de pensii.

22 decembrie : În *Adevărul literar și artistic*, sub titlul *Frizeria Heladei*, apare cel de-al doilea capitol din roman, de data aceasta cu mențiunea : „Fragment din romanul *Într-un port odată...*"

27 decembrie : I se aduce la cunoștință că printr-o decizie a Ministerului a fost numit profesor la Școala Superioară a Asistenței Sociale „Principesa Ileana" din București.

Ca delegat guvernamental, participă la Conferința maritimă de la Geneva, inițiată de Biroul Internațional al Muncii.

1930 1 ianuarie : Iese la pensie, avînd 30 de ani de serviciu, dar cu aceeași dată este numit inspector diurnist la Direcția Educației Poporului.

Apar mai multe fragmente din volumul *Europolis :* în *Viața românească*, nr. 1—3, sub titlul *O scrisoare uitată*, se continuă primul capitol al romanului, apărut în aceeași revistă ; *iulie-august :* tot în *Viața românească* apare un capitol nou, intitulat *Pentru o pîine*. Ambele fragmente nou-tipărite poartă mențiunea : „Fragment din romanul *Într-un port odată...*"; *9 noiembrie :* În *Ade-*

vĕrul literar și artistic se anunță pentru prima dată titlul sub care va apărea romanul : *Europolis ; 28 decembrie :* În același periodic apare un alt capitol din roman, *Sirena Neagră,* cu indicația : „Fragment din romanul *Europolis*" ; *decembrie* : un fragment din *Europolis* apare și în revista *Vatra* din Craiova, sub titlul *Orașul plutitor* (descrierea Sulinei iarna).

martie : În cadrul Universității radio, la emisiunea „Științe sociale", ține conferința *Asistența socială.*

6 aprilie : În cadrul Universității radio, la emisiunea „Comemorări", evocă anii în care Creangă i-a fost dascăl la Iași. În aceeași emisiune a vorbit și Ion Pillat despre *Amintirile* lui Creangă. Conferința lui Jean Bart se va tipări în *Adevĕrul literar și artistic* (20 aprilie) sub titlul *Ion Creangă-Amintiri.*

20—25 iunie : Împreună cu Emanoil Bucuța, participă, ca reprezentanți ai scriitorilor din țara noastră, la Congresul PEN-Club ținut la Varșovia. În *Adevĕrul literar și artistic* din 13 iulie va relata asupra lucrărilor Congresului.

1 iunie : Este numit inspector general clasa I (Director general clasa I) în Administrația Culturală a Ministerului, plătindu-se diferența între pensie și leafa bugetară din postul de subdirector la Direcția Ocrotirilor.

15 iulie : Printr-o cerere, scriitorul „în vîrstă de 55 ani", solicită să i se încredinţeze postul de subdirector la Ocrotire care se găseşte liber. În cerere arată motivele ce-l îndreptăţesc să ceară acest post : „primul organizator al Asistenţei Sociale... am fost scos la pensie ; cum sînt încă acu în putere, famelist fără avere şi specialist în materie de asistenţă, dovadă că am fost numit profesor la noua şcoală de serviciu social".

23 septembrie : Eugen Botez este numit subdirector la Ocrotire de către ministrul Sănătăţii „în mod cu totul excepţional şi pentru meritele culturale".

9 noiembrie : În *Adevĕrul literar şi artistic* apare următorul anunţ : „D-nul Jean Bart pregăteşte un vast roman din viaţa porturilor dunărene, în care se descrie amalgamul de popoare adunate într-o Europă în miniatură. Romanul va purta titlul sugestiv : *Europolis.*"

7 decembrie : Din iniţiativa lui Jean Bart, apare volumul *Zece ani de asistenţă socială : 1920—1930,* care include şi studiul său *Organizarea Asistenţei Sociale în România.*

1931 ianuarie : La editura „Universala Alcalay", apare în colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 1266, un volum selectiv din opera scriitorului, intitulat *Pe drumuri de apă.*

30 ianuarie : Eugen Botez înaintează o cerere în care solicită menţinerea sa şi în 1931 în

funcţia de inspector general clasa I la Direcţia Educaţiei Poporului, cerere care se aprobă, „avîndu-se în vedere activitatea culturală“ ce desfăşoară la acea Direcţiune.

martie : În *Boabe de grîu* (nr. 3) apare *Viaţa unei corăbii româneşti* (cu 11 figuri, o planşă, un desen de G. Voinescu şi o gravură de Sabin Popp). Acelaşi text, sub titlul *O corabie românească. Nava-şcoală bricul „Mircea“*, apare în luna mai în broşură, tipărită de Liga Navală Română *(Din conferinţele Universităţii Libere „Coasta de Argint“).*

aprilie-mai : Începuse lucrul la *Războiul de mîine*, o popularizare a cunoştinţelor despre noua armă aerochimică, aşa cum se anunţă în *Buletinul cărţii româneşti.* În *Adevărul literar şi artistic* din 12 aprilie apăruse *Între război şi pace* cu următoarea notă : .Din cartea *Războiul de mîine* care va apare în curînd“ Scriitorul, ca unul care cunoscuse ca militar primul război mondial, declara în urmă cu patru decenii : „Toţi ştiu ce-i *Pacea,* dar nimeni n-o preţuieşte — ca şi sănătatea, — o cauţi după ce ai pierdut-o. Toţi care cer *Războiul* nu-l cunosc. Cei care l-au văzut o dată nu mai cer să-l vadă a doua oară.“

noiembrie : Apare primul număr din *România maritimă şi fluvială,* organ al Ligii Navale Române, revistă fondată şi îndrumată de Jean Bart, al cărei director este.

Jean Bart intenționează să scoată într-un viitor cît mai apropiat romanul *Europolis*. Astfel, cu prilejul tipăririi în două numere ale *României maritime și fluviale* (noiembrie și decembrie), a unui fragment din roman, intitulat *La gura Dunării*, se menționează : „Fragment din romanul *Europolis*. Cartea, care va apare în curînd, cuprinde scene din viața porturilor dunărene."

În volumul *Contes roumains d'écrivains contemporains*, de Sarina Cassvan, se reproduce schița *Moartea pilotului (La mort du pilote)*.

1932 *februarie :* Jean Bart semnează articolul *Politica navală și dezarmarea*, interesant pentru problemele ce se puneau atunci la Liga Națiunilor.

martie : Criza mondială în navigația maritimă este titlul unui articol tipărit de Jean Bart în *Revista maritimă și fluvială*, unde arată loviturile date navigației de către criza mondială care începuse încă din 1929.

Își petrece vara la Balcic. Se aflau acolo și pictorul Ștefan Dimitrescu, d-rul N. Lupu, T. Teodorescu-Branișteanu. Tot aici îl vizitează și fratele său Octav Botez, prilej cu care criticul de la *Viața românească* citește *Europolis* în manuscris, înainte de forma lui definitivă.

La rubrica literară din *România maritimă și fluvială* se retipăresc fragmente din *Europolis*, apărute pentru prima dată în alte re-

viste : în nr. 7—8 (mai-iunie) apare un fragment, intitulat *Orașul plutitor. Sulina iarna* (fragment care apăruse și în revista *Vatra*, Craiova, 1930) ; *iulie-august :* în aceeași revistă se retipărește fragmentul *Sirena Neagră*, apărut cu un an în urmă în *Adevĕrul literar și artistic ;* iar la 25 *decembrie*, în *Adevĕrul literar și artistic* se retipărește *O scrisoare miraculoasă*, fragment care apăruse și în *Viața românească*, însă aici poartă un moto care va apărea și în volum „...acolo unde bătrînul Dunĕbiu își pierde și apa și numele în mare". În pagina 12 a aceluiași număr urmează o prezentare succintă a romanului.

septembrie : Intenționează să scrie „romanul unui bob de grîu românesc în călătorie intercontinentală".

11 decembrie : Într-o recenzie pe marginea cărții *Priveliști românești*, scoasă de Al. Bădăuță, Jean Bart aduce elogii frumuseților patriei, îndemnînd la cunoașterea ei prin turism : „Munții prăpăstioși înconjurați de nouri, regiunea bogată a dealurilor cu podgorii, cîmpia cu nesfîrșite holde, clasica Dunăre, eterna mare, peisagii, tipuri, cetăți și biserici, într-o vastă varietate plastică, redau toate frumusețile și comorile acestui blagoslovit petec de pe scoarța pămîntului, unde mîna Domnului ne-a așezat".

Prefațează cartea *Istoricul mișcărilor muncitorești din porturi*, scoasă de Lazăr Măglașu și Nicolae Deleanu. Prefața constituie un pre-

ţios document asupra concepţiilor scriitorului-cetăţean.

La Facultatea de litere din Bucureşti, la Seminarul de istoria literaturii române moderne, vorbeşte studenţilor despre viaţa şi opera sa. Sub titlul *Mărturisiri literare,* cele comunicate de scriitor sînt tipărite postum în *Revista Fundaţiilor,* 1944.

1933 *12 ianuarie :* Jean Bart ţine o conferinţă la radio dedicată Deltei Dunării *(Descrierea Deltei).*

13 ianuarie : În aceeaşi emisiune, „Ciclul asupra Românici", vorbeşte despre Dunăre *(Care este importanţa Dunărei pentru noi ?).*

ianuarie : Face o vizită la Iaşi unde se întîlneşte cu G. Ibrăileanu „căruia i-a prezentat în manuscris primul său roman, *Europolis,* ce va fi în curînd pus sub tipar". În interviul acordat lui C. Săteanu face precizări foarte importante cu privire la roman. Reproducem un fragment :

„— *Ce este «Europolis» ?*

— E viaţa unui port. E un roman a cărui acţiune se desfăşoară la Sulina unde am trăit multă vreme, fiind căpitan de port. Era să-i pun numele de *Cosmopolis* — pentru caracterul internaţional, dar. titlul acesta aparţinînd lui Paul Bourget, i-am zis *Europolis.*

— *Roman internaţional ? întreb eu.*

— Da ! Sulina este o mică citadelă europeană. Acolo se adună diferite naţiuni. Acolo e sediul Comisiunei Europene a Du-

nării. Am descris tipuri diferite de oameni din lumea porturilor dunărene. Actualmente dau manuscrisului ultima retuşare."
În acelaşi interviu, apărut sub titlul *Cu scriitorul Jean Bart despre istoricul socialismului în România,* acela care a simpatizat întotdeauna cu mişcarea socialistă şi muncitorească afirma : „Este necesar ca acei cari au fost în vechea mişcare social-democrată, şi cari se mai află în viaţă, să-şi scrie amintirile şi faptele, chiar cu caracter personal sau polemic, pentru ca în istoria politică a ţării să se cunoască şi etica acelei mişcări, partea sufletească şi calda atmosferă în care a crescut o tinerime într-adevăr idealistă". „Aceste episoade ar trebui scrise, ca, laolaltă, ele să formeze, împreună cu partea documentară, o istorie completă a socialismului în România." În acest sens îndeamnă şi pe prietenul său C. Stere să-şi scrie amintirile. Tot aici Jean Bart arată cum l-a cunoscut la Tulcea pe doctorul Petru „refugiat din Rusia şi încetăţenit la noi şi pe cumnatul său, Korolenko".

La începutul anului, scriitorul declara că intenţionează să scrie o carte dedicată Deltei şi Sulinei. „După aceea [după tipărirea romanului *Europolis*] mă gîndesc să descriu decada de mare interes pentru a relata o serie de fapte de mare interes din timpul neutralităţii şi al războiului. Sulina şi în genere toată Delta a fost sediul unor acte şi fapte importante în timpul războiului şi ele prezintă interes istoric, diplomatic şi deci

național. Pe cît îmi va permite timpul, mă voi sili să termin și această lucrare..."

ianuarie-februarie. În *Viața românească* (nr. 1—2) apare un capitol din *Europolis*, intitulat *Hoții de cereale*.

3 aprilie: Jean Bart acordă un interviu redacției *Adevărului literar și artistic* în legătură cu romanul *Europolis*, care va „apare peste cîteva zile", în editura „Adevărul".

La începutul lunii, apare la editura „Adevărul" romanul *Europolis*. Prima recenzie o semnează G. Călinescu în *Adevărul literar și artistic* (16 aprilie). În trei numere consecutive (23 aprilie, 30 aprilie și 7 mai), *Adevărul literar și artistic* anunță apariția noului volum al scriitorului: „A apărut *Europolis*, noul roman de Jean Bart, Editura «Adevărul», lei 80". Iar în numărul din 11 iunie se reproduce opinia lui Ibrăileanu: „M-a interesat la extrem. Este o lume nouă, foarte interesantă și tratată de un romancier, nu de un povestitor. *Europolis* are intrigă, mediu, personagii, mai ales cele două femei: Penelopa și Evantia."

aprilie: Sub titlul *După cîțiva ani, România maritimă și fluvială* tipărește epilogul romanului, cu mențiunea: „Epilogul romanului *Europolis* de Jean Bart, apărut de curînd în Editura «Adevărul». Se găsește la toate librăriile din țară."

Buletinul cărții românești pe luna mai consemnează apariția lui *Europolis*, împreună cu alte romane originale apărute recent tot la editura „Adevărul" : G. Călinescu, *Cartea nunții* și Damian Stănoiu, *Camere mobilate*.

În 1933, au mai apărut la aceeași editură următoarele romane : *Răscoala*, I, II, de Liviu Rebreanu, *Adela* de Ibrăileanu, *Locul unde nu s-a întîmplat nimic* de M. Sadoveanu, *Papucii lui Mahmud* de G. Galaction, *În preajma revoluției* de C. Stere. Dintre romanele apărute în 1933 la alte edituri menționăm : *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Apostol* și *Aurul negru* de Cezar Petrescu, *Creanga de aur* și *Soarele în bală sau Aventurile șahului* de Mihail Sadoveanu, *Maidanul cu dragoste*, I-II de G. M. Zamfirescu, *Roxana* și *Doctorul Taifun* de G. Galaction, *Rusoaica* și *Femeia de ciocolată* de Gib. Mihăescu, *Ucenicii Sfîntului Antonie* de Damian Stănoiu, *Veterim și Veler Doamne* de Victor Ion Popa, *Maitrey* de Mircea Eliade. În felul acesta, anul 1933 a fost unul dintre cei mai productivi în ceea ce privește romanul.

vineri 12 mai, orele 8 dimineața : În urma unei come diabetice se stinge din viață, la casa sa din str. Oltea Doamna nr. 158, comandorul Eugeniu Botez, acela care a intrat în literatura română sub numele de Jean Bart. La orele 5 p.m. se comunică la radio trista veste. Moartea a fost fulgerătoare : în zori zilei, scriitorul, care nu împlinise încă 59 de ani, se întreba — aidoma unui personaj din *Europolis* (Nicola Marulis) — „Să fie oare aceasta cea din urmă noapte ?" Așa cum își amintesc prietenii, cu zece zile în urmă era prezent în redacția

Adevărului, „sănătos — plin de planuri literare. Succesul romanului *Europolis* îl umpluse de încredere." Iar Tudor Arghezi consemnează în necrolog: „Vineri pe la prînz ni s-a comunicat că forma de diabet l-a ucis într-o clipă. Bietul Jean Bart! Acum cîteva zile ne-am întîlnit cu el pe stradă și ne-a făgăduit ultima lui carte cu autograf." Iar mai tîrziu, într-un elogiu postum, marele poet va evoca momentul morții scriitorului: „Jean Bart a intrat fără să știm în luntrea care pleacă din lume zilnic plină și se întoarce goală, cu vîslele obosite, atîrnate în apele plumburii". Mormîntul îi va fi străjuit de un bloc de marmură albă în care e săpată inscripția:

„Comandor Eugen P. Botez (Jean Bart)
1874-1933"

iar în partea de sus a pietrii, sculptorul Fr. Storck „a închipuit, într-un medalion, o corabie nostalgică, din alte vremuri, cu pînzele umflate" — bricul *Mircea.*

14 mai: A avut loc înhumarea în cimitirul Bellu. Cu acest prilej au rostit cuvîntări și au adus omagii: Ion Pillat, din partea Societății Scriitorilor Români; Tudor Teodorescu-Branișteanu, în numele ziarelor *Adevărul* și *Dimineața;* Ștefan Șoimescu, din partea „Asociației publiciștilor români"; amiralul Coandă, din partea Ligii Navale Române; amiralul Gavrilescu, în numele camarazilor lui Jean Bart; Lazăr Măglașu, în numele Uniunii muncitorilor din porturi; comandorul N. Ionescu-Johnson și alții.

13, 14 mai şi în zilele care urmează : apar necrologuri în cele mai de seamă reviste şi ziare : *Viaţa românească, Adevĕrul literar şi artistic, Convorbiri literare, Adevĕrul, Dimineaţa, Universul, Lupta, Epoca, Societatea de mîine, Cuvîntul, Dacia, Marea* (Constanţa), *Răsăritul* etc. Semnează : T. Arghezi, G. Călinescu, L. Rebreanu, Ion Minulescu, M. Sebastian, M. Sevastos, Tudor Teodorescu-Braniştе, Barbu Lăzăreanu, comandor N. Ionescu-Johnson, colonel Al. Vasilescu-Paşcani, Dr. Ygrec etc.

21 mai : Prima pagină a *Adevĕrului literar şi artistic* apare îndoliată, cu portretul scriitorului la mijloc. Se reproduce şi un fragment din *Europolis* intitulat de revistă *Canibalism*. G. Călinescu semnează necrologul, iar în nr. 5 (mai) al *Vieţii româneşti* „evocă în pagini emoţionante şi comprehensive, personalitatea literară a lui Jean Bart".

mai : Numărul pe mai al *Revistei maritime şi fluviale* apare îndoliat, cu portretul scriitorului pe copertă. În cuprins şi un fragment din *Cartea Dunării* de Jean Bart.

4 iunie : La adunarea Ligii Navale Române contraamiralul Bălănescu evocă personalitatea lui Jean Bart.

iunie : Liga Navală Română scoate un supliment la *România maritimă şi fluvială*, în în care se reproduc necrologuri şi cuvintele rostite la înhumarea de la Bellu.

Cu prilejul Zilei apelor, la Constanţa un grup de intelectuali au luat iniţiativa pioasă de a cinsti memoria lui Jean Bart.

decembrie : Tineretul universitar înjghebează o secţie de propagandă pentru marină, intitulată „Comandor Eugen Botez".

Spre sfîrşitul anului, tot la editura „Adevărul", apare, cu o prefaţă de G. Călinescu, a doua ediţie a romanului *Europolis.*

Apare postum *Cartea Dunării.* Autorul intenţiona s-o scoată de Ziua apelor, iniţiată de el, şi care se sărbătorea în fiecare an în prima duminică din a doua jumătate a lunii iunie : „Lasă s-o termin şi după aceea plec la Balcic".

1934 În memoria lui Jean Bart, apare cartea lui Lazăr Măglaşu şi a lui N. Deleanu : *Marinarii comerciali şi problema organizării lor,* cu o prefaţă de G. Vlădescu-Răcoasa. Pe prima pagină se menţionează : „Memoriei lui Jean Bart (comandor Eugen Botez). Aceluia care a fost sfătuitorul cel mai preţios al marinarilor şi prietenul sincer al mişcării muncitoreşti — smuls dintre noi în 1933, la maturitatea talentului şi credinţei lui într-o lume nouă — închină autorii această modestă lucrare despre viaţa şi aspiraţiile marinarilor români."

1939 16 mai : A avut loc la Sulina solemnitatea schimbării pavilionului şi a luării în primire de către guvernul român a navelor, instalaţiilor şi pala-

telor Comisiei Europene a Dunării de la Sulina și Galați. S-a coborît pavilionul CED. În timp ce s-au tras lovituri de tun, s-a înălțat pavilionul românesc. Concomitent, pavilionul României a fost ridicat la toate navele Comisiunii Europene Dunărene, devenite proprietate a statului român.

1939 mai : Se comemorează 6 ani de la moartea scriitorului. Apar articole în *Lumea nouă*, *Orizonturi* (Galați) și *Răsăritul*. Acum scrie Octav Botez articolul *Jean Bart romancier*, pe care îl reproducem ca prefață la prezenta ediție a romanului *Europolis*.

11 iunie : Încetează din viață, la București, în vîrstă de 94 ani, mama scriitorului, Smaranda P. Botez. A refuzat să-și vadă băieții morți (pe Mircea și pe Eugen), spunînd că vrea să rețină „imaginea copiilor ei de cînd erau în viață".

La editura „Cugetarea" apare ediția a III-a a romanului *Europolis*, cu aceeași prefață de G. Călinescu.

1942 Sub titlul *Sirena nera, Europolis* este tradus în limba italiană de către d-na A. Silvestri Giorgi. Apărut la editura „Baldini e Castoldi" din Milano, în colecția „I grandi succesi stranieri", romanul s-a bucurat de un mare succes de librărie. Prima ediție fiind epuizată la finele lui 1942, în primăvara lui 1944 apare ediția a doua.

1944 În culegerea antologică de schițe și nuvele *Contos romenos*, sub îngrijirea lui Victor Buescu, lector la Facultatea de litere din Li-

sabona, la editura „Gleba". Lisboa, apar în traducere portugheză cîteva din scrierile lui Jean Bart.

1952 La Bucureşti, în colecţia „Poligraficeskoe predprijatie", nr. 4, apare în traducere rusă nuvela *Datorii uitate.*

1953 La Editura Tineretului, în colecţia „Biblioteca şcolarului" apare, cu ilustraţii de D. Ştubei, volumul *Schiţe marine,* prima ediţie din opera scriitorului după 23 August 1944.

1954 La E.S.P.L.A., în colecţia „Biblioteca pentru toţi", apare un volum de scrieri, intitulat *Datorii uitate.*

1956 La E.S.P.L.A. se reeditează romanul *Europolis.*

1958 În traducerea lui Constantin Botez, *Europolis* apare în limba franceză, la Bucureşti.

În acelaşi an, sub titlul *Evropolis,* romanul lui Jean Bart apare în limba rusă, tot la Bucureşti, în traducerea lui P. P. Kazanovici, cu ilustraţii de Sorina Ionescu.

1960 Se reeditează un nou volum de *Schiţe marine* (Scrieri alese) la Editura Tineretului, colecţia „Biblioteca şcolarului".

În traducerea lui Beke György, *Europolis* apare la Bucureşti în limba maghiară.

1961 Sub-titlul *Nevîpolnennîi dog,* reapare la București, în colecția „Biblioteka Narodnaia Rumînniia", nuvela *Datorii uitate.*

1962 La Editura pentru Literatură, în colecția „Biblioteca pentru toți", se reeditează romanul *Europolis.*

La București, *Europolis* apare în două ediții în limba maghiară : prima în cadrul convenției culturale dintre țara noastră și Republica Populară Ungară și cea de a doua, în colecția „Kincser Könyvtár".

1963 La Roma, în editura „Carucci", colecția „Naratori stranieri", 1, se reeditează *Europolis* în limba italiană, cu titlul original din limba română, spre deosebire de edițiile din 1942 și 1944 cînd apăruse sub titlul *Sirena nera.*

1964 Romanul *Europolis* apare în limba spaniolă la Barcelona, editura „Caralt", în traducerea lui Jaime Maestro.

1965 Sub titlul *Jurnal de bord* apare, la Editura Tineretului, colecția „Biblioteca școlarului", o nouă ediție din scrierile lui Jean Bart.

1967 Romanul *Europolis* se tipărește la București în limba germană, în traducerea lui Alfred Kittner.

În același an, romanul *Europolis* se tipărește la Praga în limba cehă, în traducerea lui František Holub, sub titlul original din

limba română, iar la București se reeditează *Europolis* în limba maghiară.

1968 Sub titlul *Schițe marine,* apare la Editura Militară o ediție mai amplă din scrierile lui Jean Bart, dintre care unele nereeditate pînă acum.

1969 Sub titlul *După furtună,* apare la Editura Tineretului, în colecția „Prima mea bibliotecă", un volumaș din scrierile lui Jean Bart, selectate pe înțelesul copiilor.

Apare la București o nouă ediție în limba rusă a romanului lui Jean Bart, traducere de Anca Vasilescu, de data aceasta sub titlul original din limba română : *Europolis.*

C. MOHANU

EUROPOLIS

Roman

...acolo unde bătrînul
DANUBIU *își pierde și apa*
și numele în mare...

CAPITOLUL I

Ziua și noaptea se lucra la încărcarea vapoarelor. Numai în miezul zilei portul era mort. Sub ploaia de aur a soarelui de vară, natura întreagă dormea moleșită. Nici o adiere, nici un semn de viață. Pămîntul și apa, oameni și animale căzeau parcă deodată într-o adîncă letargie. Nici o vieţuitoare nu mai mișca pe cheiurile înfierbîntate. Cînd soarele ajungea la zenit, portul mut, poleit într-o lumină orbitoare, părea în arșița zilei un oraș mort, adormit printr-o vrajă, petrificat de veacuri — un oraș fantomă.

O pulbere vaporoasă vibra în unde, plutind în zare ca o muselină transparentă. În rada[1] portului, departe, sub un cer de porţelan, două vapoare negre zăceau ancorate, fixe, ca niște jucării ţintuite pe marea netedă, albă, sclipitoare ca o placă de mercur.

Lungiţi la rînd, sub peticul de umbră la baza piramidei de bulgări de cărbuni, dormeau doborîţi hamalii, negri, pe jumătate goi.

[1] *Radă* — zonă de apă din vecinătatea unei coaste, mărginită în parte prin diguri, apărată de valuri și de maluri servind la adăpostirea navelor într-un port.

În dreptul Vămei, lîngă ghereta care da o iluzie de umbră, un grănicer la post pirotea în picioare rezemat de armă.

Cafeneaua din fața debarcaderului era goală. Afară, sub pînza de barcă întinsă în chip de tendă [1], erau înșirate cîteva mese de lemn văpsite în verde.

Stăpînul cafenelei, căpitanul Stamati Marulis, învins, ațipise și el pe un scaun, scăpînd din mînă gazeta favorită : *Patris* [2].

Un singur mușteriu nelipsit — șeful Vămei — își făcea după obicei cura de slăbit ; ca să nu doarmă după prînz acasă, moțăia regulat un ceas pe zi la cafenea, cu ochelarii pe nas, cu *Universul* pe genunchi. La umbră, sub masă, un cîine flocos visa, mîrîind prin somn. Iar în cușca de sîrmă, deasupra ușei, un canar ca un bulgăraș de aur, adormise cu pliscul ascuns în puful de mătasă al fulgilor zburliți.

Din sus, dinspre poștă, s-auzi deodată un pas greoi, cadențat. Petrachi Hulub, factorul, pornise la împărțirea corespondenței în oraș.

Se opri în dreptul cafenelei. Ușurel, ca să nu-i tulbure somnul, depuse o scrisoare pe masa lui Stamati și trecu grăbit înainte.

Hulub, postaș vechi, cuminte, chibzuit, știa el unde anume trebuie să aștepte și unde nu.

În port erau case, birouri de comerț, de unde știa el că-i „pică" în fiecare zi ceva. Om cu socoteală, Hulub, își trecea suma în litere și cifre la rînd într-un caiet aparte — carnetul de chicușuri — pe care îl ținea în regulă, la zi, ca un adevărat contabil.

---

[1] *Tendă* — pînză care se întinde deasupra punții unui vapor, pentru a feri echipajul de insolații și de ploaie.
[2] *Patria* (gr.).

Cafeneaua lui Stamati nu intra în contabilitatea lui. De aceea nici nu întîrzia în drum. Își făcea strict datoria și trecea înainte.

Cu ce nepăsare fusese lăsat plicul acela pe masa de lemn a cafenelei !...

A ! dacă ar fi știut poștașul ce scrisoare ducea în ziua aceea în vechea lui geantă de piele ?

Dar cine ar fi bănuit o clipă că un simplu plic banal, francat, nici recomandat măcar, închidea o scrisoare miraculoasă, o forță magică, o bombă menită să provoace o formidabilă explozie într-un depozit de praf de pușcă ?

Cine ar fi crezut vreodată că niște slove scrise acolo, într-o grecească proastă, puteau să scapere scînteia unei amorse[1] fulgerătoare care să electrizeze portul acesta adormit în pustietatea Deltei, să tulbure și să ridice în picioare un oraș întreg, să deștepte sentimente, pasiuni, iluzii, gelozii, invidii, ură și răzbunare, stîrnind într-o singură zi, în acest colț uitat de lume, furtuna patimilor ce zac adormite în fundul sufletului omenesc ?

*

Tîrziu, cînd se trezi Stamati, buimăcit încă de somn, dădu cu ochii de scrisoarea lăsată de poștaș. O ridică surprins, o învîrti între degete, examinînd adresa și timbrele străine. Rupse plicul și, dintr-o aruncătură de ochi, măsură toată lungimea scrisorii, pînă la capăt. Cînd descifră iscălitura de la urmă, tresări deodată. Își frecă ochii cu dosul palmei... E treaz?... Nu visează? Sufocat de emoție, începu să citească în fugă.

— — —

[1] *Amorsa* — dispozitiv de aprindere a unei încărcături de pulbere sau de exploziv, la mine și torpile.

Scrisoarea venea de departe, tocmai din America de Sud.

Începea cu : *„Iubite frate"* și sfîrșea cu : *„Al tău frate mai mare, care nu te-a uitat. Nicola."*

Amîndoi frații, Stamati și Nicola Marulis, veniseră de copii împreună la Dunăre, plecați pe o corăbioară trihandin [1] din patrie, de la Hios [2]. Stamati rămase la Dunăre, Nicola, îmbarcat ca marinar pe un vapor francez, își luase lumea în cap. Rudele nu mai știau nimic de soarta lui. Acum, după patruzeci de ani, scria că s-a săturat printre străini ; nevasta i-a murit ; nu are decît o fată ; simțindu-se slab și bătrîn vrea să se întoarcă la Dunăre, să-și petreacă bătrînețele între neamuri.

Scrisul era încîlcit, într-o greceașcă împestrițată cu vorbe franțuzești, pe care Stamati nu le prea înțelegea. O luă de la capăt, cu ochii lacomi, căutînd să prindă mai mult decît era în scrisoarea care i se părea prea scurtă. Se chinuia, încrețindu-și fruntea, zburlindu-și sprîncenele stufoase. Cîteva clipe rămase pe gînduri. Un fior de plăcere îl furnică din creștet pînă în tălpi. În zguduirea sufletească în care vibra, simțea cum îi năvălește sîngele la inimă. Gîndurile i se încrucișau cu o iuțeală fulgerătoare... Nicola vine din America... America cea bogată... în America se duc toți săraci și vin milionari... Nicola a stat patruzeci de ani în America... și acum se întoarce... ce avere poate să aibă ?... Dacă ar fi plecat și el din tinerețe în America ?... poate să întorcea și el milionar...

---

[1] *Trihandin* — corabie cu trei catarge.

[2] Insulă greceașcă, situată în Marea Egee, lîngă țărmul Anatoliei, la distanță egală între insulele Samos și Lesbos.

Hîrtia îi tremura în mînă. Se încercă a treia oară să citească. Îi jucau literele sub ochi şi se împiedeca la fiecare cuvînt.

Se opri din citit. Îi veni deodată în minte o idee salvatoare. Şi o luă la goană pe cheu, cu scrisoarea în mînă, cu capul gol, ameţit, beat de emoţie.

Se opri la uşa unui birou comercial.

— Logaridis e aici ?

Un craniu socratic apăru dezgolit în cadrul ferestrei.

Logaridis era socotit ca cel mai erudit şi înţelept bătrîn al portului. Venise de la Atena ca profesor la Şcoala Comunităţii Elene. După cîţiva ani fu angajat *grammatikos* [1] la cel mai mare birou de comerţ din port. Era consultat de compatrioţi în toate chestiile grele. Da sfaturi şi traducea acte şi scrisori din limbi străine.

— *Horiste! horiste cumbaru!* poftim, poftim cumetre la birou !

— Nu... e mai bine afară, îi răspunse Stamati, arătîndu-i scrisoarea.

— Bre ! bre ! făcu bătrînul înţelept al portului, potrivindu-şi ochelarii încălecaţi pe un nas enorm.

Numai o dată bate norocul la usa omului... numai să ştie să-i dea drumul la vreme.

*

A doua zi, duminică, toate cafenelele gemeau de lume. Nu se vorbea în tot portul decît de scrisoarea Americanului. Toţi voiau să-l vadă pe Stamati, să-l hărţuiască, să citească slovele cu ochii lor, să

[1] Slujbaş într-o cancelarie (gr.).

pipăie măcar o dată scrisoarea ce căzuse între ei ca o minune din cer.

Cafeneaua lui Stamati Marulis era pavoazată ca în zile mari, la sărbători naţionale. Ca şi la 10 Mai, afară la uşă, fîlfîiau în bătaia vîntului tricolorul românesc şi albastru-alb — culorile naţionale greceşti.

Pregătirile începură dis-de-dimineaţă. Stamati dase ordin băieţilor din cafenea să scoată grădina afară. Grădina se compunea din opt oleandri palizi, crescuţi între pereţii de tinichea ai unor bidoane de petrol văpsite în verde.

De cîte ori consumatorii arătau dorinţa de a-şi sorbi cafelele turceşti la aer, în sînul naturei, Stamati scotea grădina afară, înşirînd oleandrii în jurul meselor, pe cheu, în faţa cafenelei. Noaptea, grădina mobilă era transportată înăuntru.

În cafeneaua lui Stamati exista o ierarhie bine stabilită, după ocupaţii, caste şi clase sociale.

La una din ferestre, spre cheu, o masă mare era rezervată numai pentru autorităţile naţionale, aşa-zisa „masă a şefilor" : primarul, poliţaiul, şeful Vămii, şeful Poştei, căpitanul portului, ofiţerii, medicul, judecătorul.

În dreptul celeilalte ferestre era „masa diplomatică", la care veneau consulii de carieră şi agenţii consulari onorifici. Uneori, foarte rar, se rătăcea şi cîte un funcţionar de la Comisia Europeană a Dunării. Anumite prerogative şi privilegii, moştenite din regimul capitulaţiilor, sub care fusese Împărăţia Otomană, ridicau în ochii mulţimii pe amploiaţii Comisiunii la cea mai înaltă treaptă diplomatică.

Oarecare distanţă, o discretă rezervă, totdeauna se menţinea cu tact între cele două lumi care se întîlneau în viaţa portului.

Urmau apoi la rînd mesele căpitanilor de vapoare, de remorchere. de șlepuri, și masa agenților comerciali ; hamalii și barcagiii nu intrau aci în cafeneaua elitei.

Pe postavul verde, decolorat, al unui biliard, monumental ca un sarcofag antic, zăceau maldăre de gazete răvășite, grecești și românești.

Pe peretele din dreapta : portretul lui Venizelos [1] între regele Carol al României și Gheorghios Protos [2] al Greciei.

Pe peretele din stînga, o marină în colori : crucișetorul *Averof* în nori de fum, spintecînd valurile de sineală, pe o mare furtunoasă. De o parte, portretul lui Botzaris [3], și de cealaltă parte, Conduriotis [4].

Toate mesele, în cafenea și în grădină, erau ocupate. Mulțimea discuta cu frenezie cazul Americanului. Numele lui Nicola Marulis trecea din gură în gură. Ce avere putea să aibă după patruzeci de ani petrecuți în America ? Ce va întreprinde el cu dolarii americani aduși aci la Dunăre ? Se făceau calcule financiare, se croiau planuri, vaste combinații de comerț fluvial și maritim, societăți

---

[1] Eleutherios Venizelos (n. 1864), om politic grec, în primul război mondial a militat pentru alianța Greciei cu Antanta și a silit pe regele Constantin, aderentul Germaniei, să abdice în 1917.

[2] Gheorghe I, rege al Greciei (1863—1913) ; *protos* — primul (gr.).

[3] Marco Botzaris (1788—1823), unul din marii luptători pentru independența Greciei. A căzut pe cîmpul de luptă, după ce fusese învingător la Missolonghi (a fost ucis într-o noapte cînd pătrunse în lagărul turcesc ca să omoare pe pașa, comandantul taberei).

[4] Amiral grec. În 1924 cînd a fost alungat regele Gheorghe al II-lea, Grecia proclamîndu-se republică, a fost ales președinte al republicii.

pe acțiuni pentru vapoare, elevatoare, remorchere, șlepuri ; companii de navigație cu rețele de agenții împînzind tot globul, dominînd căile mondiale ale comerțului pe apă.

*

La masa căpitanilor, Temistocli, vechi căpitan de *lungă cursă*, bronzat, cu barba neagră, de abanos, cu șapca pe ceafă, își povestea tinerețea. Văzuse și el America pe cînd își făcea ucenicia de marinar sub ocrotirea unui unchi, mecanic pe-un vapor englez.

— ...Știu să facă bani oamenii de-acolo, dar nu știu să-i cheltuiască. Umblă ca nebunii la fugă pe strade. Unul era să mă cîrpească fiindcă l-am oprit să-mi dea un foc pentru țigară. Că ei nu stau ca noi la o cafea, de vorbă, la taclale și taifas. Muncesc, aleargă și se frămîntă ziua și noaptea. Doi compatrioți pe care i-am găsit în Filadelfia voiau să mă ia cu ei în California.

— Și de ce n-ai plecat ? Erai și tu acum om procopsit, îl întrerupse c-un surîs ironic un căpitan din capul mesei.

— Pentru că am fost dobitoc. Ce știam eu peatunci. Eram un mucos prost, un muțunachi. Nu știam decît să mă țin după fuste. Adică se țineau ele după mine. Că acolo toate lucrurile sunt pe dos. Dacă un bărbat se leagă pe stradă de o femeie, înfundă pușcăria. Nu-i ca la noi ; în America femeile se leagă de bărbați. O femeiușcă drăcoasă, o irlandeză cu părul roșu ca focul, pusese ochii pe mine. Și cînd a văzut unchiu-meu că se îngroașă gluma, m-a încuiat într-o cabină de vapor, și m-a ținut închis pînă la plecarea din port. Că eu eram

în vorbă c-o fată de-a noastră, din Pera [1], unde mă aştepta să facem logodna.

— Va să zică tot o fustă te-a împiedicat şi pe tine! izbucni Iani, căpitan fără vapor, rămas mofluz în urma unui lung proces maritim de avarii.

Uscat, nervos, cu mustăţile zburlite, cu ochii injectaţi, căpitanul Iani începu să explice pe larg, cu mare parapon, pricina care-l împiedicase şi pe el să plece, tocmai cînd era gata să se îmbarce pentru America.

— Tot o fustă, o zdreanţă m-a oprit, mi-a stricat şi mie rostul vieţei. Unde aş fi eu acum ? Ce n-aş fi făcut dacă plecam atunci ? De ce nu-i vine omului mintea la timp ?... şi iritat peste măsură, bătrînul, cu mîna osoasă şi tare, îşi trînti un pumn în cap, care sună ca sub o lovitură seacă de ciocan. *A ma doxa !* [2]

De la masa căpitanilor de şlepuri şi remorchere, marinarii care nu ieşiseră din Dunăre — marinari de *aqua dolce* [3], cum îi luau în rîs cei de la mare — se apropiau încet cu scaunele, îşi ciuleau urechile, ca să prindă mai bine tot ce se vorbea la masa căpitanilor veritabili, de la vapoarele de mare.

Toţi ascultau cu atenţie şi evlavie. Unii clătinau din cap, cu melancolie, în amintirea şi regretul ocaziilor pierdute din timpul tinereţei. Alţii, tăcuţi, cădeau pe gînduri, cu ochii în vag, pierduţi în mirajul Americei văzute prin prisma minţii lor... Unde ar fi ?... ce-ar fi făcut ? dacă plecau şi el la timp, dincolo, peste Ocean ? Şi fiecare avea ferma credinţă că ajungea miliardar acolo, în pă-

[1] Cartier din Constantinopole, situat în partea de est a oraşului. Din cele mai vechi timpuri este locuit mai ales de europeni de diferite naţionalităţi. Constituia şi cartierul diplomatic al fostei capitale otomane.

[2] Halal înţelepciune ! (gr).

[3] Apă dulce (it.).

mîntul făgăduinței, pe care o soartă vitregă nu i-a îngăduit să-l atingă în viața scursă fără de folos.

Și unii, îmbătați încă de iluzii. nu se puteau stăpîni. Își croiau planuri absurde arătînd pe larg ce ar face dacă ar veni bogați în patrie, între ai lor. Și toți sfîrșeau cu intenții frumoase, alcătuind măreațe opere patriotice și de largă filantropie.

„Căci s-a dovedit — afirmau ei c-o elenă și antică mîndrie — că grecul rămîne oriunde ar fi același bun patriot și om filotim."

*

La masa diplomaților prezida grav consulul elen. Om fin, în vîrstă, dar zvelt încă și elastic. Avea o chelie foarte strălucitoare și niște mustăcioare încîrligate, negre, bine cănite.

Consul veritabil, de carieră. Foarte venerat. Era o mîndrie a coloniei elene. O victorie cîștigată după numeroase stăruințî pe lîngă guvernul din Atena, care se hotărîse în fine să trimită și la gura Dunării un consul de „carieră" în locul unui simplu „onorific".

Lîngă el sta *kir* [1] Loverda. Un bătrîn încruntat, cu sprîncene și musteți stufoase. Epitrop la Biserica Grecească. Îmbrăcase în argint o veche *Evanghelie,* adusă de la Sfîntul Munte, și depusese în biserică o icoană a Sfîntului Spiridon, aruncată de valuri la țărm — ca un semn al cerului — în urma naufragiului unei corăbii, din care nimic nu s-a putut salva.

Consulul, cu veșnicu-i zîmbet fin, enigmatic, care-i strălucea prin sticla ochelarilor solid fixați

[1] Domnul, jupînul (gr.); în vorbirea curentă are și o nuanță ironică.

pe-un nas acvilin, aristocratic, discuta cu epitropul o delicată chestiune a coloniei : prin ce mijloace s-ar putea termina lucrarea începută la localul Şcoalei Elene, faţă cu afacerile portului, care mergeau din ce în ce mai prost.

În faţa lor, la masă, sta Gion Luludi. Mărunţel, nervos, cu părul negru, creţ ca o blăniţă de astrahan. Agent al unei case de export şi consul onorific al Danemarcei. După ce-şi făcu în gînd socoteala dolarului transformat în lei româneşti şi leptale [1] greceşti, puse net chestia care-i preocupa pe toţi : „Ce-i de făcut ca să salte comerţul portului şi să învingă concurenţa Galaţiului, Brăilei şi Constanţei ?"

— Eu — începu el c-o voce îngroşată — dacă aş avea un capital mare, aş face o companie monstră de navigaţie maritimă, cum a făcut Embiricos...

— E mai sigură o afacere la Dunăre, cu şlepuri şi vapoare, îl întrerupse Pesmangioglu, agentul casei de cherestele, proprietar al unei jumătăţi de elevator şi consul onorific al Persiei.

Avea numai opt supuşi, toţi lustragii în port, pentru care i se zicea uneori în glumă şi alteori înadins : „Şeful lustragiilor de la gura Dunării."

— Cred — spuse consulul — că cel mai nimerit ar fi să se întemeieze aci, unde nu-i nici agricultură nici industrie, o mare fabrică de hîrtie, din stuful care n-are nici o întrebuinţare.

— Halal ! asta îmi place ! izbucni crunt Calavrezo, un bătrîn maltez, greoi şi păros ca un urs.

Avea un nas coroiat ca pliscul de vultur şi din urechi îi ieşeau smocuri de păr, cari se uneau cu mustăţile şi barba încîlcită.

---

[1] *Lepta* — monedă grecească, subdiviziune a drahmei (o drahmă = 100 leptale).

O avere frumoasă făcuse pe vremuri cu vasul lui de salvare *Union*. O vechitură de ponton cu pompe, transformat din corpul unui vapor înecat. Bătrînul maltez fusese odinioară groaza societăților de asigurare. I se zicea Piratul. Cunoscut pe toată Dunărea ca „cioclul" vaselor împotmolite. Vorbea șase limbi. Era marinar, mecanic și scafandrier.

— Fabrică ne trebuie nouă ! mormăi el răgușit, mestecînd parcă ceva între măsele. Noi, de copii, din apă am scos banul. Alții să scurme pămîntul și să asude în fabrici ! Noi ne-am hrănit din apă întotdeauna. Care-i nebunul să-și arunce aurul în baltă, pe papură, pentru hîrtie ? Și bătrînul pirat arătă cu mîna lui vînjoasă spre largul mării, c-un fel de amenințare : Noi, care umblăm pe ape, știm să smulgem banul din ghearele valurilor, sfîrși el, trîntind în masa șubredă de lemn un pumn enorm ca un bolovan greoi.

Se făcu liniște. Bătrînul își aprinse țigara stinsă și turtită în țigareta fabricată de el dintr-un picior de iepure, și începu din nou, mai potolit, cu vocea răgușită :

— Ia să faci aici, la gura Dunării, o companie ca cea din Stambul, cu aparate de salvare, cu doc-flotant [1], să vedem atunci ne-ar mai trece pe sub nas vapoarele avariate care ne scapă azi din mînă, urcînd întins la Galați, lăsîndu-ne pe noi cu buzele umflate ?... Hei ! Să am eu dolari americani, v-aș arăta ce trebuie făcut aici, la Dunărea noastră...

---

[1] *Doc-flotant* — instalație specială care, prin afundare, ridică nava pentru a i se face reparațiile necesare.

Un bătrînel uscat ca un ciot se apropie de masa piloților. Abia păşea, mărunțel, cu niște piciorușe fragile și crăcănate. Avea un cap ca o tărtăcuță, băgat într-un fes spălăcit, cu vîrful turtit pe-o ureche. Umbla cu gîtul strîmb din cauza unui enorm canaf negru de evzon [1], care-i atîrna pe-un umăr. Era cel mai vechi pilot din port. Fusese în serviciul marinei rusești, pe vremea războiului din Crimeea.

— Ia faceți-i loc lui Barba Toni. Și toarnă-i un păhărel de mastică de Hios, să mai prindă puteri, făcu voios un pilot de la Comisia Europeană.

— Cum — îl întrerupse șeful piloților — tu nu știi că moșul nu sufere mastica ? El bea numai *duzico* [2] veritabil.

Bătrînul se așează cu mișcări scurte, nesigure, pe scaun, încetișor, cu atenție, de frică parcă să nu se demonteze din încheieturi. După ce-i trase o chintă de tusă seacă, dădu de-a dușca păhărelul de duzico tare. Alcoolul pur, otravă grecească preparată jos, în insule, zgîriindu-i gîtul ca ghearele de pisică, diformă o clipă fața suptă și scrijelată a moșneagului, făcîndu-i o mască de babă zbîrcită.

— Ei, Barba Toni, ai auzit vestea cea nouă ? Cică se-ntoarce din America Nicola Marulis, fratele lui Stamati. D-ta l-ai apucat. Îți mai aduci aminte de el ?

— He ! să vedem dacă el și-o mai aduce aminte de mine ! Cine i-a pus cîrma în mînă ? Eu i-am fost cel dintîi dascăl. Eu eram tînăr, dar el era

[1] *Evzon* — soldat grec.
[2] *Duzico* — alcool foarte tare, preparat din orez.

copil, cînd am venit aici pe vremea turcilor, după căderea cetății de la Sevastopoli[1]. Îl luasem cu mine ca mus[2] pe cea dintîi faga[3], care lucra la adîncirea canalului, cu cela... de la Comision... cum îi zicea... inginerul cel mare... englezu cu barbă...

— *Sir* Charles Hartley[4], complectă șeful piloților, surîzînd cu blîndețe.

*

Evenimentul zilei stîrnise oarecare interes, și chiar o undă de emoție amestecată cu gelozie, printre românii de la masa șefilor.

Conul Tudorachi, șeful Vămei, naționalist feroce, era mai îndîrjit decît toți împotriva „palicarilor“[5] îmbogățiți din sudoarea românului, deși nevasta, cunoscută în port sub numele de Leoaica, era grecoaică sadea din Galați.

— Nu-i pot mistui ! declară șeful în gura mare. Pe cît îmi permite rigoarea legilor și regulamentelor îi ard pe cîți îmi cad în labă, cu formule legale, mă rog, după tariful vamal în vigoare. Posac, ros de invidie, se sufoca discutînd cu aprindere : Asta

---

[1] În războiul Crimeei (1854—1856), după un lung asediu din partea trupelor Turciei, Angliei, Franței și Sardiniei, Sevastopolul cade la 8 septembrie 1855.

[2] *Mus* — elev marinar.

[3] *Faga* — ambarcațiune folosită la adîncirea unui canal navigabil.

[4] Charles Hartley, inginer șef în Comisia Europeană a Dunării din 1856 pînă în 1872, apoi inginer consultant pînă în 1907. Îi aparțin cele mai multe proiecte pentru canalele navigabile amenajate în Deltă. Pentru cei cincizeci de ani de activitate la Dunărea-de-Jos, inginerul englez a fost ales membru onorific al Academiei Române (la 16 aprilie 1907).

[5] *Palicar* — voluntar grec în războiul pentru independența patriei ; voinic.

ne mai lipsea... să vezi de acu mîndria caprelor... care va să zică dacă actualmente abea le ajungi cu prăjina la nas, dar cînd vor rula dolarii americani... ei vor fi suverani aici în portul nostru, pe teritoriu ista care să cheamă că-i românesc.

— Degeaba coane Tudorachi, noi nu ne putem compara cu grecii în chestii comerciale. Rasă veche, rafinată de mii de ani... zise Petrăchel Petraşcu, un bărbat frumos, marţial, cu mustăţi blonde pomădate.

Şeful Poliţiei, ultimul vlăstar al unei vechi familii boiereşti din fundul Moldovei, părăsise armata ca locotenent, pe vremea celebrei greve a ofiţerilor de cavalerie, sub Jak Lahovari [1] — zicea el ; gurile rele susţineau că Petrăchel fusese reformat în urma unui scandalos proces, rămas celebru în analele armatei : „Flagrant delict cu nevasta unui ofiţer superior". Cavaler de rasă, cu maniere elegante, vorbind o franţuzească impecabilă, gentil cu sexul frumos, abil şi tolerant, Petrăchel era simpatizat de toate naţionalităţile şi, lucru rar, în graţiile Comisiei Europene. Febleţa lui — cum o declara surîzînd — era conul Tudorachi, pe care îl tachina pînă la disperare.

— Nu vezi mata că puterea grecilor nu-i în patria lor, ci afară, în străinătate. Bogătaşii lor sunt la Stambul, Cairo, Marsilia, Londra, America...

— Şi în România noastră săracă nu-s tot ei ?... Care va să zică, de fapt, eu, român curat, să fiu mereu pîrlit în ţara mea... şi veneticii să se îm-

[1] Iacob Lahovari (1846—1907), general român, de mai multe ori ministru de război. În februarie 1894 a fost nevoit să se retragă din fruntea ministerului, în urma demisiei in corpore a ofiţerilor de cavalerie, ca protest faţă de general.

bogăţească... bravo... asta îmi place, zise şeful Vămei iritat, roşu de mînie.

Petrăchel nu se lăsă bătut.

— Vezi că grecii au, în felul lor, dreptate cînd se pretind că sunt cei mai vechi locuitori pe ţărmurile din partea locului. Mă rog, din antichitate n-au fost aici colonii greceşti ? Ai uitat istoria cu expediţia argonauţilor, cari căutau pe aici Lîna-de-aur ?

— De unde ai mai scos povestea asta ? Şi de unde ştii că cei cu Lîna-de-aur erau greci ? îl întrerupse şeful Vămei indignat, ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte c-o fină batistă de mătase — mostră dintr-un sort oprit la controlul vamal. Cînd discuţia era în toi, sosi şi căpitanul de port, tocmai la timp să-i scoată din încurcătura în care îi băgase argonauţii, de cari şeful nu mai auzise din anii claselor gimnaziale, făcute în Fălticeni, oraşul său natal.

— Bine că ai venit căpitane. Ca om citit şi umblat, să ne lămureşti chestia cu Lîna-de-aur.

Căpitanul de port, ras proaspăt, îmbrăcat în alb din cap pînă în picioare, şterse uşor cu batista praful de pe scaun şi, c-un zîmbet îngăduitor, se aşează la masa şefilor. Mîndru, încîntat că poate să-şi arate erudiţia, începu să explice cum se găsea în antichitate aurul în albia rîurilor noastre şi cum se spăla întinzîndu-se pe piei de oaie...

— Şi — adăugă el — la drept vorbind argonauţii nu erau decît nişte piraţi ca şi toţi eroii greci pe cari i-au cîntat poeţii antichităţei. Prima dată cînd ţara asta s-a făcut cunoscută lumei a fost atunci cînd au plecat să jefuiască ţărmurile Mării Negre şi ale Dunării.

— A ! sări conul Tudorachi triumfător, va să zică piraţi, tîlhari de mare, ce vă spuneam eu ?

Bravo ! m-am luminat. Mă rog asta am vrut să știu. Este sau nu grecul cea mai *oață* nație din lume ?

*

La o masă din fund se făcuse socoteala rudelor lui Nicola Marulis. La numărătoare s-au găsit neamuri aproape jumătate din populația portului. Cari nu erau rude, erau prieteni sau compatrioți. Printre toți verii, cumnații, nepoții și cumetrii, cel mai sărac, calic, lipit pămîntului, era un văr primar : Ahile Xidias, zis și Harapul, cu niște buze groase, răsfrînte, groaznice la vedere.

Pătimaș jucător de cărți, căzuse la treapta de hamal la vaporul poștal ; căra cu spinarea geamandanele călătorilor de la debarcader la otelul din față. De data asta, Ahile, îmbrăcat curat, cămașă albă și basma albastră la gît — guler nu obișnuise niciodată — trecînd de la o masă la alta, cu ochii în lacrimi, sugîndu-și buzele late, povestea amintiri din viața vărului său Nicolachi, pe care-l iubise ca pe un frate. De altfel mulți bătrîni se găseau prieteni vechi din tinereță cu Nicola Marulis. Cîțiva compatrioți susțineau cu duioșie că își aduc aminte de el din frageda copilărie, de pe cînd umblau la aceeași școală, în patrie, la Hios.

*

Pe cînd jos, în cafenea și în grădina de oleandri, lumea roia ca un stup de albine, sus, în balconul dinspre chei, Penelopa, nevasta lui Stamati, primea vizite — musafiri de duminică.

Două vecine, gătite, pudrate, cu buzele de culoarea zmeurei zdrobite, fierbeau pe scaune, așteptînd ca gazda să deschidă vorba despre scrisoarea Americanului. Însetate de știri, sorbeau în silă cafele turcești și siropuri cu sifon.

Penelopa Marulis, o brunetă coaptă, cu ochi mari, negri, focoși, sub o pereche de sprîncene de catifea, avea o siluetă de invidiat. Rece, mîndră, vorbea înțepat, cu buzele vinete, strînse peste dantura bogat plombată în aur.

Nimeni n-o văzuse încă punînd piciorul jos în cafenea. Și nici la piață nu catadicsea să meargă. Stamati, după obiceiul oriental, făcea toate tîrguielile. Nu se vedea toată săptămîna, numai duminica apărea sus în balcon. Vizitele de obicei le primea într-un *robe de chambre* [1] foarte decoltat, de culoarea coajei de lămîie.

Rezervată, discretă. Penelopa se stăpînea. Nu vorbi nimic despre scrisoarea care răscolise portul. Părea perfect indiferentă, deși se chinuise toată noaptea fără să închidă ochii, agitată de emoții, cu mintea aprinsă de iluzii, chinuită de grijele pregătirilor de găzduire a celui așteptat.

Vecinele plecară, învinețite de parapon.

Tocmai jos, în stradă, amîndouă, în același moment, explodară de indignare :

— Vai ! dragă, ce ființă fățarnică și fudulă e Penelopa asta ! Înfiptă e acum, că-i așa de calică, dar cînd i-or intra în gheare dolarii Americanului ?

[1] Capot (fr.).

CAPITOLUL II

Din prima zi în care debarcase, copilă încă, aci la gura Dunării, Penelopa simţi colţii sfîşietori ai provinciei meschine. Instinctele ei aristocratice, mîndria şi aerele ce-şi lua scandalizase[ră] oraşul.

„De unde — se întreba lumea — fumuri de nobleţă şi gusturi rafinate la o fată săracă şi orfană?"

„De ce îşi ţinea nasul pe sus, în bastista-i parfumată, de parcă toate i-ar fi mirosit rău în cale ?"

„De unde venea ? Din ce familie ?"

„Ce blazon necunoscut avea fata asta debarcată în micul port de la gura Dunării, într-o lume provincială şi cosmopolită ?"

Cînd venise din Constantinopole avea numai 16 ani. În şoaptă se povesteau multe despre familia ei. Dar se ştia sigur că mama ei, de o frumuseţe rară, se aruncase în Bosfor, din disperare că o părăsise amantul, un căpitan de vapor plecat în Argentina. N-avea nici opt ani cînd o luă s-o crească unchiul ei, Iovanachi Iovanidis, translator la ambasada rusă din Cospoli.

„Cine-i ţigăncuşa asta ?" întrebă ambasadorul, luînd-o de bărbie, cînd o găsi într-o zi în cancelarie.

„Vai ! ce delicioasă copilă !“ se extazie contesa Katuşa, monumentala ambasadoare.

Vara, din cauza căldurilor din Pera, ambasada îşi lua reşedinţa la Terapia, unde adia un vînt răcoritor de pe Bosfor.

Translatorul avea drept la două camere în palatul de vară, ca să fie în permanenţă la îndemîna lucrărilor de cancelarie. Unchiul se mîndrea cu nepoţica şi o lua pretutindeni cu el. Copila asta, uimitor de precoce, era un număr de senzaţie în lumea diplomatică de la Terapia. Ofiţerii de marină de la bastimentele staţionare ale Marilor Puteri, o purtau pe genunchi în plimbările lor cu bărcile pe Bosfor, în nopţile cu lună. Era vioaie, îndrăzneaţă, intra fără sfială peste tot, parcă neam de neamul ei trăise în societatea înaltă, în luxul şi atmosfera palatelor de ambasadă.

În timpul seratelor de gală, fetiţa se strecura prin sălile palatului, rămînea în extaz în faţa maiestuoasei scări de marmoră, acoperită de covoare turceşti, moi şi roşii ca sîngele. Valeţii în livrele galonate, cu pantaloni scurţi, ciorapi lungi, prinşi în jaretiere argintii, cu mănuşi albe, muţi, nemişcaţi, păreau nişte statui.

Atrasă din instinct spre lux şi strălucire, ea ajungea uneori pînă sus. Tupilîndu-se prin faldurile draperiilor de catifea, spiona cu emoţie lumea elegantă care se mişca în lumina orbitoare a policandrelor. Admira toalete decoltate, evantalii de pene şi dantelă, broşele, braţele, coliere de perle, toate juvaerele cari scînteiau de focul pietrelor scumpe şi.. flori... flori peste tot. Muzica, freamătul vag al mulţimei, atmosfera parfumată, o îmbătau, o fermecau, ca fantasmagoria unui vis feeric.

O nepoţică a ambasadorului rus venise de la Odesa. Era cu doi ani mai mică decît Penelopa. O chema Natașa. Un dop de saca. Îndesată, bucălată, cam cîrnă, dar foarte drăgălașă, cu niște cîrlionți bălai și ochi albaștri de email. Numai doi ani diferenţă de vîrstă, dar Natașa era un copil zburdalnic, și Penelopa o preţioasă domnișoară cu pretenţii.

Serioasă, reţinută, umbla, vorbea cu gesturi studiate. O perfectă miniatură de femeie. C-o ușurinţă uimitoare, știa să mimeze gesturile, să prindă gamele la piano și, după ureche, fura accentul just al fiecărei limbi — ca levantină, se născuse poliglotă.

Bona Natașei, o bătrînă elveţiană, foarte pedantă, *m-elle* Perrin, desperată că nu poate să înfrîneze și să șlefuiască pe sălbateca rusoaică, drăcoasă ca un băiet, o da mereu de exemplu pe mica Penelope, care, cuminte și deșteaptă, prindea repede toate manierele din lumea bună.

O umbră de vagă gelozie se strecura adesea între cele două copile așa de diferite.

Ca să corecteze lipsa de tact pedagogic a elveţienei, ambasadoarea n-o uita niciodată pe Penelopa de cîte ori cumpăra ceva pentru Natașa. Ajunsese să umble amîndouă copilele aproape la fel îmbrăcate.

În excursiile și plimbările prin Stambul, Penelopa nu lipsea niciodată.

Familia ambasadorului era veșnic însoţită de obișnuitul cavas [1], un arnăut gigantic, cu niște caiere de mustăţi cărunte, îmbrăcat în ilic brodat cu fir de aur ; purta iatagan și două pistoale în brîu.

[1] *Cavas* — odăiaș, servitor consular.

Ceasuri întregi pierdea Penelopa mîncînd cu ochii lacomi bijuteriile și filigranele expuse în galantarele vechiului bazar din Stambul.

Mulți o socoteau pe mica orfană ca făcînd parte din familia ambasadorului, și unii, cari îi remarcase ținuta mîndră și gravă, îi spuneau c-o dulce ironie : „Mica prințesă".

Dar o întîmplare neprevăzută căzu din senin, schimbîndu-i brusc macazul vieții.

Într-o zi nefastă, ambasadorul. furios, roșu-vînăt de mînie, în urma unei scene violente provocate de un denunț, cîrpi translatorului două strașnice perechi de palme, de s-a clătinat din temelie întreaga ambasadă a Marei Rusii...

„Afară mișelule !... *Graeca fides !...*" [1]

Căzut în dizgrație, fostul translator. peste cîteva zile, căzu din picioare trăsnit de o apoplexie, pe cînd trecea podul de la Kara-Kioi.

Fata, rămasă singură, fără nici un sprijin, fu îmbarcată pe un vapor rusesc care pleca pentru porturile dunărene.

Transportată gratuit, orfana debarcă într-o dimineață pe cheul Sulinei, cu batista de dantelă la nas, sufocată de mirosul de iuft și pește sărat, care se îmbibase profund în structura vechiului *parahod* [2] rusesc.

Penelopa venise la singura rudă rămasă în viață, fratele mamei, căpitanul Leonida Iovanidis, un bătrîn uscat, mărunțel, care purta niște enormi ochelari negri. Fusese pilot la Comisia Europeană a Dunării și, din cauza unei boli de ochi, își schimbase profesia.

---

[1] Fidelitate grecească... (lat.), cu sensul de necredință, nestatornicie.

[2] Vapor, folosit îndeosebi pentru pasageri (rus.).

Intrase în serviciul unei agenții maritime ca furnizor de alimente la vapoarele cari se aprovizionau la gura Dunărei : „Chipchandler“ [1].

Din diferența ce ieșea prin încărcarea facturilor peste prețul pieței, îi pica și lui cîte ceva în fiecare zi. Și pentru că lumea îl vedea forfotind pe la vapoare cu barca plină de zarzavat, ducînd în brațe legături de ridichi, i se zicea în glumă : „Căpitanul Rapanachi“. Iar înfumuratei sale nepoate, palida prințesă bizantină trimisă în exil, băieții îi spuneau : „Contesa de Rapanachi“.

Nu avea decît 17 ani, cînd unchiul a convins-o că menirea ei este să se mărite.

Fără avere, fără familie, ce putea să aștepte ? Pretendenții nu se prea grăbeau. Trebuia să profite de ocazie. Stamati Marulis, pilot clasa I-a la Comisia Dunărei, era un om serios, cam în vîrstă, dar bărbat bun, econom și fără vicii. Avea să aibă o casă bună și o fericire potolită.

Și Penelopa s-a măritat.

*

„Ați văzut ce nevastă și-a luat Stamati ?“

„Nu face pentru el.“

„Asta-i femeie de lux, nu-i de mutra unui pilot.“

Așa vorbea lumea prin cafenelele portului. Iar unii adăugau zîmbind pe sub mustață :

„Asta nu-i femeie pe care s-o poți lăsa singură acasă.“

Și Stamati, prin meseria lui, era veșnic pe drumuri.

[1] Negustor, furnizor pentru vapoare (engl.).

Omul acesta retras și timid, c-o existență ștearsă, lîngă o asemenea femeie fină și admirată, simțea o bucurie vanitoasă, o mîndrie ascunsă, savurînd fericirea posesiei unui juvaer de mare preț. O adora c-o mută pietate și tremura de teama să n-o piardă.

Toate economiile lui Stamati s-au topit din prima lună. Trusou, mobilă, piano, toate au fost comandate la Galați, după gustul Penelopei.

Ea ținea să aibă un interior plăcut.

El lipsea de acasă cîteva zile pe săptămînă, pilotînd vapoarele pe Dunăre, între Sulina și Brăila.

Pleca tiptil de dimineață la vapor, cu geamandanașul în mînă, cu nelipsita manta de ploaie, de pînză ceruită, după obiceiul piloților din toată lumea.

După ce vaporul se punea greoi în mișcare, el, de sus de la comandă, își arunca ochii spre mal ; casa lui era cu fața la drumul Dunării. În primele zile zărea la una din ferestrele deschise o batistă fluturînd la trecerea vaporului.

Și mai pe urmă, cu toate că nimic nu se arăta în zare, el își păstra obiceiul, privind din mers la geamurile acele cari rămîneau veșnic închise.

Singură, părăsită, în balconul dinspre apă, Penelopa rămînea pe gînduri ceasuri întregi, c-o broderie pe genunchi.

Uneori vîntul de la mare aducea ecouri de fluiere și sirene de la vapoarele cari intrau în port. Un fior îi fulgera prin corp. Lăsa orice lucru din mînă, sărea de la locul ei și căta în zare cu binoclul, urmărind toată mișcarea de pe apă.

Cîte un vapor venind de la mare urca încet, măreț, cursul fluviului.

Ea, curioasă, îl privea cu atîta interes, deşi nu cunoştea pe nimeni, parcă aştepta mereu pe cineva care întîrzia să vie.

Dincotro ? De unde venea vaporul ? A trecut desigur prin Bosfor. Şi magicul film al copilăriei începea din nou să-i ruleze pe ecranul minţei.

Cu ochii închişi pe jumătate, vedea crescînd din sînul mării, gigantic, amfiteatrul Cornului-de-Aur [1]. Pe verdele colinelor, în terase, se înălţau chiparoşii negri cari păzeau cimitirele turceşti.

Prin voalul diafan al serei se poleiau cupolele din Scutari [2], şi minaretele ascuţite păreau suliţi de aur înfipte în pămînt. În zare clipea regulat ochiul farului din Turnul lui Leandru [3].

Şi Penelopa cădea în reverie, auzind glasul prelung al muezinilor cari chemau credincioşii la rugăciune, simţea aroma pinilor cari lăcrămau, îmbălsămînd cu răşină aerul purificat de adierile vîntului salin din larg.

Şi nostalgia trecutului o făcea să plîngă amar paradisul pierdut al Bosforului.

Ce frumos... ce departe... erau locurile copilăriei !...

„Ce viaţă nenorocită... ăsta-i traiul pe care l-am visat ?... Asta-i soarta pe care am meritat-o ?... De ce m-am măritat eu oare ?“

---

[1] Mic golf în strîmtoarea Bosforului, situat în faţa Constantinopolului.

[2] Scutari, Usküdar, oraşel pe ţărmul asiatic al Bosforului, în faţa Constantinopolului, fiind considerat ca o suburbie a acestuia.

[3] Turnul purtător al farului din Bosfor a fost denumit astfel în amintirea legendei antice atribuite lui Hero şi Leandru (simbol al sacrificiului făcut din dragoste — tînărul Leandru trecea în fiecare noapte înot Hellespontul, ca s-o vadă pe Hero ; înecindu-se, Hero se aruncă în apele mării, găsindu-şi sfîrşitul alături de iubitul ei).

Şi întrebările pe care mai toate femeile le pun după luna de miere, ea şi le-a pus după cîteva zile de la nuntă.

Stamati, cînd se întorcea acasă, o găsea enervată, capriţioasă sau melancolică.

Ingrijat şi înduioşat pînă la lacrimi de suferinţa ei, el căuta s-o mîngîie, s-o distreze, ceea ce pe dînsa o enerva mai tare.

În zadar se frămînta ca să găsească leacuri pentru această boală romantică, pe care el n-o putea bine înţelege.

Că are nevricale era sigur.

„O doctorie contra epohondriei" îi ceruse bătrînului doctor, nenea Tomiţă.

„Pacienta trebuie examinată", îi spusese doctorul. Dar pacienta cu nici un preţ nu voia să se arate.

„N-o doare nimic, răul e aici..." şi el arăta cu mîna la inimă.

După multe stăruinţi, Penelopa se hotărî.

Doctorul, cu vechea lui experienţă, de la prima vedere i-a fixat diagnosticul şi remediul.

„N-are nevoie de doctorii, nici regim, nici băi. Îi trebuie... şi bolborosind ceva, după obicei, în barba lui albă de patriarh, făcu : Hm ! îi trebuie un copil. *La vie... c'est la vie...*" [1]

El a plecat palid, confuz.

Ea, roşie ca vişina, a plecat cu ochii în pămînt.

Ca s-o mai distreze, Stamati o lua uneori cu el, pe vapoarele pe care le pilota, pînă la Galaţi sau Brăila.

Ce profundă mulţumire avea Penelopa la fiecare drum ! Punînd piciorul pe bord, ea simţea că intră

[1] Viaţa... aşa-i viaţa... (fr.).

parcă într-o baie de fericire. De cu seară își pregătea costumul de voiaj, ajusta cîte-o beretă băiețească de marinar, sau garnisea pălăria cu voaluri și museline, ca să fluture ca niște flamure în vînt, dîndu-i astfel un exotic aer aristocratic.

De obicei, în zorii zilei, cînd vaporul își balansa mașina și elicea forfotea gata de plecare, Penelopa, zveltă, sprintenă, suia scara, ducîndu-și singură mica ei valiză de voiaj cu trusa de toaletă.

Intra la bord ușor înfiorată, cu iluzia lungilor traversee maritime. Ar fi voit să meargă mereu, la nesfîrșit, un drum fără liman, ca vasul fantomă care rătăcea fără să poată atinge țărmul.

Stamati, înainte de a-și lua postul la cîrmă, cerea respectuos voie căpitanului să permită îmbarcarea soției sale, care — spunea el întotdeauna — scăpase vaporul de cursă pentru Galați.

Chiar și cei mai acri și posaci căpitani nu puteau refuza ; se îndulceau îndată și deveneau gentili, invitînd pe eleganta doamnă în careul ofițerilor [1], sau îi întindea pe punte un *longue chaise* [2], într-un loc ferit de vînt.

E destul o singură fustă să fîlfîie pe puntea unui vas și viața bordului se schimbă ca prin farmec — întregul echipaj începe a se agita electrizat.

Vaporul însuflețit intra în sărbătoare ; nu lipsea decît să se înalțe la catarge, în cinstea femeii îmbarcate, steguleţele colorate a marelui pavoaz.

Robinetele spălătoarelor din cabine începeau să curgă în plin debit de apă. Ferchezuială generală, de la căpitan pînă la băiatul, ajutor de bucătar.

---

[1] *Careul ofițerilor* — încăpere la bordul unei nave, servind ca sală de mese, sală de lectură și de recreație pentru ofițeri.

[2] Șezlong (fr.)

Spălați, rași, pudrați, ieșeau pe rînd la lumină, făcîndu-și de lucru în jurul ei pe punte. Toți, bucuroși, o sorbeau din ochi cu lăcomie. Pînă și fochiștii, nespălați, nerași, cît ținea drumul, ieșeau cîte unul din tartarul căldurilor ; pe jumătate goi, cu gîtul învelit în șăluțul lor de bumbac, de care se slujesc să șteargă uleiul și unsoarea de pe mașină, ca și sudoarea de pe trup. În figurile negre de cărbuni luceau ochii lor albi, cătînd pe furiș la făptura aceea încîntătoare, căzută parcă din altă lume pe vaporul lor, ca să îndulcească numai cu un zîmbet o zi din viața aspră, monastică, a bordului. Ofițerii, cavaleri servanți, n-o slăbeau nici o clipă. Tot drumul urmau tratații felurite, după naționalitatea și felul vaporului : ceai englezesc, cafea turcească, vermut italienesc, șampanie franțuzească, bomboane rusești, vin de Malaga, portocale de Jafa, rahat de Syra, țigări egiptene.

Vorbind vreo două vorbe din fiecare limbă, Penelopa reușea să-i cucerească pe toți bărbații aceia, pe care poate, niciodată n-avea să-i mai întîlnească în viață.

Mulți confundau, socotind-o fata pilotului. Ea îi lăsa în credința lor și, veselă de confuzia ce se făcea, zîmbea de satisfacție.

Privirile de admirație ce i se aruncau le primea cu îndrăzneală ; avea un fel al ei de a-și da capul pe spate și a coborî cu voluptate pleoapele.

Și bietul Stamati, care nici o clipă nu putea părăsi cîrma, din postul lui, de sus de la comandă, își arunca uneori ochii în jos, pe punte, ca s-o vadă măcar de la distanță. Nu era niciodată singură. O escortă respectuoasă o însoțea pretutindenea. O vedea culcată pe pernele unui *longue chaise*, grațioasă, cu maiestatea unei regine în convalescență.

Modestul pilot simțea adesea fiorul unei bucurii vanitoase, văzîndu-și soția înconjurată de atîția ofițeri, cari o examinau cu spiritul încordat.

Uneori îi trecea cîte-un junghi prin inimă, văzînd-o cochetînd, dar se stăpînea ; își ștergea numai sudoarea de pe frunte și într-o clipă își revenea hotărît, bărbățește.

„Și totuși, își zicea el cu siguranță, e o femeie cuminte, rece și mîndră, sigură pe sine. Cochetăria nu-i un păcat pentru o femeie ca dînsa."

Un sentiment de rușine parcă îl oprea de a face cel mai mic gest care ar trăda o urmă de gelozie.

Dar ce era fatal s-a întîmplat.

*

În timpul unei călătorii pe vapor a întîlnit un bărbat pe care nu l-a mai putut uita toată viața — deși auzise că o aventură pe vapor e ca și un accident de cale ferată.

Din momentul în care cunoscuse pe căpitanul Angelo Deliu, ceva nou se ivi în existența ei.

Îl remarcase cum a pus piciorul pe bordul vaporului *Carpați*. O intriga ofițerul acela, zvelt, elegant, care poza într-o rezervă studiată.

La prima vedere el o fixă cu îndrăzneală.

Ea, de obicei îndrăzneață, avu un moment de slăbiciune ; timidă, emoționată, se roșise ca o candidă fecioară sub ochiul expert care o cîntărea cu precizie.

Privirea aceea avea parcă o strălucire de oțel. Și cînd buzele lui schițau un fin surîs, îndulcindu-i figura, ea înțelese fără cuvinte impresia ce făcuse înfățișarea ei.

Un fulger de bucurie o străbătu, și în taină simțea cum se îmbată de plăcerea conștiinței de a fi frumoasă.

Confuză, subjugată, aştepta. Simţea un fel de necaz nelămurit pentru acel îndrăzneţ necunoscut, care o învăluia ca într-o plasă de paianjen, impunîndu-i voinţa lui de fier. Căci presimţea fatal neputinţa oricărei rezistenţe. Şi la un singur gest al lui, gata ar fi să-l urmeze oriunde, roabă, pînă la capătul pămîntului.

Angelo Deliu, din rasa cuceritorilor, abil maestru în tactica şi strategia aventurilor galante, mergea aproape la sigur în clasarea speciilor de femei. Se pipăiau cu ochii de la distanţă.

Ea îi admira ţinuta lui de o bărbăţie regească. Era complect în alb, de la şapcă pînă la pantofi ; umeri laţi şi o talie mlădioasă, tenul bronzat, de maur ; ochii lui adînci, arzători o fixau...

El examinase femeia *en connaisseur* [1]. Făcu trei paşi apropiindu-se, ca să-şi verifice observaţiile. Se prezintă singur c-o eleganţă în gesturi şi cuvinte, arătîndu-şi surprinderea că o vede pentru prima oară, deşi el se găseşte de vreo două luni în Sulina.

„Cine ar fi bănuit că într-un colţ obscur de provincie, într-o lume aşa de monotonă şi meschină, poţi întîlni asemenea figuri de o rară distincţie ?..."

Ei i se părea o muzică glasul lui. O încînta timbrul acela sonor, care ascundea în vorbe banale o perfectă înţelegere sufletească.

Gîndurile se trădau în privirile lor, care se încrucişau ca lamele floretelor de scrimă. Nu prea aveau ce-şi vorbi, dar ochii lor spuneau mai mult decît cuvintele.

I-a fost destul jumătate de ceas de conversaţie lui Deliu, ca să-i descopere punctul tangibil — cum îl numea el — pentru a-i stabili precis specia :

[1] Ca un cunoscător (fr.).

„Soție nesatisfăcută... visătoare, romantică... cucerire ușoară... despărțire dificilă... retragere strategică la timp..."

Deliu se temea numai de un singur tip : „femeia-crampon", care nu-ți lasă — în termeni nautici — libertatea de manevră.

În stăpînirea lui, excitată, vrăjită, ca pasărea sub ochiul magnetic al șarpelui, Penelopa sta rezemată de balustrada punței, cu ochii țintă la el, vorbea aiurită, numai ca să-și acopere simțirea.

Despre ce puteau vorbi ? Amîndoi adorau marea ; ea crescuse pe malul apei ; el călătorise mult pe apă ; și c-o măsură justă el se ținea la unison, știa să ridice și să coboare conversația la nivelul femeii care era în fața lui.

El, meloman, s-a angajat să-i dea lecții de mandolină ; ea, poliglotă, să-l învețe a pronunța corect limba engleză — cu toate că și ea păstra încă accentul levantin.

El de-acum înainte avea s-o numească Floarea Bosforului și ea, Amantul Mării.

Numai cînd coborî în barcă, Deliu schimbă vreo două vorbe de politeță cu Stamati, care venise amărît din postul său de la comandă.

După ancoraj, Penelopa sări zglobie de pe scara vaporului în barcă, drept la pupa [1], cu mîna pe cîrmă ; știa să manevreze ; avea ochiul sigur — marinară din instinct.

Deliu, măsurînd din ochi ținuta umilă a pilotului lîngă o femeie așa de focoasă, înțelese într-o clipă tragicomedia acestei căsnicii.

„Picantă femeie... de unde a găsit-o, nenorocitul ?... Cum e posibil o așa bizară împerechere ?"

---

[1] *Pupă* — partea de dinapoi a unei nave ; *pro*ră, *prov*ă — partea din față a navei, unde se află postul de comandă.

se întreba în taină, meditînd o serie de întrebări fără răspunsuri.

Penelopa, schimbată ca prin farmec, adormi tîrziu în noaptea aceea, îmbătată de o dulce otravă.

Deliu nu putea să închidă ochii, era chinuit de imagina ei. O vedea în față și profil... îmbrăcată în costumul ei de voiaj... o dezbrăca în minte, pipăind-o imaginar : „Ce corp admirabil... ce picior cochet !...“

*

Se revăzură. Se întîlneau în fiecare zi, în fiecare noapte, departe de ochii lumei, afară, în sînul naturei, pe malul pustiu al mării. Simțiră fericirea iubirei, viața complectă în doi. Își făcură confidențe și planuri ce nu aveau să se realizeze niciodată. Nopți delicioase petrecute în delir — luna de miere pentru femeia asta care iubea întîiași dată.

Se făcuse mai frumoasă. Bucuria, plăcerea o transfigurase[ră]. Înflorea triumfătoare. În ochii îndrăzneți avea o licărire stranie. Tenul palid i se rumenea — avea obrajii de femeie iubită. Un surîs cald îi îndulcea discret asperitățile figurei reci altădată. În colțuri, deasupra buzelor umede, vibra puful mustăcioarelor de brunetă arzătoare. Pe stradă, trecătorii întorceau capul după ea, îi admirau mersul săltăreț, piciorul fin și talia mlădioasă...

Nici o remușcare nu cunoscu. Simțea numai o intensă bucurie, pe care nu știa cum să și-o închidă mai bine în inimă, s-o țină cît mai ascunsă de ochii lumei.

Nu deschidea niciodată gura să-i spună bărbatului pe unde a fost și cum a întrebuințat vremea.

Învechit și ridicol i se părea obiceiul de a da raportul zilnic către soțul-șef, suveran absolut. Cu nici un chip nu-i putea suporta autoritatea.

Îl deprinsese ca să n-o întrebe niciodată unde se duce și de unde vine. Metodic, ea îi făcea educația perfectului soț încornorat.

*

„Nevasta lui Stamati se compromite... se întîlnește cu un ofițer pe plajă..." Vorbe începură să circule în lumea provincială și cosmopolită a portului.

Zvonul pornise din cafeneaua piloților, de la gardianul farului mare, Alexe Boroș, poreclit Vede-Tot. Numele adevărat îi era Bou-Roșu. Ca să poată intra în serviciul Comisiunei Europene, mulți români își poceau numele. Un oarecare Curjos era român neaoș, cu numele compus din două cuvinte. Străinii erau preferați, pentru ca să nu-și piardă Comisia caracterul ei internațional.

Boroș, de sus din postul său de observație, de pe platforma farului, vedea ca în palmă tot ce se întîmpla pe mare și pe uscat. Sta la pîndă. Prindea orice mișcare. Vedea, știa totul. Era ochiul și urechea direcției.

Un fel de grijă, o vagă teamă plutea în jurul farului.

Luneta de mare distanță, arma gardianului, amenința pe fiecare, căci aducea obiectul sau ființa la cîțiva metri înaintea ochiului ce sta acolo sus, veșnic de veghe.

Gardianul farului ajunsese un fel de gardian al moralității acestei înalte instituții internaționale, în care domnea un rigid puritanism, alături de un răspîndit mahalagism diplomatic.

Penelopa se simțea spionată. Asta o irita cumplit. Uneori, tremurînd de furie, c-o legitimă revoltă în suflet, se întreba : Cu ce drept se amestecă lumea în traiul ei ? Ea nu cerea de la nimeni nimic. De ce n-o lasă lumea în pace ? De ce vrea să-i fure fericirea ? Nu era stăpînă pe corpul ei ? Nu era liberă să-și trăiască viața ei ? ! ! ! Ura înverșunată a amanților pentru restul lumei o izola, o îndîrjea din zi în zi.

Spre toamnă se mărise circulația vapoarelor pilotate pe Dunăre. Stamati lipsea mult de acasă. Penelopa sta pe cărbuni pînă îl vedea plecat. Urmărea după perdele trecerea vaporului. O atrăgea aventura. Își arunca o manta pe trupul aproape gol și, grăbită, cu răsuflarea tăiată, alerga la locul de întîlnire, pradă plăcerei fără frîu.

Egoistă și feroce, își căuta cu sete mulțumirea în afară. Fugea cu dezgust de vulgara realitate a căminului, trăia o viață interioară plină de vise delicioase.

La cîteva zile. cînd pilotul se întorcea acasă, intrînd în vîrful picioarelor, o găsea culcată — ea se făcea că doarme, sau se plîngea chinuită de migrenă.

Dar.. ceea ce era fatal să se întîmple s-a întîmplat.

*

Într-o seară Stamati se întoarse mai devreme acasă : coborîse fluviul cu un vapor poștal de mare viteză.

Ușa de jos, deschisă Pe sală. întuneric beznă. Făcu doi pași cu mîna întinsă. Și cînd să apese

pe clanță, se opri brusc, tresărind. Auzise bine... șoapte... zgomot de pași... Nu îndrăzni să intre. Își duse mîna la frunte, lovit parcă de un glonte nevăzut. Și împleticindu-se, căuta un punct de reazem. Din cuierul de la perete, de care se sprijinise, căzu ceva jos pe podele. O pălărie, o haină... se aplecă pipăind. Simți sub vîrful degetelor niște galoane aspre de fir metalic.

Șapcă de ofițer. Păsind încet, ieși în stradă ; vroia s-o vadă la lumină. Era o șapcă albă, cercuită cu trei galoane. O strînse cu mîna crispată ; o turti diformînd-o, gata să-i facă vînt în Dunăre. Dar se opri. Făcînd-o ghem, o vîrî în sîn și se încheie la manta.

O durere chinuitoare îi strîngea gîtul uscat. O mînă nevăzută parcă îl sugruma cu încetul. Simțea cum se înecă. Trăgea aerul rece al nopței, adînc, pînă în fundul plămînilor. Simțea o sete cumplită de răzbunare. C-o iuțeală amețitoare îi trecu prin minte felurite planuri.

Trebuia să lovească într-un chip oarecare. Vedea sînge înaintea ochilor. N-avea nici o armă la el, dar îi va înfige unghiile în gît, va strînge, va strînge pînă la ultima suflare... și instinctiv el își strîngea pumnii încleștați, cu unghiile intrate în carne.

Dar sta pironit pe loc. Numai cîteva clipe îl torturase setea de răzbunare. Un sentiment de teamă, o lașă slăbiciune îi paralizară mișcările. Avea oroare de zgomot, de scandal, ruptură, divorț, gura lumei... și ținea încă la ea... o iubea. În loc să se întoarcă spre casă, Stamati o luă încet la vale, pe malul apei, șovăind cu capul gol, zdrobit, leoarcă de sudoare.

„Ah !... Penelope... Penelope... de ce mi-ai făcut tu asta ? De ce m-ai nenorocit, Penelope ?..." și

izbucni în plîns ca un copil, bîlbîind cuvinte fără legătură. Nu se putea stăpîni.

Un barcagiu îi ieşi înainte crezînd că umblă să caute o barcă pentru a trece fluviul. Stamati se opri zăpăcit. Îi era ruşine. Îşi şterse ochii şi se îndreptă spre cafeneaua piloţilor. Avea o sete cumplită. Gîtul uscat îi ardea. Se opri în uşă ; i se părea că toate privirile sunt aţintite asupra lui.

Nu avu curajul să intre. Plecă înainte. Ştia el o cafenea la capătul cheiului. Avea nevoie de linişte, să chibzuiască singur, să vadă ce-i de făcut... şi cît a iubit-o el pe femeia asta... şi o iubeşte încă... Ce avea să facă ? Nu ştia. Dar simţea nevoia să fugă de ea, să dispară, să nu dea ochii cu dînsa. Acasă nu se putea întoarce.

Îi veni o idee. Să plece la Brăila.

Se întoarse, luînd-o întins spre biroul de pilotaj. Întrebă ce vapor pleacă dimineaţa. Sub motiv că are nevoie să fie a doua zi la Brăila, ceru să conducă el vaporul în locul pilotului care urma de rînd.

Şi Stamati plecă să se îmbarce pe vaporul *Zara*.

Avea să doarmă pe bord, ca să ridice ancora de plecare de cu noapte.

Din drum văzu lumină la ferestrele Cercului Marinei. Instinctiv pipăi şapca ce o avea în sîn. O idee îi fulgeră prin minte. Dacă ar intra înăuntru ? Îl cunoştea bine pe comandantul Crivăţ, de pe cînd era căpitan. Bun om, democrat, fără mîndrie, ca alţii, cari se ţineau mari.

Intră respectuos. Un marinar îi tăie drumul.

— Aş vrea să vorbesc ceva în particular cu domnul comandor.

— Poftim aici în birou.

— A ! Ce mai faci căpitan Stamati ?

— Rău, domnule comandor. Sunt nenorocit. Un ofițer de la d-voastră mi-a stricat casa. Și descheindu-se la manta scoase șapca mototol și o puse pe masă. Iacă ce-am găsit la mine...

Un zîmbet fin flutură pe sub mustața căruntă a comandorului.

— De, ce să-i faci domnule Stamati, așa-s femeile... toate-s la fel... de... vrei să se uite la mine, ori la dumneata ? Să uită la ofițerii tineri... la băieții fercheși... nu la noi... Nici urmă de cinism sau de cruzime nu era în glasul comandorului care vorbea blajin și cu melancolie. În materia asta — urmă el îngăduitor — trebuie să fii mai filozof... nu-ți strica inima... așa-s femeile, crede-mă că le cunosc prea bine. Să nu spui la nimeni nimic din ce s-a întîmplat. Vei fi satisfăcut. Chiar acum o să dau ordine severe ca vinovatul să părăsească imediat portul. Las' că-i tai eu dumnealui pofta de aventuri galante !...

Și Stamati, după o călduroasă strîngere de mînă, ieși de la Cercul Marinei oarecum mai liniștit.

Simțea parcă un val de mîngîiere că-l cuprinde în drum spre vapor. Se culcă îmbrăcat într-o cabină la *Zara*.

Comandorul Crivătz, om cu tact, chemă imediat pe comandantul Garnizoanei.

— A cui este șapca asta care s-a găsit în casa unui pilot ?

— A ! făcu surîzînd comandantul, trebuie să fie șapca lui Deliu.

— Să-și facă imediat bagajele. La ora 4 dimineața să plece cu vaporul poștal la Galați, să se prezinte la Divizia de Dunăre. D-ta rămîi răspunzător de executare.

Comandorul, energic și prudent, avea multă experiență în această materie.

Cu doi ani în urmă, la Chilia, în timpul iernei, cînd erau comunicațiile întrerupte, într-un asemenea caz a fost nevoit să declare stare de asediu în port și să țină o săptămînă întreagă trupa sub arme.

*

După cinci zile Stamati s-a întors acasă.

Părea vindecat. Penelopa era bolnavă.

Nici o vorbă, nici o aluzie. Niciodată între ei n-a fost vreo explicație. Orice încercare ar fi creat ireparabilul. Nu voia s-o piardă. O accepta tolerant. Trist și mut își ascundea chinul sufletesc, care-i rodea ca un vierme inima rănită. Căuta să șteargă din minte tot ce se întîmplase, dar nu putea. Se judeca pe sine fără cruțare, își făcea rechizitoriul și singur se condamna. Indirect, desigur, el era vinovatul... că femeia asta nu era făcută pentru el... ce îl ținea legat de ea ?... de ce îndura tortura martirului crucificat, fără să poată încerca a se desface de ea ?

Ca să nu mai umble pe drumuri, ca să poată sta mai aproape de casă, Stamati se hotărî să se retragă din pilotaj. În loc de pensiune, Comisia Europeană plătea o sumă, o dată pentru totdeauna (regalul), calculată pe anii serviți. Cu banii luați, el și-a cumpărat o casă pe cheu, cu fața la Dunăre. A făcut acte ca să pună casa pe numele soției, pentru a asigura oarecum viitorul Penelopei. La etaj avea locuința. Jos, cafenea.

Misitii de cereale, navlosiri [1] de vase — mărunte afaceri de port — se încheiau acolo pe loc, la taifas între două cafele turcești.

---

[1] *Navlosire* — închirierea de către un armator a unui vas de transport pe o perioadă de timp, contra unei sume de bani numită *navlu*.

Mintea iertase, dar inima nu putea să uite. Durerea trădării îl chinuia mereu pe Stamati, rana îi rămînea deschisă ; nu se putea cicatriza şi-i sîngera adesea.

Ridicolul, mila insultătoare a prietenilor, îi făcea rău.

Deşi era convins că nu putea s-o cucerească şi nici s-o stăpînească, el urmărea în taină orice mişcare a ei. Uneori avea insomnii ; otrăvit şi hărţuit de gelozie, se scula în puterea nopţei, ca s-o vadă dormind. O contempla tăcut, chinuit de curiozitatea de a şti ce se petrece în sufletul acestei fiinţe de nepătruns... ce visuri, ce secrete închidea în mintea ei ?

Un zid rece de piatră despărţea parcă aceste două suflete, care-şi trăiau aparte fiecare viaţa sub acoperămîntul aceluiaşi locaş.

Rigidă, izolată, ea suferea în tăcere. Orgoliu o împiedica să se plîngă. Păstra cu mîndrie o linişte ostilă.

Şi cînd, exasperată. simţea că-i gata să izbucnească, îşi muşca buzele subţiri, şuierînd vorbele cu răutate, tremurînd de o mînie stăpînită.

Îşi dispreţuia, îşi ura din ce în ce mai tare tovarăşul de viaţă, aşa de răbdător. Nu-l mai putea suferi în preajma ei. Se făcu bolnavă şi sta zile întregi lîncezind în pat. O viaţă searbădă. O plictiseală de moarte. Numai o vagă speranţă îi susţinea încă viaţa ca într-un fir de aţă. Aştepta în fiecare zi, aştepta ceva. o întîmplare care s-o libereze, să-i aducă o schimbare în existenţa ei cenuşie.

Numai două prietene o vizitau. Una îi aducea, pe faţă, romane de senzaţie, şi alta, pe ascuns, scrisorile ce-i veneau de la Galaţi.

Purtarea lui Deliu, deşi perfect justificată de el, o irita la disperare.

Ea aştepta o evadare, pe care el o amîna mereu.

Cît avea să mai ţină asemenea viaţă ? Nu era nici o scăpare ? Era condamnată pe vecie ?

Cu ce invidie urmărea ea soţiile amploiaţilor de la Comisia Europeană a Dunărei. I se părea că toate înoată în fericire. Cunoscuse şi ea în copilărie lumea asta diplomatică. Ce nedreptate strigătoare ! Cîte femei urîte şi fără maniere se bucurau de o soartă fericită ! Şi ea...

Odată ancoră în port, chiar în faţa casei, un vapor militar rusesc.

Albăstriu, elegant, cu alămurile sclipind în bătaia soarelui. Era bastimentul staţionar de la Cospoli, care se oprise în treacăt în Sulina.

Emoţionată, Penelopa, din balcon, privea cu binoclul pe puntea vaporului. Şi deodată păli. Printre ofiţerii cari coborau scara, era o femeie blondă, în albastru. I se părea că seamănă cu mica Natasa, nepoata ambasadorului rus. Stăpînindu-şi cu greu bătăile inimei, intră în casă. Îi era frică să nu fie recunoscută. Ce ruşine dacă ar vedea cu cine şi-a legat viaţa !

După un ceas avu toate informaţiile : era chiar Natasa, măritată c-un ofiţer din marina rusă, secund pe staţionarul din Cospoli, care trecea spre Odesa.

Şi Penelopa îşi plînse amar în ziua aceea soarta ei nenorocită.

*

În timpul acesta căzu, ca o bombă, scrisoarea miraculoasă din America.

Cu ce satisfacție ascunsă intrase Stamati pe furiș în camera ei, punîndu-i scrisoarea deschisă pe măsuța de noapte. Ce impresie avea să facă întîmplarea asta norocoasă care venea tocmai din partea familiei lui, pe care ea o dispreţuise totdeauna ? Putea și el măcar o dată să apară altfel în ochii soției lui. Își ascundea bucuria, așteptînd efectul scrisorii.

În figura ei neschimbată, Penelopa nu trăda nimic din lupta sufletească ce îi răpise somnul. Amîndoi treceau nopți albe, frămîntați de gînduri, fără să-și deschidă nici unul inima ; fiecare aparte, în tăcere, își făcea planuri și iluzii.

El visa o societate de navigație cu remorchere, șlepuri și elevatoare, din Brăila să împînzească toată Dunărea pînă la Viena.

Cafeneaua avea s-o treacă unui nepot priceput... pusese el ochii de mult pe o casă frumoasă în Brăila, cu vedere spre Dunăre...

Ea visa o vilă ascunsă între chiparoși pe malul Bosforului...

Cum i s-ar schimba viața ? Ce-i rezerva oare viitorul ? Cine știe ? Presimțea numai o schimbare.

Aștepta, arzînd de curiozitate ; evenimentul anunțat trebuia să aducă o prefacere a lucrurilor. În tot cazul avea desigur să scape de mizeria Sulinei. Și, din vreme, exagera vechea ei boală de nervi și o tusă seacă, pusă pe seama climei umede din Deltă.

Scrisoarea miraculoasă făcuse să înceteze ostilitățile în casa lui Stamati. Dacă nu se ajunsese încă la o împăcare deplină, era totuși un armistițiu, o înțelegere tacită. El începuse s-o cîștige. Urmau pregătiri febrile pentru găzduirea Americanului.

S-au cumpărat covoare, lămpi și o garnitură nouă de mobilă. Stamati s-a hotărît să facă un împrumut la Banca Eleno-Română.

Directorul Xenachi, un tipicar neînduplecat, îl primi de data asta cu surîsul pe buze. Foarte cu-lant, îi deschise credit fără nici un gir, în speranța depunerilor ce avea să le facă la bancă fratele așteptat din America.

CAPITOLUL III

— Știu că sunteți amator. E havană veritabilă. Și polițaiul Petrăchel Petrașcu, scoțîndu-și din buzunar un porttabac voluminos, cu monogramă de argint, oferi grațios o țigară de foi în hîrtie poleită, d-lui dr. Lascu.

Distinsul profesor biolog de la Facultatea de științe din Iași, venise în Deltă ca să studieze viața țînțarilor.

Luă havana oferită de polițai și, simțindu-i aroma plăcută, o examină cu atenție, apropiind-o de sticlele groase ale ochelarilor lui de miop.

— Trebuie să fie delicioasă. De unde vin asemenea țigări ?

Polițaiul prinse a zîmbi fin pe sub musteață.

— De unde vin e greu de spus. Ce vă pasă ? Destul că eu mă oblig să vă furnizez pe tot timpul cît veți sta la noi. Și, după o pauză lungă, adăugă : Asta-i singura milă ce ne permitem și noi de pe la vapoarele străine... mai mult în ciuda lui conu Tudorachi, cel mai riguros în serviciu din toți vameșii din țară.

— Care-i cel mai bun bărbier din localitate ? întrebă doctorul, scărpinîndu-și cu necaz bărbia pișcată de țînțari și scrijelată de brici.

— A ! de ce nu mi-ai spus mie ? Hai la Nicu Politicu, acolo vine toată lumea bună.

Pe cheu, numai la doi paşi de cafenea, era frizeria lui Fotiades, cumnatul lui Stamati.

Pe o firmă albă, enormă, scria cu litere albastre :

„FRIZERIA HELADEI
Antiseptico-Americană"

Pe o tablă verticală erau înşirate specialităţile : *„Tunsoare modernă pentru dame a la Garson, Manicur, Ondulaţii, Fricţii, Ventuze şi Lipitori."*

Pe geam, sub o imensă cruce roşie, scria cu litere de-o şchioapă : „Aci se vorbeşte englezeşte" — atracţie pentru căpitanii de la vapoarele engleze.

Înăuntru se vedeau oglinzi bizotate [1], fotolii largi americane, chiuvete de faianţă şi diferite aparate moderne. În vitrină era construită cu artă o mare piramidă din sticle de parfum şi borcănaşe de pomadă.

Şi pentru că toate locurile erau ocupate, doctorul şi poliţaiul, în aşteptare, se plimbau agale pe trotuar.

— E un tip aparte, foarte original, patronul, patriot înflăcărat...

— Dar de ce îi zice Nicu Politicu ?

— Pentru că are pasiunea politicei. Urmăreşte zilnic gazetele greceşti şi româneşti. E la curent cu politica mondială şi discută cu siguranţa şi competinţa unui om de stat. Să te ferească Dumnezeu să-l contrazici cînd o fi cu briciul în mînă. Se enervează, dă din mîini, e în stare să-ţi taie bere-

[1] Tăiate oblic (de la fr. *biseauter*).

gata, din greșală bineînțeles. Mi-i groază uneori. Tac chitic cît stau în fața oglinzii, sub briciul lui. Îl las să vorbească și numai după ce mă scol, gata ferchezuit, încep și eu să-i răspund și să-l tachinez. Altfel bun bărbier! Mînă ușoară, dar îi prea iute, îl strică politica, singurul lui defect! Toți patrioții îl respectă și îl admiră de cînd a făcut el un gest frumos.

— Ce gest? întrebă curios doctorul, aprinzîndu-și havana.

— Stai să vezi că-i interesant. Și polițaiul începu să povestească: Era pe timpul războiului greco-turc, la 1896. De jos, din Grecia, se trimisese anume un vapor special ca să aducă pe grecii răspîndiți prin porturile dunărene. Vaporul cu luptătorii, care urmau să fie înrolați, coborîse de la Brăila și acostase la cheu, chiar aici în fața frizeriei. Entuziasmul grecesc era la culme în tot portul. Nicu fierbea. Trecut de vîrsta serviciului militar, el nu era pe lista Consulatului. În ultimul moment, cînd vasul și-a ridicat ancora de plecare, el n-a mai putut rezista. A explodat. Și-a aruncat briciul și pămătuful de săpun, așa cum se găsea, în bluza albă, s-a repezit ca un turbat pe ușă. Dintr-un salt a fost pe bord... și dus a fost. Pe scaun, în fața oglinzii, îl aștepta clientul lăsat c-un obraz ras și cu celălalt alb de clăbucii de săpun. Pe cheu, nevastă-sa, Olimbia, leșinase în brațele rudelor. Nicu nici nu și-a întors capul în urmă. Căta țintă înainte spre țara lui, care-l chema la datorie. La celebra luptă de la Domocos n-a putut lua parte. În prima zi a sosirii la Pireu s-a împiedecat de niște șine în port, și-a scrîntit un picior. Trei luni a stat întins pe un pat de spital. S-a întors între ai lui erou. Acum cîțiva ani, cînd cu

asasinarea regelui Gheorghe [1] al Greciei, îl găsesc în frizeria lui, plîngînd ca un copil. Îşi smulgea părul din cap şi se văita : „Am spus eu să nu iasă singur la strada... acolo toţi sunt nebuni... cum se poate să ucidă pe Gheorghios Protos, cel mai bun şi filotim rege care a fost la Grecia..." Abia l-am potolit. Îi intrase în cap ideea fixă că el trebuie să plece la Atena să răzbune moartea regelui. Pe urmă s-a făcut cel mai înflăcărat partizan al lui Venizelos. Acum e tare amărît de cînd cu scrisoarea Americanului. E mare vrajbă între greci, ceartă de familie, fiecare vrea să-l acapareze.

— Care American ? întrebă nedumerit doctorul.

— Cum, nu ştii ? Nu eşti la curent cu evenimentele ? Stai să-ţi spun, că-i interesant. Şi poliţaiul începu să povestească pe larg toată întîmplarea cu scrisoarea miraculoasă.

— Adică să fie serioasă istoria asta cu Americanul ? întrebă doctorul, care ascultase foarte atent. Şi prin minte începu să-i treacă într-un vîrtej fantastic serii de numere astronomice, miliarde de dolari aruncaţi cu dărnicie de Fundaţia Carnegie, Rockefeller, şi toate acele averi fabuloase sacrificate pentru progresul ştiinţei şi binele omenirii.

— De ! sfîrşi poliţaiul, să trăim şi să vedem. Eu, care se cheamă că nu sunt interesat în chestie, şi tot sunt curios să văd ce are să iasă pînă la urmă din toată istoria asta care a înnebunit tot portul !...

•

Frizeria se golise.

— Iaca, ţi-am adus un muşteriu de elită. Dl. doc-

[1] Regele Gheorghe I a fost asasinat la Salonic în 1913.

tor Lascu, profesor la Facultatea din Iași. Cică a fost la Agop, care l-a măcelărit oribil.

Nicu Politicu, încîntat, îi întinse mîna, după ce o șterse c-un prosop curat.

— Îmi pare bine de cunoștință și îmi pare rău că de prima dată ați nimerit tocmai la Agop, care-i considerat ca măcelar și nicidecum frizer de profesiune. Scuzați... d-nul doctor trebuie să știe prea bine ce periculoase sunt tăieturile vara, cînd e de ajuns să intre cîțiva „spectroscoci" [1], ca să otrăvească tot sîngele omului... și pe urmă gata !... La noi puteți fi sigur. Totul e antiseptic, după sistemul american.

Înfundat într-un imens fotoliu cu mecanism de ridicare, cu picioarele sus, aproape orizontal, doctorul se chinuia cu ochii lui de miop să examineze prin oglindă profilul patronului. O figură măslinie, nasul în formă de lamă de iatagan, o coamă bogată de păr negru, lustruit, și o strașnică pereche de mustăți falnice, de palicar. În mișcarea mîinilor, un fel de eleganță. Călca ușor în vîrful picioarelor, mîndru, într-o bluză curată de pichet, albă, cu pantalonii bufanți, verzui, de culoarea oului de rață.

Polițaiul își aprinse a doua havană, cătînd cu admirație la pereții de oglindă.

— Ți-ai renovat complect frizeria.

Nicu Politicu tăcea cu încăpățînare.

— Modern și elegant. Dar ce folos, nu mai este viața din trecut ! Aici la tine era un fel de club politic. Se discuta, se citeau gazete, se bea cafele. Acum...

— Pardon ! aici nu-i cafenea, e frizerie ! îl întrerupse brusc și rigid patronul.

---

[1] Personajul face confuzia — voită de autor — între *streptococ* (bacterie) și *spectroscop* (instrument optic).

— Cred — adăugă poliţaiul surîzînd — că cearta asta în familie din cauza Americanului, îţi strică şi ţie şi lui Stamati, cumnată-tău.

Atît fusese de ajuns. Pusese degetul pe rană.

Uşor inflamabil, Nicu Politicu, izbucni :

— Cum, eu sunt vinovat ? De unde are el dreptul să sechestreze pe fratele nevestei mele ?

Furios, îşi da capul pe spate, c-un fel de sfidare căta de jos în sus, cu ochii injectaţi, cu sprîncenele încruntate.

— Să vedem... nu mă las, să ştiu că mă îngrop în datorii !... Ce ? suntem la ananghie ?... cu zoru merge... tiu, mascara !...

Doctorul îngheţase. Cu şervetul la gît, cu obrajii clăbuciţi de săpun, urmărea prin oglindă voltele briciului din mîna care făcea gesturi dezordonate.

„Iacă, s-a enervat, gîndea el. Cine dracu l-a pus şi pe ăsta să deschidă vorba tocmai cînd e cu briciul la gîtul meu ?"

Doctorul sta ca pe ace şi nici nu îndrăznea să se ridice de pe scaun.

Deodată un suspin prelungit se auzi în fund, şi perdeaua orientală de mărgele colorate începu să palpite uşor.

Sprincenele lui Nicu Politicu s-au descreţit.

Domolit într-o clipă, şopti cu blîndeţă :

— Olimbia, nevastă-mea, e nevricoasă... astă-noapte a avut stenahorie... i-a venit aşa de la inimă...

Si înainte de a sfîrşi vorba, Olimbia apăru în cadrul uşii.

O brunetă cu ochii albaştri : foarte voluminoasă, într-un capot roşu decoltat ; vorbea puţin cepeleag, c-un glas plîngător, întretăiat de suspine lungi din fundul inimii.

— E drept asta, d-le poliţai ? Bietul frate-meu Nicola... bătrîn şi văduv... are şi-o copilă... cine trebuie să-l îngrijească, dacă nu eu, sora lui bună ?... Cum se poate să-l lăsăm pe mîini străine ?... Aah ! Penelopa, cumnata mea... scorpia asta îl duce de nas pe prostul de Stamati.

Şi într-un plîns cu hohote şi sughiţuri începu să povestească pe larg cum douăzeci de ani au trăit ca fraţii, şi acum au ajuns la cuţite...

*

Mai bine de douăzeci de ani trăise[ră] cumnaţii în armonie. A trebuit să vină scrisoarea asta din America, pentru ca deodată să învrăjbească cele două familii.

O luptă surdă la început se declarase între cafenea şi frizerie, orice relaţii erau întrerupte ; încordarea creştea pe fiecare zi.

Unde trebuia să descindă Americanul ?

Care dintre cele două familii avea dreptul sau datoria de găzduire ?

De o parte, fratele ; de cealaltă parte, sora. Nici una din părţi nu voia să cedeze.

Febril se lucra în ambele părţi. Se făceau pregătiri pentru primirea Americanului.

Stamati se împrumutase ca să-şi facă mobilă nouă.

Nicu Politicu îşi renovase complect frizeria.

Rudele şi prietenii, de o parte şi de alta, se grupau solidari în jurul celor două familii, formînd două partide ostile.

Lupta se înteţea, tulburînd armonia din sînul coloniei elene. Consulul, cu abilă diplomaţie, stăruise pentru o împăcare. Încercarea nu reuşise. O

ură de moarte despărțise colonia elenă în două. Dușmănia dintre cele două tabere creștea.

Unde avea să ajungă ?

*

Trecuse destul timp de la prima scrisoare.

Într-o după-amiază înăbușitoare, pe cînd Stamati visa ca de obicei cu capul rezemat pe mîini, Petrachi Hulub se opri în dreptul cafenelei. Nu mai aruncă scrisoarea grăbit ca altădată. Zîmbind ușor, poștașul se aplecă, șoptind misterios :

— A venit !... Ți-am adus-o !... E de la fratele din America.

Stamati tresări. Cu degetele tremurătoare scotoci buzunarul vestei și puse repede cîtiva lei în palma poștașului.

Pe nerăsuflate citi Stamati scrisoarea. Nicola îl înștiința că desface tot avutul. Vinde casa și plantația de cafea. Pînă în două luni, cu ajutorul lui D-zeu, el și fata vor fi la Marsilia. De-acolo, pe un vapor francez, vor veni la Sulina.

Vestea se răspîndi în tot portul. Era deci lucru sigur, Nicola Marulis se întoarce din America.

Cafeneaua lui Stamati era ticsită de lume ziua și noaptea. Poliția ajunsese de la o vreme foarte îngăduitoare lăsînd — împotriva legei — deschis localul pînă dimineața.

Șeful Poliției, de obicei foarte scrupulos în serviciu, găsise și formula salvatoare cu care să se acopere la nevoie : cafeneaua lui Stamati putea face excepție ; fiind chiar în fața debarcaderului, călătorii nu aveau unde să aștepte plecarea vaporului postal de cu noapte.

— Ei, cînd sosește Americanul ? întrebau unii din ușa cafenelei.

— E pe drum, răspunde[a] Stamati radios, trece acum Oceanul.

După socotelile făcute, Americanul trebuia să fi plecat de mult. Şi nici o ştire. Stamati număra înfrigurat zilele. Într-o dimineaţă sosi şi telegrama aşteptată :

„La sfîrşitul lunii plecăm din Marsilia, cu vaporul Tabor, *în cursă regulată.“*

În sfîrşit, Stamati respiră uşurat. Telegrama trecu din mînă în mînă.

La agenţia companiei „Fraissinet“ mersul vapoarelor fu studiat cu de-amănuntul. S-a calculat matematic timpul, distanţa şi viteza vapoarelor în curse.

În sfîrşit... într-o dimineaţă se înălţă tricolorul Republicei Franceze, fluturînd maiestuos la balconul agenţiei companiei „Fraissinet“. Pe o tăbliţă neagră, la fereastra biroului dinspre cheu, era scris cu cretă :

„Azi, după-amiază, soseşte în port vaporul Tabor, *cu mărfuri şi călători.“*

Vestea s-a răspîndit ca fulgerul în tot oraşul.

„Vine Americanul ! Vine Americanul !“ îşi spuneau unii altora, şi toţi căutau instinctiv spre mare ca să zărească urma fumului vreunui vapor în larg.

Dactilografele, băieţii de pe la birouri îşi părăsiră lucrul şi, înarmaţi cu binocluri şi lunete, priveau în depărtare, cercetînd orizontul.

Încărcarea la unele vapoare din port se oprise pe la amează. Mulţi hamali lăsau lucrul baltă şi se duceau să aştepte sosirea vaporului francez. Prăvăliile, birourile, cafenelele se goleau.

Munca întreruptă, lumea forfotind pe cheu, portul întreg parcă era gata să intre în frigurile unei greve generale.

Cînd apăru sus, la farul cel mare, o flamură albă c-o bulă roşie la mijloc, semnal de recunoaştere a unui vas la orizont, toată lumea se îndreptă în goană spre debarcader. Bătrîni, tineri, femei, toţi alergau gîfîind, întrecîndu-se pentru a prinde cîte un loc mai bun de unde să vadă acostarea vaporului. Toţi voiau să fie faţă la momentul palpitant al debarcării, să vadă de aproape cu ochii lor pe Americanul care sosea. La casele din faţa portului toate ferestrele erau deschise în láturi, femeile bătrîne priveau de sus, cele mai tinere, ducîndu-şi copiii în braţe, se luptau, îmbrîncite, prin mulţimea care se îmbulzea într-o harmalaie infernală la capătul schelei. Nişte hamali, pe jumătate goi, cu sacii pe umeri, plini de praf, aşa cum se găseau pe vaporul la care tăiaseră poşta de încărcare, se înghesuiau şi ei să intre pe ponton. O droaie de copii dezmăţaţi se căţărau pe balustrade. Un gardist bătrîn, leoarcă de sudoare, îi plesnea fără cruţare c-o vînă de bou. Grănicerii, cu baionetele la arme, făcură cordon şi izbutiră, cu paturi de puşcă, să ţină în loc valul omenesc care ameninţa să rupă bariera.

O parte din lumea respinsă dădu năvală la bărcile legate la cheu. Alţii se urcară pe un mic remorcher, care se aplecă pe o coastă, gata să se răstoarne peste cap. Numai în ziua de Bobotează, cînd se aruncă crucea în Dunăre, se mai adună atîta lume în port.

Pe ponton, după ordinul căpitanului de port, nu fură îngăduite decît notabilităţile, rudele şi prietenii.

La mijloc, între consulul grec și președintele Comunității elene, intrase[ră], de curiozitate numai, și cîțiva dintre șefii autorităților române din localitate. Familia Stamati în dreapta, familia Nicu Politicu în stînga. Grupe compacte de rude și partizani formau două tabere ostile, cari fierbeau înăbușit.

Pe Stamati, de nerăbdare, îl apucase un fel de tremur nervos. Simțind că i se moaie genunchii, pipăind ușor, se rezemă de balustradă. Cu ochii țintă în largul mării, fără să scoată nici o vorbă, aștepta. Între buzele-i vinete strîngea inconștient un muc de țigară stîns de mult.

Penelopa, lîngă el, se ținea bine. Demnă, severă, stăpînă pe sine, sta măreață în rochia ei galbenă, coajă de lămîie, culoarea favorită.

Nicu Politicu, înfierbîntat, se frămînta pe loc, făcîndu-și vînt cu pălăria. Își trecea nervos degetele uscate prin părul-i bogat, gras de pomadă, și fuma țigară după țigară, aruncînd pe nări cu violență două coloane de fum înecăcios.

Pilotina [1], dezlipită de cheu, aluneca lin pe luciu apei ca o pasăre ușoară gata să-și ia zborul spre larg. Ducea pilotul să întîmpine vaporul, care creștea în zare văzut cu ochii liberi.

Deodată, din mulțime, răsună o voce groasă de bas răgușit :

— Nu-i *Tabor*... e un cargobot [2] !

Vorbise Barba Spiro, capul-pilot al Comisiei Europene.

---

[1] *Pilotină* — navă mică, șalupă, folosită pentru a însoți vasele străine cînd părăsesc portul sau pentru a duce pilotii care conduc aceste vase la intrarea sau la ieșirea din port.

[2] *Cargobot* — navă maritimă de mari dimensiuni, destinată transportului de mărfuri la mare distanță.

Toți ochii se ațintiră în larg. Nimeni nu voia să creadă că nu-i vaporul așteptat.

Un tînăr din partidul lui Nicu Politicu, c-un binoclu turtit în dreptul ochilor, izbucni triumfător :

— E chiar *Tabor*... nu vezi că are coșul alb ?

— Ti !... *Diavolo !*... și ce-i dacă are coșul alb ? Numai un cîine e scurt de coadă ?

— Nu mai vezi bine Barba Spiro ! Ia binoclu și ai să recunoști pe *Tabor*.

— *Chi-ta-xi mutra, Fasulaki* !...[1] a ajuns vremea ca oul să învețe pe găină ! Eu am îmbătrînit în pilotaj și n-am nevoie de binoclul tău. Poți să te chiorăști și cu luneta astronomică și tot n-ai să cunoști nimic. Nu vezi că n-are cabine la pupă ? E un cargobot simplu, sfîrși bătrînul încruntat și mînios.

Două tabere se formară.

— E *Tabor !* strigau unii, cu mînele întinse spre larg.

— Ba nu-i *Tabor !* răspundeau alții, cu pumnii încleștați.

Erau gata să se încaiere.

Se făceau pariuri asupra vaporului care se apropia. cînd Barba Spiro, cu mîna pusă cozoroc la ochi, se pronunță definitiv strigînd răspicat :

— E un cargobot românesc, tip *Constanța !* Vapoarele de la S.M.R. au coșurile albe ca și cele de la „Fraissinet".

Numai cînd vasul se apropie intrînd pe gura Dunării, toți ochii recunoscură în tricolorul ce fîlfîia în vînt galbenul românesc, în locul albului franțuzesc, pe care-l așteptau cu toții.

O nemulțumire generală izbucni în mulțime. Unii coborîră de pe debarcader. Lumea se răspîndea pe

[1] Ce mutră ai, Fasulaki !... (gr.)

cheu. Şi tot necazul se revărsă pe capul bietului agent al companiei „Fraissinet".

„Pentru ce Agenţia anunţă sosirea vaporului, dacă nu-i sigură cînd vine ?"

Tocmai tîrziu, sub seară, sosi şi *Tabor*, vaporul aşteptat. Lumea dădu din nou năvală la ponton. Grănicerii formară în pripă un cordon puternic, rezistînd pe poziţiile asaltului mulţimei.

Trei mugete prelungi, aruncate de sirena vaporului, cutremură văzduhul. Ancora se rostogoli de sus în mijlocul Dunării, tîrînd lanţul după ea c-un zîngănit asurzitor. Şi falnic, uriaş, *Tabor* îşi tăie drum spre malul negru de lume.

Avînd puţină marfă, vaporul era aşa de ridicat deasupra apei, că privitorii de pe mal îşi strîmbau gîtul ca să privească în sus, să vadă mutrele călătorilor de pe punte.

Care era cel aşteptat ? Nimeni nu-l putu descoperi. Lumea pe vapor se mişca dintr-un bord în altul, în lumina scăzută a asfinţitului.

Un băiet de jos, din mulţime, strigă în gura mare, arătînd cu degetul :

— Uite, colo sus, o hărăpoaică pe vapor !

Toţi îşi aţintiră ochii spre punctul arătat.

— O negresă, o negresă !... repetară cîteva glasuri şi mai multe mîini se înălţară din mulţime, arătînd în sus.

Lîngă scară, rezemată de balustradă, o siluetă graţioasă, se profila ca o statuie aşezată la înălţime pe puntea vaporului.

Figura-i neagră se distingea în contrast cu întreaga-i îmbrăcăminte, albă din cap pînă la picioare. În loc de pălărie, un fel de turban înfăşurat bizar, cu două colţuri ca nişte cornite în faţă : un voal lung de muselină argintie îi undula la spate în bătaia vîntului.

Toate privirile mulțimei erau atrase de ființa aceea exotică, necunoscută, care privea țintă, în jos, la furnicarul omenesc ce se agita pe mal cu nerăbdare.

Manevra de acostare mergea încet. Bătea un vînt dinspre apus.

— Prea departe a ancorat... trebuie să pună mașina înapoi, ziceau unii.

— Prea aproape a ancorat... trebuie să pună mașina înainte, ca să apropie pupa de mal..., spuneau alții.

Și fiecare se simțea dator să-și susțină sus și tare părerea sa asupra manevrei făcută de pilot.

Critici în gura mare, discuții violente, căci grecul se naște marinar, și, în afară de orice meserie, el e căpitan de... vapor, caic sau barcă.

Doctorul portului intră grav pe bord. După cîteva minute, apăru în capul schelei cu patenta de sănătate în mînă. Cu glas tare, răspicat, pronunță cuvîntul sacramental, așteptat de toată mulțimea înfrigurată :

— Liber !

Cel dintîi care se repezi în sus pe vapor fu Ahile Xidias — era dreptul lui, ca șef al hamalilor la vapoarele postale. În capul scării, un bătrîn mărunțel aștepta uluit, între două geamandane umflate. Ahile se năpusti asupra lui, îi smulse geamandanele și, cu ele în mînă, începu să-l îmbrățișeze pe bătrînul care privea zăpăcit, strivit de încleștarea brațelor încărcate cu geamandanele lui.

— Nicola !... bre !... Nicolachi *mu* [1] !... nu mă cunoști ?... Ahile bre !... *varu-to* bun... și-l țocăia pe amîndoi obrajii cu buzele lui groase și răsfrînte.

---

[1] Al meu (gr.).

Numai îmbrîncit de celelalte rude cari năvăliră grămadă pe punte, Ahile fu dezlipit de vărul său Nicola Marulis.

Îmbrățișările, sărutările nu se mai sfîrșeau. „Nicolachi ! Nicolachi !" se auzea repetat mereu printre suspine și exclamații. Stamati, ștergîndu-și lacrimile, ofta din fundul inimei. Olimbia cea plîngătoare bocea în hohote, ca la înmormîntare. După rude, veniră prietenii, și toată mulțimea curioasă, care rupsese cordoanele, se înghesuia să-l pipăie, să-l vadă măcar mai de aproape.

Bătrînul, buimăcit, cu vederea împăingenită, căta în neștire, fără să recunoască figurile celor care-l înghămădeau, înăbușindu-l într-o hărmălaie cumplită. Luat pe sus cu alai, fu coborît pe debarcader. Acolo numai se dezmetici o clipă și începu să caute cu disperare în jurul lui, parcă pierduse ceva în urmă pe vapor. Buzele îi tremurau, repetînd mecanic niște vorbe pe cari nimeni nu le înțelegea.

— Caută bagajele, zise unul din mulțime.

— Aici, aici... n-ai grijă, sunt în mîna mea, răsună un glas profund de bas răgușit.

Ahile Xidias cobora de pe vapor, încărcat de geamandane. Și la spatele lui, în capul scării, se ivi deodată silueta zveltă a negresei, pe care lumea de pe chei o văzuse pe puntea vaporului la acostare.

— Evantia ! Evantia !... strigă bătrînul înviorat, pronunțînd cîteva cuvinte într-o limbă neînțeleasă. Fata mea... adăugă el stînjenit, într-o grecească stricată, c-un fel de sfială în glas.

Se făcu un moment tăcere. Toate privirile se îndreptară curioase spre vapor.

Evantia, intimidată de atîția ochi cari o fixau, păși încet, coborînd scara cu atenție.

De pe ultima treaptă o înșfăcă în brațe Olimbia, care începu s-o sărute, fără să poată vorbi, din cauză că o pălise un nou ropot de plîns zgomotos.

Penelopa, hotărîtă, c-o mișcare bruscă a coatelor, își făcu loc, cuprinse talia fetei și o atrase cu blîndețe și siguranță spre ea.

Fata căta speriată, fără să înțeleagă ce vor femeile acele care se îmbulzeau în jurul ei. Cu greu își tăie drum printre brațele care se întindeau s-o cuprindă. Coborî pe mal, strîngînd la piept o legătură făcută dintr-un șal de lînă, în care se simțea că mișcă o vietate.

— E un cățel...

— Ba nu... o pisică.

Și cîțiva copii își apropiau capetele, curioși să vadă mai de-aproape. Un băiețel îndrăzneț întinse mîna, să pipăie. Și, deodată, din legătură zvîcni nervos un căpușor zburlit, cu niște ochi sclipitori ca două gămălii lucitoare. Speriat, băietul își retrase mîna și izbucni emoționat :

— O maimuță !... e o maimuță !

— Hărăpoaica aduce o maimuță ! strigau copiii bucuroși că făcuse[ră] o descoperire așa de minunată.

Tot alaiul se puse în mișcare.

Americanul obosit, călca greoi, ținut de ambele brațe, de o parte de Stamati, de altă parte de Nicu Politicu.

În fața cafenelei, mulțimea se opri nehotărîtă.

Stamati împingea ușor spre intrare. Americanul nu pricepea de ce Nicu Politicu îl trăgea de braț înainte.

— Aici... aici... la cafenea ! strigau unii din mulțime.

— Înainte... înainte, la frizerie ! strigau alții, îndîrjiți. Americanul se oprise năucit, nehotărît,

în grămada de oameni cari strigau tălăzuindu-se pe loc. Conflictul fu tranşat de glasul de taur al lui Ahile Xidias :

— S-a făcut !... Bagajele sunt sus, la Stamati !

Americanul fu împins cu hotărîre peste pragul uşei înăuntru.

Mulţimea se răspîndi prin port.

Partidul învins se retrase, protestînd zgomotos.

Nicu Politicu, vînăt. cu pumnii încleştaţi. intră în casă, bombănind printre dinţi :

— Care va să zică, merge cu zoru... aşa. forţat, să sechestreze un om... Să vedem...

Olimbia căzuse într-un fotoliu de frizerie. apucată de un sughiţ nervos, pe cînd plîngea în hohote.

Două vecine. ca s-o potolească, îi fricţionau tîmplele, golind un clondir întreg de „odicolon".

Toată noaptea Americanul a stat treaz, cu mîinile sub cap. cu ochii în tavan.

Evantia. după atîtea zile si nopţi pe apă, se credea tot pe vapor. Aţipea şi tresărea. I se părea că se învîrteşte casa cu totul.

În pat, maimuţa. speriată, se lipea tremurînd ca frunza, în şalul ei de lînă. Şi ochişorii, cari sclipeau ca două scîntei, priveau fix în ochii fetei, voind parcă să-i spună ceva, în limba ei, stăpînei care o întreba. mîngîind-o :

— Lulu, ţi-i frig sau ţi-i frică ? Spune, Lulu...

CAPITOLUL IV

Dimineaţa, Penelopa le servi la pat musafirilor cafea cu lapte, unt de bivoliţă şi marmeladă englezească.

Cu îngrijiri materne, ajută pe Evantia să se îmbrace... Îi pieptănă părul bogat şi, sărutînd-o pe amîndoi obrajii, îi spuse cu duioşie :

— De azi înainte să ştii că ai o soră mai mare, care te iubeşte ; în ea trebuie să ai toată încrederea.

După ce Americanul cu fata se coborî jos în cafenea, Penelopa rămase sus, ca să gospodărească prin casă. Cu ocazia asta, ea cotrobăi curioasă prin toate bagajele Americanului.

Dar nu găsi nimic care s-o poată interesa. O singură hîrtie-monedă de cinci dolari află într-un carnet solos. O scoase cu atenţie, o examină cu admiraţie la geam în lumină şi o puse la loc.

De dimineaţă, lumea începu a se aduna la cafeneaua lui Stamati. Consulul, preotul şi toţi notabilii coloniei elene erau în păr. Unii, gravi, beau cafele turceşti ; alţii, nervoşi, fumau, aşteptînd cu nerăbdare coborîrea Americanului. Afară mulţimea amestecată se mişca pe chei, cu ochii la uşa

de sus de la balcon. Maimuța, agățată c-o labă de balustradă, făcea acrobații, privind curioasă la lumea de jos. Cîțiva copii o zădărau și-i aruncau bucăți de covrig, pe cari ea le prindea cu degetele de la picioare.

Consulul, diplomat prevăzător, ca să prevină izbucnirea certei dintre cele două partide, trecu în dreapta Americanului și făcu semn preotului să treacă în stînga.

Evantia, fragedă, surîzătoare, era în compania galantă a tînărului secretar Fifachi Papagalanis, nepotul consulului. Stamati, îngîndurat, mergea alături de Ahile Harapul, care ducea radios pardesiul Americanului pe mînă.

Nicu Politicu, crunt, urma alaiul, bombănind cu parapon.

După ce au trecut în revistă birourile de comerț, vapoarele, elevatoarele, au vizitat Biserica Elenă, care avea mare nevoie de reparații, școala coloniei și noul local, rămas neisprăvit.

— Din banii noștri s-a făcut tot ce se vede aci, zise cu mîndrie consulul.

— Acum timpurile sunt grele, ani de criză, portul merge prost. de jos, din patrie, nu mai vine nimic, adăugă cu amărăciune profesorul grec, venit de la Atena.

Toți ochii se îndreptară înspre American.

Se aștepta o promisiune, o declarație, un cuvînt. Nimic. Nici o vorbă. După ce clătină ușor din cap, Americanul își luă aceeași mască enigmatică, rigidă.

Dejunul s-a luat la Consulat, într-un cerc intim.

Seara, la Clubul elen, agapă pentru o sută de tacîmuri în onoarea Americanului.

Sala — împodobită cu ghirlande de verdeață și steguleț de toate culorile, adunate de pe la va-

poarele din port. La intrare, pe fondul alb-albastru al unui imens steag grecesc, o inscripție în litere elene :

„Ura ! zito ! bine ai venit, fiu al Heladei.“

Americanul a fost sărbătorit ca un adevărat erou antic, întors în patrie după o lungă odisee.

S-au ținut discursuri înflăcărate, slăvind tăria și calitățile sufletești ale nației elene, care nu uită patria, ori în ce loc s-ar găsi pe fața globului. S-a amintit numele marilor patrioți, fala lumei, cari prin muncă și pricepere au strîns averi fabuloase și le-au dăruit pentru mărirea și întărirea patriei. S-a vorbit de Zappa [1], care a făcut averea aici la Dunăre și a lăsat-o pentru Zappionul de la Atena, renăscînd anticile jocuri olimpice. Averof, care a întărit flota cu unul dintre cele mai formidabile cuirasate din lume. Embiricos, plecat de la Brăila și stabilit la Londra, a făcut una dintre cele mai renumite companii de navigație transatlantică.

În jurul mesei, în fața paharelor, s-au dezbătut toate chestiile importante cu privire la interesele coloniei elene. Și cum se găseau numai între ei, discuția se întinse și asupra unei delicate chestiuni : concurența evreiască în comerțul pe apă, lucru care producea mare parapon și năduf în sînul coloniei elene.

Logaridis, bătrînul înțelept al portului, vorbi cu toată autoritatea :

— Cine nu știe că din antichitate încă numai noi am stăpînit comerțul pe apă în părțile acestea ale Dunării și Mării Negre ? Aici la gurile fluviu-

[1] Zappa Evanghelie (1800—1865) și Zappa Constantin (1820—1892), veri, negustori greci stabiliți în România. Prin testament și-au lăsat moștenirea instituțiilor culturale din Grecia. Evanghelie Zappa a donat și un fond însemnat pentru Academia Română.

lui au fost pe rînd stăpîni : turcii, ruşii, acum românii, dar comerţul de cereale în mîna noastră a fost întotdeauna. Numai de cîţiva ani [au] început evreii să coboare la Dunăre. Ce caută, mă rog, dumnealor, aici în comerţul nostru de cereale ?

Pentru ce, mă rog, şi-au lăsat dumnealor prăvăliile de manufactură şi s-au apucat de grîne, venind peste noi în porturi ? Pentru ce să ne încalce dreptul nostru ? De ce să ne ia pîinea de la gură ? Asta-i specialitatea noastră. Nu s-a mai pomenit niciodată pînă acum ca evreii să intre în afaceri de vapoare şi şlepuri. Noi de ce să ne apucăm ? Comerţul pe apă e doar meseria noastră !

Consulul, om fin, ştia să explice cele mai subtile chestiuni şi să dea păreri şi soluţii potrivite în situaţiile cele mai dificile.

— Salvarea — începu el cu gravitate — nu poate veni decît de la capitalul plasat de noi în comerţul dunărean. Mă rog, nu observaţi deosebirea în sistemul de comerţ al evreilor ? Grecul a rămas la vechile obiceiuri. Fiecare lucrează aparte. Evreul care vine aci nu lucrează pe cont propriu. Fiecare, reprezintă o mare casă de comerţ. Ei au la spate marea finanţă evreiască. Ce putem face ? Unde e salvarea ? Să vie cît mai multe capitaluri greceşti aci la Dunăre ! Să se facă societăţi pe acţiuni, bănci, case de export, şi numai atunci vom putea ţine piept concurenţei evreieşti în porturi !

În valuri de şampanie, în acordurile unui concert de şase mandoline, pînă după miezul nopţei s-a exaltat patriotismul şi filotemia elenă.

*

În tot portul se comenta în felurite chipuri apariţia Americanului. Pentru mulţi, înfăţişarea lui

produsese o adevărată deziluzie. Se aşteptau să vadă un tip falnic de american veritabil, după închipuirea lor, nu un moşneag mărunţel şi slăbănog, care mergea crăcănat, tîrşind puţin piciorul drept.

Atîţia ochi îi cîntăriseră, de la sosire, bagajele. Prea puţine : două geamandane vechi, o ladă de lemn şi un balot cu aşternuturi. Atîta tot. „Poate, ziceau unii, îi vine în urmă, cu alt vapor, grosul bagajelor."

Cei mai mulţi nu înţelegeau cum poate un grec adevărat să aibă o copilă arăpoaică. Asta nu s-a mai pomenit. „O fi crescînd-o poate de suflet", îşi dădu cu părerea un pilot bătrîn, cunoscut ca om bisericos.

Ce eveniment a fost în tot portul cînd s-a aflat că Americanul a schimbat o hîrtie de zece dolari la Banca Eleno-Română ! Vestea trecea ca fulgerul prin toate cafenelele, şi suma creştea mereu de la zece la sute şi mii de dolari.

Ahile Buzatul se jură, la cafeneaua piloţilor, că văzuse cu ochii lui cînd a depus Americanul la bancă un pachet mare de bumăşti.

— Nu lei româneşti, sau leptale greceşti, dolari, dolari adevăraţi ! şi cînd rostea cuvîntul dolari, sugîndu-şi buzele lui groase de harap, îi lăsa parcă gura apă.

Unii mai cuminţi nu puteau crede că Americanul a venit, atîta drum, cu sume mari la el. Dar toţi erau siguri că trebuie să aibă banii depuşi la bănci în străinătate.

Cîţiva începură chiar să sondeze la poştă şi la Banca Eleno-Română, pentru a prinde momentul cînd ar sosi vreun ceo, sau vreo scrisoare de valoare din străinătate, pe numele Americanului.

— Ei, l-ai văzut ? Ce zici ? întrebă la cafenea Calman pe Hascal.

Amîndoi magazioneri la aceeaşi casă de cereale. Jucau table, ghiulbahar, în fiecare seară. Cînd pierdea Hascal, plătea o cafea turcească. Cînd pierdea Calman, plătea o bucată de rahat, pe care Hascal o împacheta în hîrtie şi o ducea acasă lui Mişu, un nepoţel de cinci ani.

— Ei, ce zici de American ?

— Ce zic ? Eu zic atîta : că n-are fason de american. În viaţa mea am văzut doar americani. Au altă croială.

— Ai auzit că l-au dus la biserică, la şcoală, i-au dat banchet la club ?

— Ei şi dacă ? A zis el vreo vorbă ?

— Nimic n-a zis. Au vrut ei să-l tragă de limbă. Da' ce el îi prost să zică ceva ? El nu ştie că orice vorbă scoasă e o poliţă ? Ştie să tacă. Asta înseamnă că ori e un vulpoi bătrîn, ori îi un calic. Mă rog, să trăim şi să vedem. Da' eu atîta ştiu, că nu vine aici nimeni cu bani. Toţi vin aici, ca să facă bani.

De cîte ori cobora în cafenea, Americanul era înconjurat de rude, prieteni şi compatrioţi.

Îi spionau toate mişcările, îl pîndeau, îi aţineau calea ca să-i vorbească, să-l sfătuiască. Fiecare ţine să-i „facă un bine".

Unii îi propuneau afaceri sigure, rentabile, cîştiguri fabuloase în cel mai scurt timp posibil.

Alţii îl povăţuiau cu grijă, să fie prevăzător : să nu aibă încredere în oricine, să fie cu ochii în patru ; să nu-şi bage capitalul în afaceri riscate.

Critică, zizanie, duşmănie, răscolise în jurul lui Americanul, fără să bănuiască măcar. În fiecare zi, misiţii, cari mişunau în port, îi aduceau oferte,

ocazii rare de șlepuri, remorchere, elevatoare, diverse combinații de acțiuni în bănci, petrol și societăți de asigurare pentru transporturi pe apă.

Americanul tăcea. Din ziua în care debarcase văzuse încurcătura în care intrase. Toți îl credeau bogat. Ce trebuia să facă ? Să strige în gura mare că-i un pîrlit ? Nimeni nu l-ar fi crezut. Tăcea și aștepta. Își compunea o mască rigidă, de nepătruns, și ca un melc se băga în găoacea lui.

Tăcut, închis, el abia răspundea la întrebări. Vorbea încîlcit. Amesteca vorbe românești și franțuzești într-o grecească scîlciată.

„Bietul om și-a uitat limba părintească !" ziceau unii.

„Mare vulpoi trebuie să fie moșneagul ăsta !" ziceau alții, cari zadarnic se încercau să-l tragă de limbă, să afle gîndurile și planurile ce clocoteau în mintea lui.

Ce aștepta ? Simțea că îi apasă inima și-i vin pe buze mărturisirile ce trebuia să le facă fratelui său, dar amîna în fiecare zi o explicare completă, dureroasă.

Ce avea să urmeze ? Ce rost putea să-și facă ? Nu avea decît o speranță : fata.

Admirată, prețuită, era singurul capital de plasat. Pe urma ei aștepta să-și facă și el un rost în lume pentru bătrînețe.

Ca să mai răsufle, să scape de cei cari îi ațineau calea, se strecura tiptil pe din dos și o lua agale spre malul mării, umbla răzleț, posomorît, pe plaja pustie. Cînd obosea, se așeza la capul digului, pe scara farului verde. Acolo rămînea pînă tîrziu, c-un ciot de lulea între dinți, cu ochii pierduți pe luciul mării.

Ofta și aștepta... O întîmplare, un eveniment trebuia să cadă de undeva. Ca marinarul pierdut

în singurătatea apelor pustii, căta un punct de sprijin, o pînză albă în ceața orizontului.

*

Într-o seară, pe cînd Americanul se întorcea posac și amărît spre casă, îi tăie drumul englezul Pott. Un levantin uscat și spîn, care vorbea greceşte mai corect decît englezeşte.

— Hai să bem o cafea împreună. Am să-ți explic planul unei afaceri minunate. Dar nu vreau să ne audă nimeni. Să intrăm pe din dos la Clubul marinarilor englezi.

De-o săptămînă sta el la pîndă. Voia să-l prindă pe American singur, ca să-i vorbească, în patru ochi.

Pe cheu, între Cercul Marinei și Biserica Anglicană, era o casă originală, tipul unei construcții de colonii. Pe dinafară, pereții de tablă undulată, pe dinăuntru de lemn de tei lustruit. Deasupra uşei o firmă :

„British Siemens Institut“.

Misterios, păşind în vîrful picioarelor, intră englezul înăuntru. Americanul îl urma căutînd oarecum îngrijat, învăluit parcă în taina unui complot. Lumina slabă. Într-o sală mare trei biliarde englezești cu buzunări la colțuri. Mese cu jocuri de table, șah și ping-pong.

În altă sală erau rafturi de cărți ; pe mese movile de gazete și reviste englezești.

Pe placarde, cu litere mari, scria :

„Consumați lapte, cafea, ceai, limonadă. Nu vă otrăviți cu alcool.“

Spirtoasele, sub orice formă, erau cu desăvîrşire interzise în acest local ridicat în Sulina de o socie-

tate de temperanţă de la Londra. Măsura se respecta cu stricteţă. Dar marinarii englezi intrau aci gata beţi turtă ; după ce cutreierau toate cîrciumile din port, nimereau şi în acest puritan institut de temperanţă.

În seara ceea localul era gol.

Numai un bătrîn, vînăt la faţă, cu nasul roşu, moţăia cu pipa între dinţi, în faţa unei cești de ceai.

Era intendentul *mister* Blak. Beat în permanenţă. Nu-i plăcea decît „Jamaica" turnată în ceaşca de ceai.

Pott făcu un semn şi *mister* Blak, după ce aduse două cafele, se retrase discret pe uşa din fund.

— Iată despre ce-i vorba, începu englezul în şoaptă, formăm o societate de salvare la Dunăre. Trebuie să intri numaidecît şi d-ta în grupul nostru. Salvarea vapoarelor înnămolite rămîne tot cea mai bănoasă din toate afacerile de pe Dunăre. Cum crezi că a făcut avere piratul de Calavrezo ? Se înţelegea cu unii căpitani care puneau vaporul pe uscat şi el se ducea să-l salveze... Preţul era dinainte stabilit. Şi, „Lloyd-ul [1] englez" plătea asigurarea în lire, bani gheaţă ! Biroul meu are şase agenţii de vapoare şi reprezintă, aci la Dunăre, cea mai mare societate de asigurare pe apă din toată lumea : „Lloyd-ul englez".

— Bine, făcu Americanul jenat, dar pentru asta se cere un capital mare...

— Nu ţi-am cerut nimic, îl întrerupse Pott zîmbind, vreau numai să te avem în grupul nostru. Atît pentru moment...

---

[1] Asociaţie de asigurări maritime fondată în Anglia încă de la sfîrşitul secolului al XVII-lea de către un om de afaceri cu numele de Lloyd. A fost instituită legal în 1871.

Şi Pott îşi desfăşura planurile bine studiate.

Avea asigurate în buzunar Comisia Europeană şi autorităţile române. Făcuse leafă şi da gratificaţie telefoniştilor, ca să-i anunţe întîi lui orice înnămolire de vapoare pe canalul navigabil.

Tîrziu, cînd au ieşit pe cheu, amîndoi s-au oprit privind cu admiraţie un vapor cu două coşuri, ancorat pe malul opus.

— Aşa ceva ne trebuie ! zise Pott, e *Bertilda* ! Are nişte pompe grozave ! Vine anume aici la Dunăre în fiecare an, trimisă de o societate de salvare de la Stambul. Stă la pîndă şi aşteaptă. Nu se poate, mai cu seamă spre toamnă, să nu-i cadă ceva în mînă. Ascultă-mă pe mine, tot salvarea e cea mai formidabilă afacere la Dunăre !

*

Într-o zi debarcă din vaporul postal, ce venea de la Galaţi, un domn grav cu mustăţile castanii bine cernite, purtînd sub braţ o elegantă servietă de marochin, c-o monogramă de argint. Pe ponton îl îmbrăţişă călduros poliţaiul Petrăchel Petraşcu. Fusese[ră] colegi în Şcoala Militară. Gaston Popescu, maior de cavalerie, în rezervă, vechi clubman, crupier [1] abil, deschisese în Capitală în tovărăşie cu Pyncus Iacobson, un „contoar" [2] româno-american : credit intern şi extern, import şi export.

„Cine o fi şi ce caută ?" se întrebau toţi agenţii intrigaţi de prestanţa acestui necunoscut personagiu. Misiţii, copoi de rasă, începură să-i miroasă urmele.

---

[1] *Crupier* — cel care conducea jocurile de noroc în stabilimentele publice de joc, care aduna banii cîştigaţi şi plătea cîştigurile jucătorilor.

[2] *Contoar* — birou de comerţ.

Şi, seara, toţi se minunară văzîndu-l la birtul lui Gherase, în capul mesei, între poliţai şi American.

— Vreau să te bag în petrol, spunea maiorul într-o dulce surdină. N-am avut onoare să te cunosc, dar camaradul meu de arme Petrăchel mi-a vorbit despre d-ta. Tot el poate să-ţi dea referinţe despre mine. Ascultă-mă, ai să-mi mulţumeşti toată viaţa! Cea mai frumoasă afacere în ţară noastră rămîne tot petrolul!

Americanul asculta cu răbdare, deşi prea puţin pricepea din cîte auzea despre perimetri, redevenţe [1], consolidare şi acţiuni. Iar cînd se încercă să spună şoväind că nu are capital. maiorul îl bătu protector pe umăr.

— *Mon cher*, nu ţi-a cerut nimeni nimic, vrem numai să vii în regiunea noastră, să te convingi singur, cu ochii dumitale, să vezi perimetrii ce posedăm în exploatare. Ţinem mult să te avem în grupul nostru.

Şi, după ce comandă o sticlă de şampanie, scoase din servietă o schiţă de plan cu regiunea Morenilor.

La plecare, lăsă pe masă un bacşiş regal. Căci aşa era maiorul: foarte galanton. Într-o zi arunca un bacşiş de o sută, şi a doua zi se împrumuta c-un pol. Fără capital, împrumuta de oriunde, mîndru, căci datoriile mari, zicea el, dovedesc puterea creditului de care dispune cineva pe piaţă.

Cum putuse acest om să facă datorii de cîteva milioane, era un mister. Despre el se povestea că, lăsînd la Paris o groază de datorii, le trimisese din ţară creditorilor cîte un anunţ de înmormîntare.

[1] *Redevenţă* (în economia capitalistă) — cotă care se plăteşte capitaliştilor, la date fixe, din produsul unei exploatări.

Un grec venit de la Odesa pentru export de icre negre, îi propusese Americanului o afacere frumoasă de pescuire, la larg, cu vapoare speciale ca în Marea Nordului.

Un altul ţinea să-l introducă într-o societate care se forma în vederea unei fabrici de celuloză pentru hîrtie din trestie.

Deşi nimeni nu-i cerea imediat bani, rudele, prietenii, compatrioţii, erau alarmaţi de toate aceste propuneri făcute de străini.

Cînd se zvoni în port că Americanul are de gînd să intre în petrol fu o disperare generală.

Grecii spumegau de mînie. Discuţii violente urmau prin cafenele şi toţi criticau, în gura mare, amestecul străinilor în afacerile locale de pe Dunăre. Orice propunere venită din afară era socotită ca o încercare de evadare a capitalului aşteptat, era un fel de trădare a intereselor comunităţei elene.

Afară de aceste propuneri pentru întreprinderi cari reclamau mari capitaluri, Americanul primea zilnic cereri de a sprijini diverse invenţii şi născociri, care aveau să-l facă în scurt timp celebru, aducîndu-i în urmă cîştiguri fabuloase.

Un mecanic grec voia să înlocuiască helicea vaporului c-o turbină proprie, utilizînd presiunea apei de jos în sus, bazîndu-se pe principiul, zicea el cu mîndrie, tot al unui grec : Arhimedes.

Un alt mecanic se ocupa cu pasiune de aviaţie. Avea gata prototipul unui avion special, care trebuia să meargă prin aer, pe apă şi pe uscat. Îi trebuia numai motorul. Corpul îl fabricase singur.

Pentru aripile care erau îmbrăcate în mătase, sacrificase rochia de nuntă a nevestei.

Erau și români cari veneau să-i ceară o mînă de ajutor.

Dl Efrim Gîltan, institutor, se prezentase fără folos la Comandamentul Marinei, c-o invenție originală.

„E trist dar adevărat — scria el indignat — ca român în țara mea să nu fiu încurajat, nevoit să mă adresez unui generos străin..."

De unde și pînă unde îi intrase lui Gîltan în cap ideea de a înlocui la bărci și la șalupe lopețele și helicea cu niște brațe metalice cu încheieturi, care se imite mișcările de înot ale labelor de broască.

Un agent sanitar, cunoscut în port sub numele de Javra, care lucra la dezinfectarea și deratizarea vapoarelor suspecte, venite din porturile contaminate, susținea că a inventat un fel de etuvă și un aparat mai bun decît Clayton, care poate să asasineze în două minute nu numai șoarecii dintr-un vapor amenințat de ciumă, ci și ploșnițe și puricii de orice vîrstă.

Un grup de barcagii greci, constituiți într-o societate mutuală, avînd de patron pe Sf. Nicolai, ceruse Americanului să le facă onoarea de a primi președenția societății, în speranța unei generoase subvenții anuale.

Un pictor, venit la o rudă în localitate, voia să facă Americanului un portret în ulei, mărime naturală. Ceruse și un acont pentru materiale.

Un reporter de la o gazetă din Brăila venise anume să strîngă date biografice, să ia un *interview* şi fotografia.

Americanul se învăţase să asculte c-o răbdare îngerească. Tăcea, avînd pe buze surîsul enigmatic al Sfinxului egiptean.

Unii se enervau pledînd cu ferma credinţă în reuşita invenţiei ieşite din mintea lor creatoare. Alţii plecau indignaţi de zgîrcenia bătrînului vulpoi, viclean şi avar.

Iar cînd el se încerca să le spună sincer că nu are bani, nimeni nu voia să-l creadă. Sumele cari i se cereau, calculate, în dolari, erau ridicol de minime, spuneau toţi, pentru un om ca el, care se întorcea din America.

CAPITOLUL V

Ce senzație făcuse în tot portul apariția Evantiei!

Oriunde se arăta : pe stradă, pe cheu, la plajă, atrăgea toate privirile pe urmele ei — plantă exotică, animal de specie rară.

O siluetă fină, mlădioasă : deși copilă încă, dezvoltată bine, crescută din plin ca o plantă de sud, cu sevă bogată, tropicală.

O frumusețe aproape sălbatică. Pielea de culoarea șocolatei. În ochi avea scîntei de fosfor, ca ochii de pisică. Părul aspru, creț, era de un negru cu reflexe albastre.

Un zîmbet candid, copilăresc, îi flutura veșnic pe buzele cărnoase, vișinii. Și cînd rîdea, îi sclipea albeața șiragului de dinți mărunți ca la un pui de lup. Umbla îmbrăcată c-o grație bizară. Se drapa c-o stofă indiană, în galben sau în roșu. În loc de pălărie, își răsucea cu artă pe cap un fel de broboadă, ca un turban de mătase aurie cu bande verzi : colțurile ridicate ca două cornițe, își schimbau direcția la fiecare pas.

Cînd apărea pe cheu, în ritmul unui pas elastic, poleită de lumina aurie a zilelor de toamnă, cucerea toate privirile în drumul ei spre plajă. Ochii lacomi o măsurau prin geamurile birourilor din port. Bi-

noclurile se îndreptau de pe puntea vapoarelor de-a lungul cheului. Femeile curioase şi fetele geloase o spionau după perdele, cu ochii lor pizmaşi. Bărbaţii tineri şi bătrîni, cărora ea le furase fără să ştie somnul, o sorbeau c-o voluptate ascunsă.

Şi toţi, cu ochii avizi, o dezbrăcau din mers. Iar ea, neştiutoare de furtuna dezlănţuită în urmă, trecea senină, sigură pe sine, păşind c-o armonie graţioasă, şi mîndră, ca o regină orientală. Turbanul da frumuseţei sale un aer biblic.

La plajă, pe patul cald de nisip, se dezbrăca liniştită, c-o impudică şi senină candoare. Aproape goală, cu tricoul lipit, întins pe rotunzimile trupului ; cu sînul viu, fraged, abia format, apărea în picioare, pozînd lucie sub razele soarelui, în decorul mării ca o statuie sacră antică, sculptată în marmoră neagră.

Cu îndrăzneală şi siguranţă, dintr-un singur salt. se arunca în apă. O clipă dispărea în mijlocul unui vîrtej de spumă, şi apărea departe, spintecînd ritmic valurile, ca un delfin în larg. După ea, pe faţa mării, se deschidea, ca în urma unei torpile vii, un evantaliu imens de spumă albă, dantelată, cu rigle lungi, întinse pînă la ţărm.

Cei mai buni înotători se încercau zadarnic s-o ajungă. Plecaţi în grupe, ca la curse, se întreceau înot pînă ce oboseau pe rînd şi renunţau ; storşi de puteri se înapoiau la mal.

Ea singură, departe, rămînea în larg. Culcată, întinsă ca o planşă, cu mîinile sub cap, cu ochii ţintă în albastrul cerului, fără să mişte un deget, plutea ceasuri întregi — era în elementul ei. Lumea-i spunea Sirena-Neagră.

Mai greu era pe uscat decît în apă. Sirena-Neagră sau *miss* Şocolat cum îi spuneau alţii, căzuse

parcă din lună pe pămînt. Intrase într-o lume nouă, străină și neînțeleasă. Privea la început în jurul ei sfioasă, nesigură, căutînd să pătrundă cu mintea ei fragedă lumea văzută prin vălul magic al tinereții. Atîtea enigme avea de dezlegat. Cu ce frică intrase în lumea asta nouă, străină și neînțeleasă. Nu cunoștea limba țării în care debarcase. Vorbea o franțuzească muzicală, îndulcită c-un ușor accent creol. Românește învață repede. Grecește mai greu. În patria ei, peste Ocean, Evantia fusese crescută în școala catolică franceză a călugărițelor misionare.

Și, după atîta vreme scursă, ea vedea încă seara, în pat, cu ochii pe jumătate închiși, printre gene, ca într-un vis, dormitorul nesfîrșit al internatului în care-și trecuse copilăria.

Paturile albe, înșirate la rînd. Lumina pală a candelei pîlpîind la picioarele Fecioarei de ipsos din perete. O umbră cu voalul alb al surorilor pășea mută, alunecînd pe luciul parchetului — rondul de noapte al maicii de serviciu.

Copilă, se trezi la mănăstirea-școală a misionarelor, n-avea nici patru ani cînd îi murise mama, mușcată de un scorpion.

Tată-său, neștiind ce să facă, o adusese în brațe la mănăstire. Fu primită la secția orfanelor. Crescuse acolo de mică, îngăduită, mîngîiată și răsfățată de toate maicele, ca un mic animal sălbatic și drăguț.

„Păpușa de șocolată", ageră, îndrăzneață și de o sănătate voioasă, era la carte, ca și la jocuri, cea dintîi. Sora Augustina o ocrotise c-o dragoste de mamă. Ea se legase instinctiv de maica asta duioasă, cu chipul de mucenică, tocmai ca icoana Sfintei Varvara.

Într-o zi, pe cînd mergeau în cîrd cu școala la plimbare, afară din oraș, un păzitor beat, la capul unui pod, le tăiase drumul. Sora Augustina era în primejdie. Beţivul îi pusese mîna în piept și o zgîlțîise înjurînd. Fetele, înspăimîntate o luară la fugă țipînd. Singură mica Evantia sări în ajutor. Se repezi ca o pisică sălbatică zgîriind cu unghiile și mușcînd cu dinții pînă la sînge.

Vioaie, deșteaptă, învățase cu ușurință. Sîrguința îi fusese răsplătită cu micile distincții. Păstra cu pietate cordoane, panglici și medalii cu sfinți. Creșterea religioasă îi rafinase sufletul. Fermecată de legendele din *Viața Sfinților*, prinsese gustul cititului. Trecuse de la cărțile religioase la literatura romanelor, mai mult sau mai puțin inocente, pe care le devora, luîndu-le adesea pe ascuns din biblioteca școalei.

Ce emoție în toată școala cînd a plecat fata asta! Superioara, maica stariță, văzu cu durere planurile ei risipite. Fata asta, care părăsea comunitatea ca să se piardă în lume, fusese de mică anume educată pentru rolul de misionară creștină în colonii. Cîte iluzii... Și Evantia visase ca să ajungă odată să obțină și ea voalul de mireasă a lui Christos. Schimbînd brusc macazul vieții, fata intrase într-o lume nouă. Trăia visînd. Se lăsa dusă plutind pe valurile vieții, măgulită, adulată, înota cu desfătare în farmecul eternei iluzii. Căci din prima zi, fără să cunoască limba și țara în care debarcase, un lucru sigur înțelesese bine: era frumoasă, făcea efect.

Instinctiv, simțise că are preț, că-i admirată. Cota ei la bursă urca din zi în zi.

O droaie de tineri, de felurite nații, roiau în jurul ei. Agenții de vapoare, curtierii [1] levantini, din

[1] *Curtier* — mijlocitor care se ocupă cu negocierea operațiilor de bursă.

lumea comerțului maritim, n-o mai slăbeau din ochi. Toți băieții mai fercheși de la birouri s-apucaseră să învețe franțuzește. Amploiații spilcuiți și gravi, din lumea diplomatică a Comisiunei Europene a Dunării, îi serveau regulat reviste ilustrate și flacoane de parfum, venite fără vamă direct de la Paris.

Subprefectul, un burlac prezentabil, cărunt, dar bine conservat, o plimba cu barca, discret și cam jenat, în nopțile cu lună plină. Judele de instrucție, un tînăr magistrat integru și bățos, sedus și el la urmă, se îndulcise în conversații lungi ținute în franțuzește pe cînd o acompania la plajă.

Doctorul Lascu își neglija țînțarii. O pîndea de cum ieșea din casă. Și cînd nu reușea s-o prindă, trecea atras ca de-un magnet la fiecare oră pe sub balconul ei.

Un borcan mare de lut, pentru castraveți murați, era așezat în colțul balconului, spre stradă. Doctorul, foarte miop, saluta respectuos, convins că acolo-i Evantia, în colțul ei favorit.

Păcăleala doctorului fusese răspîndită în tot portul de Leoaica, nevasta șefului Vămii, care nu-l mai putea suferi pe doctor de cînd venise în vacanță băiatul ei cel mare : Ovidiu ; fiindcă era în anul întîi de medicină, familia îi spunea „doctorul". De aci o regretabilă confuzie de titluri și o răceală în raporturile dintre biroul vamal și laboratorul bacteriologic din port.

În jurul fetei se formase un fel de suită, o curte de cavaleri rivali, care o însoțea pretutindeni.

„Prințesa-Dolarilor", cum îi spuneau mulți, atrăgea ca vraja de necunoscut, ca un ținut străin și misterios. În escorta adoratorilor constanți se distingea dintre toți un tînăr brunet, c-un nobil nas grecesc.

Fifachi Papagalanis, pentru că debutase urît la cluburile din Atena, după o aventură galantă în lumea mare, fusese expediat de familie, la loc de pocăinţă în Valahia, trimis pe lîngă unchiul său în „colonii", ca diplomat de carieră. secretar la Consulatul elen la Dunărea-de-Jos.

Din prima zi în care debarcase îşi cuceri titlul de arbitrul eleganţei. Cravata şi-o schimba de două ori pe zi. Sacoul, turnat pe trup, şi pantaloni albi, de tenis, călcaţi perfect pe dungă, făceau senzaţie în tot portul.

Volubil, graţios. avea o voce muzicală şi conversaţia elegantă. Vorbea curent o franţuzească de salon şi nu-l trăda decît accentul nelipsit al veşnicului ţe grecesc.

Unchiul, curtezan tomnatic. c-o lungă experienţă în viaţă, îl dăscălea mereu :

— Asigură-te de tînăr, băiete ! O dată îţi bate norocul la uşă. „Comoara neagră" iţi stă la dispoziţie. Numai să întinzi mîna. Mergi repede la ţintă. Îndrăzneala, voinţa, cuceresc femeia cea mai tare. Americanul e un vulpoi bătrîn, dar n-o să aibă încotro, va fi forţat la urmă să cedeze...

Evantia însă rămînea aceeaşi. Cu zîmbetul ei dulce, cu aceeaşi francheţă şi candoare le vorbea la toţi, fără să arate vreo preferinţă nici unuia din suspinătorii care-i compuneau escorta. Şi ochii ei fosforici păstrau aceeaşi privire curată. îndrăzneaţă şi nevinovată.

Nimic nu ascundea, pentru că nu avea nimic de ascuns.

*

Mult s-a minunat tot portul cînd într-o bună zi a văzut pe American bînd cafea turcească pe bordul iahtului Comisiei Europene a Dunării, iar pe

fată jucînd tenis pe terenul de sport, în fața Palatului Comisiunei.

Un fapt banal și fără importanță, ar zice străinul care niciodată nu s-a oprit la poarta Dunărei.

Dar cine a debarcat măcar un ceas aci, pe limba asta îngustă de pămînt, înțelege prea bine importanța și raritatea cazului, eveniment unic poate în protocoalele Comisiunei si în viața micului port cosmopolit de la gura marelui fluviu.

Americanul și fata lui primiți la Comisie...

Minunea asta se comenta în felurite chipuri. Era o favoare deosebită. Se trecea o barieră, se nesocotea o tradiție, se călca un protocol.

Nimeni din afară nu putea pătrunde în Comisie.

Stamati, nedumerit, auzind de cinstea neașteptată ce i se făcuse fratelui său trimise băiețul la fugă după Logaridis. Simțea nevoia să-l consulte. Și amîndoi plecară în grabă spre Palatul Comisiei să cerceteze cazul la fața locului.

De pe cheu se vedea ca în palmă pe puntea iahtului.

Vaporul Comisiunei, *Carlus Primus* [1], sau cum i se zicea pe scurt : *Comisionu*, alb ca o lebădă, plutea acostat în fața Palatului.

Numai de două ori pe an, primăvara și toamna, venea aci regulat, cu delegații Statelor la gura Dunărei, pentru ședințele plenare, ținute după protocol, cu toată solemnitatea cuvenită, după care urma banchetul tradițional.

Tot timpul iahtul sta la Galați, ancorat în fața Bursei, sau plimba cu rîndul pe delegații Comisi-

[1] *Carlus Primus*, vaporul fostei Comisii Europene a Dunării, se află astăzi pe Dunăre, în apropierea Căpităniei portului Galați, fiind transformat în hotel și restaurant.

unei și familiile lor. Avea un salonaș cochet, cabine cu tot confortul și un bucătar excelent, francez, foarte priceput în meseria lui.

Pe puntea curată, lustruită, în jurul unei mese, trei oameni ședeau de vorbă, îngropați în niște fotolii adînci, englezești. Erau la vremea cafelei, la taifas și la fumat.

În mijloc, Americanul cu pipa lui scurtă între dinți. În dreapta, cu fesul roșu dat pe ceafă, sta delegatul otoman, scoțînd pe nări fumul unei țigări egiptene, piperat parfumată. În stînga, inginerul-rezident, c-o havană veritabilă între degete.

Chivork Saradunghian, consul general la Galați, era și delegat în Comisia Dunării.

Turcia lui Abdul Hamid [1] măcelărea pe armeni, dar tot dintre ei își alegea diplomații. Chivork era scund, buhăit, măsliniu ; un corb bătrîn, cu niște ochi mici, vicleni, cari sclipeau prin sticla ochelarilor.

Diplomatul negustor era băgat în toate afacerile dunărene.

Grecii nu aveau delegat în comisie, dar își făceau prin el toate interesele.

Legenda Americanului îi ajunsese la ureche. Sub pretextul unei plimbări, venise cu familia, să pipăie singur terenul.

Carbyz, fiul delegatului, era un lungan deșirat, făcuse „Roberts-Colegiu", liceul american din Stambul, fiind destinat și el diplomației orientale.

[1] Sultanul Turciei Abdul Hamid II (1876—1909) a dezlănțuit groaznice masacre împotriva armenilor în anii 1895—1896. Întreaga domnie a sus-numitului sultan s-a caracterizat printr-o cruntă teroare, atît în Armenia, cît și în Bosnia, Herțegovina și Macedonia El a fost înlăturat de mișcarea junilor turci (partid înființat în 1908) și încarcerat la Salonic.

Cele două fete mari erau gemene : Zarui și Aighenuș ; oacheșe, cu nasul adus în formă de plisc. Umblau totdeauna la fel îmbrăcate : jachete verzi, berete roșii. Băieții le porecliseră : „Cei doi papagali".

Pe puntea iahtului rămase[ră] numai bătrînii serioși, gravi. Chivork făcuse un semn discret băiatului să ia fetele și să le conducă în parc ; spera să rămînă singur cu Americanul, ca să-l descoase cum știa el între patru ochi.

Domnul Brüll, însă, grăbit, desfăcuse pe masă un imens sul de hîrtie de planuri și planșe.

Șeful, inginer hidraulic, purta titlul pompos de „rezident" ! Pivotul Comisiei ! Cheia și lacătul de la poarta Dunării erau ținute de jumătate de secol în mîna lui de fier, corect înmănușată.

El, de origină danez, crescut în Anglia, era un bătrîn monumental — capul lui Bismark — fața cărămizie, întretăiată de o rețea fină de vinișoare albăstruie, ca o hartă hidrografică.

Înfățișarea impunătoare, glacială. Ochi albaștri, privire rece, de oțel. Sub masca unei extreme politețe, ascundea o aspră autoritate și cel mai profund dispreț pentru ultimii stăpînitori ai Deltei. Pe vremea turcilor era suveran în toată regiunea asta. Pescarii se închinau la numele lui. „Ce ! ești Brüll ? Ce faci pe grozavul ? Parcă ai fi Brüll !" așa își ziceau cînd se certau între ei lipovenii din baltă.

S-au dus frumoasele timpuri... și rezidentul, deprins să guverneze ca în colonii, era nevoit la bătrînețe să facă mai multă diplomație decît inginerie, în lupta de culise care se ducea în acest vechi teatru internațional, sprijinit numai de proptelele guvernului român ca să nu se prăbușească.

După o serie de explicări tehnice, destul de complicate, rezidentul făcu semn unui marinar din provă.

Un semnal scurt de fluier și o comandă răgușită răsună în postul de pilotaj.

— *„Muiata"* să acosteze în tribord la iaht !

Mouette era o elegantă șalupă de inspecție a rezidentului — un fel de automobil de apă — purtînd un steguleț triunghiular, care fîlfîia în vînt ca un ghidon de amiral.

Rezidentul cobora rar pe pămînt, din turnul lui de fildeș, de unde conducea imensa mașinărie a Comisiei. În oraș nu descindea niciodată. Umbla mai mult pe apă decît pe uscat.

Șalupa țîșni ca o săgeată sub forfoteala helicei. Americanului [i] se dase locul de cinste, la mijloc, în fundul șalupei, pe bancheta bogat capitonată în pluș vișiniu.

Viteza șalupei nu scăzu decît la gura fluviului : o dragă [1] gigantică lucra adîncind canalul navigabil.

În fața valurilor de apă și nămol, vînzolite într-un huruit asurzitor, supte și debordate de tuburile dragei, Americanul văzu clar o imagină de mult rămasă uitată în fundul minței sale.

Se văzu copil, mus pe o dragă primitivă, desculț, cu brațele goale, cu părul năclăit, împotmolit în noroiul clisos pe care cupele dragei îl scotea scrîșnind din fundul apei.

Zadarnic căuta bătrînul să șteargă din minte icoana copilăriei, care îl chinuia stăruitor.

— — —

[1] *Dragă* — instalație plutitoare pentru săparea sub apă și înlăturarea materialului săpat.

Rezidentul, ocrotindu-şi capul sub o cască de plută colonială, asemenea unui explorator saharian, arăta întinderea bancului de nisip care forma bara ce tindea să astupe gura fluviului.

C-o superbă mîndrie, descria lupta dîrză ce trebuia dusă zilnic, ca să învingă formidabila forţă a naturii, care ameninţa cu închiderea canalului de navigaţie. Trebuiau prelungite digurile în larg şi intensificat dragajul; lucrări amînate mereu din lipsă de fonduri.

— Şi totuşi opera trebuie continuată cu orice preţ — sfîrşi rezidentul, cu obişnuita lui peroraţie asupra Dunării — „cea mai importantă arteră care taie în două continentul, unind Orientul cu Occidentul... drumul civilizaţiei şi al comerţului... *véritable mer en marche vers l'Orient...* [1]"

Americanul, care asistase absent la toate explicările date, simţi că se cuvine să deschidă şi el gura. Puse o întrebare banală asupra chipului cum lucrează dragele de tip nou. Rezidentul, neobosit, începu o nouă serie de explicări tehnice asupra dragelor moderne.

Faima Americanului se răspîndise în aşa proporţii, că ajunsese să-l preocupe şi pe rezident, om pozitiv, ponderat şi neîncrezător. Fără să-şi dea pe faţă planurile ce le clocea, profită de vizita delegatului otoman.

Explicările date erau mai mult ca să pipăie terenul, să tenteze şi să dezlege limba Americanului mut şi opac.

*

Stamati şi Logaridis se plimbau pe cheu spionînd de la distanţă toate mişcările. Mîndria pe care o simţeau în fundul sufletului lor pentru

[1] O adevărată mare în drum spre Răsărit (fr.).

onorurile făcute Americanului era înăbușită de o teamă vagă, grija de a nu-l scăpa din mînă.

Nu putuse auzi nici o vorbă, dar văzuse de la distanță hărțile și planurile desfăcute pe masă, urmărise drumul șalupei de inspecție pînă la gura canalului. Simțeau că ceva grav se pune la cale. Degeaba n-a fost chemat Americanul la Comisie.

— Tu ce zici ? întrebă Stamati pe înțeleptul portului care tăcea îngîndurat.

— Mie nu-mi place. Nu-i lucru curat. Se clocește ceva aici. Trebuie să fim cu ochii pe el. Te pomenești că-l încurcă în lucrările Comisiei... să împrumute... ori să ia el în antrepriză facerea digurilor... Mai știi în ce mîini cade...

— Eu nu pricep ce caută să se bage Comisia în afacerile noastre ! izbucni încruntat și neputincios Stamati.

*

Pe terenul de sport al Comisiei, un grup de tineri jucau tenis, în cămăși de mătase, pantaloni albi și pantofi speciali, cu pingele de azbest.

Evantia, în mijlocul lor, surîzătoare și zglobie. Avîntul jocului o rumenea, făcînd-o și mai atrăgătoare. Toți ochii îi urmăreau mișcările. Privirile lacome se lipeau parcă de brațul ei gol, care mînuia racheta cu grație și siguranță neîntrecută. Lumea se întorcea de la plajă. Mulți se opreau în drum, privind cu mirare și admirație spre locul de sport.

Cîteva fete din lumea bună trecură repede, cătînd geloase pe sub gene spre jucători. Una mai îndrăzneață izbucni :

— Cu ce nerușinare se agață negroaica asta de gîtul bărbaților !...

Alta adăogă indignată :

— Cînd te gîndeşti că noi cari suntem născute şi crescute aci, încă n-am călcat pe terenul Comisiei, şi pocitura asta neagră, venită de cîteva zile...

O doamnă consuleasă, poreclită de băieţi „Doamna Moralescu", şopti unei nepoate care nu se mai sătura privind :

— E nostimă negreasa. dar e complect lipsită de pudoare !

Atina Ziside se opri brusc pe trotuar, cu ochii ţintă la locul de sport. Cu mîna îşi apăsă pieptul, ca să-şi stăpînească galopul inimei. Nu-i venea să creadă. Visa ?

Era chiar el : Alfons al ei care învîrtea surîzător racheta sub nasul obraznic al fetei.

— Asta-i culmea ! Ce falşitate! murmură printre dinţi şi trecu înainte mîndră, cu sprîncenele încruntate.

Atina era o brunetă picantă, c-un veritabil profil grecesc. Vanitatea şi cochetăria o împiedicase să se plaseze încă.

Proclamată „Regina frumuseţei" la cîteva baluri. nu se împăca uşor cu ideea că poate fi detronată aşa de repede. Rece, măreaţă, privea pe toţi de sus. Nu vibra niciodată. Calcula numai.

Un ofiţer o numise „Virgina fără inocenţă".

Mult timp oscilase între marină şi diplomaţie. La urmă se hotărîse şi, după o abilă manevră, reuşise să capteze pe un francez, care avea dubla calitate de marinar şi diplomat.

Situaţia şi titlul îi măgulea[u] vanitatea.

Alfons Briquet, mărunţel, vioi, cu mustaţa aurie. galică, fusese secund pe un vapor de marfă, dar la Comisie avea titlul pompos de „cancelier" pe lîngă căpitanul de port.

Cuprinsă de un fel de disperare, Atina vedea cu ochii prăbuşirea tuturor planurilor şi iluziilor ei.

Dezastrul general venise pe negîndite, într-o clipă. Iuți pasul, ducîndu-se întins la Penelopa Marulis, să-și spună tot paraponul ce-o ardea.

Jos, în sălița, înainte de a urca scara, își aruncă ochii în oglindă. Se opri, îngrozită. Arăta foarte rău. Fanată complect. Ochii înroșiți. Obrajii tăiați de urmele a două mici torente care-i umezise pudra de pe față.

Își scoase grăbită din poșetă pămătuful și rujul ca să se aranjeze puțin.

Plînsese. Explodase de indignare. Îi era necaz că nu se putea stăpîni.

Penelopa Marulis o ascultă tăcută, cu ochii în jos, pe o broderie la care lucra de cîțiva ani. Pe față, nu arăta nimic, deși era chinuită de ideea că Americanul și fata îi scapă din mînă, încurcîndu-i toate planurile.

— Dar pe Fifachi Papagalanis nu l-ai văzut ? o întrebă la urmă.

— Da, l-am văzut umblînd singur pe cheu. Negroaica nici nu se mai uită la el.

După cîteva clipe de tăcere, Atina întrebă, suspinînd :

— Oare ce-o fi avînd negroaica asta că toți bărbații umblă după ea ?

— Ascultă, dragă, și crede ce-ți spun eu : toți bărbații sunt la fel, porci și lacomi... zise apăsat și convingător Penelopa Marulis.

Leoaica, mergînd spre plajă, își întîlni sotul tocmai în fața Palatului Comisiunei. Conul Tudorachi, răsucindu-și o țigară, sta de vorbă cu perceptorul Marcu.

— Ei, văzuși ? Ce-ți spuneam eu ? Au pătruns și în Comisie. Se lăfăiesc ca la ei acasă. Iaca ce în-

seamnă să fii american ! Iaca ce însemnă puterea banului !...

— Bine — făcu domnul Marcu — dar n-a intrat singur, a fost omul poftit...

— Apoi tocmai de asta turbez de necaz ! zise şeful. Care va să zică eu, autoritatea de stat, funcţionar superior, vechi în serviciu, stau ca viţelul la poartă, iar un venetic se bucură de favoruri şi onoare...

Un fluier lung răsună în postul de pilotaj. O flamură albă c-o bulă roşie se înălţă la farul mare : „Vase de război în vedere".

Pilotina de serviciu se dezlipi de ponton şi se îndreptă spre gura Dunării, ca să întîmpine navele ce se zăreau proiectate pe linia orizontului.

Toată lumea de pe cheu îşi îndrepta ochii spre larg.

Pale de fum cenuşiu pluteau suspendate în azurul cerului.

— Să ştii că-i flota noastră, Tudorachi, făcu Leoaica emoţionată.

— Da' bine, domnule, că s-a hotărît şi escadra română să mai vie încoace, să ne mai ridice şi nouă prestigiul, să ne afirmăm suveranitatea, mă înţelegi, naţională, faţă de străinismul de aici...

CAPITOLUL VI

Marea era potolită. O briză de travers [1] se menţinea încă îndărătnică, stricînd linia de front a navelor în larg.

Cînd apăru[ră] fluturînd la catargul vasului-comandant trei steguleţe colorate, semnalul aşteptat: „Libertate de manevră!", toată lumea răsuflă uşurată.

De patru zile şi patru nopţi se învîrtea escadra în jurul Insulei Şerpilor. Manevre, tir, lansări de torpile. Încordaţi, nedormiţi, ofiţerii şi echipajele cătau lung în direcţia gurilor Dunării, spre portul salvator. Toţi aşteptau în taină deschiderea porţilor paradisului visat.

Linia de front, brusc ruptă, vasele, gîlgîind pe coşuri nori negri de fum, îşi măreau viteza întrecîndu-se în goană ca să atingă mai repede limanul aşteptat.

Ca de obicei, la urmă, în coada coloanei, venea şi nava-şcoală, bătrînul *Mircea*, legănat domol, cu pînzele în vînt, ca o pasăre albă, uriaşă, cu aripele întinse, plutind la orizont.

---

[1] *Briză de travers* — vînt ce bate perpendicular pe bordul navei.

La pupa, sprijinit de un enorm colac de frînghie cătrănită, noul medic al bordului, doctorul Barbă-Roşie, marinar proaspăt, îşi potrivea binoclul, aşteptînd cu încăpăţînare să vadă „raza verde". Avea ocazia să verifice palavrele lui Jules Verne, în cărţile căruia citise în copilărie despre celebra rază, ce trebuie să apară în clipa cînd sprinceana însîngerată a soarelui se încacă în apa vioie a mării, la asfinţit.

Şi pentru că făcuse proba că-i „tare de mare" şi nu suferise din prima călătorie, secundul, căpitanul Mincu şi ajutorul său, sublocotenentul Neagu, erau hotărîţi să-l iniţieze pe doctor în toate misterele mării şi să-l „înmarineze", transformîndu-l din *Homo terrestris* în *Homo navalis*.

Secundul, ajutorul său şi doctorul formau „Trinitatea" bordului : Tatăl, Fiul şi Sf. Duh. Totdeauna nedespărţiţi, în nesfîrşite discuţii. O legătură tainică unea parcă trinitatea asta în care nici vîrstele, nici firile nu se potriveau. Pasiunea pentru cultură şi fermitatea de caracter impunea trinitatea c-un deosebit prestigiu în mica lume a escadrei.

Secundul, Mincu, căpitan cu vechime, era între două vîrste. Părul alb şi musteaţa neagră. Privire sumbră. Om de inimă, de-o noblеţe sufletească pe cari nici unul din şefi nu i-o remarcase.

Vîrsta nu-l schimbase. Păstra aceeaşi structură trupească şi sufletească. Mergea cam crăcănat. Avea un pas nautic, de care colegii făceau haz.

I se zicea în glumă : „Ultimul marinar romantic". Maestru în arta manevrei pînzelor, stîrnea prin porturile Orientului admiraţia corăbierilor bătrîni.

În memoriul personal, ținut sub cheie de comandant, era notat laconic : „Bun marinar, slab militar. Fire irascibilă, spirit critic, cultură frumoasă ; păcat că își pierde prea multă vreme citind cărți cu totul străine de carieră."

Marinar de rasă, făcuse Școala Navală de la Brest [1] și înconjurul lumei ca aspirant pe *Ephigenia*. Dar la examenul de comandor căzuse din cauza unei aventuri nenorocite și a unui chef monstru, sfîrșit cu scandal public. Doi colegi, preparați de el, reușise[ră] să pună galonul lat înaintea lui.

Sublocotenentul Neagu, ofițerul cu cronometrele, băiat „subțire", brunet cu ochi albaștri, avea o figură copilărească. Din școală, colegii îi spuneau Bebe. Vorbea puțin, dar citea mult. Timid și ambițios. Foarte sensibil, puțin expansiv și deloc sociabil.

Fire concentrată, imaginație comprimată.

Nu-și găsise încă echilibrul vieței. Pentru alegerea carierei se certase cu familia. Visase, după vocație, să fie marinar ; nu ajunsese decît militar. Ceruse îmbarcarea pe un vapor de marfă care făcea curse regulate : Galați-Rotterdam. Neagu era un fel de copil sufletesc al secundului, care-l luase sub aripa lui ocrotitoare din ziua îmbarcării.

Doctorul era un interesant și unic exemplar. Uscat, noduros, chel pînă la ceafă ; avea un ciuf rar de barbă roșie și, sub o boltă craniană socratică, niște ochi vineți, tulburi.

Sfîrșise medicina cînd unii din colegii săi erau ajunși profesori definitivi.

[1] Oraș în Franța, port comercial și militar la Oceanul Atlantic.

Cu prestigiul și autoritatea studentului veteran, condusese pe vremuri cîteva mișcări și greve studențești, cari făcuseră mare vîlvă.

Tîrziu, după ce a pus mîna pe diplomă, cînd să-și facă stagiul militar, Ministerul de Război a găsit că-i mai prudent să-l dea la marină, decît la un corp de trupă.

În tinerețe, doctorul își pierduse cîțiva ani în Belgia ; se zicea că fusese un anarhist militar. Cu ce trăise ? Ce făcuse pe-acolo ? Mister.

Acum se potolise, deși rămăsese același om de principii rigide, sectar pătimaș.

Ideile lui sociale nu intrau în cadrul nici unui partid politic. Își crease o doctrină personală pe care o botezase : umanitarism-pozitivist.

Citea mai multă filozofie decît medicină. Natură complexă. Privea lumea c-un profund dispreț, de la o suverană altitudine. Discuta cu pasiune, jonglînd cu cinism cele mai îndrăznețe paradoxe.

Și celor care-l găseau că-i mizantrop și înăcrit, le răspundea c-o amară melancolie : „Am ajuns mizantrop tocmai pentru că am iubit prea mult omenirea ; sunt sceptic tocmai pentru că am crezut prea mult în adevăr și dreptate".

Un torpilor, negru ca un bivol, gonit din urmă, trecu vijelios cu botul și nările deschise, adînc îngropate în apă. Și apa spintecată se umfla în unghi ascuțit cu rigle lungi de spumă. Un nor de fum, încolăcit ca un balaur, învălui cernind cîteva clipe albul aripilor lui *Mircea*.

— Ce infecte mașini ! pufni dezgustat secundul. În locul navelor suple, cu forme grațioase, se construiesc asemenea oribile mașini plutitoare !

— Dar mașina ne-a dat viteza. De la carul cu boi la automobil, de la corabie la vapor. Geniul aburului a învins geniul vîntului. Nu trebuie să ne supunem legilor progresului ? întrebă ironic sublocotenentul Neagu, urmărind pe fața mării coada de spumă lăsată de torpilor în larg.

— Asta nu mă împiedică să constat, răspunse secundul, că, deși tehnica progresează, arta nautică — cea mai veche artă, căci omul întîi a născocit barca și pe urmă carul — scade, se pierde... adică se transformă din artă în știință. Mecanicul ia locul marinarului. Vaporul e o uzină flotantă. Fum, cărbuni, uleiuri și țiței. Meseria, caracterul, vocația se schimbă ; se pierde originalitatea temperamentului naval. Numai pe-o navă cu pînzele umflate în vîntul de la larg înțelegi frumusețea și poezia mării.

Neagu nu se da bătut.

— E fatală aceeași evoluție pe apă ca și pe uscat : galera, corabia, vaporul — Partenonul, catedrala gotică, zgîrie-nori.

— Stați că vă împac eu pe amîndoi, interveni doctorul Barbă-Roșie. Mă rog, pînă acum frontiera dintre pămînt și mare nu se putea suprima nici în gînd. Iată însă că avionul, care a schimbat ritmul circulației și a scurtat distanțele, zboară la fel pe deasupra apei ca și peste uscat. Pentru el nu există frontieră. El singur anihilează orice barieră dintre apă și pămînt, căci el utilizează „spațiul" constant. Domeniul mării e amenințat domnilor. Nu se știe cine va stăpîni marea în viitor : marinarul sau aviatorul ?

— E adevărat — întrerupse Neagu — dar e o chestie de timp. Marina nu e o meserie, ci o vocație.

Dacă e drept că avionul anihilează frontiera dintre uscat și apă, nu schimbă vocațiile distincte dintre omul naval și omul terestru. Instinctul popoarelor maritime face ca mai curînd un marinar să ajungă aviator decît un om de uscat să ajungă marinar.

Deodată, doctorul, care se chinuia să învețe a fuma cu pipa după uzul bordului, se ridică în picioare privind nedumerit în larg. Un punct negru apărea și dispărea în zare.

De undeva, din depărtare, se auzea un muget lung, repetat la intervale regulate.

— E geamandura... ne apropiem de gura fluviului, îi lămuri secundul. Ai să vezi acum unul din cele mai grandioase spectacole de natură. Observă culoarea apei. Două nuanțe bine distincte. Suntem în largul mării, dar plutim deja în apele Dunării. Vezi, toată suprafața-i albastră pînă la orizont, și numai în direcția spre care navigăm e o bandă lată cafenie, care taie oglinda mării. Asta-i apa dulce, mîloasă, a fluviului, care trece peste apa sărată și limpede a mării, fără să se amestece încă. Două domenii, două puteri formidabile ale naturei se întîlnesc aci sub ochii noștri. Fluviul dominator, care n-a cunoscut stavili în cale, și nici o forță nu l-ar fi putut opri, nu-și întrerupe cursul, continuă încă în larg, pînă ce-și pierde și apa și numele în mare. Aci dispare personalitatea Dunării... după ce a înghițit apa a 130 de rîuri, a scăldat șapte țări și cincizeci de orașe, tăind în diagonal Europa. Așa sfîrșește, ca o ființă însuflețită, bătrînul Danubius, pe care antichitatea îl diviniza, socotindu-l fluviu sacru, fluviu rege. Rinul e romantic. Dună-

rea e clasică, eternă... sfîrși Mincu, făcînd un gest larg spre gura fluviului.

Doctorul, în picioare, cu capul gol în bătaia vîntului, contempla mut maiestatea naturei.

Un uriaș butoi de fier ancorat se zbătea mugind înfiorător între valuri.

— E geamandura cu sirenă, care marchează bara. Acolo îi limita bancului de nămol adus de apele fluviului, zise secundul arătînd cu mîna spre o pată cafenie ce se întindea pe fața mării. Dunărea roade, mănîncă malurile albiei sale, sculptează, fasonează, modifică forma scoarței pămîntului pe unde trece, și în drumu-i aduce o enormă masă de nămol, care-i depusă aci pe fundul mării. Întreaga Deltă nu-i decît pămînt nou adus de apele fluviului. Unde odinioară era apă acum e pămînt locuit. Și depunerile sunt în așa proporții încît Delta înaintează în mare cu zeci de metri pe an.

— Asta înseamnă că într-o zi Delta se va uni cu Insula Șerpilor, întrerupse doctorul.

— Desigur, după cîteva mii de ani. Acum, ca să mențină deschis canalul de navigație, omul trebuie să lupte în permanență cu natura. Dacă nu s-ar scurma continuu fundul, în cîteva zile omul ar fi învins de natură.

— Se vede Sulina în prova ! tună de sus, din catarg, glasul marinarului de veghe.

Viziunea portului, adusă de cuvîntul magic, pe care toți îl așteptau, sculă în picioare toată lumea la bord.

— Sulina !... se vede !... Sulina !... își spuneau unii altora, și o bucurie copilărească cuprinse mulțimea care ieșea pe punte, să prindă cu ochii la comă liniuța neagră a uscatului ce tremura în zare.

Mircea, aplecat pe-o parte, lovit cadențat în coaste de-un pleoscăit domol, aluneca ușor spre portul care-și scotea încet capul din apă, apărînd ochiului în depărtare haotic și confuz.

La asfințit, cerul roșu, de foc. Linia uscatului devenea portocalie în aureola unui vast incendiu. Părea că arde Delta cu imensele păduri de stuf în zare.

Înapoi, pîcla serei înnegrea treptat fața apei întunecînd orizontul. Și, în depărtarea ștearsă, numai ochiul farului, veghind neadormit pe Insula Șerpilor, clipea misterios.

În rada largă și pustie, o mică brigantină [1], cu linii elegante, își potrivea pînzele desfăcute ca niște aripi albe, să-și ia zborul în larg.

Aproape de intrare o masă enormă, ca un gigantic monstru antediluvian, se profila straniu pe roșul cerului. Era o navă-colos, una din marile *drage* cari scurmă zilnic fundul mîlos al mării la gura fluviului.

În lumina scăzută a serei se deslușea încă bine cînd *Mircea*, strîngîndu-și pînzele, trecu printre cele două faruri, verde și roșu, puse de strajă la capetele digurilor de la gură.

— Hai sus, pe puntea de comandă, se vede portul mai bine, zise secundul, oferindu-i doctorului un binoclu de mare distanță.

Pentru că întîia dată intra pe gura Dunărei, doctorul privea atent înainte, să prindă de la prima vedere culoarea locală a Sulinei.

Prin lentilele binoclului vedea în față deschis, neted, canalul navigabil, și deodată îi reveni în

[1] *Brigantină* — mică navă cu pînze trapezoidale *(brigantine)*, cu două catarge și o singură punte.

minte citații, frînturi de versuri uitate din copilărie :

„Fluviu e un drum care merge."

Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulbere...

Și te du la Dunăre
Și bea apă tulbure...

*

Pe ecranul cerului se proiectau catarge și coșuri ; corăbii și vapoare, de-a lungul malurilor dormeau ancorate, priponite cu frînghii groase de sîrmă.

Pe-o limbă de pămînt joasă, îngustă, între fluviu și baltă, se înșirau casele aliniate la rînd. O moară de vînt își învîrtea cadențat în aer brațele obosite. La nord, păduri nepătrunse de stuf, la sud, banda nesfîrșită a plajei, cu valurile dunelor de nisip în zare.

— Peisagiu olandez, pronunță scurt doctorul.

— Exact, aprobă secundul. Aceleași condiții. Teren plat. Mlaștină. Cota zero. Nivelul mării. Privește orașul. Trei străzi lungi, paralele cu malul fluviului. A patra e în baltă ; i se zice Sahara, din cauza nisipului depus ca să țină țînțarii la distanță. Iată orașul văzut ca în palmă. Observă că mai toate casele sunt din lemn.

— Și în caz de incendiu ? întrebă doctorul.

— Nici un pericol, incendii nu se pomenesc aci, pentru că societățile de asigurare nu asigură casele de lemn. Poate e singura comună urbană care nu are post de pompieri. În cazuri rare servesc marinarii noștri și pilotina *Petrel*, care are o pompă cu aburi.

— Dar ce-i clădirea asta colosală, în disproporție cu restul orașului ?

— Palatul Comisiei Europene a Dunării. Impunător, monumental, ca reședința unui guvernator din colonii. Casele din jurul lui sunt locuințele funcționarilor superiori de la Comisiune. Vezi ce vile cochete, îmbrăcate în iederă și glicină ? Panouri de verdeață, boschete, alee plantate, parchete de flori, terenuri de sport... toate cu simetrie, tăiate geometric. Curățenie, ordine, confort englezesc. O insulă, un petic de civilizație în pustiul primitiv al Deltei !

Mircea urca încet pe canal împotriva curentului, așa de-aproape de cheu, încît de pe puntea lui se vedea pe ferestre pînă în fundul caselor.

Doctorul privea confuz la defilarea neîntreruptă a lanțului de cafenele, birouri și consulate, care se înșirau de-a lungul cheului, jos.

Munca în port încetase ; era ora întoarcerei de la lucru. Lumea forfotea. Prin ușile deschise scăpau vaiete de arcuș, țipete de armonică, chiote primitive, cîntece pescărești, glasuri răgușite de rachiu și umezeala mării.

Cîteva batiste fluturau pe la ferestre. Multe perechi de ochi, ascunși după perdele, pîndeau mersul domol al vasului.

— Sulina asta e unul dintre cele mai originale puncte de pe glob, reluă secundul.

Doctorul își întoarse capul spre el, concentrîndu-și atenția.

— Da, da, să nu te miri. Ai să te încredințezi îndată. Mă rog, mai există pe fața pămîntului o asemenea situație ? Ascultă : Debarci aci, într-un port românesc. Mergi în lungul cheului, pe strada

intîia spre Palatul Comisiunei. și deodată te oprești în loc. Strada-i barată. Un gard de lemn, văpsit în verde, îți închide drumul. Rămîi, aș putea zice, ca vițelul la poarta nouă, dacă poarta n-ar fi foarte veche, cam de vreo șaptezeci de ani [1]. Mai este vreun oraș în lume în care o stradă să fie tăiată de-a curmezișul de un zaplaz, ce slujește drept frontieră, despărțind două state ?

— Cum două state ? întrebă nedumerit doctorul.

— Desigur... două state. Uite, în dreapta zaplazului e România, în stînga e Comisiunea Europeană a Dunării. Observă culorile celor două steaguri : în dreapta gardului fîlfîie tricolorul românesc ; în stînga e steagul Comisiunei : alb cu bande albastre și roșii, cu cele trei litere : C.E.D.

— Așa-i... ciudat lucru, se minună doctorul.

[1] Comisia Europeană a Dunării a luat ființă după războiul Crimeei, prin Convenția de la Paris, din 30 martie 1856, conform articolului 10. Confirmată, cu sarcini largite, prin Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1879, cuprindea cîte un reprezentant din următoarele state, dintre care unele neriverane : Turcia, Rusia, Austroungaria, România, Germania, Franța, Italia, Marea Britanie. Sediul comisiei a fost la Galați și Sulina. Dacă la început a avut un rol pozitiv, întrucît a limitat pretențiile Turciei și ne-a dat libertatea de navigație, mai tîrziu, menținerea acelei comisii, care ne fusese impusă în timpuri vitrege șfîrbea suveranitatea țării noastre, asigurînd marilor state capitaliste neriverane rolul principal în controlul asupra navigației pe Dunăre. A fost desființată în 1939. În 1948, prin Convenția de la Belgrad, s-a înființat Comisia Dunării din care fac parte : Republica Socialistă România U.R.S.S., R.S.S. Ucraineană, R.P. Bulgaria, R.S.F. Iugoslavia, R.P. Ungară, R.S. Cehoslovacă. În 1960 a aderat și Austria. Sediul noii Comisii a Dunării a fost un timp la Belgrad, apoi la Galați. Din 1954, sediul comisiei este la Budapesta.

— Iată, gardul acesta verde e frontiera. Rubiconul [1] modern. Suveranitatea română rămîne la poarta verde. Autorităţile locale nu pot pune piciorul pe teritoriu Comisiunei, care se bucură de neutralitate — privilegii moştenite din vremea regimului capitulaţiilor turceşti.

— Cum, şi pentru că are steag propriu, Comisia este socotită stat ? întrebă doctorul.

Secundul îi răspunse prompt :

— Desigur ! Ne găsim în faţa unui stat independent, stat-miniatură, dar un stat autonom, cu cele trei depline puteri :

Face legi.

Judecă.

Execută.

— Stat în stat, adăugă Neagu, făcînd haz de nedumerirea doctorului :

Două săbii într-o teacă,
Doi stăpîni în ţară săracă.

— Dar ce rost mai are Comisia asta ? întrebă doctorul din ce în ce mai încurcat.

— Pe vremea cînd Turcia nu putea şi Rusia nu voia să întreţină gura Dunării deschisă navigaţiei, după războiul din Crimeea, s-a alcătuit provizoriu o Comisie Europeană pentru lucrări tehnice, ca Marile Puteri să-şi poată trimite vapoarele la Dunăre să încarce grîul românesc, de care aveau nevoie. Noi, ocupînd Dobrogea, am intrat în stăpînirea gurilor Dunării, moştenind pe turci. Azi Comisia nu mai corespunde împrejurărilor, e o alcătuire arhaică, un anahronism, o excepţie fără precedent, unică pe glob. Deşi provizorie, vegetează încă, doar nu degeaba s-a zis că nimic nu-i mai

[1] Rîu care în antichitate despărţea Italia de Galia Cisalpină. Azi : Rugone.

permanent decît un provizorat. Populația pestriță de aci, indigeni și străini, o privesc cu respect și sfială. O luptă surdă durează, de jumătate de secol, între autoritatea națională și cea internațională.

— Să fii nevoit să trăiești aici... trebuie să fie oribil ! zise doctorul.

— Desigur, că de plăcere nu locuiește nimeni aci. Căci nimeni nu se expune să fie supt gratuit de țînțari. Nevoia sau setea de cîștig i-au adus pe toți aci în Deltă. Totuși, viața acestui mic port cosmopolit e originală și interesantă. Are un farmec și un pitoresc deosebit. Este unicul loc în țară unde găsești adevărata viață de port. Celelalte porturi ale noastre nu sunt decît orașe. Sulina este numai port, nu are oraș. Toată populația se hrănește din viața portului. De altfel, nici nu are nimic comun cu restul țării. Aci e o viață de colonii. Comerțul levantin atrage aventurieri din toate seminții, cari se perindează pe aci ca să pescuiască în apa tulbure a Dunării. Un mozaic de rase. Toate neamurile, toate tipurile și toate limbile. Mica lume a acestei instituții — Europa în miniatură — cu decoruri, culise și protocol, are o viață aparte. Este un cerc închis, impermeabil, perfect etanș. Comisia se ține la distanță, ascunzînd, sub masca unei exagerate politeți, slabul contact cu mulțimea indigenă. În sînul cărcia se găsește provizor debarcată aci, la poarta Orientului.

— Echipaj la posturile de sosire !...

Comanda răsunătoare a ofițerului de cart [1] tăie brusc firul discuțiilor. Toți ofițerii își luară locurile obișnuite pe punte.

---

[1] *Cart* — serviciu zilnic (de la 2 la 4 ore), făcut la bordul unei nave de către o parte din echipaj, sub conducerea unui ofițer.

Secundul trecu la postul de manevră a ancorei.

Neagu, la ordinele comandantului.

Doctorul, fără nici o treabă, rămase izolat.

Bandula [1], aruncată cu dibăcie, ca o granată de mînă, căzu departe pe uscat.

Maşina stopase, dar corpul greoi al lui *Mircea* aluneca încă de-a lungul cheului negru de lume.

— Funda ! [2] şi ancora se rostogoli în huruitul lanţului pe nară [3], pînă se opri cu gheara înfiptă în patul de nămol pe fundul Dunării.

*

Se cunoscură într-un chip aşa de comic, încît îi bufnea rîsul pe amîndoi de cîte ori îşi aducea[u] aminte.

Era una din acele dimineţe albastre, vesele, cari, nu ştiu de ce, nu se mai şterg din minte.

Primele săgeţi ale soarelui ce iese din mare aprind în inima noastră flacăra bucuriei de a trăi.

Căci vîntul din larg ne biciuieşte pielea, ne înfierbîntă şi face parcă să clocotească în vine sîngele care hrăneşte corpul şi întreţine viaţa.

Departe, o corabie cu pînzele poleite se proiecta pe linia roşie a orizontului.

Aproapé de ţărm, deasupra marmurei fluide a mării calme, un stol de pescăruşi îmbătat de soare

---

[1] *Bandulă* — frînghie subţire, lungă de circa 30—40 m. prevăzută la unul din capete cu o mică greutate în formă de pară ; ajută la aruncarea cablurilor şi parimelor grele între nave sau între o navă şi malul de acostare.

[2] *Funda !* — comandă marinărească prin care se indică lăsarea ancorei în apă, ancorarea.

[3] *Nară* — tub metalic care se întinde la puntea navei pînă la unul din borduri şi prin care trece lanţul ancorei.

se juca în zbor, scoţînd un fel de ţipete stridente întocmai ca rîsul omenesc.

O bărcuţă, vopsită în culoarea oului de raţă, cobora fluviul spre mare.

Era *Puiul*, cea mai mică barcă a bricului *Mircea*. Un marinar în tricou vărgat, cu bereta pe ceafă, cu picioarele goale, se opintea trăgînd la lopeţi. În fund, la cîrmă, un ofiţer şi un caporal şedeau gravi, ţinînd cu mare atenţie pe genunchi nişte cutii de lemn.

Neagu, ofiţerul însărcinat cu hărţile şi cronometrele bordului, venea la uscat să-şi facă observaţiile astronomice pentru calculul orei adevărate a locului.

Tocmai la gură, lîngă farul verde, barca s-a oprit. Cutiile de lemn au fost scoase pe chei, cu grija debarcării unor lăzi cu ouă.

Pe cînd Neagu se chinuia, necăjit că nu putea să prindă în lentilele sextantului un soare rebel, jos, în mare, aproape de capul digului, zări un punct negru plutind la suprafaţă.

Şi luneta instrumentului astronomic, ingenios făcută ca să prindă imaginea soarelui deasupra orizontului, surprinse deodată imagina răsturnată a unui splendid trup femeiesc, întins planşă pe apă.

— Ei !... ştii că are haz... cine dracu e nebuna aceea care face baie la ora asta ?

— După cum luceşte negreaţa pielei, mă bate gîndul că-i o ţigancă, îndrăzni caporalul să-şi dea părerea. Şi iote cum înoată : ca peştele, domnule !

Şi pe cînd Neagu îşi da şapca pe ceafă, potrivind la ochi luneta, deodată o răbufnire de vînt îi smulse şapca, ducînd-o de-a dura pînă în mare. Zadarnic patru braţe s-au repezit după ea cu gesturi disperate.

— S-a dus, fire-ar... și o înjurătură navală scăpă printre buzele caporalului, care instinctiv își scoase bereta din cap, făcînd-o ghem în mînă.

— Dă fuga pînă la barcă și spune-i timonierului[1] să-mi caute șapca înainte de a cădea la fund.

Dar șapca fusese deja pescuită.

Sirena-Neagră, înotînd în salturi, pusese mîna pe ea și, cățărîndu-se pe blocurile de la piciorul farului ieși la lumină, pe cheu, în mărime naturală.

Tablou. Zăpăceală de ambele părți. Aiuriți ședeau unul în fața altuia. El cu capul gol, ea cu trupul gol ; numai în tricoul leoarcă, lipit pe corp.

Și amîndoi deodată pufniră de rîs. Voiau să-și vorbească și nu puteau. Pe ea o apucase un tremur nervos de rîs și de răceală. Apa i se scurgea de-a lungul trupului, căzînd în picături perlate în jurul ei, pe cheu.

Cine era sirena ieșită parcă din spuma mării ! De unde venea făptura asta enigmatică, vibrînd în soare de sănătate și veselie, cu brațele înghețate, răspîndind un miros limpede, curat, de apă de mare ?

Pe cheul de piatră ce frigea, sub razele albe de foc care le da dureri de ochi, au schimbat între ei primele cuvinte. Și au stat acolo pînă ce el și-a uscat șapca, iar ea și-a uscat trupul la soare.

Barca s-a întors la bord fără Neagu, care a întîrziat, venind pe jos în port.

A condus-o pe Evantia pînă acasă.

Pe drum, alături, în pas egal, el își întorcea ochii involuntar spre ea și o privea pieziș, sufocat de o

[1] *Timonier* — marinar care supraveghează și ține cîrma *(timona)* unui vas de mare și care transmite semnalele de legătură cu interiorul navei, cu alte vase sau cu coasta.

bucurie violentă. Ea privea mîndră drept înainte, cu o inocentă cochetărie, simţind instinctiv că-i studiată. Parcă o scînteie electrică trecuse, legîndu-i de la prima atingere.

Glasul ei avea un timbru muzical, amestecînd vorbele româneşti cu cele franţuzeşti, mlădia accentul pe unele silabe, încîntînd auzul c-o limbă nouă, fermecător de stricată.

Îmbujoraţi, surîzînd amîndoi de-o fericire nelămurită, s-au despărţit. Şi-au strîns mîinele cu putere, dîndu-şi întîlnire în aceeaşi zi, după-amiază.

*

Cîteva zile calculele naunce la bordul lui *Mircea* au dat nişte rezultate surprinzător de anapoda.

Nopţi întregi Neagu n-a putut să închidă ochii. Chipul Evantiei, luminat de dulcele ei zîmbet, nu-l părăsea o clipă. În ureche îi suna glasul acela sonor ; îl auzea precis. Fiecare vorbă o repeta în minte, căutînd să-i complecteze senzul. Trăia tot timpul în prezenţa ei. Cu binoclu, de pe puntea vaporului, îi spiona casa. Urmărea orice mişcare. Uneori se scula noaptea să vadă dacă-i luminată fereastra camerei dinspre cheu, unde o ştia că doarme.

Scăpat din frîul strîns al şcoalei, Neagu, ca un mînz slobod, zburdase în primul an îmbătat de sentimentul libertăţei. Se credea bărbat, se lua la întrecere cu cei mai tari în stricăciunile de marinar consumat, deşi nu era decît un copil timid.

O aventură nocturnă la Smirna, cînd era să fie înjunghiat, un scandal la Pireu, unde a fost arestat, îi crease din prima călătorie o reputaţie rea în ochii şefilor. Căci disciplina rigidă a bordului nu înţelegea că tinereţea, cu sînge fierbinte, avea nevoie

de destindere. că provizia de forță și sănătate din viața monastică pe apă trebuia cheltuită pe uscat, în porturile în care vaporul făcea scurte escale.

În fond, însă, Neagu aducea un suflet proaspăt, candid, aspirînd la marea, unica iubire, care singură dă preț vieții.

El trebuia să-și închidă cu zece lăcăți în inimă taina iubirei lui. Spiritul dominant al bordului era o crudă ironie împotriva oricărei sentimentalități — slăbiciuni nedemne, pentru un om tare.

Trebuia să se ascundă. I se părea că fiecare îi citește pe față ce are el în suflet. Era un sentiment nou, care-i tulburase inima naivă. Evitase totdeauna legături mai strînse și flirtul chiar — pacea armată sau amorul pulverizat, cum se spunea la bord — i se părea un joc periculos și imoral.

Știi cum începe, dar nu știi cum sfîrșește. Fugea instinctiv de strălucirea care nu da căldură și mergea cu judecata pînă la capăt, încătușat de un fel de răspundere morală pe care o avea de-acasă, insuflată din copilărie.

Și deodată căzu... el căruia nici o femeie nu ajunsese să-i umple inima și mintea...

Cum se insinuase în el așa de abil, fără să bage de seamă, iubirea asta care-l robise complect? Nu era în fața unei dorințe. Era chiar amorul unic, profund cu toată sclavia lui? Fiecare întîlnire era o baie de fericire. Uneori, tulburat, căuta să reflecteze. Dar nu se mai putea opri. Avea s-o urmeze pînă la capătul vieții...

Sensibilitatea bolnăvicioasă, mîndria și ambiția îl ținea[u] în rezervă față de lumea în care trăia izolat sufletește.

Colegii, în bătaie de joc, îl porecliseră „Locotenentul Bonaparte".

CAPITOLUL VII

O casă de piatră, acoperită cu olane, în faţa debarcaderului — vechea cazarmă turcească — fusese transformată de un ofiţer gospodar în Cercul Marinei Române.

Cîteva camere serveau de locuinţe ofiţerilor burlaci.

Într-o sală mare era instalată popota, înzestrată c-un biliard de ocazie, monumental, dar şchiop; o pianină dezacordată; cîteva reviste ilustrate; un joc de şah şi altul de table — jocul de cărţi nu era permis decît în zile mari, la balurile cari aveau loc de cîteva ori pe an.

Numai cîteodată se aşternea pe postavul biliardului o muşama împărţită în careuri numerotate. O ruletă în miniatură se învîrtea zbîrnîind în palpitaţia unor jucători savanţi, cari voiau să-şi verifice combinaţiile unui calcul de probabilităţi.

În căutarea unei reţete matematice, cei mai mulţi visau cîştiguri fabuloase, chinuiţi veşnic de mirajul ruletei de la Monte-Carlo.

În grădiniţa din faţă, în mijlocul unui careu de flori anemice, între două arhaice tunuri reformate, un catarg înalt şi putred se menţinea încă falnic,

sprijinit într-o armătură de cercuri de fier și frînghii de sîrmă.

Tradiția se respecta cu sfințenie.

De la răsăritul soarelui pînă la ora asfințitului, culorile românești fluturau în vîrful catargului.

Tot în locul acela se înălțase altădată steagul cu pajura marei Împărății Rusești, care înlocuise pe vremuri flamura roșie cu semiluna albă a Sublimei Porți.

„Trebuie să ne afirmăm prestigiul și suveranitatea noastră aci la gurile acestui fluviu internațional !...“ cică spusese dîrz un mare bărbat de stat român [1], cu prilejul conflictului avut cu rușii, cînd s-a tras un obuz în vaporul *Olga*, care intrase în port, nesocotind carantina românească.

Și vorbele rostite odinioară se repetau de atunci în toate ocaziile solemne și de cîte ori se înteția zăzania între autoritățile cari se ciocneau adesea în conflicte de atribuții.

Balul Crucii Roșii, dat la Cercul Marinei, era un eveniment anual. Faima lui trecea de limitele Deltei. Venea lume multă din Galați și Brăila. Surprizele de cotilion se comandau direct la București. Cît despre muzica militară și ofițerimea garnizoanei Tulcea, erau oarecum obligate să ia parte, cu toate că existau unele fricțiuni între cele două garnizoane vecine.

În Sulina, unica garnizoană de marină, nu exista nici un ofițer de uscat. Și cînd se întîmpla vreunul în trecere, pleca repede, scandalizat de lipsa dis-

[1] Este vorba de Mihail Kogălniceanu (1817—1891), care în calitate de istoric, om politic și diplomat a apărat interesele țării noastre la gurile Dunării.

ciplinei. Marinarii umblau ca la ei acasă. Înlocuiseră săbiile cu bastoane, tunicile, cu sacouri descheiate, şi cizmele, cu pantofi albi de tenis.

Împunsăturile dintre cele două elemente ale armatei nu ajungeau să destrame legătura de solidaritate şi spiritul de corp, pentru un sprijin reciproc între forţele de apă şi cele de uscat.

Din cauza relaţiilor delicate cu personalul Comisiei Europene, balurile din Sulina căpătau oarecum un caracter oficial, respectîndu-se un anumit protocol diplomatic.

Se cereau calităţi de atenţie şi tact ca să împaci pe toată lumea, căci după o veche tradiţie democratică, trebuiau invitaţi şi agenţii caselor de comerţ din port, fără deosebire de naţionalitate şi religie.

Era nevoie de o femeie distinsă şi abilă, care ştia să primească, să facă onorurile casei.

Comandantul Bazei Navale de la gura Dunării, om instruit şi manierat, foarte ocupat cu partea tehnică a meseriei, avînd şi mania invenţiilor — lucra la o torpilă ce trebuia să-i aducă glorie şi bani — trecuse frînele în mîna soţiei sale.

O mînă fermă, făcută anume parcă să conducă un regat, se mulţumea să guverneze cu tact şi energie o mică garnizoană.

D-na comandor Otilia Latiş, care se oprise la limita de vîrstă (40 de ani), fără să mai avanseze deloc, se ţinea bine. Dacă talia n-ar fi trădat-o, rămînea aceeaşi femeie frumoasă, cu bucle negre, cu ochii şi dinţii sclipitori.

Pentru că avea pronunţate dispoziţii de rotunzime, ofiţerii o poreclise[ră] : „Turela comandantului".

Cronica locală de provincie îi menţinea o bună reputaţie, şi pentru că de la o vreme o pasiona

numai amorul altora, patrona, fără interes personal, tot comerțul secret și sentimental din cercul ei, dirijat cu artă, după un protocol desăvîrșit.

„*Une femme de tête*“ [1] i se zicea cu admirație în lumea bună.

Sub ochiul ei vigilent, urmau de o săptămînă pregătirile la Cercul Marinei.

Tot localul era pavoazat cu steguleţe adunate de la vapoarele din port. Trei bărci cu ramuri de stejar fusese[ră] aduse din pădurea de la Letea. O echipă de marinari împletea ghirlande de frunze, o altă echipă își tocise pantalonii frecînd în genunchi podelele salonului cu ceară de lustruit.

Portul era în plină sărbătoare.

La sfîrșitul campaniei de instrucție, toate unităţile navale se concentrau la gura Dunării, în vederea manevrelor și a inspecției generale.

Lumea se agita pe cheuri. Marinarii cu gulerele albastre, umpleau cîrciumile și cafenelele. Ofițerii familiști, sub ochii încruntați ai vameșilor, cutreierau magazinele și se aproviziona[u], tocmind mărfuri aduse fără vamă.

Ofițeraşii proaspeți, hoinăreau în cîrduri prin mahala, cu ochii pe la ferestrele cari păstrau încă zăbrele de fier, pentru liniștea și siguranța înțeleptilor orientali.

Cînd apăru la catargul vasului comandant, înainte de apusul soarelui, prima flamură de semnalizare, toți așteptau transmiterea ordinelor de serviciu sau de manevră, dar se anunță spre executare la vasele militare din port un ordin neașteptat :

„Toți ofițerii, afară de cei de cart, vor fi prezenți la serata ce are loc la ora 9, la Cercul Marinei !“

[1] „O femeie cu judecată“ (fr.).

Veseli, gălăgioşi, ofiţerii tineri se înghesuiau prin cabinele strîmte ; se ferchezuiau în faţa oglinzilor ; se ciondăneau de la săpunuri, brice, *gilette*-uri şi pudră. (Simţul de proprietate pe bord scade simţitor între indivizii cari trăiesc de-a valma, într-un spaţiu restrîns, după forme sociale apropiate de comunism [1].)

Plictisiţi, sceptici, ofiţerii bătrîni îşi arătau, după obicei, nemulţumirea, bombănind pe înfundate :

— Poftim... serată... bal cazon... obligator... de asta ne arde nouă !

— În armată şi petrecerea e din ordin, zise c-o acră ironică doctorul Barbă-Roşie, aruncînd enervat zarurile în cutia jocului de table.

— Lasă, doctore, mergi cu mine la bal, doar faci parte din marea familie militară, îi vorbi căpitanul Mincu, resemnat şi filozof.

— Bine, dar ce să fac eu acolo ? N-am dansat în viaţa mea.

— Nu-i nimic, parcă eu am dansat... şi doar în Şcoala Militară am avut profesor de dans, care ne punea note. Fiind obligat să merg la baluri, am făcut şcoala lumei, am învăţat să observ. Salonul e ca şi scena. Dacă ai spirit de observaţie, şi ochiul format, petreci ca şi la teatru. Căci în fond balul nu-i decît un teatru erotic, pe care ni-l prezintă viaţa socială. Dansurile primitive, baletul sălbaticilor ca şi dansurile moderne, cu gesturile, mişcările în ritmul muzicei, îmbrăţişarea în văzul public, frecarea trupurilor dau aceeaşi iluzie teatrală, nu sunt decît elementele unei piese erotice. Iar toaletele de gală, rujul şi fardurile, cari azi rectifică na-

[1] Termenul de comunism, folosit aici cu sensul vulgar, acreditat de ideologia burgheză — de colectivitate care trăieşte în devălmăşie — n-are nimic comun cu orînduirea comunistă.

tura, nu fac decît să înlocuiască tatuajul strămoşilor noştri. Numai forma se schimbă, fondul e veşnic acelaşi. Crede-mă că n-ai să regreţi ! Balurile de aci sunt interesante şi originale. Le cunosc bine, am trăit atîţia ani în acest minuscul lupanar cosmopolit...

Cercul Marinei, pus în legătură cu dinamul crucişătorului, era feeric luminat. În grădiniţa din faţă străluceau pomii, subit înfloriţi de mulţimea lampioanelor multicolore.

Sub ochiul comandantei de garnizoană, căreia nimic nu-i scăpa din vedere, un stol zglobiu de ofiţeraşi spilcuiţi, pudraţi şi înmănuşaţi, se agita la intrare, conducînd cu graţie lumea spre biroul furierilor, transformat cu stîngăcie în camera de toaletă.

Parasca, o rusoaică îmbujorată, fata de la „Hotelul Internaţional", angajată special, făcea pe garderobiera, ajutată de-o cameristă, baba Marghioala, spălătoreasa marinei.

Invitaţii veneau pe rînd, după categorii : funcţionarii, comerţul, diplomaţii şi la urmă Comisia Europeană.

Cel dintîi, ca de obicei, apăru conul Tudorachi, vameşul, în ţinută de ceremonie, solemn, într-o redingotă învîrzită, lungă pînă la genunchi, răspîndind o aromă puternică de naftalină. Leoaica, într-o rochie bogată de tafta *taupee* [1], avea cerceii şi broşa la fel, montate cu pietre antice de topaz.

— Bravo şefule ! ca totdeauna, eşti primul reprezentant al autorităţilor româneşti ! îl întîmpină un căpitan hazliu.

— Vai de mine, domnule căpitan, mai e vorbă?... aici nu-i chestie de petrecere... e o datorie de

[1] De culoarea cîrtiţei (fr).

onoare, națională, pot zice. Ca bun român, trebuie să fiu prezent, ca la un ordin de serviciu. Doar Marina Regală Română ne mai ridică prestigiul și ne afirmă suzeranitatea aici între străini, în orașul ista „cos-mo-tolit" — aici șeful se încurca regulat, de cîte ori pronunța cuvîntul cosmopolit.

Din lumea comerțului sosi devreme domnul Kohen, într-un smoching strîmt, rămas din tinerețe, de cînd nu i se dezvoltase încă pîntecile. D-na Blanșa Kohen, sub povara unei mari cantități de bijuterii, într-o rochie de mătase azurie, își expunea decoltajul unui piept foarte bogat. Pe carnea albă și grasă străluceau boabele unui colier de perle. Pe fiecare deget, cîte două-trei inele montate cu briliante, rubinuri și smaralde.

Kohen ajunsese celebru cu ocazia unei călătorii a regelui Carol I pe Dunăre. Primarul, pe debarcader, îl prezentase ca procurist, iar Kohen se grăbi să adauge și titlul de agent principal la Loteria Regală Română.

„Eu nu joc niciodată la loterie, nici chiar la cea regală", i-a spus regele, cu finul lui surîs.

Lumea a făcut haz de întîmplarea asta, și a scornit vorba că agentul ar fi încercat să-i vîndă regelui un bilet de loterie, asigurîndu-l că-i dă un număr cîștigător.

— Bine, se poate să nu aduceți domnișoarele la serata noastră ?... niște fete așa de drăguțe și talentate... începu să reproșeze comandanta.

— Scuzați madam, răspunse foarte jenat domnul Kohen, e drept că aici se petrece așa de frumos și fără spese... dar vedeți, fetele mele sunt deja „culturale", „muzicale" și „picturoase", dar prea copile încă... s-ar putea cine știe cum să capete „papietație" între atîția domni, ofițeri tineri, frumoși și... știți, e mai bine cu puțină prudență... fără

supărare... și domnul Kohen se pierdu în scuze și complimente.

Dansul începuse, cînd amiralul cu statul său major își făcu apariția. Perechile s-au oprit brusc în mijlocul sălii. Ofițerii au făcut front și lumea civilă s-a înclinat cu respect. Bărbații, solemni în haine negre, se frîngeau în două pe cît le permitea coloana vertebrală. Femeile, în toalete bogate, cu brațele și umerii goi, se aplecau în reverențe grațioase.

Amiralul, grav, marțial, c-o venerabilă barbă albă resfirată pe piept pînă la placa decorațiilor, traversă ceremonios salonul, ca la o inspecție generală. După cîteva strîngeri de mînă, se așeză în fundul sălei, în mijlocul notabilităților.

Și dansul reîncepu.

Înăuntru căldura era apăsătoare.

Gulerele, înțepenite de scrobeală, începură să se moaie. În atmosfera sălii de bal plutea un miros înțepător, care se suia la cap : amestec de parfumuri tari, sudoare și naftalină.

O parte din lume ieșea în grădiniță din față, ca să respire aerul curat și rece care adia dinspre mare.

Cu toată scînteierea lampioanelor printre crengile pomilor, rămînea prin boschete destulă umbră, colțuri tăinuite pentru perechile cari căutau locuri ascunse, ferite de lumină.

Doctorul și Mincu nu dansau, nu se amestecau în lumea balului ; sprijineau cu spatele ușile salonului, observau, comentau și criticau pe șoptite. Și cînd simțeau nevoia unei reflecții mai tari, ieșeau în grădină, la răcoare, continuînd discuția liberi, în gura mare.

— Ce bogată menajerie, zise pedant doctorul. Ce variate specii de mamifere...

— Un adevărat ghiveci internațional, adăugă Mincu.

— Unde mai poți găsi într-un spațiu așa de restrîns, un asemenea amalgam ? Ce bizar amestec de rase, tipuri, limbi și trepte sociale ! O parodie de bal diplomatic ! Oamenii oficiali și gravi, cu masca zîmbetului falș pe buze, dau mîna cu aventurierii și escrocii, bărcagiii de ieri, milionarii de azi. Toată lumea asta are pentru noi dispreț și teamă, ca față de niște ocupanți cuceritori. Suntem doar la poarta Orientului ! In punctul *terminus* al Dunării, la răscrucea căilor mondiale de comerț, se întîlnesc toate neamurile : o mahala a Levantului. Și doctorul sfîrși, declamînd cu patos : „Oraș de vînzare !... Nu-ți lipsește decît un cumpărător !..." a zis Iugurta [1] părăsind Roma.

Era tîrziu și Americanul cu fata lui nu apăruse încă. Lumea aștepta cu nerăbdare să-i vadă. Era cel mai de senzație număr din programul seratei.

Felurite șoapte începură să circule prin colțuri. „Vine, ori nu vine Americanul ?" Amfitrioana era îngrijată. I se încurcau planurile. Enervată, pierzîndu-și răbdarea, făcu un semn discret către consulul elen.

Intervenția avu efect. După cîteva minute, consulul, la braț cu Evantia, apăru în cadrul ușei. În urmă, se ivi Americanul cu Penelopa.

Apariția lor făcu senzație în sală.

---

[1] Iugurta, Jugurtha (160—104 î.e.n.), rege al Numidiei. S-a luptat împotriva stăpînirii romane, dar a fost învins de Marius. Luat prizonier, a fost dus la Roma la carul de triumf al învingătorului Sallustius, relatînd războaiele cu Iugurta, îi atribuie unele maxime despre corupția Romei antice.

Evantia, grațioasă, era îmbrăcată cu mult gust, într-o rochie simplă de mătase roșie, armonizînd de minune cu pielea mată de culoarea coajei de castană.

Tatăl ei în haine cenușii.

— Te pomenești că n-are haine negre ! zise unul în glumă.

— Are haz... se poate ? Un om ca el, întors din America, să nu aibă haine negre ?

— Dar așa sunt americanii, originali ; dinadins nu vor să respecte nici o etichetă, nici o ceremonie, zise un ofițer voiajat.

— Cînd ne-a primit, la un congres, președintele republicei, în saloanele de la Casa Albă, erau toți în haine de turiști.

Americanului, după prezentări și plecăciuni, i se făcu loc în cercul protipendadei, între amiral și rezidentul Comisiei Europene.

Toți ochii urmăreau cu admirație mișcările Evantiei. Dansa parcă plutind în aer. Un fel de candoare îi împodobea fiecare gest. Bărbații o sorbeau din ochi, proclamînd-o, în unanimitate, regina balului. Femeile, făcînd ochii mici, o măsurau c-o ascuțită curiozitate, mascîndu-și gelozia prin aprecieri, spuse cu jumătate de glas.

— Vai ce drăguță ! zise una.

— E adorabilă... ce picantă e negresa !... zise alta.

— Ce-o fi avînd drăcoaica asta neagră de se țin toți bărbații după ea ? întrebă o doamnă serioasă, ascunsă după un evantaliu enorm.

— Și fetelor corecte nimeni nu le face curte, zise înțepat o matroană vînătă de pudră și de mînie.

În pauză, cînd muzica încetase, în mijlocul unui grup, Evantia, în roșu, îmbătătoare, radia un far-

mec femeiesc care făcea pe toți bărbații să graviteze în sfera ei de atracție, ca niște sateliți.

Ofițerii, în alb, o asediaseră. Civilii, în negru, o contemplau resemnați.

— O floare de mac într-un buchet de crini! zise romanțios și sarcastic doctorul Lascu, privind grupul cu ochii lui de miop pe jumătate închiși.

— O plantă nobilă, exotică, adăogă Mincu, admirînd trupul grațios al fetei.

— Încîntător amestec de eleganță, gingășie și vibrantă vitalitate... un produs de-o specie rară, și doctorul o examina ca pe o varietate ciudată prinsă în lentilele unui microscop.

În salon se auzeau toate limbile, dar franceza, ca limbă diplomatică, predomina, vorbită cu diverse accente orientale.

O brunetă coaptă, văduva unui agent de vapoare, Evredichi Saris, c-o ținută marțială, păstrînd încă urme de frumusețe, traversă de cîteva ori salonul, schimbîndu-și mereu locul, pozînd pentru a fi în bătaia ochilor Americanului.

— I-a pus gînd rău! șopteau două prietene, urmărindu-i manevra.

— Uite ce ocheade îi trage!... Fără pic de rușine... la vîrsta ei... Și-a pus ochii pe el... îi aține calea, că doar l-o încurca... să-și facă și ea o situație...

În dreptul unei ferestre dinspre stradă, unde mulțimea gură-cască privea în salon cu nasurile turtite pe geam, consulul elin dicta grav ceva unui tînăr, care lua note pe un carnet.

Jak Măgură, un imberb deșirat, într-un sacou verzui, c-o bogată coamă de păr roșu, artistic zburlită, era reporter la o gazetă din Brăila și corespondentul unui ziar de tiraj din Capitală. Venise

anume să ia un *interview*. date biografice şi fotografia Americanului.

— Colega !... colega !... se auzi dintr-un grup de ofiţeri o voce ascuţită de femeie.

Şi o persoană în negru, de sex nedefinit la prima vedere, se desprinse din grup.

Domnişoara Pampi Fotis, excentrică, nedescifrabilă, făcea o stranie impresie. Băiat sau fată ? Te întrebai privind-o cu atenţie de la brîu în sus. Cap masculin, ten mat, tunsă *à la garçonne* [1]; în sacou de catifea de o croială băieţească, fără sîn şi fără şolduri, cu mîinile în fundul buzunarelor, cu ţigara în colţul gurei, scoţînd fumul pe nări, părea un licean strengar.

I se zicea Palicarachi în cercul ofiţerilor, în care flirta fără să aibă în special vreo preferinţă.

Gurile rele şopteau la ureche o sumă de infamii pe socoteala ei. Complect emancipată, ea nu se sinchisea de opinia publică. Levantină poliglotă, vorbea şi scria şase limbi.

Născută în capitala Turciei, făcea ziaristică în Grecia şi trăia mai mult la rude, prin porturile româneşti de la Dunăre.

Pregătea pentru o revistă din Atena o bogată monografie asupra „coloniilor" elene din România.

La bal venise în exerciţiul funcţiunei, înarmată cu blocnotes şi stilou, să culeagă impresii şi informaţii asupra Americanului, întors, după 40 de ani, în sînul coloniei elene de la gura Dunării.

*

Persoanele marcante, serioase, pentru care dansul nu mai avea nici o atracţie, ieşiră la răcoare într-un boschet de liliac.

[1] Băieţeşte (fr.).

Comandanta, căreia nimic nu-i scăpa din vedere, făcu semn unui marinar stîngaci, în mănuși albe de ață. După cîteva minute, fu adus căzănelul argintat cu sticlele de șampanie, puse la frapat. Grupul format în jurul Americanului se mărea pe nesimțite.

Avocatul Zalău, poreclit Dulău, un tînăr deputat de Tulcea, în picioare în fața amiralului, vorbea cu patos :

— Delta, d-lor, e o Californie neexploatată... Bogățiile în stare latentă... trebuie puse în valoare cu orice preț...

Cei cari ședeau pe de lături și nu îndrăzneau să se apropie, își lungeau numai gîtul, prinzînd cu urechile ciulite silabele cari cădeau ca niște perle pe coarde de aur, într-o muzică divină.

Inginerul rezident asculta, zîmbind cu ironie. Amiralul zise cu gravitate :

— Navigația pe canal ar fi compromisă prin secarea Deltei.

Inspectorul pescăriilor expuse pedant teoria cu ședeza Deltei. Fund de mare care nu poate fi utilizat decît pentru pescărie. Secarea este o utopie a dovedit doctorul Antipa.

Deputatul, economist, susținea că-i cel mai fertil teren și nu-i trebuie decît capital străin ca să ajungă grînarul Europei.

Deși părerile erau împărțite, toți se întîlneau la aceeași idee fixă.

„Capital, capital străin să ne fecondeze... trebuie să fim fecondați și... nu vin d-lor... nu vor să vie... de ce nu vin capitaliștii să ne fecondeze ? „Ce-i de făcut ?"

Și unii se încruntau, privind c-un fel de necaz la Americanul care tăcea chitic. Se încercase el să zîmbească, dar nu reușise.

Muzica rări tactul, pînă se opri obosită. În pauză, un căpitan de marină, întîrziat, se ivi în uşă şoptind unui camarad :

— Ti ! ce odor *di femina !* şi nările începură a-i vibra nervos.

Apariţia lui făcu senzaţie în sală... Elegant, mlădios, statură puternică, umeri laţi şi talia fină. Profil de medalie. Nasul acvilin. Părul castaniu, buclat şi pomădat.

Şi el, c-o lenevie graţioasă, cu gesturi studiate, făcu doi paşi, oprindu-se pentru a scormoni sala magnetizată. Ochiul scînteietor, privire sigură şi fără greş. Un vultur care-şi alege prada planînd deasupra unui stol de vrăbii.

Buzele fine, cari schiţau o umbră de ironie, deodată se destinse[ră] într-un surîs dulce, voluptos, şi privirea-i ascuţită se topi într-o lucire catifelată — descoperise o veche cunoştinţă.

Se îndoi într-un salut ceremonios. Cîţiva paşi legănaţi şi, ca un seducător gentilom de altădată, îşi curbă talia depunînd cu respect un lung sărut pe mîna fină ce i se oferea c-o graţie molatică.

Şi doamna, flatată în tulburarea ei c-a fost aleasă dintre toate, vorbea îmbujorîndu-se, cu şoapte întretăiate de jumătăţi de suspine.

— Doctore, vino în salon, şopti Mincu, ai să vezi un tip interesant : Angelo Deliu. Cuceritorul. Unicul exemplar pe care-l posedă marina noastră.

Şi cei doi prieteni se aşezară pe o banchetă lîngă uşă, ca să urmărească manevrele de explorare ale căpitanului poreclit de camarazi : „Marchizul de Priola".

— Deliu este tipul amantului de profesie, veritabilul seducător, *l'homme à femmes*[1], începu Mincu. Femeile îl admiră, îşi pierd minţile. Camarazii îl invidiază. Bărbaţii însuraţi se tem de el şi evită să-l recomande nevestelor. E un om periculos. M-am întrebat adesea ce calităţi deosebite are omul acesta? Care-i secretul artei lui? Prin ce se deosebeşte de toţi ceilalţi? E adevărat că orice mişcare a lui e studiată, mersul, îmbrăcămintea, vorba, totul atrage şi fascinează...

— Cunosc tipul... un abil actor de melodramă.

— Da! însă un desăvîrşit artist. Arta lui cucereşte.

— Cred — zise doctorul — că pe cuceritorul de profesie nu-l face croiala hainei şi nici un artificiu de calcul. Asta nu se învaţă. Se nasc unii c-un fel de graţie animală. Numai înfăţişarea lor ademeneşte ochii femeilor.

— Dacă ai cunoaşte — continuă Mincu — viaţa şi aventurile lui Deliu, ţi-ai rectifica teoriile. Toată preocuparea, întreaga lui forţă vitală nu-i îndreptată decît într-o singură direcţie. Nici o altă ţintă nu are în viaţă — o pasiune de colecţionar. Nimic altceva în lume nu-l interesează. Şi e un om fin, inteligent şi curajos. E gata să-şi rişte viaţa pentru o bonă durdulie, ca şi pentru o prinţesă de sînge. În faţa femeii pe care o doreşte, nici un scrupul, nici o piedică. Trebuie să-şi ajungă scopul cu orice preţ; înfruntă orice primejdie. Nu există datorie, onoare, carieră, morală. Nimic sfînt. Complect liber. Tot ceea ce pe alţii îi reţine, îi face prizonierii conştiinţei, pentru el nu sunt decît prejudecăţi. Fără să se poată fixa, încearcă, schimbă, continuă şi nimeni nu-i poate

[1] Muieratic, afemeiat (fr.).

rezista. Interesant e că tocmai prestigiul unei proaste reputații în societate îi înlesnește reclama și succesul. Se știe doar că lumea disprețuiește pe femeia care schimbă bărbații și admiră pe bărbatul care cucerește cît mai multe femei.

Doctorul, care ascultase gînditor, plecînd de la o veche teorie, ajunse iarăși la undele sufletești, o ipoteză care îl chinuia de cîțiva ani.

— Desigur — zise el — cea mai mare calitate a cuceritorului e îndrăzneala, persistența, voința. Căci în fond aci e o luptă. Unul cucerește, învinge în paguba altora. Sunt suflete de pradă. Sunt oameni de acțiune și oameni de gîndire. Calitățile de cucerire, adresa, arta se datoresc unui instinct. Cuceritorul, mai mult decît alții, simte, primește și emană, ca prin niște antene, fluidul, undele sufletești asemănătoare cu cele electrice. Noua ipoteză, oricît de îndrăzneață, mi se pare foarte aproape de adevăr. Se va impune în curînd, va domina știința sufletului limpezind toate fenomenele ce ne par azi așa de stranii, cum e telepatia, sugestia, simpatia și antipatia.

*

Toată noaptea Neagu a stat pironit într-un colț, îmbufnat, absent. Nu vedea din toată sala plină decît pe Evantia.

Ochii femeilor se opreau instinctiv asupra lui. Înfățișarea-i tinerească atrăsese atenția multora și unele chiar manevrase[ră] pentru a se apropia de el, dar aspra și mîndra lui indiferență le ținea la distanță. Deși în fond era măgulit de curiozitatea pe care o deștepta, păstra aceeași atitudine rezervată care atrage și intrigheză mai pe toate femeile.

Lumea îl acuza că-i place să pozeze. Vrea să fie original, interesant, şi nu-i decît afectat.

Neagu părea că priveşte distrat vîrtejul perechilor dansînd. Dar el nu urmărea decît o singură pereche. Nu vedea decît două fiinţe contopite într-una, care se legăna straniu în ceaţa luminoasă a sălei, în mişcări ritmate, muzicale. Neagu le spiona gesturile, ca să le ghicească gîndurile. Nu auzea şoaptele, dar ochii pe jumătate închişi prindeau orice mişcare.

Rochia Evantiei, în undularea ei, învăluia picioarele lui Deliu, cari se lipeau nervoase de pulpele acele rotunde şi elastice. Îi strîngea talia cu atîta dibăcie, încît o ducea pe sus, ca pe o pradă lipită la sîn. În braţele lui, supusă, nu putea să facă decît mişcările pe care voinţa lui le imprima în cadenţa orchestrei. Cu fruntea lipită de buclele ei negre, el îi şoptea ceva la ureche. Şi ea, topită în voluptatea ameţelei, surîdea c-o uşoară cochetărie. Uneori ridica spre el ochii arzători de o candidă îndrăzneală.

De cîte ori treceau în zbor prin faţa lui Neagu, el încrunta fără voie sprîncenele.

Şi dacă privirile se încrucişau, el întorcea ochii c-o indiferenţă afectată.

— Cum se poate Neagule, la vîrsta ta să faci tapiserie[1] salonului, ca o fetiţă de la Sacré Coeur[2] ? Şi un căpitan bătrîn îi puse o mînă grea pe umăr.

---

[1] *A face tapiserie* (de la fr. *faire tapisserie*) — a asista fără a lua parte la o petrecere; a sta pe margine, neluat în seamă; a pierde timpul.

[2] Numele unui ordin de călugăriţe, înstituit încă de la sfîrşitul secolului al XVII-lea.

Doctorul Barbă-Roşie se apropie cu zîmbetul lui sarcastic :

— Tinerii în genere fac profunda greşală că sunt prea respectuoşi cu femeile. Ei se înşală amar ; nu ştiu că femeile nu cer să fie respectate ; ele vor să fie atacate cu toată îndrăzneala. O babă, ca şi o fetiţă, se bucură la fel cînd îi faci curte sau îi spui un compliment. Asta-i cea mai mare naivitate a tinereţei, de care nu-ţi dai seama decît în vîrsta regretelor. Tinereţea dacă ar şti... bătrîneţea de-ar putea... ce profund adevăr coprind aceste vorbe banale...

Căpitanul Mincu, atras ca de-un magnet, veni lîngă Barbă-Roşie, care privea lumea din sală, ca de obicei, c-un suveran dispreţ, de la o mare înălţime.

— Nu ştiu cine — zise doctorul — a comparat balul c-un cîmp de luptă. Două tabere. Bărbaţii înşuraţi, preocupaţi de interese, şi femeile însetate de senzaţii noi, căutînd o evadare, o fugă din realitate. Ei în negru, parcă ar fi toţi în doliu, ele în alb, în roşu, în verde, în toate culorile, vii, ţipătoare. Şi ofiţeraşii aceştia în alb, ca nişte heruvimi fără aripi, pajii aceştia — dintre cari mulţi miroase a iodoform, — după cari femeile îşi pierd minţile, au prestigiu, sunt căutaţi, pentru că amintesc armurile şi broderiile de altădată. Uite la bărbaţii înşuraţi ! Vulgari, posaci, îşi spionează nevestele cu coada ochiului. Şi uneori surîd acru. Acasă, de frică să nu le piardă, le ţin sub cheie. Şi aci, în bal, le lasă goale, libere, în vederea atîtor ochi de hoţi cari le pîndesc, gata să le fure. Să băgaţi de seamă la figurile soţilor în momentul plecării din bal. Cu ce cruzime bărbatul îşi scoală de pe scaun nevasta ca să o ducă acasă. Cu ce satisfacţie îşi afirmă el proprietatea ! Şi ea cu ce

regret în ochi își părăsește pajul care a încîntat-o cîteva ore, scoțînd-o din plictiseala provinciei meschine în care vegetează.

— Ia privește — vorbi Mincu — ce figură nenorocită face bietul Neagu, văzîndu-și adorata în brațele lui Deliu !...

— Cine ar putea crede că apariția acestui om aci în bal, poate stîrni atîta admirație, invidie și gelozie ? Uite colo, în fund, lîngă fereastră, vezi o femeie brună, înaltă ?

— Nu-i urîtă — răspunse doctorul — fixînd-o cu atenție ; are grație, dar pare glacială ; dacă aș sta mai mult lîngă ea, sigur că aș căpăta un guturai.

— Te înșeli, nu-i rece deloc, fierbe ; e gata să facă explozie ca o torpilă ; îi lipsește numai amorsa. E nevasta unui fost pilot. Observă ce privire sumbră are ! Își plînge dragostea pierdută. Deliu a abandonat-o, din ordin, fiind mutat la Galați. Uite, cu ce ochi asasini îl urmărește ! E chinuită de o gelozie feroce.

— Iubirea și ura sunt două extreme cari se ating, zise doctorul sentențios. Dintre toate pasiunile, aceea care roade mai dureros existența omului e gelozia. În același timp ești tiran și sclav, îndată ce-i inoculat veninul geloziei.

Ca o fiară rănită sta la pîndă Penelopa, în fund, lîngă fereastră. Intrase în sală o dată cu Americanul. Fardată cu artă, într-o rochie neagră de tafta, c-o antică broșe în granate, își luase loc în rîndul doamnelor serioase. Rolul de protectoare știa să-l joace, cu tact și cu demnitate.

Retrasă, înfiptă, privea aparte, cu ochii mici, lumea strînsă acolo, care se agita c-un zumzet de albine.

Ce meschine i se păreau balurile acestea cu pretenții diplomatice ! Și, închizînd ochii pe jumă-

tate, îi apăreau, ca pe-un ecran misterios, vedenii rămase în fundul minţei, din vremea copilăriei... „Ce bogăţii, ce splendoare era pe atunci la balurile de la Ambasada rusă din Constantinopole !..."

. . . . . .

Şi cum visa pierdută în amintiri, Penelopa deodată tresări, surprinsă. În cadrul uşei apăru figura lui Deliu. Nu-i venea să creadă. Ştia bine că el nu venise cu escadra în Sulina.

„Cînd a sosit ? Ce frumuseţe bărbătească !"

Şi Penelopa, înfiorată, cuprinsă de un fel de spaimă, simţea cum îi năvăleşte sîngele la inimă. Îi venea nebunie. La asta nu se aşteptase niciodată. Să-l aibă în faţa ei şi să nu-i poată vorbi. Îi venea să se arunce de gîtul lui, să-l înăbuşe cu sărutări. Sta pe cărbuni. Dar nu se putea clinti din loc. Era osîndită, paralizată ; trebuia să rămînă ţintuită acolo toată noaptea. Atîţia ochi o spionau.

Deliu, cu recea lui mîndrie, aruncă priviri în sală, fără s-o vadă. Sau se făcea că n-o vede. Asta-i teribil...

Penelopei îi făcuse altădată plăcere reputaţia de cuceritor a lui Deliu. Era mîndră, auzind de aventurile lui şi de femeile pe cari le înhămase la carul lui de triumf. La început, cînd fusese aleasă, ea simţise bucuria reuşitei la concurs. Dar după scurt timp ajunsese la accese de gelozie sălbatică.

— Ce pereche potrivită ! şopti o doamnă de lîngă ea, privind la Deliu. care dansa cu Evantia, în admiraţia tuturor.

Strînşi, lipiţi, zburau într-un vîrtej nebun. El, puternic, înalt, se înclina uşor, c-un fel de graţie în mişcări.

Ea, delicată, mlădioasă, se atîrna lipindu-se de el, cu respirația tăiată, cu ochii închiși.

Privindu-i. Penelopa simțea o durere fizică. De cîteva ori îl fulgerase c-o privire încruntată, pe cînd trecuse prin fața ei. El n-o văzuse. Sau se făcuse că n-o vedea ? Frîntă în orgoliul ei. Penelopa simțea că-i vine ameteală în atmosfera înăbușitoare a sălei.

*

Plecase singură de la serata Cercului Marinei. Zdrobită, căzu pe pat, își băgă capul în perne, plîngînd cu sughițuri. Nu putea dormi. Cum închidea ochii, o vedea pe Evantia în brațele lui Deliu. Imagina, halucinația asta o tortura.

În febra în care se zbătea, își punea întrebări crude, la cari îi era frică să răspundă.

Cum, să fie adevărat că el n-o mai iubește ? A părăsit-o pentru totdeauna ? S-a săturat de ea ? A îmbătrînit ?... S-a făcut urîtă, și el nu se mai uită la dînsa ?... Adică un om ca el să-și pună mintea cu un copil ca Evantia ? Dar poate nu-i ceva serios... Totuși, cum găsește el o plăcere să sfîșie inima femeii care-l iubește cu patimă ?

Și deodată își aduse aminte de o expresie citită într-un roman de senzație : „Fiară adorată".

Aceste două cuvinte le repetă prelung, șuierător, într-un rînjet de furie înăbușită.

Întinsă, cu mîinile sub cap, cu ochii în tavan, a rămas pînă s-a luminat de ziuă. Nu mai putea sta în pat.

Se sculă, își spălă ochii, și se apropie tiptil de camera în care dormea fata. Stăpînindu-și bătăile inimei, apăsă ușor pe clanță, crăpînd ușa puțin.

Fata dormea fericită, cu surîsul ei inocent pe buze. Și sînul ei tînăr, abia format, dezgolit, se mișca în ritmul respirației.

Penelopa se simți insultată de tinerețea fetei. Închise încet ușa la loc și se întoarse cu fața spre oglindă. Era palidă, ofilită, cu cearcăne mari la ochi.

Ce, n-a fost odată și ea ca fata asta ? Dar cine se uita pe atunci la dînsa ? Era o copilă. Numai după ce s-a copt, cînd avea trupul împlinit, a început și ea să placă bărbaților.

Cum poate copila asta să aibă așa pretenții la vîrsta ei ? Ce obrăznicie ! Să-și pună ochii pe un om ca Deliu.

I se părea ceva absurd, monstruos. O fată ca asta să-i fure amantul. Ideea superiorității o înverșunase. Tremurînd, cu ochii în lacrimi, se zbătea prin cameră, desfătîndu-se parcă în ura ce o înăbușea.

Toată ziua a stat închisă în casă, cu gheață la cap. Numai spre seară a ieșit singură, să ia aer de mare, făcîndu-și obișnuita plimbare pe cheu.

*

Evantia a dormit bine pînă la amiază.

Voioasă, ușoară, fragedă, a plecat seara spre plajă, să-l întîlnească pe Neagu, după obicei.

Unde era el ? Nu se vedea nicăieri.

O vagă neliniște o cuprinse. Simțea că încearcă s-o înțepe un ghimpe de mustrare : Ce indispus era Neagu la bal ! Păcat că nu-i place și lui să danseze. Și ea a jucat ca o nebună. Toată lumea o admira dansînd cu Deliu.

„Ce cavaler desăvîrșit ! E un tip interesant !"

Nu, lui Neagu nu-i plac balurile. Şi ea cum s-a antrenat aşa la dans... nu trebuia nici ea să danseze, dacă lui Neagu nu-i place...

Desigur că el e supărat. Are dreptate. Cum să-l împace ?

Şi Evantia, sub culpa-i închipuită, simţea o dorinţă de sacrificiu, fără să ştie sub ce formă putea să-i dovedească iubirea ei supusă.

Un ofiţer apăru venind dinspre far. Evantia mări pasul. Deodată se opri pe loc, nehotărîtă. Nu era Neagu...

Căpitanul Deliu venea direct înspre ea.

Surprinsă, stînjenită, nu ştia ce să facă. Încotro să apuce ?

— A ! ce surpriză ! o întîmpină Deliu, cu şapca în mînă, învăluind-o în graţioase şi banale complimente. Ce fericită întîmplare să întîlnesc pe Sirena-Neagră singură. Turbanul pe care-l porţi e adorabil, parcă ai fi o prinţesă din *O mie şi una de nopţi.* Şi fără să-i ceară voie, se întoarse s-o însoţească.

Fata, roşie de emoţie, măgulită şi sfioasă, păşea cu stîngăcie alături de el, fără să poată deschide gura. După cîţiva paşi se opriră ca să privească la un vapor care intra în port.

— A ! făcu Deliu c-o falşă exclamaţie : ce bizară coincidenţă !

Evantia, curioasă, îşi întoarse capul.

Dinspre port venea Neagu ; de la far, Penelopa. Cum la egală distanţă, aveau să se întîlnească în acelaşi punct.

Evantia, surîzătoare, ieşi înaintea lui Neagu.

Penelopa se apropie fulgerîndu-l cu ochii încruntaţi pe Deliu, care-i sărută mîna cu o politeţă exagerată.

— Trebuie să-ţi vorbesc. La noapte, la iarul verde — îi şopti Penelopa, şuierînd cuvintele.

— Unde ai fost ? întrebă cu naivitate fata ; te căutam pe tine şi am întîlnit pe domnul Deliu, care m-a acompaniat pînă aici.

Neagu răspunse sec :

— Am fost de serviciu. Abia acum am scăpat.

Şi toţi patru o luară agale spre port.

— Să lăsăm copiii înainte ! zise Deliu cu aer protector. Şi după cîţiva paşi, prudent, se despărţi, cerîndu-şi scuze că trebuie să intre la pilotaj. Penelopa apucă alt drum, avînd să treacă pe la o prietenă.

Singuri. Fata îşi ridică ochii spre el, învăluindu-l într-o privire drăgăstoasă. Neagu era rece, posomorît.

— Ce ai ? Nici ieri nu erai dispus ; ai stat toată noaptea la bal încruntat. De ce n-ai dansat ?

— Pentru că ai dansat tu şi pentru mine.

— Recunosc, îmi place dansul la nebunie, dar nu ştiam că...

— Mai cu seamă — o întrerupse el — cînd ai un cavaler ca Deliu. Nu-i aşa ? Cum îl găseşti ?

— Joacă admirabil ; pare un om de lume, interesant şi manierat.

— Da. E foarte apreciat de femei..

*

La pîndă, după perdea, Penelopa spiona în lungul stradei întoarcerea fetei. Şi cînd o văzu apărînd, senină, neştiutoare de furtuna stîrnită în jurul ei, Penelopa, roasă de suferinţă, simţi că un nou val de mînie îi tulbură vederea.

Candoarea şi cochetăria firească a fetei, luau în ochii ei un aer de trufie, care o întărîtă pînă la disperare.

„Ia uite la ea !... ce tupeu !... ce aere de prințesă !... Să nu turbez ? Și cînd mă gîndesc că eu am scos-o în lume... Asta-i teribil !... să încălzești șarpele la sîn !...“

Și Penelopa trecu în fața oglinzii ; își șterse c-un colț de batistă ochii înroșiți de plîns, își pudră ușor obrajii palizi și intră în camera fetei, hotărîtă s-o înfrunte, fără să se compromită.

Cu acrul unei femei plină de experiența vieței sociale, Penelopa începu calm, c-o falșă dulcoață în glas :

— Ascultă, fetițo ! Îți vorbesc ca o mamă, spre binele tău. Nu-i frumos ce faci. O fată abia intrată în lume trebuie să fie mai rezervată.

— Cum ? Ce am făcut ? întrebă copilărește Evantia, fără să înțeleagă bine ce vrea să i se spună.

— Tu nici nu-ți dai seama — și buzele subțiri ale Penelopei schițară un zîmbet răutăcios — asta nu se face ; să dansezi toată noaptea c-un singur cavaler și a doua zi să ieși cu el pe cheu, să te afișezi în ochii lumei. Tu ești o copilă încă ; nu știi ce-i viața în societate.

— Ce sunt eu de vină, dacă lui i-a plăcut să danseze numai cu mine ? zise fata enervată.

— A ! Vei fi crezut poate că te-o fi plăcut ? o întrerupse Penelopa, c-un acces de rîs strident. Ei, asta-i nostim... Prea te-ai grăbit, fetițo ! Cum îți închipui că un bărbat ca Deliu o să-și piardă vremea cu o fetiță proastă ca tine ? Ce, ți-a spus ceva ? Ai curajul, vorbește ! Nu fă pe ipocrita... Ce ai cu el ? Te place ? Te iubește ?

— Poate... răspunse fata, dîndu-și capul pe spate și înfruntînd-o cu ochii scînteind în lacrimi.

Penelopa își descleștă fălcile, apăru o clipă albul dinților, parcă voia s-o muște și, scoasă din fire, izbucni desfigurată de furie :

— A ! neruşinat-o !

Și ca o lupoaică turbată se repezi la fată, care se trase un pas înapoi.

În momentul acela Americanul, atras de zgomot, intră pe ușă.

Fără nici o vorbă, se puse între cele două femei gata să se încaiere.

Și apucîndu-și fata de un braț, o tîrî în camera ei, închizînd ușa cu zăvorul.

Evantia, apucîndu-și capul cu amîndouă mîinile, se trînti pe pat și începu să plîngă în hohote.

— Nu mai stau nici un moment în casa asta !

— Ssst ! liniște !... zise bătrînul. Fă geamandanele, ne mutăm imediat la hotel, pînă ce vom găsi o casă.

Penelopa fusese apucată de un acces de isterie. Se potoli după ce sparse o oglindă și o cană mare de sticlă.

A doua zi, cînd Stamati veni de la Galați, își puse mîinile în cap. Nu mai cunoștea casa. Musafirii se mutaseră. Nevasta bolnavă în pat.

— Nu permit — striga Penelopa scandalizată — ca o fată stricată să-mi facă de rîs casa mea.

Deși schiță un nou atac de nervi, în fond regreta amar faptele întîmplate, numai din cauză că nu se putuse stăpîni.

CAPITOLUL VIII

Se întîlneau în fiecare zi. Neagu, cum scăpa de la vapor, se ducea întins la Evantia. Fugind de ochii lumei, rătăceau împreună ceasuri întregi, în cîte o lotcă neagră, pe luciul gîrlelor înguste — poteci de apă tăiate prin pădurile de stuf. Se opreau prin luminișul ghiolurilor. Culegeau flori de nufăr, liane și crini fragezi din bogatele grădini de baltă, create dintr-un joc bizar al naturei. Erau singuri, nici o altă suflare omenească nu se simțea în solemna tăcere a pustiului.

Se înfundau într-o lume aparte, fără nici o legătură cu restul omenirei, în mijlocul naturei primitive și misterioase a Deltei.

Se înfiorau uneori privind în apa limpede, ca într-o oglindă fermecată, pădurile de plante care creșteau pe fundul bălței. Mii de felurite gîze speriate se ridicau din păpuriș, plutind ca niște nourași străvezii. Pe sus, caravane de păsări călătoare treceau în zbor spre țările unde înfloresc portocalii.

Într-o seară de toamnă i-a surprins pe plajă o ploaie de prepelițe. În timpul pasajului [1], aci

[1] *Pasaj* — trecere obișnuită a păsărilor, în anumite epoci, dintr-o regiune în alta.

își fac popasul cîrduri de păsările cari se adună înainte de a-și lua drumul în zbor peste apa Mării Negre ; zăpăcite de lumina orbitoare a farului, cad ciripind obosite : „Pitpidik... pitpidik...“ Furnică pe jos ca niște șoareci de cîmp ; nu pot zbura, și copiii le prind cu mîna.

În fiecare an masacrul ține cîteva zile. Pescarii le pun la butoaie și fac marinată de prepelițe.

*

Într-o zi aurie de toamnă plaja era goală.

În depărtare, tocmai lîngă far, două puncte negre pătau banda netedă de nisip auriu.

În larg, marea calmă, de un verde-închis. La țărm se clătinau molatic valuri mici, destrămînd spuma argintie, ca o dantelă zdrențuită pe nisipul fin.

Neagu și Evantia nu se îndurau să plece. Se desfătau într-o lene delicioasă. Își prelungeau voluptatea ceasuri întregi tolăniți pe salteaua moale de nisip călduț.

Vrăjiți, trăiau în paradisul iubirii, sub stăpînirea acelui farmec amețitor de bucurii intense, care singure fac să simți prețul și frumusețea vieții.

— Ai să răcești.

— Nu... E așa de plăcut !

Și ea își întindea copilărește piciorul gol pînă la marginea apei. Spuma rece a valurilor, supță de nisipul cald, îi gîdila talpa goală c-o dulce înfiorare. Și fata își ghemuia trupul fraged c-o gingașă mlădiere felină.

Uneori, întinsă, cu brațele goale subt cap, se făcea că doarme, spionînd printre gene bucuria care rîdea în ochii iubitului ei, rămas în contemplare. Și el, cu sufletul pe buze, nemaigăsind cu-

vinte potrivite, o admira tăcut, cu patimă, c-un fel de pietate. Şi cînd nu se mai putu stăpîni, c-o uşoară convulsie a trupului, se aplecă, lipindu-şi buzele fierbinţi de vîrful picioruşului înroşit de apa rece şi sărată a mării.

Tresărind, ca se ridică în genunchi şi, cuprinzînd în palme tîmplele iubitului, îşi alunecă pe obrajii lui degetele, mîngîindu-l ca pe un copil.

Agrafa, care-i strîngea în jurul capului o muselină verde, se desprinse şi părul ei lung, negru, care bătea în albastru, căzu în bucle, acoperindu-i curba fină a gîtului.

Neagu, pe cînd sta aplecat ajutîndu-i să-şi ridice părul, fără să-şi dea seama ce se petrece în el, îi spuse c-un tremur în glas :

— Cum aş putea să te fac fericită ? Asta mă chinuieşte mereu.

— Ce copil !... izbucni ea într-un rîs argintiu. Dar tu nu vezi că m-ai făcut deja fericită... pentru toată viaţa... pentru totdeauna ? !... Ce mă făceam dacă nu te întîlneam pe tine ?...

Neagu îi sorbea cuvintele spuse cu înflăcărare, urmărindu-i mişcările, căci ea vorbea în acelaşi timp cu ochii, cu mîinile, cu tot trupul, într-o respiraţie grăbită.

— Iubirea noastră, spuse el cu gravitate, e una dintre acele legături făcute pe viaţă... pentru totdeauna... nu se poate să ne mai lipsim unul de altul.

„Totdeauna... toată viaţa... totdeauna" erau cuvintele care le veneau mereu la amîndoi pe buze, cu ferma siguranţă a neştiinţei.

Soarele scăpăta oglindit în ghiolurile Deltei — o bombă uriaşă încălzită pînă la roşu în furnalul norilor aprinşi în asfinţit. Marea îşi schimba treptat culoarea : la ţărm bande purpurii, în larg o

pînză violetă, și în fund, pe curba imensă a orizontului, o linie subțire trasă c-un negru de cărbune.

— E tîrziu, să mergem ; nenea Tomiță, doctorul, trebuie să ne aștepte.

Și Neagu se căznea neîndemânatic să-i lege sandalele. Ea, abilă, c-o singură mișcare a degetelor îi înnodă funda cravatei și, lovindu-și cu dosul palmelor șoldurile, ca să scuture nisipul fin furișat în faldurile fustei, se agăță strîns de brațul lui.

Ușori, alergau alături pe placa netedă a cheului de piatră ; fără să atingă parcă pămîntul, alunecau ca-n zbor... tineri... fericiți.

*

În ziua aceea avusese loc o autopsie la spital. Valurile aruncase pe plajă cadavrul unui pescar. Nenea Tomiță, doctorul, își scoase halatul alb, își spală bine mîinile și se îndreptă spre partea spitalului Comisiunii Europene, unde își avea locuința. Călca greoi, agale, printre spalierii de viță, pe aleea curată, acoperită cu sfărmături de scoici colorate.

Venea de la morga spitalului, întocmită într-o baracă de lemn betonată, văpsită în verde, ascunsă după o perdea de trandafiri sălbatici, în fundul grădinii.

Doctorului îi zicea lumea Patriarhul Deltei. Era decanul funcționarilor români. Purta o venerabilă barbă albă pînă la brîu. Un bătrîn original și blajin. Trup de uriaș, cu suflet de copil. Făcuse medicina la Paris și, abia debarcat în țară, fusese trimis provizor la gura Dunării, unde era nevoie de un medic diplomat, șlefuit în străinătate.

Provizoratul se prelungea de vreo treizeci de ani în şir.

Se zicea că în tinereţe fusese adorat de femei, dar îmbătrînise stingher. Nu se însurase — mărturisea el — din cauza laşităţii. Gurile rele susţineau că-i avar. Fusese odată surprins acasă, cu ochelarii pe nas, cîrpindu-şi singur ciorapii rupţi.

Strîngea bani ca să aibă ce risipi nepoţii. Mulţi îl păcălise[ră] cu bani de împrumut şi acţiuni de la diferite societăţi, cooperative, opere culturale şi filantropice. Patriarhul figura din oficiu ca preşedinte de onoare în capul tuturor listelor de organizaţii locale. Un casier dispăruse după ce-l înşelase c-o mare sumă de bani. Unei femei — pe care se zicea c-o iubise el în tinereţe — văduva unui funcţionar care se spînzurase, îi făcuse o pensiune pe care i-o trimetea lunar la Bucureşti, de vreo douăzeci de ani regulat.

Doctorul era un suflet de artist ratat. Condica de consultaţii de la spital era toată mîzgălită de schiţe admirabile, conturate de o mînă abilă şi sigură. Meloman pătimaş, fluiera toate operele pe care le învăţase în tinereţe. Îmbătrînise exilat în Deltă, aşteptînd parcă mereu ceva, o schimbare în viaţă. Acum nu mai aştepta decît pensia. Să se retragă la Paris era singurul lui ideal. Căci, lucru curios, omul acesta îmbătrînise păstrînd aceeaşi mentalitate cu care plecase din Cartierul Latin.

*

O cameră imensă — fostă salon de spital — care primea în ferestre din plin toată lumina şi aerul sărat al mării, era transformată în birou, salon, bibliotecă, muzeu şi bazar de curiozităţi. Colec-

ționar pătimaș, iubitor de antichități, doctorul adunase și îngrămădise aci o mare varietate de vechituri și obiecte de artă. Divanuri joase cu scoarțe orientale, picturi înnegrite, icoane afumate, stampe vechi, culese de prin cutiile anticarilor de pe cheurile Senei. În rafturi de stejar, se înșirau amestecate cărți de știință, de literatură, teancuri de reviste și ziare venite regulat de la Paris, în cursul celor treizeci de ani de exil.

Panoplii de arme vechi încrustate cu sidef, pipe, narghilele, sculpturi ciuntite, olării zugrăvite, statuete de argilă, vase de alabastru, onixuri și filigrane migălos cizelate, se întîlneau aci de-a valma, într-o artistică neorînduială.

În sînul acestei naturi moarte, în mijlocul amestecului bizar de fărămituri de artă căzute din ruina unor bogății pierdute, doctorul trăia singur, misterios, ca un mag din alte vremuri, stăpînind c-o viziune lăuntrică imensitatea spațiului și a timpului.

În bazarul lui de vechituri petrecea mulțumit, privind c-o bucurie copilărească la acele rămășițe de sforțări omenești, care-l purtau prin tot universul, evocîndu-i o lume fantastică în magica panoramă a trecutului. Ceasuri întregi pierdea el în balconul dinspre mare, cu măturica în mînă, scuturînd cu pietate praful și ațele de păianjen, care legau între ele aceste relicve disparate din epoci și civilizații diferite — epave rămase din naufragiul atîtor lumi pierdute în lunga scurgere a veacurilor.

Cu ochelarii pe nas, doctorul sta înfundat într-un jilț bătrînesc în fața biroului monumental. Făcea triajul unor scrisori vechi, păturite într-o cutie de lemn de piper, încrustată cu arabescuri de argint. Lungiți pe divanurile moi, căpitanul Mincu și doctorul Barbă-Roșie, fumau adînciți în cetirea gazetelor proaspete, aduse de vaporul poștal.

C-un zgomot de explozie, ușa din sală se izbi de perete. Evantia și Neagu intrară gîfiind. Suise[ră] într-o fugă nebună scările „Patriarhiei". Și camera tăcută, solemnă, se umplu deodată de lumina și voioșia sănătoasă a tinereții.

— A ! uite, Patriarhul și-a scos iar bisacteaua [1] amorului, cu trofeele cuceririlor din tinerețe, zise Neagu apropiindu-se curios de birou.

Fata se uita la cărțile și lucrurile răvășite peste tot. Catalogarea bibliotecii, începută de cîțiva ani, nu se mai isprăvea. Patriarhul nu permitea amestecul unei mîini străine în sanctuarul lui.

— Iată — zise Evantia — ce înseamnă să nu fii însurat. O mînă de femeie ar face ordine aici în cîteva ceasuri.

— I-am învățat pe toți, vorbi blajin Patriarhul, să-mi respecte dezordinea. Urăsc slugărnicia. M-am deprins să fiu propriul meu servitor.

— Știi ce se spune, nene Tomiță ? îl întrerupse Neagu. Dacă nu te însori pînă la patruzeci de ani, ai toată șansa să-ți iei bucătăreasa de nevastă.

— Tocmai de asta nu țiu bucătăreasă. Mîncarea mi-o aduce de la spital. Și sunt foarte mulțumit.

Pe cînd Patriarhul ridica bisacteaua amorului, s-o așeze între relicvele păstrate în saltarul bi-

[1] *Bisactea, besactea* — cutioară de lemn, frumos ornamentată, în care se păstrează bijuterii, obiecte de cusut etc.

roului, o foaie îndoită în patru zbură, căzînd în mijlocul camerei.

Neagu se repezi s-o ridice.

— E o scrisoare de amor... Zău că-i o scrisoare de amor ! strigă el ca un copil bucuros în fața unei jucării minunate.

Evantia se apropie instinctiv, cu ochii lacomi cătînd la foaia îngălbenită de vreme, tivită pe margine c-o discretă dungă lila.

— Ne dai voie s-o cetim, nene Tomiță ? întrebă rugător Neagu, care nu-și mai putea stăpîni curiozitatea.

— Mă rog, la dispoziție. Nu-i nici un pericol.

— Să auzim, adăogă căpitanul Minciu, aruncînd jos gazeta.

Și Neagu dezdoi scrisoarea. Cîteva fire de lăcrămioare presate, strînse c-o șuviță de păr căzură jos pe covor la picioarele fetei.

„Dragul meu,

Cu ce cuvinte aș putea să mă exprim ca să-ți descriu disperarea mea, cînd m-am văzut oprită de a veni să cad încă o dată în brațele tale ?

Cu drept cuvînt s-a spus că unde se naște iubirea se naște și durerea.

Nimic nu mă leagă de pămînt decît iubirea ta. Totul în lumea asta mi-i străin, afară de tine.

Iartă-mă că nu am tăria de a-ți ascunde cît sufăr. Nopți albe plîng singură... de fericire... de durere...

Uneori gînduri negre mă tortură.

De ce privesc oare cu groază în viitor ?

Cum ? Ar fi oare cu putință ca o asemenea iubire să se stingă vreodată ? Timpul ar putea să distrugă o legătură așa de trainică, făcută pentru toată viața, pentru totdeauna ?

Aştept înfrigurată în fiecare zi scrisoarea ta. Scrie-mi dragul meu, mult, mult... Repetă-mi de mii de ori că mă iubeşti, că mă vei iubi totdeauna... totdeauna... aşa cum te iubeşte şi te va iubi

a ta
S."

Urmă o tăcere de cîteva clipe.

— Dar ştiţi că nu-i rău scrisă ! zise Mincu, surprins de tonul scrisorii misterioase

— Cine o fi nefericita asta ? întrebă mişcat Neagu, întinzînd scrisoarea Patriarhului, care ascultase încruntat, cu mîna la frunte.

— Biata femeie ! murmură Evantia, strîngîndu-şi buzele, care începuse a-i tremura.

— Pe mine — zise c-un superb cinism Barbă-Roşie — nu mă interesează decît scrisorile frizerilor şi ale plutonierilor. Intelectualii scriu toţi pe acelaşi calapod. E curios cum se aseamănă scrisorile de amor ale lui Napoleon sau Chateaubriand [1] cu ale oricărui student amorezat. Toţi scriu la fel. Ce banal şi monocord e genul acesta epistolar.

Patriarhul, intrigat. pipăi hîrtia, îşi şterse ochelarii, examină scrisul, îşi frecă fruntea de cîteva ori.

Şi, încreţindu-şi sprîncenele, se frămînta zadarnic să-şi recheme amintirile din tinereţă.

Toţi în jurul lui tăceau, aşteptînd cu răsuflarea stăpînită.

— Nu mi-aduc aminte, zise el cu necaz.

— Cum, e posibil ? începură cu toţii deodată.

---

[1] François René de Chateaubriand (1768—1848, scriitor, unul dintre întemeietorii romantismului francez. Opera lui a fost mult tradusă în româneşte : încă în 1839 apar *Atala* şi *René*.

— Să uiți complect o iubire ?

— Să nu-ți mai aduci aminte de o ființă pe care ai iubit-o odată ?

— Să nu-i mai cunoști nici scrisul ?

— E cu putință ?

— Uite un nume de femeie cu inițiala S. !

— A ! stați, trebuie să fie Suzana... Una care... și deodată Patriarhul păli. Își aruncase ochii spre firele de lăcrămioare veștede, legate c-o șuviță de păr auriu.

— Ba nu... nu-i Suzana. Ea avea părul negru. Nu, nu poate să fie ea. E alta... Cine o fi ? se întreba mereu bîlbîind. Ei, dacă nu mi-aduc aminte, ce să fac ? Și, furios, Patriarhul aruncă scrisoarea cu ciudă în fundul unui saltar de la birou.

O situație comică și dureroasă.

Veselia dispăruse. O tristețe mută plutea parcă în liniștea care căzuse rece între ei. Și toți, pe gînduri, își închideau în suflet un sentiment vag de milă pentru ființa ceea uitată, pe care o deplîngeau fără s-o fi cunoscut vreodată.

Tîrziu, Patriarhul se reculese și începu c-un amar regret :

— În viață am căutat femeia perfectă, ideală... fericirea complectă... sublima armonie, amorul absolut... de aceea am și rămas singur acum. O vorbă, un gest, era de-ajuns ca să-mi răteze într-o clipă aripile amorului. Compromisuri în iubire n-am înțeles să fac. Nici pe alții, nici pe mine n-am știut să mint. Iubirii i-am cerut absolutul. Ori tot, ori nimic ! Am avut oroare de scenele urîte de ruptură : mînie, revoltă, imputări, răzbunare, supărări și împăcări... veșnica alternativă dintre palme și sărutări. Hotărît, ca în fața ireparabilului, mă despărțeam fără ură și fără regrete, atunci cînd simțeam decadența sentimentului iubirii, căci pre-

simțeam totdeauna agonia amorului, apropierea sfîrșitului.

— Oricum, e oribil ! De aceea s-a zis că amorul singur poate contopi două ființe ca să facă un suflet în două corpuri, și tot el le poate despărți — doi străini care niciodată nu s-au cunoscut. Iată ce înseamnă iubirea — zise Mincu — clătinîndu-și capul încălzit de o romantică melancolie. Suferi, iubești, atingi fericirea, juri cu sufletul pe buze, pentru toată viața, pentru totdeauna și... focul scade, se mistuie, flacăra filfîie, se stinge, moare. Fumul se risipește și... nimic, nu mai rămîne nimic în urmă... uitare... moarte.

— *Sic transit gloria amoris* [1], pronunță rar, sentențios, Barbă-Roșie, care dormita tolănit pe un divan. Și înviorat, se ridică deodată în picioare, gata să înceapă a-și desface teoriile lui favorite — marfă destul de veche; pe care el o debita ca nouă și originală, subt forma unui pozitivism pedant și cinic : Ce pretenție absurdă au romanticii naivi, care se pierd în metafizica amorului ! E ridicol să-i ceri amorului mai mult decît poate el să dea. Cine nu știe că iubirea se distruge prin propria ei ardere. N-am înțeles niciodată de ce se caută o origine supranaturală, ocultă, sacră și divină amorului, cînd baza lui esențială e de natură pur organică... nevoie fizică... apetitul instinctului... voința oarbă... geniul speciei care cere obligator reproducerea...

— Nu confunda — îl întrerupse Mincu — simpla dorință cu pasiunea amoroasă. E o deosebire între om și moluscă. Numai omului îi aparține propriu amorul.

[1] Astfel se duce gloria dragostei (lat.), parafrază ad-hoc a dictonului : *Sic transit gloria mundi.*

— Mă rog — îl opri brusc Barbă-Roşie — dar la păsări nu-i o selecţie naturală ?

— A ! vrei să vorbeşti de marile pasiuni amoroase ? Asta-i chestie de temperament. Elementul sufletesc intervine pe urmă, pentru că creierul este direct subt influenţa glandelor. Suprimă-le şi ai potolit imediat cel mai înflăcărat amor... iluzie... minciună...

— Cine poate pătrunde misterul, enigma care uneşte sau desparte două fiinţe omeneşti ? interveni grav Patriarhul. Amorul este cel mai complex dintre toate sentimentele. Nici una din teoriile emise pînă azi nu ne satisface. O exaltare a dorinţei şi simpatiei ? Maladie ? Beţie ? Intoxicaţie ? Sigur însă că amorul dă cea mai profundă şi mai intensă bucurie umană. Şi, cine ştie, poate lui se datoreşte avîntul care a ridicat pe om aşa de sus, lăsînd în urmă pe toate celelalte animale. S-a zis că foamea şi dragostea modifică suprafaţa pămîntului. Ca să ajungă să guste suprema plăcere, omul a trebuit să cugete, să imagineze, să cucerească, să creeze tot ce-i mare, frumos, bun şi generos, ridicîndu-se pe culmile progresului.

— Dar această supremă plăcere — reluă Barbă-Roşie — natura a pus-o cu unicul scop al procreării. Căci în fond numai această plăcere este cauza naşterii noastre. Nu s-a spus, cu drept cuvînt, că o eternitate ţine de o secundă de voluptate împărtăşită şi că în orice febră amoroasă se ascunde dubla natură a omului, care asigură vitalitatea şi perpetuarea speciei ? Două glasuri se aud : o dulce melodie îmbătătoare şi urletul animalului ce naşte. Amorul, puternic şi fatal ca şi moartea, conţine cruzime, violenţă, căci a iubi înseamnă a zămisli. A treia fiinţă trebuie să urmeze celor două care, contopite, se consumă, scad, se reduc, dispar prin

chiar faptul iubirii. Natura şi-a luat partea. Sentimentul şi-a îndeplinit funcţiunea ; fatal se atrofiază, dispare, moare.

— Dar iubirea care leagă cuplul, celula familiei... încercă Mincu să întrerupă.

— Ha ! Ha !... izbucni Barbă-Roşie într-o cascadă de rîs înăcrit. Vrei să vorbeşti de tragicomedia căsătoriei ? O simplă tovărăşie care se leagă dintr-o nevoie socială... se ştie... mormîntul amorului... o proptea pusă de morală şi religie pentru a sprijini şandramaua socială să nu se prăbuşească.

*

Neagu sta lîngă fereastra dinspre mare. Cu ochii pierduţi în vag, tulburat, asculta în tăcere. Simţea bine că şi el are de spus ceva. Argumente tari, crîmpeie de fraze îi veneau pe buze, gata să le arunce ca nişte săgeţi în capul lui Barbă-Roşie, tip negativist care profana sentimentul iubirii... sursă de fericire... patima nobilă... idealismul sacru... dar nu îndrăznea să intre în vorbă.

Enervat, se sculă de pe scaun şi începu să măsoare în lung camera cu paşi mari, apăsaţi. Şi cu mintea încordată, se hotărî să judece rece, cu metodă, pentru a găsi calea care să împace idealul cu realitatea.

Candidă şi confuză, fata, într-un colţ, cu ochii pe-o carte, făcîndu-se că ceteşte, asculta atentă şi rănită. Era prima dată cînd auzea asemenea teorii savante şi crude, care-i sfîşiau visurile primei tinereţi.

Patriarhul, cu ochii la o antică pendulă de perete, încheie discuţia, ca de obicei, în faţa problemelor nedezlegate cu vorbele lui favorite, pe care

le murmura în barbă, fără să ajungă a isprăvi vreodată fraza începută :

— Hei ! *la vie... la vie... c'est la vie...*

Era tîrziu cînd au coborît scările spitalului. Afară, întuneric. O umezeală rece pătrundea pînă la oase. Fata tremura. Neagu o înfăşură în pelerina lui. Mergeau alături, stingheriţi, într-o tăcere apăsătoare, frămîntaţi poate de aceleaşi gînduri. Căci amîndoi simţeau în sufletul lor un gol chinuitor.

Marea suspina prelung spălînd picioarele vechiului dig.

Stelele clipeau înfiorate, gata parcă să se stingă de suflarea unui vînt jilav din larg.

În capătul aleii pustii, subt plopii tremurători care şoviăiau despuiaţi de toamnă, s-au despărţit.

Ea a plecat singură, întunecată, cu inima strînsă de teamă în cleştele unei suferinţi mute.

El, după ce a sărutat mînuţa ceea rece, îngheţată, a rămas pe loc, neliniştit, hărţuit de gînduri amare, cu sentimentul vag al unui regret ascuns

Ghimpele îndoielii îi împungea dureros inima.

CAPITOLUL IX

— Nu mergi cu noi în oraș, mînzule ? întrebă doctorul scoborînd scara vaporului.

— Nu ies, am ceva de scris, îi răspunse cu jumătate de glas Neagu, jenat.

— Ia seama, copile, simptomele sunt alarmante ; boala ta face progrese : ai început să ne ocolești... cauți singurătatea... semne rele... Îți urmăresc fazele boalei... să știi că te țin în observație, ca pe un cobai injectat.

Și doctorul se opri o clipă la mijlocul scării, amenințîndu-l cu degetul ca pe un copil.

Rămas singur pe punte, Neagu se mișcă agitat, urmărind nerăbdător mersul bărcei care lăsa o dîră luminoasă pe oglinda neagră a Dunării.

Un sentiment amar, un fel de rușine parcă îl făcea să-și ascundă zbuciumul sufletesc care-l frămînta.

Îi era teamă să nu se trădeze.

Nici celui mai bun prietin nu i s-ar fi putut destăinui.

Cînd barca dispăru, simți cum îl cuprinde o emoție ciudată, ca o bucurie copilărească ; rămînea singur, scăpa de apăsarea atîtor ochi care-l pîndeau.

C-o lacomă dorinţă privi pe luciul negru al apei. Îi venea să se arunce peste bord, să-şi taie drum cu braţele şi cu picioarele, să înoate, să zboare pînă la cellalt mal al Dunării.

Abea se putea stăpîni. Aplecat pe fereastra deschisă a careului luminat, întrebă pe ofiţerul de serviciu care-şi scria jurnalul de bord :

— Nicule, pot lua *Puiul* să fac o plimbare pînă la far ?

— De ce nu aştepţi barca de serviciu, care se întoarce acum ?

— Nu, că vreau să trag singur la lopeţi, să-mi dezmorţesc braţele... E o noapte admirabilă.

Puiul, cea mai mică barcă a vaporului, era legată la scară.

Dintr-o săritură Neagu fu înăuntru.

Îşi potrivi lopeţile, îşi deschise haina, şi din cîteva încordări ale braţelor lui vînjoase fu în mijlocul curentului. Se lăsă pe firul apei la vale, ferindu-se de luminile de pe maluri.

Luna încă nu ieşise. Stelele se oglindeau pe faţa apei, răspîndite ca nişte candele tremurătoare. Barca aluneca uşor, tăind dîrele luminoase ale felinarelor înşirate pe ambele părţi. Pe cheu lumea se mişca în aerul răcoros al serei.

Siluetele se agitau nedesluşite într-un joc de umbre chinezeşti. Neagu vedea fără să fie văzut. Zbura ca o nălucă, satisfăcut că nimeni nu-l putea recunoaşte.

Nu se opri decît la gura fluviului.

După ce legă barca la piciorul farului verde, urcă tiptil pe cheu.

Nimeni.

„Va veni, sau nu ? Dacă nu vine ?“

Sub senzaţia chinuitoare a aşteptării, se plimba

nervos, fumînd. Simți instinctiv că ceva hotărîtor în viața lui trebuia să se întîmple.

Își chinuia ochii. Îi făcea mici, strîngînd pleoapele, și-i deschidea deodată mari, căutînd să străbată întunericul.

Sigur, încrezător, se încerca să distingă umbrele diforme din ceața ce învăluia portul ca o pulbere violetă, cernută din tăria stelelor.

Deodată tresări. O umbră părea că se mișcă pe fața netedă a cheului gol. Un fior îl străbătu și inima începu să-i galopeze.

Atent, încordat ca un animal de pradă care sta la pîndă, își ascuți auzul, aplecînd capul să prindă cu urechea cadența slabă a pașilor din depărtare.

Se uita fix, lacom, înainte. Aștepta cu respirația tăiată. Umbra creștea în forme din ce în ce mai deslusite.

Evantia. Desigur că-i ea. Mersul ei nu-l are nici o femeie. Ca dînsa nimeni nu pășește. Parcă nu calcă ; alunecă lin, ca în zbor, abea atingînd pămîntul.

El aștepta încordat. Și deodată îl cuprinse o sfială ca în fața unui moment hotărîtor.

Ea îl simți instinctiv de departe, înainte de a-l vedea. O bucurie și o spaimă o cuprinsese în același timp.

— Evantia ! credeam că nu mai vii, zise el ridicîndu-se deodată în picioare, vorbindu-i cu vocea tremurător scăzută.

Ea se opri brusc, speriată. Nu putea să lege nici un cuvînt. Emoția o sufoca. Zîmbea, jenată.

— Abea am putut scăpa... îngînă ea întretăiat, lipindu-se de el.

Neagu, ghicindu-i tulburarea, o atrase strîngînd-o la piept, tăcut și apăsat. Trupul ei cald.

plin de fericire şi aşteptare, se lăsă moale în braţele lui.

Înfiorată o clipă, se desprinse şerpuitoare, şoptindu-i ca într-un suspin :

— Hai pe plajă, aici poate să treacă cineva.

Cuvintele i se înecau în gît.

Înlănţuiţi, lipiţi unul de altul, păşiră de pe cheul tare de piatră pe covorul moale de nisip al plajei.

El călca apăsat, cu putere ; ea abea atingea inegal pămîntul, săltată de talie la fiecare pas.

Într-un tact grăbit le bătea inima ; gîtlejul sugrumat şi gura uscată ca după o fugă nebună. Neagu simţea cum îl arde trupul ei plăpînd şi fierbinte. Şi deodată se opri în loc. Apucînd-o încordat cu ambele mîini, c-o îndrăzneală de care se sperie o clipă, o ridică în braţe ca pe un copil. Şi degetele crispate simţiră atunci sînul elastic, arzător, mişcîndu-se sub mătasa bluzei. Din părul ei adia cald un miros femeiesc, care-l ameţea.

Lăsat într-un genunchi, el o depuse întinsă pe nisipul moale, care păstra încă o urmă de căldură din arşiţa zilei.

Aplecat deasupra ei, într-o dorinţă arzătoare, îi căuta buzele cu o îndrăzneală sfioasă, pe cînd mîinile netezeau în lung trupul acela fierbinte şi moale care i se lăsa în voie, fără nici o împotrivire.

Dar... deodată el se opri înfrînt. Ca un fulger îl străbătu un fior de răceală prin creier şi prin trup.

„Nu trebuie să abuzez..." şi cînd încet îşi retrase mîinile, se reculese stînjinit, fără putere.

Ea, cu respiraţia întretăiată, îşi ridică pleoapele cu genele tremurătoare, fixîndu-l cu ochii mari deschişi în întuneric. Apoi se ridică tulburată, cu dinţii strînşi, reţinîndu-şi lacrimile printr-o sforţare convulsivă. Şi cuprinsă brusc de o ruşine chi-

nuitoare, își netezi apăsat pe genunchi fusta încreţită.

O tăcere de gheaţă căzu între ei. Neagu își șterse de cîteva ori fruntea de sudoare.

Simţea în genunchi o slăbiciune supărătoare, tendoanele picioarelor parcă îi erau tăiate.

Și, stîngaci, c-un glas falș, spuse arătînd cu mîna spre larg :

— Uite o barcă în lumina lunei...

Un pescar întîrziat tăia pieziș, cărarea de lumină așternută de lună pe oglinda mării.

S-au sculat deodată amîndoi, fără să se uite unul în ochii celuilalt. Și fiecare își ascundea tainic gîndul și dorinţa de a pleca mai repede.

— Trebuie să fie tîrziu ?... reuși ea să întrebe cu timiditate.

În grabă, zăpăcit, el își căută ceasornicul prin toate buzunările. Îl găsi și-l ridică la lumina lunei.

— Unsprezece... peste jumătate de oră trebuie să intru de cart la bord.

Minţea. În noaptea aceea era liber.

— Să plecăm, șopti ea șovăind.

— Te duc cu barca pînă la pilotaj ? întrebă el, încurcat, nehotărît.

— Nu, poate să ne vadă cineva. Mă duc singură și intru în casă pe ulicioara de din dos.

Pe marginea cheului s-au oprit.

El o îmbrăţișă scurt, grăbit.

Ea se lipi cu gingășie de pieptul lui și, cătîndu-i drept în ochi, îl mîngîie c-un zîmbet îngăduitor

— Ne vedem mîine seară.

— La aceeași oră ?

— Da, la revedere.

Neagu sări în barcă, smuci încordat lopeţile și începu să tragă lung, lăsîndu-se pe spate cu toată greutatea corpului. Își mai întoarse o dată capul

spre cheu, urmărind silueta care se pierdea mistuită în faldurile nopței.

Barca înainta cu greutate în sus pe canal, împotriva curentului tare al apei. După cîteva sforțări se simți istovit. Picioarele îi tremurau. Brațele îi erau de plumb. Capul îi ardea. Smunci șapca și-o aruncă mototol în fundul bărcei. Se aplecă peste bord și muindu-și mîna în apa rece, își răcori fruntea și gura uscată.

Își descheie haina să poată respira în voie.

O oboseală îi copleșise trupul. Gînduri chinuitoare îi sfredeleau creierul. Sufletul îi era plin de un amestec ciudat de mîndrie întristată și umilință nelămurită.

Făcea sforțări să se învingă ; calm, stăpîn, voia să judece cu sînge rece.

„Ce ?... trebuia să profite de slăbiciunea unei copile neștiutoare ? O femeie știe să se apere, dar o fată inocentă..."

„Înfrînarea, stăpînirea de sine, înseamnă tărie" — își zicea el — plin de un sentiment de mîndrie, dar numai pentru o clipă, căci un glas surd de undeva îl contrazicea, șoptindu-i c-o răutăcioasă încăpățînare :

„Slă-bi-ciune ! Viața nu-i decît un șir de senzații... e un drept legitim să cauți plăcere... cît mai intensă plăcere... libertate completă... virtute, morală, scrupule naive, lanțuri, cătușe — minciuni convenționale."

O sudoare fină, rece îi acoperea fruntea.

Mintea i se zbătea încleștată în contraziceri.

Zadarnic își încorda puterile creierului să iasă lămurit dintr-o situație care i se părea ridicolă și rușinoasă.

Voia să-şi impună, să fie mîndru, biruitor, dar rămînea micşorat şi umilit.

*

Tocmai la scara vaporului îi ieşi înainte un camarad chefliu : locotenentul Mînzatu.

— Cum, Neagule, la ora asta intri la vapor ? Nu ştii că avem conclav [1] la Gherase ? Înmormîntăm burlăcia lui Mitaş. E ultima lui noapte. Mîine pleacă la Galaţi să se însoare.

Mînzatu, poreclit Contele de Manzatti, era dintr-o familie de mocani de la Chior-Cişmea din judeţul Constanţa. Făcuse Şcoala Navală din Livorno [2], unde îşi dase titluri de nobleţă, arătînd pe harta ţării toată Dobrogea ca un domeniu al vechii familii de Manzatti.

Înzestrat c-o memorie fenomenală, ştia pe de rost întregul *Infern* a lui Dante şi declama cu patos la chefuri :

Nessun maggior dolore... [3]

Neagu n-avu tăria să reziste ; în loc să intre la vapor, o luă întins la Gherase.

Pe trotuarul opus trecură prin lumina felinarului două umbre femeieşti.

Ofiţerii, accelerînd pasul, le măsurau din mers.

Ochiul ager al Contelui le recunoscu de la distanţă.

— He ! alo ! fetelor ! Cînd aţi debarcat şi voi aci ? De unde veniţi ? Unde vă duceţi ? Ce, nu vă cunoaşteţi ? Sublocotenentul Neagu, zis şi Mînzul.

---

[1] *Conclav* — adunare (franţuzism).

[2] Oraş şi port italian la Marea Ligurică, situat în apropiere de Pisa.

[3] „Nu există durere mai mare..." (it.).

Asta mare-i Baza-Navală şi astalaltă mică e Miţa Balot. Cele mai bune fete din toate cîte sunt înscrise în controalele marinei. Băgaţi de seamă să nu care cumva să încercaţi a întoarce capul băiatului, că-i amorezat lulea !

— A ! făcură amîndouă deodată, privindu-l cu simpatie şi admiraţie.

— Dar tot nu mi-aţi spus ce căutaţi voi în Sulina ?

— Am venit azi din Galaţi, zise cea mai înaltă. ca să lucrăm aci la varietcul „Englitera". La Galaţi e şomaj. Aci începe sezonul de iarnă. Portul cred că o să lucreze bine, a fost un an bun agricol.

— Şi încotro mergeţi acum noaptea ?

— La Gherase. Suntem invitate de nişte vechi prieteni.

— A ! bravo ! Acolo mergem şi noi.

Ce să fie, ce să fie
La Gherase în prăvălie ?

începu să fredoneze Contele un crîmpei de vers. improvizat cu prilejul unei orgii navale, la care avusese loc un aprig bombardament de epigrame corosive.

Din mers, Neagu le cîntărea cu coada ochiului.

Baza — blondă, corpolentă, monumentală ; păr auriu, oxigenat ; mers maiestuos de regină.

Balotul — brună mărunţică : păr negru. retezat ; mers vioi, ispititor.

Una privea făţiş cu ochii albaştri, languroşi ; cealaltă pe furiş, cu nişte ochi negri, catifelaţi. Una da semne de îngrăşare cu vîrsta ; cealaltă. uscată, rămînea pe loc, fără vîrstă.

Baza-Navală îşi cîştigase pe merit numele pentru devotamentul şi fidelitatea dovedită marinei, din ziua în care un marinar o lansase în carieră.

Nefericită la primul ei amor — ofițerul care o iubise se înecase printr-un accident la explozia unei torpile — ea căutase mîngîiere la colegii amantului tragic pierdut.

E drept că-i schimbase pe rînd, dar niciodată nu ieșise din cadrele marinei. Privea c-un suveran dispreț civilii și ofițerii de uscat. Avea prestigiu și umbla veșnic în negru. Unii ziceau că poartă doliul primului amor nefericit ; alții susțineau că umblă cernită numai pentru că blondelor le stă bine în negru.

Mița Balot își păstra numele de pe cînd trăia c-un marinar însurat. Un coleg serviabil anunța sosirea Miței în Sulina printr-o telegramă și, ca să nu înțeleagă nevasta, scria :

„Miine sosește balotul."

Așa i-a rămas numele. Nimeni nu știa cum o chemase de-acasă. Un ciudat dor de ducă, visul plecării in America, unde avea neamuri din Ardeal, o atrăsese spre marină. Nu reușise ca să emigreze, dar rămase atașată pentru totdeauna de marinari.

Vîrsta, experiența, o făcuse deșteaptă, manierată și cuminte. Își pusese ochii pe un căpitan burlac. Cu tact și voință își urmărea planul ei croit ca să-și asigure un viitor liniștit de burgheză onorabilă.

La Gherase au intrat în aplauzele generale. Era, de altfel, o favoare deosebită pentru cele două fuste privilegiate ca să fie primite în cercul intim de la Gherase, întrucît de data asta nu era cazul unui „chef de ambe sexe".

Localul de noapte a lui Gherase era amenajat ca să servească toate categoriile de mușterii.

Printre diversele „şambruri" separate, era o cameră în fundul sălei, întunecată, numită „camera obscură", rezervată anume pentru *orgii navale*.

Chefurile marinarilor pe uscat erau celebre. Descărcări electrice urmau fatal unei vieţi monastice şi asprei disciplini a bordului.

Şi pe măsură ce regimul pe apă era mai sever, chefurile pe uscat erau mai năstruşnice.

În seara aceea, „sta în capul mesei, între căpitani, rechemîndu-şi dulce tinerii săi ani" (cum îi cîntau camarazii), sărbătoritul mecanic Mitachi.

Un bondoc roşcovan, vesel, iubit de toţi ofiţerii şi soldaţii pentru bunătatea inimei lui. Făcuse cursurile unei şcoli de mecanici în Franţa, unde i se citea numele : Mitaş. Şi pentru că meseria îl obliga să se bage pe la căldările vapoarelor de unde ieşea totdeauna tăvălit, camarazii îl poreclise[ră] : Căpitanul Murdărie. I se făcuse şi un cuplet pipărat după o parodie a *Sergentului* de Alecsandri :

...Murdară îi era haina,
Dar strălucea pe ea
Uleiul şi văpsea.

.

La Gherase se mînca de obicei brînză de Brăila, foarte sărată şi saramură de caracudă foarte pipărată, şi se bea şampanie veritabilă, intrată în ţară fără vamă, Sulina fiind porto-franco [1].

În seara aceea, însă, pe masa marinei fu aşezat un lighean de tablă, plin cu icre negre proaspete, numai îndulcite c-o mînă de sare.

---

[1] *Porto-franco, port-franc* — port în care, potrivit unei convenţii speciale, mărfurile importate sau aflate în tranzit nu sînt supuse taxelor vamale şi nici altor formalităţi fiscale.

Petruşca, rus-hahol, pescar-pirat, ucenicul şi omul de încredere a lui Calavrezo, adusese icrele de la Katarletz. Patronul îşi plătea o datorie de recunoştinţă către căpitanul-mecanic, care îi montase nişte pompe la pontonul de salvare.

— Dacă nu pleca patronul ieri la Stambul, zise Petruşca, avea să vă prepare, cum numai el ştie, nişte mîncări să vă lingeţi degetile : iahnie de *tartaruga,* adică broască ţistoasă, şi filé de şarpe.

Un căpitan, preşedinte de vîrstă, poreclit Papachi, holtei tomnatic, oprit de medici să mai bea, se mulţumea numai cu sifon gol, dar îşi impunea părerile ca un vechi expert în vinaţuri.

— Icrile negre pretind neapărat vin negru vîrtos, nu umblaţi cu poşircă de asta !

Gherase aducea cu vapoarele italiene un vin negru de Catania [1] aşa de tare şi taninos că i se zicea vin de „Catrania" şi nu se putea bea decît după o anumită formulă stabilită de preşedintele mesei : V+2A, o parte vin şi două părţi apă.

— Bun băiet e Mitaş — zise Barbă-Roşie melancolic — păcat că-l pierdem ! O dată însurat se retrage în cavoul familiei, dispare şi el de pe piaţă.

— Cum, adică asta-i regulă generală ? încercă să vorbească un tînăr ofiţer.

— Bine, ageamiule ! tu nu ştii ce înseamnă căsătoria ? Pentru femeie este un început, pentru bărbat un sfîrşit. Ea intră în lume, el iesă. Nu ştiu cine-a zis, dar bine a zis ce-a zis : căsnicia e lanţ de aur cînd îl iei ; de plumb, cînd îl porţi ; de fier, cînd vrei să-l rupi.

— Cum, doctore, nu te-ai gîndit niciodată să te însori ? întrebă un căpitan, părinte a şase copii.

[1] Oraş şi port în provincia cu acelaşi nume, situată la ţărmul estic al Siciliei, la poalele muntelui vulcanic Etna.

Trebuie să dau şi eu răspunsul pe care l-a dat un filozof la întrebarea asta : cîteodată mă gîndesc şi eu la căsătorie, şi mai ales dimineaţa.

Vinul de „Catrania" înfierbîntase atmosfera camerei obscure. Ca într-un viu foc de artificii, cu rachete şi petarde izbucneau rîsete, glume şi zeflemele, încrucişate într-un zgomot confuz al sălei, ca vuietul unei mări demontate.

Vorbe de spirit, anecdote decoltate, sentinţe suverane, banalităţi patente, cele mai îndrăzneţe păreri asupra femeilor se aruncau c-o brutalitate şi cinică filozofie. Nici o jenă. Nimeni nu se indigna ; nu se simţea nimeni jignit, deşi în jurul mesei erau mulţi însuraţi, buni soţi, excelenţi capi de familie. Simţul solidarităţei de sex îi lega parcă pe toţi într-un acord tacit.

Doctorul îşi iubea glasul şi se asculta cu plăcere.

— Femeile, domnilor, sunt mamifere inferioare. Montaigne [1] are perfectă dreptate. Noi bărbaţii, admirînd frumuseţile corporale, iertăm femeilor slăbiciunea spiritului lor, dar nu s-a văzut niciodată ca în cinstea frumuseţei spiritului bărbătesc, o femeie să întindă mîna unui trup de bărbat în decadenţă. E trist că nu există încă un alt mijloc pentru perpetuarea speciei decît femeia. La femei totul e inimă, chiar şi capul. Între un bărbat îndrăzneţ şi unul delicat, femeia cea mai delicată va alege pe cel îndrăzneţ. Femeia credincioasă e cea care se încăpăţînează să trăiască c-un singur bărbat — pentru că preferă să chinuiască numai pe unul singur.

— De altfel — interveni un locotenent c-o frază luată de undeva — sunt unele femei cari îşi iubesc

[1] Michel de Montaigne (1533—1592), moralist francez, autorul cunoscutelor *Eseuri*.

așa de mult bărbații, încît iau alți bărbați ca să nu uzeze pe al lor.

Și pentru că fraza avu efect, stîrnind un haz zgomotos în jurul mesei, locotenentul încurajat continua cu ieftine răutăți despre femei.

— Care-i luna în care femeile vorbesc mai puțin ?

— Februarie — strigă cineva de la coada mesei — fiindcă e luna cea mai scurtă !

— Ce este un decolteu ? Și tot el răspunse : o dispicătură între două scînduri ale gardului. Bărbatul curios se oprește, dar nu poate risca decît o privire.

— Știți cu ce se aseamănă o femeie fără sîni ? C-un pat fără perne...

Cheful era în toi cînd începu să picure la ușa camerei obscure dulci sunete de coarde.

— Boulanger ! Bravo Boulanger ! Au sosit jarcalegii...

Boulanger, țigan veritabil, lăutar din Tulcea, avea tăietura barbișonului la fel cu a faimosului general francez [1]. Se îmbrăca totdeauna în negru. Vara c-o jantilică „șmoc" înverzită, iarna c-un paltonaș scurt „Jeanbirboc".

Țambalagiul, negru, încovoiat, cu mustăți pleoștite, cu ochii închiși, lovea mecanic ciocănașele pe strunele stăpînite de niște degete uscate. Flautistul, burtos, cu fălcile umflate, avea niște ochi albi înfiorători.

Și la urmă apăru o țigăncușă crudă încă, dar plinuță, cu o coapsă fină, cu dinți albi și ochi arzători, jucăuși.

Intrarea ei făcu senzație în sală.

[1] George Boulanger (1837—1891), general francez.

— Fița, noua mea guralistă — o recomandă rînjind Boulanger, și coborînd tonul adăugă în surdină : E fată mare... zău !... Să mă trăsnească sfîntul dacă nu-i așa cum vă spun !... A constatat-o doctorul... Are certificat !

Fata nu era încă formată, dar promitea ca voce și ca trup. Toți făceau haz, dar nimeni nu-și punea mintea cu o minoră.

Un ofițer îi făcu pe fața de masă cu creionul o schiță de portret, iar Klaps improviză un vers pe aria *La Bruna :*

SCLAVA NEAGRĂ

O !... de n-ai fi minoră
Și de n-ar fi procurori.

În hazul tuturor, căpitanul Papachi lămuri cazul minorei guraliste din banda lui Boulanger.

— Știți de ce o păzește el ca ochii din cap ? Fata a fost cedată de părinți în anumite condiții. Și ca siguranță că va fi înapoiată intactă familiei, Frosa, nevasta lui Boulanger, și-a pus în garanție casa ei din Tulcea... Așa că...

— Eu am văzut un caz mai ciudat, întrerupse căpitanul Dimiu. Anul trecut pe cînd făceam parte din Consiliul de război în Galați, la procesul unui ofițer, am citit un act original. Ofițerul răpise fata unui grec din port, misit de cereale. Urmase o împăcare, și tatăl fetei pretinse din partea ofițerului un act scris. Chitanța era atașată la dosar :

„Am primit una fată mare pe ziua de 8 septembrie anul 1902."

*

Neagu. la coada mesei, căzuse între doi cheflii : cumătru Cîrnici și Klaps.

Țăran bine hrănit, Cîrnici — poreclit astfel pentru forma nasului — ajunsese ofițer mecanic fără să rupă legătura cu tovarășii săi meseriași. Ales ca președinte la societatea „Ciocanul", i se făcuse o manifestație cu muzică și drapelul societății, la plecarea vaporului unde el era îmbarcat. Amiralul, scandalizat, îi aplică ofițerului „comunist" o pedeapsă exemplară de zece zile închisoare.

Atunci, martirul Cîrnici pronunță o frază rămasă celebră în rîndurile marinei :

„Ce sincer e poporul ! Ce falși sunt amiralii !"

Camarazii îl tachinau în versuri cari aminteau că „meseria e brățară de aur, și gîtul, pilnie de argint".

Locotenentul Klaps, îndesat, vînjos, inventiv și talentat, era așa de leneș, că toată ziua vegeta dormitînd. Numai seara revenea la viață, și după miezul nopții ajungea alt om, ager, ascuțit, scînteind de vervă, și de spirit. Viețuitoare nocturnă, de o specie rară, el era animatorul orgiilor navale din camera obscură. Poznele puse de el la cale disperase[ră] comandamentul garnizoanei.

Într-o noapte, la varieteu, fură cățelul unei artiste și-l văpsi în dungi albe și negre ; pe cînd artista cînta, dădu drumul pe scenă cățelului transformat în pui de zebră.

Necunoscîndu-l, cîntăreața scoase un țipăt de spaimă și-o luă la fugă, dar ciudatul animal se ținea după ea, în hazul nebun al publicului din sală.

Neagu bea în silă. Cît ar fi vrut să se amețească și el o dată ! Dar nu putea. Nu reușea să se pună la unison cu ceilalți. Se simțea prea lucid și stingherit în nebuna voioșie colectivă. O coardă care nu vibra în toată orchestra din sală. Fără să vrea, se supraveghea ; cu nervii dezgoliți, primea impresiile din afară. Sentimentalismul lui în atmosfera

camerii obscure era un beteşug naiv şi ridicol. Îşi da seama şi căuta să-l mascheze prin cinism şi veselie, dar nu izbutea.

Privea cu simpatie şi admiraţie la toţi cei cari îşi înecau necazurile vieţii în chefuri, rîs şi cîntece zgomotoase. Văzuse mulţi oameni simpli, adormiţi, cari la chefuri se deşteptau, ajungînd vioi, isteţi, galvanizaţi de poezia beţiei.

Pe Klaps îl privea Neagu c-un fel de invidie, că nu poate să se bucure ca el de viaţă.

Ca un actor-erou, Klaps aducea o notă de grandoare în gesturi şi cuvinte, o măreţie a chefului departe de viţiu şi desfrîu. De altfel avea şi teorii pe cari le susţinea cu pasiune :

„Nu confundaţi chefu cu beţia !"

„Englezul se îmbată, românul chefuieşte."

„Să vie un sclav !" se adresa el chelnerilor c-o voce cavernoasă, imitînd gesturi din orgiile romane.

Suit pe un scaun, el începu să declame *Venere şi Madonă*, c-o poetică emfază, cu ochii ţintă la blonda Bază-Navală :

Astfel eu, pierdut în noaptea unei vieţi de poezie.
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc.
Şi-am făcut din tine-un înger, blînd ca ziua de magie,
Cînd în viaţa pustiită ride-o rază de noroc.

. . . . . .

Din demon făcui o sfîntă, dintr-un chicot, simfonie.

. . . . . .

Dar azi vălul cade, crudo !...

. . . . . .

Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nşelăciune
De pe fruntea de fecioară mirtul verde de martir.
. . . . . .

O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie,
Cu diadema-i de stele, cu surîsul blînd, vergin,
Eu făcut-am zeitate dintr-o palidă femeie,
Cu inima stearpă, rece și cu suflet de venin !

Declamația fu întreruptă, pentru că Baza-Navală se șimți oarecum blesată [1] de unele expresii „prea tari" ale lui Eminescu.

Se ceru un cîntec de inimă albastră. Boulanger își umflă gușa, începînd c-un adînc oftat :

Pune capul sub velință..

— Oprește-te ! izbucni Klaps indignat. Cum îți permiți, sclav indian, să masacrezi cîntecele românești ?

Poetul scrie :

Pune capăt suferinței.

Și țiganul cîntă :

Pune capul sub velință...

Aerul în camera obscură ajunsese supraîncălzit. Figurile se îmbujorau, vocile se îngroșau, ochii scînteiau, mințile galopau. Discuții aprinse, toasturi fără sfîrșit se pierdeau într-o învălmășeală de rîsete și voci răgușite.

Ca să iasă fumul de tutun și să intre aer proaspăt, s-au deschis ferestrele și, ca să-și dezmorțească picioarele, cîțiva tineri ieșiră în sală, încercînd un dans nou. Un ofițer, cîntînd în gura mare, înhățase de-o aripă pe Fița și-o învîrtea, învățînd-o pașii. Boulanger, atent, fura cu arcușul tactul noului dans, auzit pentru întîia dată.

Cînd, un țipăt strident răsună în sală. Muzica se opri brusc. Un moment de panică și zăpăceală.

[1] Jignită (de la fr. *blessée*).

Ca un vultur se repezise Boulanger la o uşă închisă, izbind cu pumnii încleştaţi şi strigînd cu disperare :

— Deschide uşa, domnule locotenent !... Dă-i drumul... nu mă nenoroci, domnule locotenent !

Ţambalagiul şi clarinetistul împingînd din răsputeri cu umerii în uşă, urlau cît îi ţineau gura :

— Nu te lăsa, Fiţo !...

— S-au dus casele Frosei, mă-ă-ă...

— Ce-i ? Ce s-a întîmplat ? se întrebau toţi, într-o învălmăşeală generală.

Ofiţerul care dansa cu Fiţa, după un tur ameţitor, îi făcuse vînt din fugă într-o cameră goală de pe sală, în care dispăru şi el, închizînd uşa cu zăvorul.

Şi pentru că uşa nu ceda, Boulanger se văicărea, privind cu linguşire la ofiţerii mai bătrîni :

— Domnule căpitan, domnule doctor... Nu mă lăsaţi... daţi ordin să deschidă uşa. Zău, nu mă lăsaţi... făceţi-vă milă şi pomană... că pierd casele... Să mă trăsnească Dumnezeu dacă nu le pierd, zău, sunt casele Frosei în garanţie.

. . . . . .

— Porcilor ! Nu vă-i ruşine ? strigă Baza-Navală, roşie de indignare.

— Aşa se ademenesc fetele, pentru ca să-şi facă plăcere dumnealor !... adaugă cu dispreţ Miţa Balot.

Şi amîndouă, cu acelaşi gest de revoltă, se sculară de la masă.

Căpitanul Papachi, ca cel mai vechi în grad, găsi că este urgentă nevoie să intervină cu autoritatea sa.

Îşi tăie drum şi, în liniştea solemnă care se făcuse într-o clipă, răsună glasul lui autoritar, de comandă :

— Locotenent Pitiș ! Deschide imediat ușa ! Și încetează cu asemenea comedii, cari nu fac cinste unui ofițer !

Toți așteptau cu sufletul la gură.

Zăvorul ușei țăcăni scurt. În sfîrșit !

Apăru capul ofițerului : roșu, cu ochii injectați. schițînd un surîs nervos :

— Am glumit, domnule căpitan... N-a fost nimic serios.

— Proastă glumă !... Asta nu se face, domnule !... zise bătrînul căpitan încruntat.

— Auzi glumă... asta-i glumă... cu chestia aia nu se glumește, domnule, niciodată, să știi de la mine... protesta emoționat Boulanger, întorcîndu-se furios către Fița, care-și arăta dinții surîzătoare. Și tu. proasto, în loc să țipi ca din gură de șarpe, cînd te-a înghesuit ofițerul. tăceai chitic, hai ? !... dacă, ferească Dumnezeu, scăpai caii... se duceau de sufletul dracului casele Frosei ? !... Las' că te trimit eu la mă-ta, mangosito !

— Ei, potolește-te, șefule. că nu s-a întîmplat nimic ! încercă Papachi să restabilească ordinea turburată.

În zadar, voioșia se dusese. Cheful se stricase. Orgia navală avu de astă dată un sfîrșit neprevăzut.

Boulanger, din cauza spaimei prin care trecuse, nu mai putea cînta. Se sufoca și îi tremurau mîinile ca la un damblagiu.

Ofițerii se răspîndiră în grupe. Scîrbit, obosit s-a întors Neagu la vapor ; cîțiva cheflii nu s-au potolit pînă dimineață.

A doua zi s-a primit la garnizoană o serie de reclamații asupra isprăvilor de peste noapte făcute de ofițerii scandalagii. Au fost dezhămați caii de la o trăsură al cărei birjar turc adormise pe

capră. S-a făcut o cavalcadă zgomotoasă pe strada principală, sculînd lumea din somn.

O firmă de la măcelăria marinei fusese mutată la balconul unui varieteu-şantan. A doua zi lumea căsca gura la firmă, cetind cu mirare :

„*Carne de vînzare. Furnizorul marinei militare.*"

Doi ofiţeri au apărut pe scena varieteului, făcînd poze de nuduri, lupte de gladiatori şi statui antice. Şi la urmă, duş cu sifon. Deşi publicul a aplaudat frenetic, artistele de la varieteu s-au scandalizat de lipsa de pudoare a ofiţerilor.

*

Evantia se trezi brusc dintr-un somn greu, cu inima strînsă de groază, în chinurile unui vis oribil. Deodată deschise ochii mari, căutînd în jurul ei cu spaimă.

Nu visase ? Era dar adevărat tot ce se întîmplase în noaptea aceea.

Săgeţile soarelui de dimineaţă, ţîşnind oblic prin crăpăturile obloanelor închise, îi înţepau ochii orbind-o.

Se întoarse cu faţa la perete şi încercă să strîngă pleoapele pe globul ochilor... să nu mai vadă nimic în faţa ei. Dar imaginile se conturau precise, clare, înăuntru, căci creierul lucra biciuit de o febră chinuitoare.

Îi defila prin minte, c-o limpezime uimitoare, în cele mai mici detalii, toate scenele ; vedea tot ce se întîmplase, pas cu pas, din clipa în care, cu nervii răzvrătiţi şi sufletul dezechilibrat, se despărţise de Neagu, de cînd îi ieşise în cale, ca din pămînt, la capătul cheului, căpitanul Deliu.

Cum o luase de braț, atrăgînd-o înapoi, prin întuneric, spre plaja pustie. Cu ce vorbe înșelătoare o dezmierdase, pe cînd îi netezea părul cu mîna lui fină, mîngîietoare. Și timbrul vocei lui, care tremura ușor, îi picura muzical în auz :

„Frumoasa mea... Sirenă-Neagră... copilă sălbatică... să știi că cea mai frumoasă fată care nu știe să fie drăguță c-un bărbat, nu-i decît o floare fără miros."

Își amintea clar fiecare mișcare, ficcare gest făcut. Simțea încă vie, ascuțită, o senzație ametitoare, respirația caldă, apăsarea buzelor fierbinți și mustățile acelea parfumate pe gura ei.

O încleștase strîns, înăbușind-o cu trupul lui mare, cu brațele vînjoase, cari o striveau, biruind-o.

Nu putea înțelege întîmplarea în care căzuse. Cum de s-a lăsat ?...

Într-un moment își dase perfect seama că nu putea să i se împotrivească, simțise că omul acesta e mai tare, că avea să facă ce voia cu ea. Trupul se supusese fără rezistență.

Slabă, neputincioasă, căzuse pradă, ca un pui de găină în ghearele uliului.

Era vinovată... desigur că era vinovată... De ce nu l-a respins de la început ?... De ce n-a plecat la timp ?... De ce a cedat ?... De ce asculta cu plăcere vorbele lui ?...

„Am fost nebună ? se întreba ea c-o disperare neputincioasă. Dar nu-l iubesc deloc. De ce am făcut asta ? De el am avut frică de cînd l-am cunoscut. Acum s-a sfîrșit. Totul s-a prăbușit."

Și-a stricat viața, dintr-o dată și pentru totdeauna.

Cum putea să mai dea ochi cu Neagu ?

Cum să ascundă taina ? Ce să-i spună lui ?

Ar fi vrut să se tîrască la picioarele lui, să-i ceară iertare, să fie strivită de el, să i se jertfească, să-i rămînă sclavă pentru toată viața.

Ce era de făcut ? Nici o ieșire nu vedea înainte.

Ar putea Neagu s-o ierte, dar n-ar mai putea s-o iubească. Și ea îl iubește, n-a încetat nici o clipă să-l iubească.

Înjosită, disprețuită, avea să rămînă pentru totdeauna.

Căzuse parcă într-o prăpastie întunecoasă din care nu mai putea să iasă cu nici un chip.

Cu ochii închiși, zăcea pe pat ghemuită, strivită de rușine și căință, cuprinsă de sentimentul unei degradări ireparabile. De cîte ori deschidea ochii, avea un nod de greață. Se scutura cu groază, dar nu putea scăpa de imaginile cari îi chinuiau mintea.

Își simțea capul strîns într-un cerc de fier, gura arsă, sufletul jicnit și plin de nenorocire.

Leoarcă de sudoare, se dezveli, și cînd își văzu genunchii și pulpele dezgolite, se acoperi repede la loc. Avea impresia că trupul acela nu mai este al ei... îi rămăsese numai capul, care ardea cu tîmplele zvîcnind într-o durere acută.

Corpul i se părea o zdreanță mototolită și murdară, aruncată pe pat.

Încordată, mușca perna cu dinții ; în dorința de a-și chinui trupul, îi venea să-și rupă carnea cu unghiile pînă la sînge.

Tîrziu, cînd auzi ușa scîrțîind, tresări speriată :

— Ce ai fata mea ? Să chem doctorul ? o întrebă tatăl ei îngrijat.

— Nu, nu trebuie, răspunse fata cu spaimă, ridicîndu-se de pe pat.

Şi deodată simţi picioarele ca tăiate, parcă picase de la o înălţime, iar prin coapse o săgeta o durere ascuţită. Şi se lăsă din nou moale pe pat.

Făcea sforţări să adoarmă, dar nu putea.

I se părea că mii de ochi o privesc cu batjocură. Toţi îi ştiau taina, pe care n-o mai putea ascunde.

Deznădăjduită, cuprinsă de o disperare neputincioasă, izbucni într-un plîns sfîşietor.

Lulu, maimuţa, care dormita zgribulită pe scaun, în faldurile unui şal de lînă, îşi ridica uşor capul, privind lung, c-un fel de mirare în ochişorii ei negri, ca nişte gămălii sclipitoare.

Şi cînd mintea ei puţintică prinse a înţelege că stăpîna sufere şi plînge, se ridică din culcuş şi ţîşni dintr-un salt pe pat, între perne. Se strecură pînă la subţioara fetei, şi de-acolo îşi întindea lăbuţa ei neagră, pipăind-o pe obraz, îşi scotea capul ca să privească întrebător drept în ochii stăpînei, care plîngea cu sughiţuri.

CAPITOLUL X

La vapor, în careul ofiţerilor, era prins în perete, cu ţinte, de planşetă, un *Aviz Navigatorilor :*

„Sunt absolut interzise la masă discuţiile privitoare la serviciu. Contravenienţii vor fi amendaţi. Ofiţerul popotar este învestit cu puterea executivă."

În schimb se debitau destule zeflemele, glume sărate şi nesărate, anecdote cu sau fără perdea. Uneori cîte o victimă căuta să-şi răzbune vreo înţepătură dureroasă şi declama cu patos faimosul vers a lui Vlahuţă :

> Anecdota, calamburul — acolo fiind la preţ —
> Cată-le prin almanahuri, şi vei trece de isteţ. [1]

La zile mari, cînd comandantul cobora din turnul său de fildeş, ca să ia masa cu ofiţerii, conversaţia lua un caracter serios, şi uneori didactic. Un comandant pedant, admirat pentru erudiţia sa, fusese păcălit de un ofiţer tînăr. Făcîndu-şi de lucru prin birou, în lipsa comandantului, ofiţe-

[1] Versuri din poezia *Linişte*, dedicată lui Barbu Delavrancea.

rul observă semnul pus între paginile unui volum din *La Grande Encyclopédie : Năvălirea avarilor.*

El citi pasajul însemnat. La masă se discută despre năvălirea avarilor.

Comandantul rămase în admirație pentru profunda erudiție a tînărului ofițer.

— N-aș fi crezut — șopti secundului — să aibă o cultură așa de serioasă băiatul ăsta.

— E prea modest, de aceea nu l-ați remarcat pînă acum, îi răspunse secundul, stăpînindu-și rîsul.

*

Într-o seară, pe la sfîrșitul mesei, Neagu ieși pe punte, fiind anunțat că intră de serviciu.

Bucuros că scapă de gălăgia asurzitoare și de aerul îmbîcsit din careu, se plimba singur, căutînd să-și șteargă din minte vorbele auzite în timpul mesei. Se făcuse o serie de glume și aluzii la tinerii sentimentali și romanțioși. El suporta cu greutate tonul de zeflemea obișnuit la bord. De data asta avea impresia că este direct vizat, i se părea că unii camarazi îi aruncau priviri ironice.

Pe punte era întuneric. Un timonier îi aduse jurnalul de bord, în care trebuia să semneze. Neagu se apropie de lumina geamului deschis la spiraiul[1] careului. De jos se ridica un vuiet confuz, vorbe, rîs și țăcăneala zarurilor de la jocul de table.

Deodată Neagu tresări ; își auzise numele rostit într-un hohot de rîs. Instinctiv își ascuți auzul ; se aplecă atent spre geamul deschis.

— Neagu îi ageamiu domnilor... Nu v-am spus ?... Eram sigur... Am cîștigat pariul... Sirena

[1] *Spirai* — capac cu geamuri în puntea navelor care servește ca luminător și la aerisire.

a eşuat în braţele lui Deliu !... Cum putea un debutant ca Neagu să concureze c-un tip expert ca Deliu ?! Faptul e consumat... l-am văzut cu ea pe la miezul nopţei la plajă...

Ca lovit de un glonte, Neagu se frînse în două. Şovăind, se lăsă moale pe banchetă, îşi duse o mînă la frunte, frecîndu-se apăsat. A înţeles totul. E foarte clar. Se făcuse pariuri pentru cucerirea Evantiei.

El rămase acolo paralizat. Simţea cum i se înfierbîntă capul, fără să poată reacţiona.

Avea o senzaţie de durere fizică aşa de intensă că-i da lacrămile în ochi... Ce ruşine... tocmai el care se ştia aşa de sensibil, veşnic cu groaza de ridicul, să ajungă de rîsul lumii, obiectul de haz al camarazilor, eroul unei sinistre tragicomedii de care toţi îşi băteau joc...

C-o extremă sforţare, se ridică. Era copleşit de ruşine ; simţea mîndria lui rănită, şi o mînie clocotitoare ce trebuia înăbuşită. Noroc de întuneric. Puntea — goală. Dacă l-ar vedea cineva în halul în care se găsea ? I se păruse că timonierul de serviciu l-a privit pe furiş... poate şi el a înţeles ce vorbeau ofiţerii jos în careu.

„Ei, şi ?“ Încordat, începu să se plimbe, călcînd apăsat cu tocurile în puntea de lemn. Îşi auzea zgomotul paşilor răsunînd cadenţat în liniştea nopţei. În agitaţia nervoasă în care se afla, simţea cum îi zvîcnesc tîmplele, şi sîngele fierbinte care-i năvălea la creier îi tulbura judecata. Se pierdea în confuze întrebări şi presupuneri contradictorii. El voia să se lămurească, să stea de vorbă cu sine însuşi, să reflecteze cu sînge rece, cu tot calmul necesar pentru a găsi o ieşire.

Cum ? adică trebuia numaidecît să abuzeze de naivitatea unei minore ?... Să-şi bată joc de ea ?... Ca să fie admirat de camarazi pentru cucerirea făcută ?... A ! dacă ar fi fost o femeie cu experienţă... da, dar aşa... o copilă neştiutoare, dezarmată... Nu, sigur ar fi fost o mişelie din partea lui...

Şi un val de furie neputincioasă îl cuprinse, tulburîndu-i vederea. Un nod nervos i se oprise parcă în furca pieptului şi nişte gheare invizibile îi zgîria[u] gîtul. Căuta o descătuşare. Simţea dorinţa să plîngă. S-ar fi uşurat. Dar nu putea, inima îi era încleştată de o profundă suferinţă.

Tîrziu, cînd coborî scara să intre în cabină. simţi cum i se taie genunchii, parcă i s-ar fi rupt tendoanele de la picioare.

Cu faţa în perină, cu ochii închişi, pierdu noţiunea lucrurilor şi căzu pirotind în visuri agitate.

A doua zi se trezi buimac, cu gura arsă, o durere tăioasă la tîmple şi o greutate pe inimă. Simţea o slăbiciune fizică. N-ar fi vrut să dea ochii cu nimeni. Se făcu bolnav. Ceru aspirină, dar n-o luă. Avea să lipsească toată ziua de la serviciu. N-ar fi putut înfrunta privirile camarazilor. Şi compătimirea i-ar fi făcut rău. Cu un fel de orgoliu, căuta să-şi ascundă suferinţa. Nici la masă în careu nu s-a arătat. În cabina lui strîmtă şi întunecată s-a frămîntat ca o fiară în cuşcă.

La amiază, un soldat îi aduse un plic. Îşi aruncă surprins ochii pe adresă. Îi tremura[u] mîinile rupînd febril plicul. Se uită în josul paginei la iscălitură : „*O binevoitoare*"... Un scris stîngaci de femeie...

În cîteva cuvinte, îl anunţa „să nu aibă încredere în negroaica ipocrită şi depravată, că ea îl

înșeală în fiecare noapte, întîlnindu-se la plajă cu amantul ei, căpitanul D."

„Ha, ha ! explodă Neagu. Asta-i frumos ! Va să zică lucrul e public... Toată lumea știe. Ce ridicol ! Ce stupidă situație ! Să cazi cu ochii închiși în așa încurcătură !..."

Nu-și va ierta toată viața asemenea slăbiciune, care l-a compromis în așa hal. Se simțea umilit de-o prăbușire lăuntrică. Chinuit, în același timp, de un ciudat amestec de mîndrie, rușine și dorință.

„Și cît am iubit-o !" își zise deodată învins de un plîns copilăresc. Merită oare atîta iubire creatura asta ? Cum e posibil să existe asemenea făpturi ? Perfidie ? Capriciul unui suflet femeiesc ? E ceva în afară de rațiune. Ceva pe care el nu putea înțelege...

Nu, e un chin pe care el nu-l poate suporta. Trebuie să verifice faptele ; să aibă o explicare, să se lumineze. Are să se ducă întins la ea. Are curajul să primească adevărul în față. Nu trebuie să se cramponeze de fustele unei femei. Va fi hotărît, neîndoplecat.

Începu să se îmbrace grăbit, dar își aminti că nu poate ieși de la bord. Raportase că-i bolnav.

Atunci se așeză la scris. Scurt, ferm, tăios, înșiră o serie de întrebări lapidare ; răspunsurile primite avea[u] să lumineze situația și starea critică în care se găsea.

Îi trebuia o situație clară, netedă. El nu-i omul compromiselor. Ori tot, ori nimic.

A dat scrisoarea în mîna unui caporal și i-a explicat unde trebuie s-o ducă. Dar după cîteva minute s-a răzgîndit. S-a repezit pe scări și l-a ajuns pe caporalul care abea plecase. A rupt scrisoarea, aruncînd[-o] bucățele în Dunăre. Era mai

bine să se ducă singur. Trebuia s-o vadă imediat, cu orice preț trebuia să-i vorbească. S-a hotărît.

Va lua taurul de coarne. Trebuie să fie tare, stăpîn pe sine. Sunt momente hotărîtoare în viață. Va ști el să limpezească chestiunea.

Cînd începu să insereze, ieși neobservat pe cheu. Era tulburat de propria-i îndrăzneală. Pe drum, de la distanță, văzu fereastra luminată.

E acasă. Toate întrebările și frazele construite migălos îi pieri[ră] brusc din memorie. Tot dialogul mental dispăruse. Ce avea s-o întrebe ? Cum să înceapă ? Și ce ton trebuia să aibă ?...

Nu-i nevoie ; momentul oportun o să-l inspire. Va proceda bărbățește.

Sună hotărît la scară.

— Domnișoara Evantia e bolnavă : nu poate primi, îi spuse scurt Eftichița, fata proprietăresei.

În fața ușei, închise brusc, Neagu rămase posomorît, cu buzele strînse, cu sprîncenele încruntate, ca în fața unei piedici pusă în cale. După un moment de mînie absurdă se hotărî să plece. Unde? Ce trebuia să facă ? În loc să se întoarcă spre vapor, o luă înainte pe cheu. Avea nevoie de mișcare, de aer, de liniște. Mergea împletindu-se, cu capul înclinat sub povara unei neliniști adînci. Era torturat de sentimentul unei ofense de nesuferit, de gîndul că nu poate face nimic pentru a găsi un deznodămînt onorabil. Neputința de a înțelege ce se petrece în sufletul și în corpul acelei ființe care se depărta de el îl chinuia amar, pînă la disperare.

Mintea lui nu putea să admită ceva mai monstruos : „O copilă castă, iubitoare, cu sufletul curat, să se arunce deodată, fără un pic de pudoare, în brațele unui Don Juan ca Deliu, jucăria capriciilor acestui om care n-a iubit nici o femeie în

viața lui... și eu, care o iubeam cinstit, profund, din toată puterea inimei... pentru toată viața", își zicea el îndurerat, c-o naivitate copilărească.

Și un sentiment de revoltă, de gelozie nesatisfăcută, îl irita pînă la furie. Îi venea să alerge, să-l prindă de piept pe mizerabilul seducător, să-l pălmuiască, să-i desfigureze chipul acela frumos, înșelător, care făcuse atîtea victime nenorocite.

O seară de toamnă, umedă, rece.

La Cercul Marinei era lumină.

Prin sticla geamurilor se vedeau umbre mișcîndu-se în jurul biliardului. Neagu se opri. Împins de o dorință bizară, se apropie de fereastră.

Parcă o presimțire îl atrăsese. Era chiar el, Deliu. Mîndru, zîmbitor, cu tacul în mînă, lovea bilele de fildeș cu eleganța unui maestru de la academia de biliard.

Cîțiva ofițeri îi urmăreau[u] cu admirație măiestria loviturilor în serie. Nici unul nu-l putea egala. Neagu tulburat îi observă gesturile pe furiș, ca o fiară la pîndă.

Inima îi zvîcnea. Îl privea pe Deliu c-o lacomă curiozitate, simțind în același timp antipatie și admirație pentru acest bărbat frumos și înzestrat cu atîtea calități :

„Ce impresie trebuie să facă femeilor ? Desigur, e o făptură deosebită de a mea... El e din rasa cuceritorilor... abil, hotărît, tare — recunoscu Neagu — clasificînd în minte intelectualii de o parte și oamenii de acțiune de altă parte. O îmbinare armonică — își zise în sine — trebuie să dea omul ideal, complect."

Abătut, înjosit de-o gelozie sălbatică, Neagu se întoarse la bord. Simțea cum i se ridică din străfundul sufletului, învingînd orice raționament, un

dor de răzbunare, o ură primitivă, insuportabilă, pe care niciodată n-o bănuise că mocnește în firea lui blîndă și onestă.

*

Doctorul Barbă-Roșie nu-l slăbea pe Neagu din ochi. Și uneori îl zgîlțîia cu asprimea lui prefăcută.

— Ce-i cu tine, băiete ? Ai căzut într-o melancolie cronică... Nu vezi că te topești ca lumînarea... Cît are să mai țină febra asta sentimentală ? Să știi de la mine că morbul lui Cupidon e cea mai păcătoasă boală microbiană, pentru că atacă în același timp inima, capul și corpul. Criza ta e prea lungă. Aștept să intri în convalescență.

— Dar n-am nimic, se încerca Neagu să protesteze, schițînd un zîmbet forțat.

— Măi băiete ! Eu n-am venit să-ți dau bromură, nici să te consolez. Vreau numai să-ți deschid ochii asupra vieții ; nu căuta absolutul, nu lua totul în tragic. E ridicol și absurd să încerci marea cu degetul. Ești prea tînăr, n-ai experiență, nu cunoști încă specia asta de mamifere numite femei. Să știi de la mine că femeia este o piesă de schimb. Oricînd poate fi înlocuită.

Cînd îl lăsa doctorul, îl lua căpitanul Mincu la spovedit.

— Neagule, băiete ! te-afunzi într-o neagră mizerie sentimentală. Te-ai împotmolit de la prima decepție ; te-ai sfărîmat de primul colț de stîncă ce ți-a ieșit în cale. Tu nu știi că viața e o mare caprițioasă, că are flux și reflux. Dacă ai demnitate nu trebuie să te cramponezi de o fustă. În viața de marinar, în religia meseriei noastre este fatal vagabondajul, legăturile pasagere : „În fiecare port cîte-o iubită", zicea un cîntec napolitan. „Ancorează. debarcă, iubește, și iute ri-

dică ancora și du-te..." Marinarii nu fac purici nicăieri. Fii bărbat, Neagule, nu copil...

C-o milă părintească pentru fiul adoptiv — cum spuneaʃu| în glumă camarazii — Mincu vorbea fără convingere. Trecuse și el prin aceleași crize sufletești. Cazul lui Neagu deschidea și în inima lui o rană veche pe care o crezuse vindecată.

Cabina doctorului era. în miniatură, o farmacie, laborator și bibliotecă.

— Ce-i de făcut cu băiatul nostru doctore ? întrebă Mincu, închizînd ușa și deschizînd ochiul de geam rotund al cabinei, ca să intre aerul proaspăt al mării.

— Dragul meu, eu combat mizeriile trupului, nu și ale sufletului. Boala lui Neagu nu se vindecă prin droguri sau bisturiu.

— Dar cum ? Care-i terapeutica iubirei ?

— Cred că trebuie să-l faci să nu se mai gîndească la trecut, să-i smulgi din minte icoana adoratei, chipul divinizat. Eu i-aș prescrie în doze mari un extract de matematici superioare.

— Asta am încercat-o. L-am forțat să facă o serie de calcule nautice și astronomice, pe care altădată le migălea cu plăcere. Acum nu-i în stare să meargă pînă la capăt, se poticnește de la început.

— Atunci nu ne rămîne decît omiopatia — cui pe cui scoate — trebuie încurcat cu alta...

— Un surogat ? întrebă Mincu. Asta nu-l poate satisface pe Neagu. Figurantele amorului, relațiile tarifate, proza nu poate înlocui poezia iubirii. El sufere din cauza poetizării, idealizării — e prima lui iubire... Suferă din cauză că are o concepție diformă despre dragoste, zise doctorul cu tonul său științific și gutural. Acest băiat, care-i într-o frămîntare sufletească excesivă, are o sexualitate ne-

evoluată, are un suflet infantil : o timiditate paralizantă îl face neadaptabil la mediu, incapabil de a se bucura armonic și integral de viață și de succese. Este cred o victimă a unei greșite educații morale, cu scrupule și convenții ipocrite. Tragedia sufletului omenesc începe tocmai din cauza acestor vagi rătăciri abstracte, mistice față de simpla realitate a iubirei. Echilibrul sufletesc, armonia lăuntrică, nu se poate stabili comprimînd instinctul vital...

— Dar el suferă, rănit de necredința acelei fete, poate o mică vițioasă, pe care el a iubit-o cu tot focul tinereții...

— Sunt sigur că și ea l-a iubit la fel, și că-l iubește încă. Fata era un fruct copt, gata să cadă din pom. Neagu s-a abținut, credea că-i fruct oprit. A venit la timp altul și l-a cules. E foarte simplu. De ce îți închipui că fata asta e o înșelătoare vițioasă. Cel mult e o victimă dezarmată în fața unui cuceritor de talia lui Deliu. Chiar căderea unor femei cu experiență încă este un lucru fatal, o chestie de temperament și împrejurări. Cum a stricat capul oamenilor literatura ! Cîte victime n-au făcut poeții și romancierii ! Nu știu care filozof a propus ca poeții romantici să facă un stagiu de studii pe lîngă hergheliile de reproducție a cailor de rasă. Numai așa vor înțelege și ei rolul instinctului vital în problema perpetuării speciei. Cum n-au ajuns să înțeleagă oamenii că amorul, cîntat sub toate formele, nu-i decît o draperie de dantelă spumoasă care acoperă goliciunea instinctului sexual ? O iluzie care te fură ca scena teatrului, cu munții de mucava și marea de pînză. Numai cînd intri în culise descoperi sforile și cheiele decorului. Trebuie spartă odată carapacea asta de ipocrizie în care etica și arta ascund forța

vitală a naturii ! Asupra amorului s-a făcut prea multă literatură și prea puțină știință.

Mincu, după ce-și aruncă pe fereastră mucul trabucului stins, începu a vorbi cu melancolie, lunecînd fără să vrea în confidențe la care doctorul nu se aștepta. Auzise și el vorbindu-se în surdină de un amor nenorocit pe care Mincu știuse, c-o pudoare bărbătească, să-l ascundă întotdeauna.

— Ce bine îl înțeleg pe Neagu... și eu am trecut prin aceleași chinuri sufletești. Cînd te gîndești că sunt oameni cari trec prin viață fără să aibă parte de a simți fiorii iubirii adevărate... un lux care nu-i tuturor îngăduit... și alții la cari prima iubire le devastează viața și rămîn cu rana de stilet în inimă. Niciodată nu știi ce surprize îți rezervă viața. Pe cînd mă așteptam mai puțin, mi-a ieșit în cale o femeie care, de la prima vedere, a fost pentru mine centrul universului. Există o lege de atracție a sexelor ? Nu știu. Oricum este un fenomen inexplicabil. O enigmă. De ce din miile de făpturi pe lîngă cari treci indiferent numai una te oprește în loc ? De ce dintre toate săgețile cari ți se aruncă, numai una — cea otrăvită — te lovește drept în inimă ? De ce din întîlnirea a două priviri se produce scînteia ce electrizează două ființe cari niciodată nu se cunoscu-se[ră] ? Ce banal și ce misterios lucru ! Ce lumină în domeniul acesta ne-a adus știința care trebuie să găsească legi asupra forțelor oarbe ale naturei ? O putere străină, dominatoare, o afinitate de chimie sufletească, face apropierea și fatala contopire. Ezitam anume să-i fac cunoștința ; luptam cu mine însumi, presimțind parcă un pericol, mă țineam pe marginea unei prăpăstii — un pas și eram pierdut ! Pornirea, chemarea instinctivă era așa de violentă încît — mi-a spus ea în urmă — era

hotărîtă să vină singură la mine dacă mai întîrziam ! Ai remarcat deosebirea de atitudine în fața adevăratului amor ? Pe cînd femeia devine radioasă, bărbatul e grav, chinuit de o criză lăuntrică, simte că ceva nou a intrat în existența sa, stăpînindu-i gîndirea și simțirea... Lumea nu mai exista pentru noi. Nici o piedică în cale n-ar fi putut să ne oprească. Cu ce puteri necunoscute sunt încărcate privirile magnetice ale ochilor unor femei. În acea exaltare a simțurilor am înțeles lupta pentru cucerirea femeii ; hotărîrea bărbatului de a răzbate pînă la capăt, pe viață sau pe moarte... E sigur că la unii oameni dragostea devine nebunie.

Bărbatul ei, un levantin abil — care nu știu dacă se însurase din calcul sau din dragoste — se încercase la început să lupte ; dîndu-și în urmă seama unde putea să ajungă, se resemnă, cuminte. După trei luni s-a pronunțat divorțul. Era liberă. Ne-am căsătorit. Eram fericiți. Am simțit atunci farmecul vieței în doi. Nu mi-am închipuit niciodată că poate să existe o așa contopire a simțurilor și a spiritului. Parcă o făcuse anume natura pe femeia asta după același tipar. Aveam aceleași vederi despre lume și viață, aceleași gusturi și idei. Printr-o intuiție ascuțită îmi ghicea gîndurile. Spiritul critic și cultura, care singură și-o făcuse, mă uimeau. Pe lîngă simțul fin, artistic, înnăscut, avea un fel de a judeca bărbătește, deși înfățișarea ei grațioasă amintea chipul Giocondei. Armonia care o radia o simt și acum în mine.

Lumea ne invidia, ne da ca exemplu de pereche potrivită. Eram orbit de fericire. Nu știam că fericirea este un lucru de care trebuie totdeauna a te teme. Dar nu asta voiam să-ți spun. Voiam a vorbesc de lucruri cari nu se pot explica.

Să-ți arăt contrastul firei femeiești la două epoci diferite. Nici pînă azi nu-mi dau seama cum o ființă se poate transforma total în cîțiva ani. Prin ce fenomen biologic se face acea metamorfoză — din omidă fluture? Femeia ta, ajunsă transparentă, în sufletul căreia citești ca într-o carte deschisă, sub ochii tăi o vezi cum se transformă. Își schimbă gusturile, obiceiurile, părerile, credințele, disprețuiește ce a respectat, urăște ce a iubit, iubește ce a urît, își neagă trecutul... schimbată complect, ajunge o străină, altă făptură, pe care n-o mai recunoști...

— Cunoști teoria — îl întrerupse doctorul — asupra reînnoirei continuu a corpului omenesc? Preschimbarea complectă se face în curs de cîțiva ani. Materia cerebrală, ca și carnea trupului, se preschimbă...

— Dar asta nu poate justifica schimbarea sufletească. Procesul tainic al gîndirii rămîne același. Eu, de cînd mă țin minte, am rămas cu același fel de a simți și gîndi, pe cînd ea...

— Ea e femeie. Nu trebuie să judecăm femeia după procesul vieței sufletești a bărbatului. Asta-i greșala pe care toți o repetăm mereu. Diferențierea absolută a sexelor este o lege fundamentală a universului.

— Bine, dar în fond nu-i același conținut sufletesc la bărbat ca și la femeie?

— Da, însă trebuie să știi că în mecanismul masculului piesele sunt articulate, pe cînd la femeie gîndirea și simțirea nu sunt încă despărțite. Femeia trăiește în inconștient. Bărbatul e conștient. Femeia nu poate fi constantă; prin firea ei este schimbătoare. E o persoană, dar n-are personalitate, căci îi lipsește individualitatea.

— Şi totuşi nu poţi nega că unele femei au o inteligenţă destul de...

— Mă rog, să ne înţelegem, e un anumit fel de inteligenţă, concretă, practică, ce nu se poate ridica pînă la abstract. Ea observă, nu interpretează. Ca şi cameleonul, femeia îşi schimbă culoarea sufletească după bărbatul de care s-a lipit ca iedera de arbore. N-ai observat că nevasta unui pictor vorbeşte ca un critic de artă despre tablouri, deşi nu avea la început nici o idee de pictură ? Femeia care iubeşte un marinar vorbeşte cu pasiune, ca orice lup-de-mare, despre chestii navale, vapoare, furtuni şi naufragii. Şi pe aceeaşi femeie, dacă trece în braţele unui călăreţ, o vei auzi discutînd cu toată competinţa despre cai, iepe şi harmăsari, de herghelii, curse şi hipodrom. Femeia nu-i decît un reflex al bărbatului. Ea se adaptează mai uşor la mediu tocmai pentru că nu are individualitate.

Şi Mincu, pentru că vedea bine că se încurcă în ipoteze şi teorii abstracte, trecu din nou la fapte.

— Să vezi cum a început transformarea. Loviturile destinului le-am primit printr-un ordin de serviciu. Eram detaşat la minister. Mă mut la Bucureşti. În atmosfera încărcată a Capitalei, în vîrtejul acesta tulburător, începem o viaţă nouă. Ca să-ţi descriu toate fazele metamorfozei ar trebui să fac un volum de analiză sufletească. Numai aşa ai putea să înţelegi adevărata criză sentimentală prin care am trecut. Intrasem într-un angrenaj distrugător, ale cărui roţi ne rupeau carnea bucată cu bucată. Zile şi nopţi pierdute în acest bîlci monden tocesc şi cele mai viguroase resorturi sufleteşti. Telefonul, care zbîrnîie toată ziua, cred că are o mare vină în dizolvarea familiei

moderne. Frînturi de conversaţii cari mă enervau la culme, întîlniri, serate, ceaiuri, plimbări, atîtea ieftine plăceri ne pulverizează viaţa. Avidă de senzaţii, ahtiată de o lume uşuratică, femeia asta cuminte, înţeleaptă, ajungea frivolă, mincinoasă şi violentă. Niciodată nu spunea unde se duce şi ce face. Un fel de ruşine mă oprea să-i iau socoteala. Îmi aluneca printre degete. Busola se deranjase ; fără orientare, pierdusem — cum spun marinarii — capul la compas [1], scăpasem cîrma din mînă. Bătea un vînt de nebunie. Prin frumuseţea şi farmecile ei, prin vioiciunea spiritului, fusese întotdeauna seducătoare, acum cocheta, flirta fără jenă în mijlocul unei bande dubioase de snobi, bărbaţi şi femei, care-şi schimbau amanţii şi nevestele între ei, imitînd un fel de iubire ca o parodie a dragostei redusă la un singur gest. Simţul pudoarei dispăruse. „Femeia modernă are drept la aceeaşi viaţă senzuală ca şi bărbatul", era cuvîntul de ordin al bandei. Ea, care ştia să judece solid, începuse a privi lumea ca orice femeiuşcă — un cap de păsărică. Oamenii pe cari îi cunoscuse bine şi-i ironiza înainte, acum îi admira. O prăpastie se adîncea între noi, deşi avusesem o identitate perfectă în felul de a gîndi şi privi viaţa şi lumea în care trăiam. Ce trebuia să fac ? Concesii ? Compromisuri ? Sau să reacţionez ? Evitam explicări penibile. Mă închideam în mine, sufeream în taină. Aşteptam. Nu ştiu ce aşteptam. Stam mut zile întregi. Şi asta o irita pînă la furie. Gioconda, cu surîsul ei angelic, devenise aspră, dură şi crudă. Tăceri bosumflate, izbucniri violente, cuvinte înverşunate, care se încrucişau ca

[1] *Compas* — busolă marinărească ; *capul la compas* — drumul pe care trebuie să-l urmeze o navă, stabilit cu ajutorul busolei.

săbiile ascuțite. Cele mai urîte zile, de cari și azi roșesc, au fost acele în cari, chinuit de demonul geloziei, ședeam la pîndă, spionînd orice mișcare, să aflu, să surprind, să mă încredințez. Dacă era la mijloc un sentiment nobil, adînc, de iubire adevărată, mă pregăteam să iert, să mă înving, să sufăr resemnat. Dar m-am convins în scurt că nu era decît un capriț̦iu, o legătură efemeră, o întîmplare neprevăzută, un simplu accident de cale ferată. Unde ajunsese îmi era indiferent. Destul că a putut să facă primul pas. Legătura era ruptă. Stima, credința reciprocă dispăruse[ră]. Totul era pierdut... ireparabil. Mă durea gîndul trecutului. Visasem o legătură ideală întemeiată numai pe iubire, nu pe calcule și compromisuri. Era tovarășa vieț̦ei, jumătatea mea, soț̦ie, nu amantă. Puteam să iert, dar nu puteam să uit.

Într-o zi, din întîmplare, dau de o carte cu dedicație : „Celei mai bune prietene — prietenia este antreamera amorului". Am cunoscut scrisul. Un junghi dureros mi-a oprit răsuflarea. Să intru în pămînt de rușine. Totdeauna am avut groază de ridicol. Întunecat, dar stăpînit, am întrebat-o : „Ce găsești tu în tipul ăsta, pe care acum trei luni îl ironizai, socotindu-l o perfectă secătură ?" „Mă amuză. E un om interesant cînd îl cunoști mai bine". îmi răspunse ea înț̦epată. Și deodată se încordă, își dădu capul pe spate și adăogă, șuierînd cuvintele : „Tu, care vezi totul în negru și ici viața în tragic, rămîi un burghez fatalist ! Eu știu să mă ridic... să-mi trăiesc viața... să mă descătușez... fiecare pentru sine..." „A ! ha ! zic, am înț̦eles, aceleași banale vorbe late pe care femeia modernă le repetă ca un papagal cînd vrea să iasă din jugul căsniciei. Să nu-ț̦i închipui că o să mă cramponez de fustele tale... Ești liberă... ne despărț̦im !"

În fine, ce să-ți mai înșir, ne-am despărțit. O uram și o iubeam încă. Una îmi spunea mintea, și alta inima. Mă zbăteam între demnitate și umilință. Mă învinuiam singur. Așteptam un cuvînt, un gest. Nimic. Eram doi nenorociți cari pierdusem ceea ce niciodată nu mai puteam găsi. Atunci am putut vedea că memoria durerei e mai intensă decît a plăcerei. Ce luptă cu tine însuți ca să alungi din minte imaginea care te obsedează! Simți că s-a rupt o parte din sufletul tău, rămîi între viață și moarte, vrei să sfîrșești odată, să scapi într-un fel de tortura și amărăciunea care te apasă veșnic... Convalescența a fost lungă. Am suferit grozav pînă m-am regăsit. Dar nu eram același. Rana o cred azi vindecată, dar cicatricea e așa de sensibilă, că uneori se deschide și supurează încă. Trebuie să știi, doctore, că unele regrete sunt mai dureroase decît remușcările... sfîrși Mincu tremurător, cu vocea stinsă, înecată de un nod care i se oprise în gît.

Șovăind, căutînd un sprijin, își rezemă greoi capul pe mînă. Doctorul, ascunzîndu-și emoția, își freca fruntea privind pieziș.

După cîteva minute de tăcere, Mincu își reveni. C-un gest mîngîietor își trecu mîna prin păr și începu cu glas schimbat, rar, domol :

— În fond, toată istoria asta e prea puțin interesantă ; un caz banal, una din miile de căsnicii desfăcute azi cu atîta ușurință. De ce aș pretinde vieței mai mult decît îmi poate da ? Ca să visezi iubire și fericire eternă ar fi o absurditate, totuși, mă uit în urmă cu regret : spectator rece, obosit, mă judec azi ca pe un străin. Caut în zadar factorii necunoscuți în problema vieței în doi. Mă întreb de ce femeia pe care am iubit-o și-a distrus singură cu mîna ei cuibul, c-o brutalitate

şi cruzime pe care nu pot să mi-o explic ? Pe ce drumuri ascunse ne poartă viaţa... Cele mai intense plăceri şi cele mai cumplite dureri îţi vin din partea aceleiaşi fiinţe. Ca o tragică ironie a căsniciei, vezi adesea două făpturi de aceeaşi calitate, pe care natura anume parcă le-a făcut pereche, şi totuşi nu ajung să se înţeleagă, nu pot trăi împreună şi se despart. Ea, o femeie distinsă, se împacă bine cu un imbecil ; el, om superior, se înţelege perfect c-o cocotă sau trăieşte fericit cu propria-i bucătăreasă.

— Pe mine — zise doctorul — mă chinuieşte mereu această metafizică a amorului, misterul naturei care deosibeşte sufletul masculin de cel feminin. Nu ştiu dacă ai observat la femei lipsa de memorie a sentimentelor ? În structura gîndirii, logica este condiţionată de memoria adevărată a faptelor trăite, care este în legătură cu voinţa. Memoria bărbatului e continuă, impresia primită se imprimă şi rămîne. Femeia nu are memorie continuă, ea se opreşte numai asupra unor momente, nu reţine nimic. Femeia e o coardă care zbîrnîie cînd o atingi. Bărbatul e o placă de patefon care poate reproduce o operă celebră. Femeia nu are Eu. Spune cu uşurinţă minciuni, nu are remuşcări, pentru că nu are memorie şi logică, nici pentru trecutul ei, şi nu poate vedea în depărtare. Demostene [1], mi se pare, a zis că o femeie poate prăbuşi într-o clipă ceea ce un bărbat a zidit cu gîndul ani întregi. Femeia nu poate fi geniu. Dovadă că omenirea n-a dat pînă azi nici un geniu feminin.

— Poate să dea în viitor. Întrucît încep să aibă şi ele aceleaşi preocupări intelectuale.

---

[1] Demostene (384—322 î.e.n.), orator şi om politic grec.

— Toată activitatea socială şi culturală a femeii moderne nu-i decît o imitaţie masculină. Ştiinţa nu priveşte femeia decît sub aspectul unei maşini de perpetuare a speciei. Acesta este crudul adevăr ştiinţific. Natura a înzestrat-o cu trupul şi sufletul propriu acestui scop. Arta, literatura, religia, cultura, nu servă în fond decît ca accesorii de toaletă pentru femei. Femeia este sau maşină de copii, sau obiect de plăcere. Soţie sau amantă. Bărbaţii, în egoismul lor, vor să aibă pe amîndouă în aceeaşi făptură. Se întîmplă, cum e şi natural, ca amanta ideală să fie o soţie detestabilă. Femeia pe care ai iubit-o voia să-ţi fie amantă, şi nu soţie. După o formulă strict ştiinţifică, femeia nu este decît „sexualitatea pură".

— Cum — făcu Mincu scandalizat — nu există un ideal de femeie ?!...

— Ha ! ha ! îl întrerupse doctorul cu rîsul lui sarcastic. Idealul acesta e creat de erotismul bărbatului. Instinctul sexual se mulţumeşte cu orice femeie, dovadă relaţiile tarifate. Numai erotismul face ca bărbatul să-şi aleagă ca obiect de cult o femeie, pe care o împodobeşte cu toate frumuseţile idealului. Vezi cum păşim din biologie în estetică ? De aceea s-a şi zis odată că frumosul nu-i decît o declaraţie de dragoste făcută naturei. E de la sine înţeles că amorul nu poate să aibă decît început. Proiectarea asta a frumosului asupra altei fiinţe este iluzorie. De aceea se repetă mereu, deşi nimeni nu crede, că amorul nu-i decît o iluzie.

— Dar din toate iluziile de pe pămînt, singura adevărată ; setea de viaţă, puterea creatoare — cum zice poetul — unica iluzie care încîntă sufletul omenirei de la facerea lumei şi pînă azi. Nu-i o cruzime ca s-o distrugeţi ?

— Himera a fost totdeauna mai frumoasă decît realitatea. Dar eu fac știință, nu literatură.

— Se cunoaște, doctore, că n-ai iubit niciodată. Teoriile și speculațiile filozofice care le faci te duc la paradoxe. În fond, rămîi un misogin înăcrit...

— Și tu, care ti-ai ars aripile o dată, rămîi același fluture romantic, fără să poți zbura.

O bătaie în ușa cabinei curmă discuția.

Timonierul de serviciu aducea caietul de ordine cu însemnările comandantului.

„Astăzi, pînă la ora 5, toată provizia de rezervă, pe 7 zile, să fie îmbarcată. Să se umple depozitele de apă dulce. Toată lumea la bord. La ora 6 să se dea : «La posturile de plecare !»."

*

Seara de toamnă cădea mohorîtă, jilavă de umezeala sărată a mării. Ude, negre, luceau cheurile de piatră de-a lungul portului aproape gol. Două bărci de pescari, cu pînzele umflate, se întorceau gonind spre adăpost. Stoluri de goelanzi veneau grăbiți din larg, atingînd crestele valurilor cu vîrful aripelor. Și țipetele lor stridente anunțau în port furtuna care venea în urmă.

Evantia, de cîteva zile, sta în casă. Singură, abătută, bolnavă. De două ori luase condeiul în mînă, să-i scrie lui Neagu, dar n-avea curajul să înceapă. Parcă anume o înțelegere mută făcea să nu se vadă unul pe altul.

Amîna, aștepta ceasul ce trebuie să vie, să aducă o dezlegare pentru iertarea ei, pentru împăcarea lui.

În casă, o umezeală rece. Fata sta culcată, învelită în niște șaluri vechi. Încerca să citească

o carte de călătorii rămasă de la Neagu. Deodată tresări. Trei fluierături scurte. Ea cunoștea semnalul. Un vapor făcea manevră, mergînd înapoi, cu pupa în curent.

Sări în picioare. Se repezi la fereastră.

Un vas cu pînze luneca domol spre gura Dunării. Recunoscu silueta. Și scoțînd un răcnet răgușit, începu să vorbească singură ca o nebună: „E *Mircea*... pleacă... pleacă *Mircea*... se duce... Neagu... îl pierd pentru totdeauna..."

La repezeală își puse o broboadă pe cap și o luă la goană pe cheu după vapor. Pe drum își reveni. În minte îi încolțea o vagă speranță: „Poate nu pleacă, își schimbă numai locul de ancoraj"

Bricul-școală *Mircea*, acostase la capătul cheului, în fața Palatului C.E.D., în locul rezervat anume vapoarelor pentru manevra de plecare.

Deși întunericul se lăsa grabnic și vremea era urîtă, lumea, ca de obicei, se strîngea pe cheu, ca să privească manevra vaporului care pleca.

În clipa supremă a despărțirei, la vasele militare n-au loc acele scene de îmbrățișări, lacrime, strigăte și gălăgie, cari se petrec la plecarea vaselor de pasageri. Disciplina militară impune o rezervă ambelor părți. Pe mal, fără de larmă, apar batiste fluturînd, pe bord cîteva șepci se ridică discret și nimeni parcă n-ar vrea să știe cu cine a schimbat salutul despărțirei.

Capul-pilot, Barba Spiro, vechi marinar de rasă, din tată în fiu, venit din Trebizonda [1], servea Comisia Europeană la Dunăre de jumătate de secol. De pe mal conducea manevra de ieșire a vaselor

[1] *Trebizonda* (vechiul Trapezunt sau Trapezus), în turcă Trabzon, oraș și port în Turcia, pe țărmul Mării Negre.

la mare. Bătrînul, cu pipa stinsă între dinți, își îndesă șapca pe urechi, își încheie mantaua de ploaie făcută din pînză cerută și, după ce mirosi aerul, își scărpină ciufulde barbă albă :

— Cade barometru... să schimbă vremea... o să-i dea tava [1] urît la mare, zice privind spre puntea lui *Mircea*.

Echipajul, la posturile de manevră, gata să înceapă rondoul [2]. Corpul vasului, urmînd să se învîrtească în loc cu prova spre ieșire, se leagă de la uscat cu o parîmă enormă, cît brațul de groasă, frînghie de sîrmă împletită, fixată de o puternică baba [3] făcută din o coloană de fontă îngropată adînc în pămînt. Vase încărcate pînă la zece mii de tone gircază în jurul acestui solid punct fix.

Numai ochiul sigur al capului-pilot știe să prindă clipa în care trebuie să strige : „Mola !" [4]...

Un moment de emoție.

Dacă s-ar da drumul prea devreme parîmei care zbîrnie întinsă, vasul s-ar pune pe uscat ; dacă ar întîrzia, vasul s-ar zdrobi de cheu.

Cu toate că Evantia venise în goană, ajunse cînd manevra lui *Mircea* era pe sfîrșite. Se opri, gîfîind înfierbîntată. Sprijinită de un felinar de pe cheu, sfredelea cu ochii mari pîcla ce se lăsa încet.

---

[1] *A da tava* — a tăbărî asupra cuiva.

[2] *Rondou* — întoarcere de 180° a vasului ; manevră de schimbare a direcției unei nave.

[3] *Baba* — piesă cilindrică, în general din metal (fixată pe prora vaselor sau pe cheiuri), de care se leagă pripoanele sau cablurile.

[4] *Mola !* — Slăbește ! (comandă ce se dă la plecarea unei nave din port, pentru a lăsa libere parîmele).

Ca într-un joc de umbre se vedeau nedesluşit oameni cari umblau pe punte. Unde era Neagu ? O va recunoaşte el ? Îşi va arunca ochii spre dînsa ? Dacă vaporul ar mai sta cîteva zile ?... Poate s-ar împăca...

După statură i se părea că recunoaşte silueta lui Neagu care se profila în provă. Îşi amintea că îi spuse[se] odată că la ancoră e locul lui la postul de plecare.

Vaporul se dezlipi uşor de cheu şi începu cu încetul să gireze ; apoi, din ce în ce mai iute, pînă ce se auzi tunînd vocea de bas a omului de mare :

— Mola peste tot !

La comanda lui Barba Spiro, toţi ochii se aţintiră asupra parîmei, care vibra metalic, pînă ce scăpă încolăcită în inele, ca un şarpe uriaş rănit de moarte. *Mircea* plutea liber, fără nici o legătură cu uscatul ; părăsea fluviul, tăind cu pieptul apa mării.

O comandă scurtă, urmată de triluri de fluiere prelungite. răsună pe puntea navei înghiţite de noaptea neagră. care cădea învăluind şi marea şi pămîntul.

Apa Dunării — plumburie ; marea — un vid negru, nelămurit. Din cerul opac se desfăceau, ca dintr-un sul ascuns, perdele de pînze cenuşii, din ce în ce mai dese. Sub biciuirea vîntului din larg, norii negri veneau goniţi, aşa de jos, încît păreau turme de monştri marini care se încălecau, tîrîndu-se pe faţa apei.

Mircea îşi întindea velele. Proiectat în văzduh, lua forme bizare — vasul-fantomă — o pasăre gigantică gata să zboare.

Se simţea în aer că vine furtuna. O grije înfioră mulţimea, căci pe deasupra capetelor plana ca un mister eterna groază de elementele naturei.

Evantia, zdrobită, stingherită, își trăgea broboada pe față ca să nu fie recunoscută. În jurul ei erau mai multe femei decît bărbați.

Unele triste, cu ochii în lacrimi, se stăpîneau să nu izbucnească în plîns ; altele, vesele, zglobii, se agitau chicotind, cătîndu-și cu ochii sclipitori amanții de cari abea se despărțiseră.

Pătrunsă pînă la oase de frig și umezeală, Evantia sta cu ochii ațintiți în beznă. *Mircea*, în larg, schimbînd direcția, ca să-și ia capul la compas, își arătă încă o dată felinarele de drum, doi ochi — unul verde, altul roșu — licăreau ca două candele în noaptea glacială.

Nava se depărta, făcîndu-se din ce în ce mai mică — o umbră... o pată... un punct... nimic.

Și cînd nimic nu se mai desluși în zare, o apucă pe față un plîns sfîșiitor. Ca să nu fie observată, o luă repede înapoi spre casă. Dar vijelia izbucnise. O răpăială de picături de ploaie înghețată, ca niște sfîrcuri de bice, cădea în vîrtejurile vîntului de nord. Lumea, îngrozită, fugea la adăpost prin cîrciumi și cafenele. Evantia, singură, ca o nălucă, mergea înfruntînd ploaia. Sufla greu, înăbușită, trăgînd pînă în fundul pieptului aerul rece, înghețat. Dinții îi clănțăneau de frig. Din ușa unei taverne un marinar chefliu întinse mîna s-o tragă înăuntru :

— Încotro, fetițo, alergi așa turbată ?... Nu-i timp de „randevuuri"... Vino la interes, aici...

Ea se smuci și iuți pasul. Ajunse acasă istovită, tremurînd, cu trupul ud pînă la piele, cu inima strînsă de o cumplită presimțire care o înăbușea de spaimă... Un glas de undeva îi șoptea în taină că n-o să-l mai revadă pe Neagu niciodată.

Căzu bolnavă la pat.

CAPITOLUL XI

Un iad ajunsese casa lui Stamati.

Penelopa, căutînd să zvîrle praf în ochii lumei, amețită de iluzia averei Americanului, făcuse o sumă de cheltuieli nesăbuite cu mobilarea casei.

Dobînzile datoriilor creșteau. Stamati aștepta cu groază scadența poliţelor.

El fusese atras de un grup de speculanți în comerțul de grîne, în vedere că și fratele său, Americanul, va intra în afaceri. Se lăcomise în speranța unei mari lovituri care să-l salveze, și se încurcase în socoteli în așa fel, încît nu mai vedea nici o ieșire.

Ajunsese la felurite expediente. Se zbătea, dar se afunda văzînd cu ochii.

C-un fel de lașitate fugea de lume și de casă. Ca să evite scenele și nevricalele Penelopei, pleca mereu pe drumuri după afaceri, la Galați, la Brăila și la Constanța.

Cînd pierdu și ultima speranță în averea Americanului, Stamati avu o criză de disperare care-l ținu la pat două săptămîni, bolnav de gălbenare. Nu mai dormea, nu mai mînca, era într-o veșnică spaimă.

Nemaiavînd puterea de a reacționa, aștepta nenorocirea să-i vină, cum așteaptă struțul primejdia, ascuzîndu-și capul în nisip.

Penelopa, frîntă în orgoliul ei, sta ziua închisă în casă; ocolea lumea: nu ieșea decît seara; umbla îmbrăcată numai în negru.

Dacă mai înainte, îl privea pe Stamati c-un suveran dispreț, acum ajunsese să-l urască înverșunată. Nu-l mai putea suferi în apropierea ei; numai înfățișarea lui o irita la culme. Cînd îl vedea trist și umil, mut, cu fruntea încrețită, cu privirea rătăcită, umblînd cu haine ponosite, cu șapca pleoștită și cravata strîmbă, îi venea să țipe, să-l zgîlțîie și să-l zgîrie. Trăiau complect dezlipiți, departe unul de altul.

„Uite ce bărbat am! își zicea: asta mi-a fost partea pe lume... Ce viață nenorocită trebuie să trăiesc... Pînă cînd o să mai țină acest trai mizerabil?..."

Așteptase mereu ceva nou, o întîmplare, un eveniment care să-i schimbe traiul.

Sosirea Americanului o amețise: îi adusese speranța unei schimbări în viață. Dar se înșelase. Acum sta toropită, bolnavă și chinuită de gelozie. Organizase o rețea de spionaj în jurul lui Deliu. Și uneori pornea exaltată, febrilă, în căutarea lui.

Cînd, într-o dimineață, unul din băieții din cafenea, plătit de ea, îi aduse informația sigură că Deliu a fost la miezul nopții cu Evantia pe plajă. Penelopa rămase înmărmurită.

Va să zică, nu se înșelase. Prevederile ei se realizau.

Ca o fiară rănită de moarte, retrasă în vizuină, sta închisă în camera ei. Chinuită de

setea răzbunării. ca să-și descarce năduful, se puse la scris.

Rînjind, compuse o anonimă către Neagu, din partea unei „binevoitoare". Îl plîngea că-i înșelat de o fată depravată, care noaptea se întîlnește cu amantul la plajă.

A doua scrisoare era pentru Deliu. Așternută la prima furie, era o scrisoare fulgerătoare, plină de învinuiri și blesteme.

După ce o stropi cu lacrimi fierbinți, o puse în plic și o trimise c-un băiat lui Deliu. Dar după cîteva minute fu cuprinsă de o chinuitoare lașitate. Îi era frică de o ruptură definitivă. Ca o furtună se repezi la ușă, o luă la goană pe stradă... Era prea tîrziu, băiatul dispăruse.

Frîntă, rușinată de slăbiciunea ei, se întoarse în casă, se trînti pe pat, plîngînd cu fața în perne, într-o disperare neputincioasă.

Nu-și ierta prostia făcută: Cum nu putuse ea să se stăpînească? Ce va face el?... Ce-i va răspunde?... Dacă i-ar compune o altă scrisoare, în care l-ar ruga fierbinte s-o ierte, să uite tot ce i-a spus întîi... că a fost nebună de gelozie... n-a știut ce spune.

Dar mîndria o oprea. Și un grăunte de speranță începu să încolțească în mintea ei.

Dacă în inima lui a mai rămas un pic de iubire, nu se poate să n-o ierte. Diseară se va duce la el: știe ea cum să-l ia și ce trebuie să facă.

Hotărîtă, sări din pat, își șterse ochii de lacrimi și se așeză în fața oglinzii, la măsuța de toaletă. Trebuia să se refacă. Să fie frumoasă, seducătoare.

Deliu, care ținea locul căpitanului de port plecat în concediu, se găsea în birou înconjurat de agenți consulari, interpreți și martori. Era în cercetarea unui scandal întîmplat la o cîrciumă din port, între marinarii francezi și italieni, care de obicei se luau la harță pe unde se întîlneau. Primind plicul, Deliu se opri o clipă, citi adresa și, recunoscînd scrisul Penelopei, fără să desfacă plicul, îl vîrî mototol în buzunar.

Tocmai după masă, la cafea, își aduse aminte de scrisoare. O citi pe îndelete, cu mare atenție.

Acreala și furia Penelopei nu reușiră să-l tulbure.

Calm, citi pînă la urmă.

Se lungi comod pe o sofa, fumîndu-și satisfăcut havana ; ochii lui, pe jumătate închiși, urmăreau fumul albăstrui în spirale capricioase, iar buzele schițau un surîs ironic.

„...Și, în fond — își zicea în sine — cea mai bună despărțire este cea provocată de femeie !"

Tocmai cazul Penelopei. După experiența făcută. Deliu era încredințat că în strategia și tactica amorului, o retragere onorabilă cere mai multă abilitate decît o cucerire, care nu cere decît curaj.

Începuse a-l obosi legătura asta. El de la început o clasase pe Penelopa ca o romanțioasă tiranică. Avea apucături stranii. Prea lua viața în tragic.

E drept, avea temperament, dar cunoștea el bine specia asta de femei cari închid ochii și încleștează fălcile... Trebuia să fie mereu în gardă.

Şi el, care ţinea la libertate, mai mult ca la orice! Trebuia să suporte capriciile şi gelozia ei sălbatică? Trebuia să se cramponeze de fustele unei femei?

Prima dată, plecarea lui silită şi repede din Sulina, înlesnise despărţirea şi amînase realizarea visurilor ei de salvare şi de trai în doi. Ea sperase o legătură strînsă, durabilă, poate chiar o situaţie nouă în societate.

El se făcuse la început că nu înţelege, apoi amînă mereu realizarea, care îl îngrozea. Nu era făcut pentru o legătură durabilă. Nu putea concepe viaţa decît în completă libertate.

Cu asemenea femeie? Ce ar zice lumea? Nu, ar fi fost ridicol. Sigur că trebuia să o rupă cît mai curînd.

Iată că ea singură acum face gestul fatal. Cu atît mai bine, venea în ajutorul lui. Dar trebuie să fie atent, să procedeze cu tact şi sînge rece. Să nu facă vreo prostie femeia asta disperată. Avea oroare de scene şi lacrimi.

Şi ca să-şi păstreze calmul, fără să cedeze slăbiciunei, trebuia, cu orice chip, să evite o întîlnire cu ea.

Avea să-i scrie şi să dispară pentru cîteva zile.

Deliu se aşează comod la birou, scoase o cutie de lemn încrustată cu arabescuri de sidef. Caseta dragostelor moarte, cum o numea el, conţinea pachete şnuruite de scrisori, fotografii, bucle de păr, blonde şi brune, legate cu panglici, flori presate... „nimicuri scumpe", din care se ridica un parfum vechi şi un praf gros, care-i stîrnise un profund strănut repetat.

„Fleacuri... minciuni... E curios — gîndea el — cum cere amorul atîta falşitate... De ce se îmbracă acest sentiment natural în haina minciunei. Mereu

trebuie să minți, să te prefaci, să fii veșnic cu masca pe obraz. Dar femeile cer să fie mințite. Ele singure ne fac să fim șireți și necinstiți."

Și pe el a început să-l cam plictisească această continuă minciună. Poate asta e tocmai un semn că începe să îmbătrînească... și un spin ascuțit parcă îi înțepase inima. Ca să-și smulgă din minte un gînd ce-i încolțea chinuitor, își aminti cu voluptate de frăgezimea Evantiei... Păcat că e așa de sălbatică ! De ce fugea de el ? Un presentiment îi spunea că n-are s-o mai vadă niciodată...

Oricum, de scrisoarea Penelopei trebuie să profite numaidecît. A venit la timp ca să fie exploatată. Cine-i de vină ? Ea a voit-o.

Luă pachetul cu scrisorile primite de la ea, îl înveli și îl sigilă.

Se așeză apoi la scris, după cîteva minute de gîndire, pentru a-și aminti vechile clișee : „Niciodată n-am iubit o femeie pe care să n-o stimez... Trupul meu a fost sclavul inimei... dorința și iubirea au fost la mine împreunate..."

Se învinui că are temperament nenorocit : O fatalitate îl urmărește în viață ; ca să suporte suferința care-l roade, pleacă, se îmbarcă pe-un vapor de comerț... își schimbă complect viața... se rupe de lume... nu vrea să mai aibă nici o legătură... nu vrea să mai provoace suferinți în jurul său... începe o nouă viață rătăcitoare pe mări...

Și la urmă sfîrși cu o frază de efect, pe care o mai utilizase de multe ori :

„Sper că nu vei uita momentele noastre de fericire... și vei primi ca să rămîn pentru toată viața un devotat și statornic amic al tău..."

— Jeane, eu trebuie să dispar cîteva zile. Plec chiar diseară. Tu să fii cu ochii în patru ; e o chestie delicată la mijloc, mă înțelegi ?

Credinciosul Jean (Ion Rotopan, șmecher de port din Brăila), clipind des din ochi, întrebă grăbit :

— Ce trebuie să spun la Căpitănia de port și ce trebuie să spun persoanei în chestie ?

— La Căpitănie să spui că am fost chemat la Galați, la Inspectoratul porturilor. Iar dincolo, că am plecat urgent ca să mă îmbarc pe un vapor de comerț pentru Rotterdam. Ai s-o convingi să nu vie după mine. Și numai după cinci zile ai să te prezinți la ea cu pachetul și scrisoarea asta. Ai să-i spui că le-am trimis din Constanța, înainte de a pleca vaporul în străinătate. Tu ai s-o urmărești pas cu pas și să mă anunți dacă pleacă din Sulina. Adresa care am să ți-o dau n-ai s-o arăți la nimeni. Să te văd, Jeane, dacă știi să lucrezi ca un băiat deștept.

— Nu aveți nici o grije! îi răspunse Jean măgulit.

Deliu se îmbarcă devreme pe vaporul postal.

*

Penelopa, care se frămîntase toată ziua, frîngîndu-și mîinile de necaz pentru prostia ce-o făcuse, îndată ce începu a se întuneca, porni ca o furtună, întins, acasă la Deliu.

În mintea ei, pe drum, i se încrucișau crîmpeie de fraze fără legătură, nu știa cum are să înceapă, dar avea o încredere oarbă în voința ei. Era sigură că va învinge... cu forța disperării...

- Nu se mai feri ca altă dată. Gîfîind de emoție, sună lung, energic, la ușa lui.

Credinciosul Jean, care-i știa secretele, căci înghițise multe bacșișuri, ieși înainte surîzător, într-o pijama de mătase din garderoba stăpînului

— Domnul căpitan nu-i acasă.

— Nu-i adevărat ! Deschide să văd ! ordonă ea hotărîtă.

Jean execută ordinul adăugînd c-un discret zîmbet ironic :

— Pardon ! de fapt nu eu sunt omul care să mintă o persoană ca d-voastră.

— N-a primit azi-dimineață o scrisoare adusă de un băiet pe care l-am trimis eu ? Cînd și unde putea să plece așa de repede ?

— De fapt, a primit o scrisoare, dar după-amează și-a făcut bagajul și mi-a spus că pleacă, fiind chemat urgent.

— Cum, n-a lăsat nici o scrisoare ? Nici o vorbă ?

— De fapt, a plecat să se îmbarce pe un vapor de marfă pentru Rotterdam. Și mi-a spus că, înainte de a ieși la mare, are să vă trimită o scrisoare.

Penelopa, care se credea tare, păli deodată : i se întunecă vederea și, simțind galopul inimei, se rezemă de zid, de frică să nu cadă. Zdrobită, învinsă, tîrîndu-și picioarele, murmurînd printre dinți : „Lașul ! fuge... Îl insult și nu răspunde... N-are curajul să dea ochii cu mine... Fuge ca un mișel... dar nu-l las, trebuie să pun mîna pe el... am să-l urmăresc pînă la capătul lumei...“

A doua zi, Penelopa era pe vaporul postal pentru Galați.

În zadar răscoli tot portul. Nici un vapor românesc nu pleca la acea dată spre Rotterdam. Se întoarse a doua zi la Sulina.

Pe ușă găsi lipită o hîrtie roșie.

Obosită, amețită de drum, la început nu înțelese bine ce scria acolo. Cînd își dădu seama că este somația pentru sechestru mobilei și a efectelor, instinctiv își întinse mîna să rupă hîrtia, dar ca un copil fricos repede și-o retrase. O cuprinsese o spaimă mare și, printre lacrimile care-i

jucau în ochi, îi apăreau mobilele de care trebuia să se despartă. Patul ei monumental de mahon, cu perdelele de catifea portocalie, bufetul de nuc, sticlăriile cari scînteiau, covoarele turcești, rochii, mantale, lenjuri... și toată mobila, nouă, luată pe datorie pentru găzduirea Americanului !

Ce să facă ? De unde putea găsi atîția bani ?

Stamati lipsea de-acasă. De-o săptămînă era dus la Brăila.

Copleșită, se lăsă pe pat, cătînd cu o privire rătăcită... Lucrușoarele ei avea[u] să fie vîndute la mezat... nu mai avea nimic... va rămînea goală pe drumuri.

Simțea cum se înăbușe. Se ridică, își turnă un pahar de apă și, pe cînd îl ducea la gură, auzi un zbîrnîit de sonerie. Se opri. Îi era frică să facă vreo mișcare. Cine putea să vie la ora asta ? O groază stupidă o paralizase.

Servitoarea intră c-o scrisoare și un pachet sigilat.

— Le-a adus soldatul de marină.

Penelopa sări electrizată.

— Unde-i Jean ?

— A plecat.

Jean, care înțelegea bine chestiile delicate, se făcuse nevăzut.

Penelopa, curioasă, nerăbdătoare, negăsind la îndemînă nici cuțit, nici foarfece, rupse cu dinții sfoara pachetului în fața servitoarei. Un vraf de plicuri albe, roz, albastre se răspîndiră pe jos... A înțeles... „scrisorile ei".

Groaznica lovitură o primise drept în plin, ca un glonț în inimă.

Scrisoarea închisă îi juca între degete.

Îi lipsea curajul s-o deschidă.

Ce putea să-i scrie ?

Începuse a întuneca. Printr-o sforțare de voință se tîrî pînă la fereastră. Rupse plicul și începu să citească.

Mînia înăbușită o făcea să icnească într-un tremur convulsiv, într-un fel de rînjet amar și straniu.

„Va să zică... s-a sfîrșit... asta a fost... nimic nu rămîne... Ce lașitate !... Ce păcătoși mai sunt bărbații !..."

A !... dacă l-ar avea ca acum în față... lașul... se ascunde... n-are curajul s-o înfrunte... dar ea îi va dovedi că s-a înșelat, el n-o cunoaște încă... o să-l facă să sufere, să se zbată cu chinurile remușcării... se va răzbuna cu viața ei... atunci o să vadă el ce amantă a avut, și pe care n-a meritat-o. Ce va zice lumea ? Va zice că ea a fost mai tare ca el. Ce, nu-i liberă să facă ce vrea cu viața ei ? Cine poate s-o împiedice ? Mai curînd sau mai tîrziu, tot o să sfîrșească. Ce-o mai așteaptă în viață ? Dacă n-a avut noroc... așa i-a fost scris... mai bine așa... trebuie să sfîrșească.

Și simțind un nou flux de furie, se ridică, hotărîtă, în picioare. I se părea că tavanul o apasă, pereții casei o striveau. Se îneca. O ieșire, căuta o ieșire. Deschise ușa. Plecă grăbită, parcă o chemase cineva. Afară respiră profund. Mergea repede, cu capul gol, înfierbîntată ; tîmplele îi zvîcneau. Nici o șovăire, nici o oboseală ; mergea cu voiciune. Cu sînul plin de un fel de orgoliu, pășea hotărîtă, împinsă de un avînt eroic, simțea nevoia să întreprindă ceva mare, o acțiune care să uimească pe toată lumea. Nu îi era frică de nimic. O putere de neînvins o mîna spre pustiul întunecat al mării.

Două rînduri de lumini, ca niște ochi curioși o fixau de la distanță. Și în negura nopței se

profilă silueta unui vapor la debarcader, gata de plecare.

Penelopa grăbi pasul, ocolind locul unde se vedea lumea adunată. Gîndurile cari i se încrucişau cu repeziciune în mintea înfierbîntată o despărţeau fatal de lume.

Era o seară de toamnă. Salcîmii înşiraţi pe drum îşi îndoiau scheletele negre, scîrţîind cu jale, iar vîntul sărat din larg sufla rece, gonind în iureş frunzele galbene, moarte pe pămîntul jilav.

Ea nu se opri pînă la capătul drumului.

Digul care desparte Dunărea de mare sfîrşeşte cu farul verde. Stoluri de fluturi, insecte mici, atrase de lumina scînteietoare a farului, se îmbulzeau, plesnindu-se de cristalele fierbinţi şi căzeau în valuri la picioarele farului.

Marea liniştită, grandioasă. Cerul cu lumea lui de stele se resfrîngea în apă ca într-o oglindă neagră. Miriadele de candeli licăreau tremurînd în adîncuri.

Penelopa, singură în puterea nopţei, sta lîngă farul verde, privind în larg.

Stropii de apă sărată îi udau pantofii de antilopă. Se feri un pas, căutîndu-şi batista. Dar tresări, înfiorată de un urlet asurzitor de sirenă. Vaporul ridicase ancora. Ieşea din port, alunecînd lin pe apa neagră, brăzdată de dîre luminoase. Nu mai era timp de pierdut. Cuprinsă de un fel de grabă, Penelopa trecu pe după far, de frică parcă să nu fie văzută de cineva în lumina vaporului. Şi repede, pe neaşteptate, făcu de pe dig un pas în gol — drept în picioare, cu pumnii închişi, încleştaţi, c-o ultimă hotărîre să nu dea din mîini.

...Nu auzi decît un vîjîit prelung de ape deasupra capului... şi pe urmă nimic...

*

Deliu, la Bucureşti, primise informaţii de la credinciosul Jean din Sulina :

Penelopa îl căutase pe la Galaţi. Se întorsese acasă. Primise pachetul de scrisori. Şi plecase iar, dar nu se ştie în ce parte. Poate la Constanţa sau Constantinopoli în căutarea lui.

Deliu îşi făcu socoteala că are vreme trei-patru zile să se repeadă la Sulina în lipsa ei. Trebuia să facă act de prezenţă la serviciu şi să plece într-un concediu, pînă va reuşi să părăsească definitiv acest mizerabil colţ de provincie, în care avusese atîtea necazuri.

De la plecarea vaporului postal din Galaţi, el se adîncise în citirea unui roman de senzaţie. Era ameţit şi distrat cînd păşi pe pămînt, coborînd scara vaporului. Un gardian de la Căpitănia portului îi ieşi înainte.

— Domnul doctor a telefonat că vă aşteaptă la morga spitalului, ca să asistaţi la autopsia unui necat.

— Ei asta îmi mai trebuie ! bombăni el plictisit.

Cu toată neplăcerea, Deliu trebuia să se ducă. Nu se putea sustrage. Căpitanul de port este dator, după lege, să fie faţă la autopsia înecaţilor pescuiţi în raza portului.

La început îi venise foarte greu. Nu putea suporta mirosul şi vederea cadavrelor întinse pe masa de autopsie. După cîteva încercări, reuşise să se învingă, şi înecările fiind dese, se obişnuise cu totul.

Fără să mai treacă pe acasă, Deliu, resemnat, se îndreptă spre spital, făcîndu-şi în drum o nouă provizie de ţigări, ca să poată suporta aerul infect din sala de autopsie.

Trecînd prin grădina spitalului, văzu lumea adunată la morga.

O brancardă goală aştepta lîngă uşa întredeschisă. Înainte de a intra, Deliu primi drept în faţă o duhoare nesuferită, care-l înăbuşi o clipă. Miros amestecat de mucegai, tămîie şi carne putredă.

Autopsia începuse. Trebuia să intre măcar de formă, ca la urmă să iscălească procesul-verbal, să îndeplinească actele legale.

Se hotărî. Intră încet, cu batista la nas.

Doctorul şi subchirurgul, în halate albe pătate de sînge, lucrau de zor, spintecînd un trup omenesc, ca pe o viţă tăiată la abator.

„E o femeie... observă Deliu. Trebuie să fi stat mult timp în apă... e umflată şi a început descompunerea... pete verzui de putrezire pe corp." Faţa nu i-o văzuse încă. Numai cînd doctorul făcu un pas în lături, ca să-şi aleagă un bisturiu din cutia de instrumente, îi apăru, fioroasă, o figură femeiască diformă, vînătă şi puhavă.

Deliu tresări. Ceva îi săgetă trupul... „Ea... Penelopa !"

Se trase un pas înapoi şi se sprijini de peretele rece şi umed. Nu putea să-i privească faţa. Făcu ochi mari privind la mîna moartei care atîrna verzuie. Cunoscu brăţara — un lănţişor de aur — pe care i-o dase c-un an mai înainte.

Simţea cum îi slăbesc genunchii. Roşeaţa mustrării i se ridicase în obraji.

Frica, ruşinea îi păinjinise[ră] ochii. Niciodată nu i se mai întîmplase să-şi piardă stăpînirea de sine. Lupta să-şi învingă slăbiciunea. Se întoarse cu

fața spre ușă, își aprinse o țigară, trăgînd cu sete fumul pînă în fundul plămînilor.

„De s-ar sfîrși mai degrabă !" Soarta îi pregătise anume un joc de întîmplări... I-o adusese în față ca o pedeapsă... Ea reușise să se răzbune... Trupul acesta l-a strîns el în brațe... „E înspăimîntător !..."

Mirosul de stîrv îi sfredelea creierul pînă în fund...

Făcu o sforțare să-și învingă scîrba. Ce dracul, e bărbat, și încă soldat. Ar fi dat orice să fugă, dar îi era rușine. Ce ar fi zis cei doi bărbați cari ciopîrțeau trupul acela cu atîta nepăsare.

Un hîrșcîit ascuțit de ferestrău îi zgîria dureros nervii. Își întoarse ochii și văzu vălul de păr negru, lipit în șuvițe de nămolul cleios, dat peste cap, acoperind fața și țeasta goală scalpată. Deliu se împletici. Era la capătul puterilor. Sprijinindu-se de pereți, șovăind, se strecură pe ușă.

Se opri o clipă sub o boltă de viță, ca să respire aerul curat din grădina spitalului. Dar nu putea scăpa de mirosul acela scîrbos, pe care-l ducea cu el, îmbibat parcă în toți porii pielei.

De partea cealaltă a zăplazului acoperit de trandafiri acățători, un grup de femei de mahala sporovăiau, așteptînd sfîrșitul autopsiei.

— De inimă rea, sărăcuța, s-a aruncat în mare...

— Vai, dragă ! dacă n-ați văzut cum o aducea legată c-o frînghie de subțiori în urma bărcei. Cînd trăgea pescarul la lopeți, șuvoiul apei o ridica în picioare, parcă era vie, așa se apleca dînd din cap. Cînd am văzut-o, mi-am făcut cruce și am fugit... Doamne ferește...

În dreptul spitalului, căzut frînt pe o bancă, zăcea Stamati. Horcăia și, din cînd în cînd, izbucnea într-un muget de vită înjunghiată. Se zbătea

să se ducă la morga, s-o vadă. Logaridis se lupta cu el, ţinîndu-l pe loc.

Ca un fugar, Deliu ocoli pe departe spitalul. „Cine ar fi crezut — gîndea el — că Stamati, bărbatul acesta şters şi umil, putea s-o iubească pe femeia asta, care-l privea cu dispreţ ?... şi totuşi o iubise cu patimă..."

Deliu simţea că nu mai poate să rămînă în Sulina. A doua zi, era să fie înmormîntarea. Avea să înfrunte atîtea priviri... Nu, trebuia să fugă din aceste locuri.

Nici în casă nu-i venea să rămînă peste noapte. O luă întins spre vaporul poştal. În revărsatul zorilor avea să plece din nou la Galaţi.

Toată noaptea şi-a petrecut-o singur pe punte, între două sticle : una de piperment [1] şi alta de mastică. Îi plăcea mai mult culoarea decît gustul. Schimba verdele de smarald cu albul de opal, şi ca să uite, să scape din ghearele care-i strîngeau creierii, îşi omora mintea cu otrava colorată, care-l narcotiza, ţinîndu-l între vis şi viaţă.

*

Iubită nu fusese Penelopa, nici stimată, dar la înmormîntarea ei lumea se îmbulzea. Colonia elenă era foarte numeroasă.

Prin fapta ei disperată, prin sfîrşitul ei tragic, se ridicase în ochii mahalalei ; opinia publică o admira. Toţi o plîngeau ; i se aduceau flori şi lacrimi. O faptă eroică, măreaţă, era socotită sinuciderea acestei femei, deşi în fond nimeni nu ştia precis nici cauzele şi nici împrejură-

[1] *Piperment* — băutură răcoritoare, preparată din alcool, sirop de zahăr şi esenţă de izmă.

rile. Au fost oarecari discuţii asupra serviciului religios.

Preotului ortodox nu-i este îngăduit să slujească la înmormîntarea omului care singur şi-a ridicat viaţa.

Consulul elen, ca totdeauna, ştiuse să argumenteze cu autoritate :

— Femeia aceasta, bună şi pioasă creştină, care a făcut fapte caritabile pentru biserică şi şcoală, a fost găsită înecată. Cine poate şti dacă s-a aruncat singură în apă, sau dacă n-au aruncat-o alţii, sau a căzut din întîmplare ? Pentru un spînzurat nu mai încape nici o îndoială dacă l-ai găsit cu gîtul în laţ, pentru un înecat, însă, nu poţi şti dacă nu-i victima unui accident nenorocit.

Deşi nimeni nu se îndoia că la mijloc e o sinucidere, se stabilise parcă un pact tacit faţă de biserică, prezentînd cazul ca un accident nenorocit.

Stamati reuşi să mai facă un împrumut, ca să acopere cheltuielile unei înmormîntări de clasa întîia. În zadar se încercase Logaridis să-l mai oprească de la cheltuieli inutile.

— Am iubit-o prea mult, ca să nu fac tot ce pot pentru ea, îi răspundea gata la orice jertfă.

El ţinuse să fie peste tot doliu alb. Corul bisericii, copiii Şcoalei Elene, coroane cu panglici albe...

Stamati era zdrobit. Nu-şi mai da seamă de nimic şi abia îl ţineau picioarele.

Logaridis, ajutat de Ahile, conducea trista ceremonie.

Nicu Politicu, în negru, voia să fie demn şi grav, dar călca stînjenit, incomodat de un flacon mare de „odicolon", pe care-l ducea ca remediu pentru leşinurile nevestei.

Olimbia, grasă, astmatică, abea se mișca, vărsînd lacrimi fierbinți pentru cumnata ei, Penelopa, pe care în viață n-o putuse suferi, numind-o de cîte ori vorbea de ea : Scorpia lui Stamati.

Femeile, curioase, ca de obicei, se înghesuiau să vadă figura înecatei. Dar o maramă de borangic acoperea chipul acela umflat și desfigurat.

Americanul și fata erau la coada convoiului. Un gol mare se făcuse în jurul lor. Unii îi ocoleau, alții căutau, pe furiș, cu necaz la ei. Nimeni nu cunoștea exact ce se întîmplase în casa lui Stamati ; se știa numai că Americanul s-a mutat de acolo. Se făceau presupuneri, legături și vagi bănuieli... „Trebuie să fi fost ceva la mijloc... nu se omoară așa degeaba o femeie... Este un secret de moarte aicea."

Și vina se arunca tot pe Americanul care adusese, ca o piază rea, numai nenorociri de cînd debarcase în Sulina.

Fata, slăbită, bolnavă, primi cu spaimă vestea sinuciderei Penelopei. Cu toate că abea putea închipui vreo legătură între faptele întîmplate, fără să-și poată da seama bine de vinovăția ei în actul disperat al Penelopei, își făcea totuși crude imputări. Chinuită de remușcări, își luase asupra-i vina neînțeleasă pentru nenorocita întîmplare.

Și se credea pe drept condamnată, urgisită pentru toată viața. Și ura neîmpăcată pentru Deliu simțea cum îi crește.

Îl căuta cu ochii prin mulțime, dar nu-l putea descoperi nicăieri.

Pe o îngustă limbă de pămînt, între mare și baltă, era cimitirul maritim. Mai trist, mai dezolant apărea în sfîrșitul acela de toamnă. Copacii dezgoliți, alcile întroienite de foi uscate, pămîn-

tul mocirlos, în care crucile se aplecau pe-o coastă, şi oasele ieşeau la suprafaţă.

...Şi mormîntul proaspăt, negru, primi în sînul lui, pentru vecie, trupul acela, pe care marea îl respinsese, aruncîndu-l la ţărm.

*

A doua zi după înmormîntare, Stamati intră în alte cheltuieli. Puse să-i zugrăvească o cameră în negru. Deasupra patului monumental de mahon, cu draperii de mătase portocalie, aşeză un portret al Penelopei în mărime naturală ; sub sticlă, într-un colţ, o şuviţă de păr negru.

Subt o icoană a Sfintei Fecioare aşezase o candelă de argint. Făcuse acolo, cu pietate, un modest iconostas.

Şi cînd îl întreba cineva de ce şi-a zugrăvit o cameră în negru, nu da explicaţii, ci răspundea vag : „O idee a mea..."

În fiecare zi mergea la cimitir. Cu mîna lui udise la mormîntul Penelopei doi pini maritimi i o tufă de trandafiri agăţători. Chibzuia să facă o boltă de verdeaţă şi o bancă de piatră.

Lumea îl vedea singur acolo, stînd ceasuri întregi. Abătut, stors, îmbătrînise cu zece ani, în două săptămîni. Cafeneaua, în care nu se mai urala, o arendase unui compatriot. Era în vorbă a închirieze şi două camere din locuinţă. Lui îi ajungea una singură, alăturea de camera zugrăvită în negru, în care grămădise toate lucrurile Penelopei, păstrate cu pietate, ca nişte relicve scumpe.

Abia se zvoni că Stamati închiriază casa şi consulul elen veni să-i facă o vizită.

Cu oarecare diplomație, după o serie de sincere condoleanțe, consulul atinse o chestiune delicată, pentru care fusese obligat să păstreze o discreție desăvîrșită.

— E adevărat că închiriezi casa ?

— Cafeneaua am arendat-o. Acum vreau să închiriez și sus două camere, zise Stamati, fără nici un gînd ascuns.

— Cred că ar fi bine să nu te grăbești. Așteaptă pînă s-o stabili chestia proprietății pentru viitor... Oricum, dorința decedatei trebuie mai curînd sau mai tîrziu împlinită... dacă așa a fost voința ei... I-a plăcut să fie filantroapă... să-i rămînă numele... Ca recunoștință... colonia elenă poate o să-i facă un bust ca donatoare a localului de școală...

Stamati ascultă înduioșat, fără să înțeleagă bine unde vrea consulul să ajungă. Numai cînd auzi cuvintele de donatoare a localului, îl întrerupse, cerînd lămuriri.

— Ce fel de donație ? Care local ?

— Este vorba de casa asta, proprietatea donată pentru școală, răspunse calm consulul elen.

— Cum, casa asta ? E casa mea ! Cu bănișorii mei am cumpărat-o. Nu înțeleg cum putea ea s-o lase școalei ? ! spuse indignat Stamati.

— Bine, dar dumneata ai făcut actele de cumpărare pe numele soției. Casa era proprietatea ei, niciodată n-a fost a d-tale. Soția era liberă să dispună de avutul ei. Pentru a rămîne casa soțului, trebuia să facă testament în favoarea lui. D-ta ai la mînă un testament prin care ea îți lasă casa ?

— Nu, n-am nimic, dar ea nu are alți moștenitori. Dacă n-are moștenitori, casa rămîne statului, în caz cînd nu există testament.

— Iată testamentul ei, depus la consulat încă din anul trecut, prin care lasă casa coloniei elene, pentru local de şcoală.

Şi consulul scoase grav din buzunar o coală de hîrtie, cu scrisul şi semnătura donatoarei.

Stamati îşi aruncă ochii grăbit pe scrisul acela cunoscut, dar nu avu tăria ca să citească pînă la urmă.

Înmărmurise cu ochii păienjeniţi. Ridicîndu-se mut de pe scaun, făcu doi paşi prin cameră cu mîna la frunte, apoi se opri în cadrul uşei deschise, fixîndu-şi lung privirea pe candela ce lumina portretul iubitei lui soţii, din micul iconostas al camerei cernite.

Un nod îi sugruma gîtul.

Simţea cum i se taie picioarele de la genunchi. Mîinile îi tremurau. Şi deodată începu să strige în gura mare, aprins, încîlcind cuvintele ca un bîlbîit :

— Cum ? Adică nu-s stăpîn în casa mea ?... Să mă daţi afară din casa pe care eu am plătit-o ? Asta-i dreptate ? Asta-i lege ? Asta-i hoţie curată !... Om vedea ce zice tribunalul !

— Linişteşte-te, omule! îi spuse consulul blajin; nimeni n-are să te supere. Poţi sta pînă îţi vei găsi o locuinţă. Nu-i nici o grabă, trebuiesc plătite taxele de moştenire, sunt de făcut forme pînă să intrăm în posesia imobilului...

— Şi pe urmă ?... Rămîn pe drumuri... Asta nu se poate ! Cît oi trăi eu, nu intraţi voi aici !...

— Eu nu-mi fac decît datoria, zise prudent consulul, ieşind grăbit pe uşă, cu pălăria în mînă.

*

„Ei ! aţi auzit ce a păţit bietul Stamati ?“

„Cică îi ia casa... rămîne pe drumuri la bătrîneţe.“

„Nu se poate, domnule !"

„Ba se poate, că așa-i legea."

„Cum să scoți omul din casa lui ?"

„Păi, nu era casa lui, era a ei."

„Dacă a fost prost să puie casa pe numele nevestei."

„Iaca unde te-aduce un cap de muiere."

Asemenea discuții, aceleași argumente pro și contra, se repetau în fiecare zi, prin toate cafenelele din port. Nicăieri însă nu se punea atîta patimă și nu aveau loc mai aprinse discuții contradictorii ca în „Frizeria Heladei."

Era și firesc. Interesul familiei era în joc. (Olimbia, nevasta patronului, era sora lui Stamati.)

Într-o sîmbătă seara, frizeria era plină. Nicu Politicu, ucenicii și calfele asudau lucrînd. De fapt numai o zi din șapte se lucra în frizerie. Toată săptămîna se făcea politică și muzică. Patronului mandolinist i se dedicase și un cuplet pentru desfătarea lui — cum se spunea — de a scărpina burta purcicăi.

— A! bine că v-am prins pe amîndoi jurisconsulții la un loc ! zise poliţaiul Petrăchel Petrașcu. Să mă luminați asupra chestiei la ordinea zilei. Are sau nu drept Consulatul elen să ceară evacuarea lui Stamati din propria-i locuință ?

— Mai e vorbă ?... Sigur că are !... Bineînțeles respectînd formele legale, răspunse avocatul Armand Popescu, poreclit Breloc, pentru făptura lui de miniatură umană.

— Auzi vorbă !... Cum să scoți omul din casa lui ?... Este imoral și inuman ! răspunse apărătorul Traian Brînzei, zis și Bădița Traian.

— Casa era cumpărată pe numele femeii și prin testament a lăsat-o școalei.

— Dar dacă testamentul e falş ?

— Cine avea interes să facă falşul ?

— Ha ! ha ! Cine avea interes ? exploda sarcastic Nicu Politicu. Dar dumneata nu vezi că aici a fost un complot întreg ca să pună mîna pe casa lui Stamati ? Lasă că descoperim noi toată banda... Întîi caiafa de consul are să înfunde puşcăria !... Şi Nicu, furios, ameninţa cu briciul în mînă.

Avocatul, numai pe jumătate bărbierit, îngheţase pe scaun în faţa oglinzei, cu obrajii albi de clăbuci de săpun... Nu mai îndrăzni să-şi expuie argumentele ; tăcu chitic, simţind lama rece a briciului plimbîndu-se pe beregata ameninţată.

Fără să mai scoată nici o vorbă, plăti şi plecă grăbit.

— Le ţine parte !

— Dacă-i avocatul Consulatului !

— Nicule ! zise poliţaiul, stăpîneşte-ţi, omule, nervii cînd eşti în exerciţiul funcţiunii. Nu de alta, dar ferească Dumnezeu, se poate întîmpla o nenorocire cînd te agiţi aşa cu briciul în mînă. De frică, clienţii o să te părăsească. Uite, consulul nici nu mai dă pe aici.

— Atîta pagubă !... Să vedem cine poate să-i cănească mustăţile ca mine ? !... Nu vezi că i s-au decolorat de tot, au început să bată în verde ? !

— Oricum — spuse poliţaiul — eu nu pot înţelege cruzimea răposatei. Ce fel de inimă a avut femeia asta, să-şi lase bărbatul pe drumuri, cînd ştia bine că el cumpărase casa pe numele ei, numai ca să-i dovedească iubirea, s-o asigure pe ea...

— A fost o femeie fără inimă ! explică Nicu. Ea avea aşa o mîndrie de contesă, şi cînd vedea la gazetă că scrie de cutare persoană filotimă că a lăsat averea la o biserică sau şcoală, avea dorinţa ca să-i rămînă şi ei numele după moarte,

să fie cunoscută și onorată. De aceea s-a înțeles cu diplomatul nostru de consul ca să lase casa școalei, și ei să-i facă o statuie, oricît de mică...

— Desigur — zise polițaiul — că are drept la un bust, ori măcar la o piatră comemorativă.

— Ce răutate ! Ce ingratitudine din partea unei soții ! răsuflă Bădița Traian. Să-i spui lui Stamati să treacă pe la mine. M-am hotărît să-i iau procesul. Cîștigăm la sigur. Nu-l las nici mort !... Pînă în pînzele albe o să merg... pînă la Casație.

Și bătrînul, întinerit de mîna lui Nicu, se ridică radios, triumfător, ca după o victorie cîștigată la bară.

*

Cîteva zile în șir Stamati fusese văzut umblînd cu Bădița Traian, discutînd chestia viitorului proces, care începuse a pasiona toată lumea portului.

Bădița era unul din cele mai reprezentative tipuri românești din localitate, prin statura, ținuta și trecutul său.

Avea o înălțime de doi metri și ceva. Totdeauna cu pălărie înaltă. Lipovenii pescari, cari veneau la tîrg pentru procese, îi ziceau „domnul Căciulă-Mare".

Purta niște venerabile barbete, după moda veche. Se îmbrăca în negru pentru că, spunea el, în provincie avocatul trebuie să inspire încredere prin ținută și prestigiu.

El nu era avocat, ci apărător, dar avea o veche experiență juridică. Și, după cum spunea tot el, lumea trebuie să aleagă medic tînăr și avocat bătrîn.

Nimeni nu-i știa vîrsta, dar toți știau că-i venit din vremea descălecării române la '78 în Dobrogea.

Își cîștigase un titlu de glorie prin introducerea limbei române în primărie, unde discuțiile consiliului comunal se făceau în greceşte şi turceşte.

Se ținea destul de bine. Cireşica, a treia nevastă, era o femeiuşcă durdulie, mai tînără decît cele trei fete ale lui, măritate.

Bădița Traian avea din naştere darul oratoriei, vorbea uşor, c-un mare debit. Uneori se desfăta ascultîndu-se pe sine cum declama cu patos, fără să cunoască nici un articol din lege.

Şi cînd era tachinat pe tema asta, el răspundea supărat : „Eu apăr : judecătorul e dator să ştie şi să aplice legile. Fiecare cu meseria lui."

Bădița era convins că apără o cauză dreaptă. Se făcea cerc în jurul lui la cafenea, de cîte ori începea să declame apărînd pe Stamati. Lumea, ca de obicei, se împărțise în două tabere. Intrase iar dihonia în colonia elenă.

Consultații juridice, discuții înflăcărate, certuri violente se repetau în fiecare zi. Se făcea teoria testamentelor, se vorbea de moştenirea Zappa, se căutau cazuri analoage şi se amintea numele unor experți grafologi cari să constate scrisul testamentului.

Se anunța un proces extrem de interesant, dar procesul... nu s-a mai deschis.

În ultimul moment, Stamati s-a lăsat convins de Logaridis, bătrînul înțelept al portului.

— Resemnare — zise el — orice greşală se plăteşte. Ştii cum începi un proces, dar nu ştii cum îl sfîrşeşti... Cheltuieli... zbucium... duşmănii...

— Tot n-are să intre casa în mîinile lor cît oi trăi eu ! bombăni crunt Stamati. Şi a doua zi fu văzut sfătuind cu Toni Melatis, jucător de cărți şi organizator de loterii. Patima jocului se răspîndise mai cu seamă după ce un droghist din loca-

litate cîştigase o sumă frumoasă la Loteria Statului. Toată lumea juca. Sistemul loteriei tindea să înlocuiască schimbul obişnuit al produselor. Paseri, peşti, icre, pastramă, halva, în loc să se vîndă după cursul pieţei, se puneau la loterie.

Pe la toate colţurile vedeai oameni ţinînd sub braţ cîte o găină sau o raţă şi oferindu-ţi săculeţul de pînză soioasă plin cu bilete de loterie.

Toni, organizatorul acestui gen de comerţ, era un om misterios. Mărunt, spîn şi uscăţiv, fără vîrstă. Italian ? Grec ? Nimeni nu ştia. În tot cazul, levantin din Pera. Debarcase în Galaţi. De acolo fusese nevoit să fugă. Se stabilise de curînd la Sulina.

Căpitanul portului îl tolera şi chiar făcea haz de el. Îi plăcuse felul cum i s-a prezentat prima dată, cînd a cerut permisie să lucreze în port.

— Ce profesie ai ? l-a întrebat căpitanul.

— Nici una.

— Cum nici una ?

— He ! ce bună profesie am avut la Galaţi... dar nu mai merge.

— Ce făceai acolo ?

— Eu pregăteam focuri în oraş !

— Cum pregăteai focuri ?

— Să vedeţi... Bunăoară, dumneavoastră plecaţi de-acasă... Eu aranjez aşa lucrurile, după un plan al meu, că atunci cînd vă întoarceţi, nu mai găsiţi casa. Societatea de asigurare e datoare să plătească despăgubire... Pe dumneavoastră nici nu vă doare capul, pentru că dovediţi că eraţi lipsă din oraş în ziua cu bucluc. Şi mie îmi daţi cît vă lasă inima, după filotimie...

*

Într-o noapte izbucni un incendiu la casa lui Stamati. În cîteva minute acoperişul era în flă-

cări. Cînd gardianul din far văzu palalaia înălțîndu-se spre cer, anunță imediat postul de pilotaj, ca să vie în ajutor pilotina *Petrel*, care avea o pompă puternică pentru salvare. Tocmai atunci pilotina era dusă spre gura Dunării. A trecut o oră pînă ce *Petrel* să fie gata, întinzînd furtunul în lungul stradei, pînă în dreptul casei lui Stamati.

Sulina nu are un serviciu de pompieri.

Marinarii, c-o pompă de mînă, și cu sistemul lor de aruncare a unor mici ancoroturi [1] legate cu parîmă, mai mult dărîmau decît stingeau.

Cu toate ajutoarele date, focul n-a putut fi potolit, căci izbucnise din patru locuri deodată. N-au rămas în picioare decît zidurile goale.

Toți erau convinși că focul a fost pus. Desigur a la mijloc era o mînă criminală, dar pe cine să apuci ? Stamati plecase din Sulina cîteva zile mai înainte. Pentru că se șoptea numele lui Toni Melatis, poliția începu cercetările, căutîndu-i urmele.

Dar levantinul dispăruse la timp.

Se strecurase probabil pe un vapor grecesc, gata de plecare spre Pireu.

---

[1] *Ancorot* — ancoră mică, folosită la ambarcațiile ușoare.

CAPITOLUL XII

Vaporul *Tunis*, acostase la cheu. După ce-şi goli magazia de marfă franţuzească, începu să-şi umple burta cu fasole românească pentru Marsilia.

Căpitanul, un franţuz gros, c-un colier de barbă roşie, se plimba singur pe dunetă [1].

În papuci de catifea verde, c-o bonetă-bască pe ceafă, cu pipa între dinţi, îşi făcea, după obicei, plimbarea de *cents pas* [2], ca un cal dat la coardă într-un manej închis.

Logaridis, bătrînul înţelept al portului, trecînd spre birou, îl recunoscu de departe.

„Căpitanul André... el trebuie să ştie... Are să mă lămurească"... îşi zise în sine, clipind des, c-o vicleană bucurie. Într-o clipă îşi făcu planul cum să-l iscodească pe franţuz, ca să poată afla adevărul, să-şi satisfacă dorinţa ce-i chinuia mintea de atîta vreme.

Pe căpitanul André îl cunoştea de cîţiva ani ; făcuse chiar împreună o mică afacere, odată, cînd vaporul *Tunis* încărcase nişte cărbuni în Sulina.

[1] *Dunetă* — mică punte, ridicată deasupra punţii principale, în partea dinapoi a navei (unde se află cabina căpitanului şi a ofiţerilor).

[2] O sută de paşi (fr.).

— A ! ha ! *mon vieux !* [1] explodă franţuzul jovial, văzîndu-l pe bătrîn urcînd greoi şi cu băgare de seamă scara vaporului.

În careu se afundă comod într-un fotoliu de bord, din cele fixate în punte ca să nu se răstoarne în aplecările vasului pe mare. Căpitanul scoase o butelie de Porto şi un borcan de tutun „Caporal".

Bătrînul îşi potrivea limba ca să pronunţe cît mai corect franţuzeasca lui levantină, învăţată din copilărie în Pera.

Cu tot planul făcut în grabă, se simţea cam încurcat, neştiind cum să înceapă pentru ca să ajungă la ţintă.

O hartă marină, atîrnată pe un perete în faţa lui, îi veni în ajutor. Îşi aţinti ochii pe ea.

— Cauţi vreun port pe harta asta ? întrebă căpitanul.

— Da. Caut Guyana.

— Ha ! ha ! apoi, asta-i harta Mediteranei.

— Nu ai una cu Guyana ? întrebă, cam ruşinat, bătrînul.

— De unde ? Între Marsilia şi Galaţi n-am ce face cu harta coastelor Americei de Sud. Să-ţi dau un atlas.

Şi căpitanul începu să cotrobăiască într-un dulap de cărţi.

— Uite, între Amazon şi Orenoc, vin la rînd cele trei Guyane. Toate au fost odinioară colonii franceze. Ţara asta se chema Franţa Echinopţială. Am pierdut-o prosteşte. cum am scăpat din mînă şi Canada. Acum nu ne-a rămas aci decît bucăţica asta de pămînt : Guyana Franceză.

— Ai navigat prin părţile acelea ?

---

[1] Bătrîne ! (fr.).

— Desigur. Un an întreg m-am învîrtit în Antile, între Panama, Martinica și Guyana.

— Ce făceai pe acolo ?

— Întîia dată, pe cînd îmi făceam serviciul militar în marină — eram subofițer pe *Condor* — am transportat la Cayena [1] niște cîini.

— Cîini ? întrebă mirat înțeleptul.

— Da. Am dus acolo două sute de cîini de Pirinei. O rasă grozavă de cîini mari ciobănești, ca să se lupte cu jaguarii, un fel de tigri roșii, cari atacau oamenii și vitele de pe la ferme.

— Mă rog, aș vrea să știu dacă se poate sau nu îmbogăți cineva acolo ?...

— Ce bogăție se poate face într-o țară care nu-i decît o imensă pușcărie ? Toți criminalii din Franța, acolo sunt deportați.

— Avem și noi un compatriot venit de-acolo, zise cam jenat bătrînul.

— A ! desigur că-i un fost condamnat ! Se poate recunoaște ușor. Ia să-l căutați la piele, trebuie să aibă tatuat numărul matricol de la pușcărie.

Și căpitanul, vesel, guraliv, începu o poveste lungă, cu amintiri și isprăvi marinărești din vremea petrecută în Antile.

Numai după ce s-a golit și a doua butelie de Porto, înțeleptul bătrîn coborî atent, cu mare precauție, scara mobilă a vaporului. Era luminat, dar nu pe deplin satisfăcut ; diavolul curiozității îl ațița să audă din gura Americanului mărturisiri complecte.

*

Acasă, seara, cu ușa închisă, cu perdelele trase, amîndoi bătrînii ședeau la taifas. Pe masă o ga-

[1] Cayenne, capitala Guyanei Franceze.

rafă de mastică bătrînă de Hios. Blajin, mîngîitor, înţeleptul portului îl îndemna pe Nicola Marulis să-şi descarce inima către un bun şi vechi prietin. Şi limba Americanului începu să se dezlege, pe cînd ochii priveau fix în fundul paharului, la o picătură de mastică rămasă acolo albă, mată, ca o pietricică de opal.

Începu să-şi povestească viaţa şi peripeţiile prin care a trecut, vorbind o limbă grecească amestecată cu vorbe româneşti şi franţuzeşti.

Nicola Marulis era un copil cînd plecase din Sulina. Se îmbarcase ca mus pe o goeletă [1] franceză, care încărca grîu de la Dunăre pentru Marsilia.

Fiind mic şi sprinten, îl rînduise[ră] la manevra pînzelor, tocmai sus, în vîrful catargului, la rîndunică [2].

Odată, în port la Alger, de unde încărcau tutun pentru Toulon, a cunoscut la un bar o evreică arabă, albă ca porţelanul, cu ochii negri ca mura. Fata asta era amanta unui marinar, un spaniol hursuz. Şi pentru că se certase cu el, începu să-i facă ochi dulci lui Nicola, mai mult în necazul spaniolului. Ceilalţi marinari făceau haz de întîmplarea asta. Spaniolul, furios, de cîte ori îl întîlnea pe băiat pe punte, îşi strîngea fălcile şi scrîşnea dinţii.

Într-o dimineaţă, tocmai în rada portului, corabia fu surprinsă de un grăunte de furtună, cu toate pînzele întinse. Cînd s-a dat : „În grabă la posturile de manevră!“ s-au repezit toţi ca pilcile pe scările de frînghie în catarge. Nicola,

[1] *Goeletă* — corabie uşoară cu două catarge.
[2] *Rîndunică* — ultima dintre pînzele catargului, aşezată în vîrful acestuia.

ușurel. a ajuns cel dintîi în vîrf. la rîndunică, pentru descrucișarea vergelor [1]. În urma lui, spaniolul. Se găseau alături, luptînd c-un colț de pînză, care-i înfășura. zbătîndu-se în urletul furtunei. Nicola simți deodată o lovitură puternică, făcîndu-l să scape pentru un moment de sub picioare frînghia pe care sta în echilibru. Spaniolul, fără nici o vorbă, îi dase o lovitură de picior în burtă. Gata să cadă, Nicola și-a înfipt mîna în beregata spaniolului. Și s-au încăierat acolo sus, în vîrful catargului, deasupra abisului, în suflarea vîntului, care culcase vasul pe o coastă între valuri.

Ca niște fiare turbate s-au încleștat cu mînele și cu dinții. Luptă pe viață și pe moarte. Lipiți, cu burta de vergă, se smunceau, căutînd să se arunce unul pe altul jos, în prăpastia deschisă sub ei. Cînd Nicola a simțit că-i împins pînă la capătul vergei, gata să se prăbușească, și-a dat drumul, și c-o mînă a smucit cuțitul de gabier [2] care-l ținea deschis, legat c-o sfoară de gît. Sfoara s-a rupt și, dintr-o lovitură, Nicola i-a împlîntat lama în pieptul spaniolului, pînă în prăsele.

Amîndoi deodată s-au prăbușit de la înălțime, ca niște păsări cu aripile frînte.

— Eu — explică Nicolă — fiind la capătul vergei, am avut norocul să cad în apă. Spaniolul, fiind la mijloc, a căzut pe puntea de lemn...

— Și ?... întrebă Logaridis cu ochii scînteind prin sticla ochelarilor.

---

[1] *Vergă* — grindă, bară de lemn sau metalică, așezată perpendicular pe catargul unei corăbii, pentru susținerea pînzelor.

[2] *Gabier* — marinar specializat în manevrarea pînzelor superioare ale navei ; locul lui e pe *gabie* — mică platformă cu balustradă, fixată spre capătul de sus al catargului principal.

— Zdrobi s-a făcut... Pe mine m-au pescuit teafăr... M-a pus în fiare... M-a judecat... M-a condamnat...

— La cît te-a condamnat ?

— La zece ani puşcărie... Găsise cuţitul meu înfipt în inima spaniolului.

— La zece ani !... făcu Logaridis, clătinîndu-şi capul.

Şi după cîteva momente de tăcere, Nicola începu să înşire peripeţiile călătoriei pe apă în colonii, unde trebuia să-şi facă osînda.

Fusese îmbarcat pe *Luara,* o corvetă care transporta condamnaţii în coloniile franceze, la Cayena. Ce drum groaznic ! Ce chinuri îndurate în acea puşcărie plutitoare ! Erau cinci sute de deportaţi îngrămădiţi într-un spaţiu strîmt, fără aer şi fără lumină. Pe rînd, îi scotea afară pe punte ca să înghită aerul curat, de care erau mai doriţi decît de hrană. Nu aveau voie să vorbească cu marinarii din echipaj. Dimineaţa, după ce strîngeau hamacele în care dormiseră, se dezbrăcau la pielea goală şi-i împroşcau cu apă de mare, la furtunul pompei de bord.

După cîteva săptămîni de drum, s-a ivit la bord boala scorbutului. Aveau numai provizii uscate. Galeţii [1], care-i rodeau pînă le sîngerau gingiile, erau găuriţi de viermi. La primul mort, pe care l-au aruncat în ocean, s-a răspîndit vorba că a izbucnit ciuma pe bord. A fost o panică grozavă. În fiecare zi îi chioreau şi îi înăbuşeau cu fum de găinaţ de pasăre.

Înainte de a trece tropicul, i-a prins o furtună cumplită. Coverta era să fie sorbită de-o trombă marină. Norii cerului se uniseră cu apa oceanului.

[1] *Galeţi* — pezmeţi distribuiţi marinarilor (de la fr. *galette).*

În faţa primejdiei, le-au dat drumul liberi pe punte. Nu mai era nici o deosebire. Ofiţerii, marinarii şi puşcăriaşii erau toţi egali. S-au luptat cu moartea cinci zile şi cinci nopţi, după ce tromba fusese ruptă cu lovituri de tun. Au scăpat de naufragiu în larg, cu pînzele sfîşiate şi catargele rupte, *Luara* făcea apă. Trebuia să pompeze zi şi noapte. Dacă ar fi întrerupt numai două ceasuri pomparea, vasul se umplea şi se ducea la fund. După trei luni de drum chinuitor au debarcat la Cayena.

I-au cercetat, i-au matriculat pe piele şi i-au împărţit pe la diferite servicii. Nicola, ca marinar de meserie, a fost dat ca barcagiu la biroul de înmormîntare a închisorii. Acolo nu era dric, nici nu se săpa groapă. Mortul era înfăşurat în pînză de sac şi pus într-un sicriu de lemn. Îl duceau cu barca la larg. Şi după ce preotul citea o rugăciune scurtă, scoteau mortul din sicriu şi-i făcea vînt în mare.

Rechinii flămînzi se repezeau şi-l sfîşiau înainte de a ajunge la fund. Aşa se învăţase[ră], blestemaţii, [de] lacomi, că, îndată ce auzeau sunînd clopotul de înmormîntare de la capelă, se apropiau, ca la ora de masă, la hrană sigură de carne de om.

Cu Nicola la barcă mai era şi un arab din Tunis, condamnat pe douăzeci de ani. Îşi silise nevasta să bea un pahar cu sînge cald, a amantului ucis în faţa ei.

Într-o seară, arabul a fost dat lipsă la apel.

A doua zi s-a aflat că a dispărut sicriul. Arabul evadase. Barca n-o putuse lua, că era păzită de santinelă. Se mulţumise să fugă pe mare cu sicriul pe care-l chituise şi-l călăfătuise[1] bine, ca

[1] *A călăfătui* — a astupa cu cîlţi, îmbibaţi cu păcură crăpăturile unei bărci, corăbii, spre a nu lăsa apa să pătrundă înăuntru.

să nu intre apă în el. Il văzuse[ră] mulţi cioplind nişte lopăţele de lemn, dar nu-i dase nimănui în minte ce poate face cu ele. După patru zile, un vapor francez a întîlnit sicriul plutind la larg. Arabul zăcea amorţit în el, mai mult mort decît viu. L-a pescuit şi l-a adus în port.

Toţi condamnaţii erau chinuiţi zi şi noapte de ideea de a fugi. De o parte, oceanul pustiu, fără capăt, de altă parte, pădurea virgină, tropicală. Apa îi atrăgea pe toţi ; ea da mai multe şanse de scăpare.

Pe toţi îi chinuia gîndul să încerce a fugi pe apă. Căutau toţi cu ochii avizi înainte în largul oceanului ; acolo era libertatea. Înapoi, pe pămînt, era puşcărie, umilinţă şi moarte.

Nicola îşi făcea mereu socoteala anilor ce avea de stat acolo. Zece ani, şi cu dublajul, douăzeci. Căci după ce-ai sfîrşit pedeapsa, nu poţi pleca din insulă decît după ce stai liber încă un timp egal cu cel la care ai fost condamnat.

Şase inşi s-au înţeles să fugă pe apă.

Trei luni de zile au ţinut pregătirile.

Un italian tînăr, care lucra la depozitul de materiale, a furat un bal [1] de pînză de vele. Un grec bătrîn, lucrător la atelierul de reparaţii a vaselor, a construit un *berton*, un fel de barcă pe pînză, avînd numai coastele de lemn de ulm. Barca o ţinea ascunsă pe mal, într-un stufăriş.

Nicola, singur om de apă, marinar de meserie, el trebuia să conducă barca pe ocean. Doi erau bandiţi corsicani şi unul francez, uriaş, fost măcelar la Lyon, care-şi spintecase nevasta.

[1] *Bal* — balot, legătură mare.

Au strîns provizii de drum : pesmeți, cutii de conserve, slănină și zahăr. Pentru apă dulce italianul furase două butoiașe din depozit.

Și într-o noapte au șters-o pe ascuns. Au avut noroc de un vînt bun de la coastă. Repede au ieșit în larg. Trei zile și trei nopți au navigat în vederea țărmului, cu nădejdea că o să ajungă pe coasta Guyanei Olandeze. Acolo era limanul de scăpare a tuturor evadaților. Nu aveau nici busolă, nici hartă.

Cînd se zărea vreun fum în larg, ei se îndreptau spre țărm, strîngeau pînzele și legau în vîrful catargului niște foi de palmier, mascînd barca din depărtare.

Timpul era bun, marea calmă, dar, nenorocul lor, fundul bărcei a fost sfîșiat într-o noapte de trunchiul unui copac plutitor. Nu mai era nimic de făcut. Cum se găseau pe un banc de nisip aproape de coastă, au sărit în apă și au ajuns cu toții teferi la mal.

La început, nu puteau merge pe uscat. Li se înțepeniseră picioarele cît au stat în barcă.

Pe apă toți se supuneau lui Nicola, care era căpitanul.

Pe uscat, însă, măcelarul uriaș se puse în capul lor. C-o sabie grea, furată din corpul de gardă, tăia ierburile, deschizînd drumul înainte. Liane gigantice, plante agățătoare țesute între ele făceau un fel de perdele dese, care le închidea[u] la fiecare pas calea prin pădurea virgină. Nicăieri nici o urmă.

Aveau de gînd să meargă de-a lungul coastei pînă ce întîlneau malul fluviului Maroni, de unde începea pămîntul olandez. N-a fost chip să ajungă din cauza mlaștinilor în care se înfundau. Au luat-o atunci spre inima pădurei și s-au rătăcit.

După ce au isprăvit proviziile, au început să ducă viața animalelor sălbatice.

Mîncau plante și bureți. Noaptea, de groaza jaguarilor, se cățărau în copaci și-și făceau culcușul acolo. Într-o zi au dat de o colonie de maimuțe cu blana roșie. A trebuit să schimbe direcția din cauza lor : bombardau cu pietre și cioate.

Altă dată le-a ieșit în cale un șarpe veninos.

Pe sus îi urmăreau croncănind un fel de corbi mari, ca niște vulturi.

Decît să moară de foame și de mizerie, mai bucuroși erau să se întoarcă la pușcărie. Dar nu știau pe unde să apuce.

Și Nicola închise pentru o clipă ochii, repetînd de cîteva ori :

— Ce viață ! Ce viață am dus acolo în pădurea cea sălbatică !... N-ai să crezi cînd ți-oi spune că am mîncat carne de om !...

— Cum ?... Carne de om ?... Ai mîncat carne de om ? întrebă îngrozit Logaridis.

— Da. Am mîncat carne de om. Unul dintre noi, un italian, era slăbit, nu mai putea merge din pricina unei răni la un picior. Rămase în urmă. Credeam că pînă seara avea să ne ajungă. Dar nu l-am mai văzut. Spre seară, la locul de popas, măcelarul francez face un foc zdravăn în pădure și începe să frigă o halcă de carne. M-am minunat. Și mirosul de friptură îmi gîdila nările, iar gura îmi lăsa apă. „Ne-a căzut în mînă un pui de căprioară sălbatică", zice măcelarul, cu ochii țintă la jăratic. Eu și corsicanii am îmbucat cu lăcomie de lup, sugeam toate ciolanele c-o poftă nespusă. Grecul cel bătrîn nici n-a atins friptura. S-a culcat, văitîndu-se că-i bolnav. După miezul nopții se apropie tiptil și mă întrebă în șoaptă : „Ei, a fost gustoasă friptura ?" Zic : „Fragedă și dulce-i car-

nea de căprioară !“ El rîde înfundat. „Era carne de om.“ „Ce spui ?...“ Şi simt deodată că mă iau nişte fiori prin tot trupul, iar stomacul parcă voia să se întoarcă pe dos. Tovarăşul îşi puse degetul la buze şi face cu ochiul, arătînd mulţeşte la cei cari dormeau în jurul focului. „Am văzut ieri — şopteşte el — cum măcelarul spinteca trupul italianului într-un tufiş...“ „Hai — zic — înapoi, că ne vine şi nouă rîndul.“ Ne-am sculat binişor, să nu ne simtă, şi am plecat amîndoi prin pădurea întunecată. Cînd s-a făcut lumină, eram departe. M-am suit în vîrful unui copac înalt, şi de-acolo am putut zări marea, care se arăta ca un fum în depărtare. Aşa am putut găsi în ce parte se află Cayena. După patru zile de mers, am ajuns la primul post şi ne-am predat. După o săptămînă i-au prins şi pe ceilalţi tovarăşi ! Ne-au judecat şi ne-au condamnat : pe mine la trei ani, grecului şi corsicanilor cîte cinci ani, iar pe măcelarul francez — la moarte, pentru canibalism. I-a tăiat capul la ghilotină faţă de toţi condamnatii, ca să le fie de pildă. Pe mine m-a trecut în serviciu ca infirmier la spitalul de leproşi de pe Insula Carantinei.

— Cum, între leproşi ? întrebă Logaridis.

— Da, am stat acolo zece ani. Dar am avut noroc : am scăpat fără să mă molipsesc. Şi pentru bună purtare ce am avut, m-a graţiat.

— Păi, dacă te-a liberat, de ce nu te-ai întors încoace ?

— Vezi că eram obligat să stau la Cayena încă zece ani. Din rîndul condamnaţilor am trecut în rîndul concesionarilor. Mi s-a dat pămînt de lucru în colonia agricolă de la Sf. Laurenţiu.

Şi Nicola, după ce mai bău un pahar de mastică, începu să lămurească cum era organizată viaţa în colonie : Un grup de douăzeci oameni lucrează în

comun. Statul dă sămînță, unelte și material de construcții. Fiecare om are drept la o vacă și la o scroafă. După defrișarea locului și facerea drumurilor, liber este fiecare să-și lucreze lotul de pămînt cum vrea, pe cont propriu. Rămîne deplin stăpîn. Mai toți se însoară. Statul se obligă să-ți dea și nevastă. Mulți își aleg nevastă chiar din femeile condamnate, cari sunt ținute sub îngrijirea călugărițelor misionare. Dar el n-avusese curajul. S-a însurat c-o indigenă. Era o femeie blîndă și muncitoare, dar n-a avut noroc. A murit mușcată de-un scorpion. Copila, mică de tot, o dase la școala călugărițelor Sfîntului Iosif. Acolo a crescut și a învățat carte bună, franțuzească.

— E adevărat că ai făcut cultură de cafea ? întrebă Logaridis.

— Da. Aveam cîte puțin din toate : cafea. piper, banane și ananas, care crește acolo pînă la zece kilograme bucata...

— Și cît cîștigai ?

- Prea puțin. Nu poți face bani acolo, din cauză n-ai unde să desfaci marfa.

Oricum, trebuie să fi strîns ceva...

— Tot ce-am agonisit am cheltuit cu drumul. Biletele de vapor pînă la Marsilia m-a costat o groază de parale.

- Ei, și n-ai nici o sumă pusă deoparte la o bancă, undeva ?

— Nu... Nimic.

Și bătrînul înțelept al portului. care ascultase cu luare aminte toată povestirea, se sculă enervat de la masă și începu să se plimbe prin cameră. pufnind și bombănind cu necaz :

— Ni... mic !... Ni... mic !..

CAPITOLUL XIII

Lucrul în port slăbise. Erau anunţate mai multe vapoare, pentru lucrul de iarnă, dar întîrziau să vină. Toată lumea, în aşteptare, era enervată, necăjită.

Cafenelele — pline. Jocuri de noroc, discuţii aprinse, ceartă la cuţite, pentru lucruri de nimic.

Unii ieşeau pe cheu, îşi aruncau din obişnuinţă ochii la cer şi la apă, nu-şi puteau stăpîni paraponul văzînd Dunărea goală şi izbucneau ameninţînd cu pumnii încleştaţi : „...ti... mascara !... Asta Dunăre... asta port !...“ şi după ce scuipau în fluviu cu dispreţ, intrau înapoi în cafenea, ca să-şi urmeze discuţiile şi jocurile întrerupte.

Tocmai în vremea asta căzuse ca o bombă descoperirea făcută de înţeleptul portului. Deşi Logaridis vorbise în taină, chestia Americanului venise pe tapet, făcînd înconjurul cafenelelor din port. Lumea agitată, indignare generală. Părea că se descoperise o crimă senzaţională. Toţi răsuflau : „Bine că s-a pus mîna pe el... bine că s-a făcut lumină odată !“ zicea lumea înşelată, terorizată. „Ei, văzuşi cum ne-a legat pe toţi la gard puşlamaua de American ? Ce cacialma ne-a tras, şarlatanul... Cum ne-a orbit

pe toți, criminalul bătrîn... Ce rușine pentru întreaga colonie elenă !..."

Glume, zeflemele, înțepături începură să curgă din partea românilor, ca și pe vremea războiului greco-turc.

La mahala, între femei, descoperirea făcută lua proporții fantastice. Circulau legende de autori anonimi :

„Americanul era un vechi pușcăriaș fugit... făcuse optsprezece crime... îi plăcea să mănînce carne de om... avusese șapte neveste... și toate au dispărut pe rînd... poate le mîncase fripte..."

— Cum de mai rabdă Domnul pe pămînt o ameneа fiară însetată de sînge ? zicea o femeie bătrînă, înfiorată de gîndul fripturei de carne de om.

— Ia, să feriți copiii din drumul lui ! adăogă o femeie înspăimîntată de cele ce auzise.

Într-o duminică adunare generală la Cercul elen. Atmosfera sălei — foarte încărcată. Toți simțeau că va fi o ședință furtunoasă.

S-a făcut darea de seamă anuală, dar bilanțul era dezechilibrat și toți ezitau să dea cuvenita încărcare. Se făcuse[ră] cheltuieli prea mari, se angajase[ră] lucrări la școală și la Biserica Elenă, ari nu se puteau plăti.

Lipsă de fonduri. Criză în port. Ce-i de făcut ?

Consulul, cu tot prestigiul care-l avea, era vădit nervat ; se stăpînea însă, prezidînd cu tact și ravitate. Abea putea să țină în frîu mulțimea așa de lesne inflamabilă.

Își chinuia între degete firele sure de musteți și impunea tăcerea c-un gest autoritar.

Un orator, directorul Băncei Eleno-Române, care avea o veche pică, nu voia să scape ocazia de a-l pișca pe consul, pentru că fusese scos din comitet, vorbea cerînd socoteală cu gesturi violente :

— De ce s-au angajat asemenea cheltuieli ? De unde fonduri ? Nu se știa că-i criză în port ? Pe ce s-a contat ? Cine e vinovatul ?

Consulul își pierdu calmul prezidențial.

Izbucni, strigînd și bătînd cu pumnii în masă.

Paharul cu apă lovit se răsturnă, udîndu-i o frumusețe pantalonii pepita...

— D-ta ! D-ta vorbești ? Te faci că nu știi cum stă chestia ? Nu ai cunoștință cum ne-a înșelat escrocul de American ? Toți am contat pe averea ce trebuia s-o aducă el.

Odată ce s-a pus degetul pe rana deschisă, furtuna s-a dezlănțuit. Toți voiau să vorbească în același timp. Sute de voci, într-un urlet general, făceau să se cutremure Cercul elen.

— Pungașul ! vagabondul ! criminalul ! pușcăriașul ! El e de vină. El a nenorocit colonia noastră...

Rudele și foștii lui prieteni din copilărie vociferau mai tare, făcînd spume de mînie la gură.

Prezidentul scăpase cîrma din mînă. Cu batista făcută ghem își ștergea broboanele de sudoare care-i inunda fruntea.

Cînd se mai potoli hărmălaia, prezidentul începu solemn :

— E adevărat d-lor, că atîția oameni onorabili au fost înșelați cu nerușinare de acest individ suspect. Compatriotul nostru, înțeleptul Logaridis, a studiat situația acestui vagabond. În fine, lumina s-a făcut...

Gălăgia izbucni din nou.

— *Oxo ! oxo !...* [1] afară cu el ! Ne-a făcut patria de rîs.

— D-lor — continuă prezidentul — mă angajez să lupt pe toate căile ca să înceteze scandalul care a compromis reputaţia coloniei noastre. Vom interveni la autorităţile române ca puşcăriaşul să fie imediat expulzat din port.

Un ropot de aplauze acoperi ultimele cuvinte ale oratorului.

Sala surescitată, supraîncălzită, părea gata să facă explozie. Noroc că s-a deschis uşa, supapa de căpare a presiunei ridicată la maximum în sală. Înăuntru mulţimea se înăbuşise, era nevoie de aer, de o destindere, de o împărtăşire generală a uriaşei indignări împotriva Americanului.

Sala se goli.

Pînă noaptea, tîrziu, prin toate cafenelele s-a vorbit cu aprindere despre periculosul puşcăriaş condamnat la izgonire. O primejdie groaznică părea că ameninţă portul.

În sala Cercului nu mai rămase decît comitetul permanent, ca să discute modalitatea expulzării.

Erau unele dificultăţi, de care consulul, diplomat de carieră, se împiedica.

— Este supus elen sau francez ?

— Este un criminal evadat, se grăbi unul să răspundă.

— Să se facă o intervenţie prin Legaţia elenă la Ministerul Afacerilor Străine din Bucureşti.

— Dacă România îl tolerează ? Ce putem face noi ?

— Cum să tolereze pe un asemenea ocnaş ?

— O să mă duc la căpitanul de port, zise consulul.

---

[1] Afară ! afară !... (gr.).

— Nu-i bine, îi tăie vorba un agent comercial. Căpitanul are simpatie pentru American.

— Poate pentru fata lui, zise altul ; i-a vrăjit pe toţi bărbaţii negroaica asta !

— Căpitanul e om însurat... Nu-l ştiam aşa de muieratic... ptiu ! să-i fie ruşine !

— Staţi ! am eu un plan — hotărî consulul — să intervin la Comisia Europeană, să-l suie pe un vapor de marfă care pleacă undeva departe.

— Ce ne frămîntăm atîta pentru un păcătos ? Eu l-aş face într-o noapte căzut în Dunăre. Scăpăm uşor de el pentru totdeauna, zise un bătrîn încruntat, cătînd în jurul lui speriat de vorbele care îi ieşise din gură.

Pînă la miezul nopţei s-a complotat fără a se găsi o soluţie potrivită.

*

Se crăpa de ziuă.

O pîclă rece, lăptoasă, învăluia orizontul, înfrăţind cerul cu marea. Din haos izbucnea sinistru, la intervale regulate, mugetul geamandurei chinuită de valuri, ancorată anume în larg ca să marcheze bara de nămol adus în mare de apa dulce şi tulbure a Dunării.

Portul se deştepta cu noaptea în cap.

Umbre răzleţe se desluşeau de-a lungul cheiului pustiu. Din ulicioarele întunecate încă, prin umezeala care străbătea pînă la oase, muncitorii zgribuliţi, cu gulerele ridicate, cu pumnii strînşi în fundul buzunărilor, zoreau, somnoroşi, să ajungă la locul de adunare.

În faţa pichetului de grăniceri se alcătuiau în fiecare dimineaţă echipele — „poştele“ — de hamali pentru încărcarea vapoarelor acostate la chei.

Ca să nu piardă rîndul la muncă, mulţi rămîneau noaptea pe loc, sforăind pînă la ziuă pe scaune, rezemaţi în coate la mesele de lemn, în duhoarea cafenelelor din port.

Prin aburii care se ridicau în văzduh molatic, pe apa cenuşie a fluviului, se desprindeau bărcile încărcate, greoaie ca nişte broaşte ţestoase, tîrîndu-se de la un mal la altul. Femeile, cu feţele ascunse în broboade colorate, veneau grăbite la piaţă cu legume, lapte şi păsări adunate din satele răspîndite în Deltă. Un lanţ de lotci, fragile ca nişte coji de nucă, se legănau priponite la mal. Stăpînii lor, pescari, haholi şi lipoveni, cu pletele lăţoase, cu bărbile încîlcite, abia treziţi din somn, buimaci, îşi strîngeau ţoalele pe care dormiseră noaptea afară, subt cerul liber, pe malul apei. După ce se închinau cu faţa la răsărit, făcînd cruci mari şi metanii cu fruntea la pămînt, intrau tăcuţi în lotcile pregătite cu scule de pescuit la mare.

La încărcare, de-a lungul cheiului, un vapor de marfă aştepta să înceapă lucrul. Lîngă el, acostate, elevatoarele plutitoare forfoteau cu nerăbdare, aplecîndu-şi gîturile ca nişte berze gigantice, gata să soarbă grîul din pîntecele şlepurilor şi să-l verse, ca un şivoi de aur, în fundul hambarelor întunecoase ale vapoarelor de mare.

Muncitorii se înghesuiau, claie peste grămadă, îmbrîncindu-se în ghionturi ca să prindă loc la lucru.

Poştele se întocmeau cu mare greutate, alegîndu-se pe grupe : hamalii, lopătarii, stivatorii, ipistaţii. Strigăte, înjurături, certuri şi încăierări se repetau în fiecare dimineaţă subt ochii santinelelor din port. Arbitru în prima instanţă era gardianul Căpităniei portului, reprezentantul autorităţii, însărcinat să ţină ordinea şi să înalţe la catarg

bandiera,[1] care însemna începutul celor opt ore de muncă în port. Spiritele erau agitate de cîteva zile. Veneau din alte părți „cocorii" — străinii nepoftiți la lucru, concurînd pe localnici.

Șefii poștelor — vătafii — tovarăși pe subt mînă cu patronii cafenelelor din port, unde făceau plata, erau datori să ia la rînd un număr egal din toate naționalitățile : români, greci, turci, armeni și lipoveni.

Un spirit de vrăjmășie și concurență dîrză stăpînea toată mulțimea asta în lupta pentru pîine.

Solidari prin instinct, acest mozaic de rase alcătuia adesea un bloc solid cînd se credea[u] loviți în drepturile lor.

Americanul, care nu știa încă bine rostul lucrului în port, sosise prea tîrziu ; alegerea muncitorilor se făcuse, poștele lucrau din plin. Sfios, umil, căta neștiitor în jurul său un sprijin. Cîțiva muncitori, rămași pe chei fără de lucru, începură a-și da coate, șoptind cu ironie. Și unul mai poznaș, zîmbind pe sub mustață, zise tăios în gura mare :

— Mă, fraților, iaca și *milioneru* ajuns în tagma noastră... la sac și la lopată !...

Americanul pășind rar, cu genunchii îndoiți, cu buzele strînse, trecu înainte. În dreptul gardianului Căpităniei se opri cu sfială, făr' să scoată un cuvînt.

Dintr-o aruncătură de ochi, omul autorității înțelese. Domnul Bazgu, om vechi în slujba portului, fost sergent în marină, era știut că are inimă bună, deși om iute la mînie și strașnic de ambițios în serviciu.

[1] *Bandieră* — stindard, drapel.

Domnul Bazgu își netezi cu dosul palmei mustățile mari, cărunte, de obicei victorioase, uneori pleoștite din cauza umezelii.

— Păi, te-ai sculat prea tîrziu... cam greu să te bag la lucru... au să facă gură ceilalți... nici n-ai carnet de muncitor în port.

— Ce să fac ? Nu știam. Caut și eu să muncesc undeva, îi răspunse Americanul cu vocea stinsă.

— Spirule — strigă poruncitor gardianul la unul dintre vătafi — ia vezi, fă-i rost și dumnealui, să-l bagi în poșta de pe șlep : oricum, să cheamă că-i tot un patriot de-al vostru.

Spiru, înalt și îndoit, uscat ca un țîr, abil și iscoditor, vorbea în surdină c-o dulceață în glas, veșnic cu mîna pe inimă.

— Cum ordonați, domnule Bazgu... dar mă tem să nu avem iar scandal în port... Știți că în poșta mea e colțatul de Seceleanu, și după el se iau toți ceilalți ca oile.

Spiru, era bucuros să aibă „cocori", adică muncitori noi, străini, pe care mai lesne îi putea ciupi la plata de sară în cafenea, dar îi era frică de gura românilor colțoși, cari stîrneau toate scandalele și grevele din port.

Abia intră Americanul la lucru, și larma izbucni în șlep. Toți protestau, strigînd în gura mare :

— Nu primim oameni străini la lucru în port !... Noi n-avem ce mînca, și veneticii ne iau pîinea de la gură... Afară... la Kefalonia ! [1]... Aici îi țara românească... Ho ! la oase...

Și huiduieli, urlete sălbatice se ridicau din pîntecele șlepului.

Zadarnic căuta Spiru să-i potolească.

---

[1] Insulă la țărmul vestic al Greciei, în Arhipelagul Ionicelor.

— Staţi, bre, fraţico ! Capitania l-a băgat-o pe el la lucru, să-i dea şi lui o pîne.

— N-are drept Căpitănia să bage străini în concurenţă ! zbieră un muncitor, îndîrjit că nu poate ieşi mai repede din grîul în care se înnămolise pînă la brîu.

Şi tărăboiul creştea. Toţi urlau din fundul plămînilor, cu spume la gură. Corpul şlepului se zguduia vibrînd de larma infernală ; părea o cuşcă plutitoare în care se zbăteau sute de fiare iritate.

Cel dintîi care zvîcni afară pe punte, furios, cu capul gol, cu haina pe-un umăr, fu Seceleanu ; cu lopeţile în mînă, după el. Gardianul, hotărît, îşi îndesă şapca pe frunte şi le ieşi înainte, tăindu-le drumul.

— Ce, mă ! iar aţi căpiat ? Adică n-are drept un om din pricina voastră să cîştige o pîne.

Seceleanu, un uriaş bălan, vînjos, cu braţele goale, cu părul vîlvoi, cu faţa şi genele pudrate, cenuşii de praful ridicat din grîu se opri dîrz, înfruntîndu-l.

— N-are drept... noi trebuie să lucrăm aici... e dreptul nostru... noi am făcut armată... suntem în ţara noastră.. să se ducă veneticii în ţara lor !

Gardianul se stăpîni, trăgîndu-se de mustăţi.

— Cum, mă, adică autoritatea nu poate, va să zică, nici la un caz de forţă majoră, să bage un om la lucru în port ?

— Nu poate să ne răpească dreptul nostru... Cînd eu n-am ce mînca, de ce să vină toate liftele străine să ne ia pînea de la gură ?

Un muncitor mărunţel, negricios, se agita cu pumnii încleştaţi, la spatele lui Seceleanu.

Gardianul se răsti la el, arătîndu-l cu degetul.

— Auziţi, măi, că moare de foame ! Dar cine şi-a aprins ţigara c-o bumaşcă de o sută astă-iarnă,

de Sfîntul Vasile, în cîrciuma lui Mocanu ? Atunci cînd ţi-o cîrpit socru-tău o pereche de palme de-ai văzut stele verzi ? Muriţi de foame cînd nu-i lucru în port, pentru că nu puneţi banii deoparte cînd îi aveţi din belşug ; îi aruncaţi cu lopata pe lăutură.

— Banii noştri îi bem. Cine ce are cu noi ? e auzi[ră] pe înfundate cîteva glasuri răguşite.

— La nunta fetei lui Dobrică, n-aţi pus voi bumăşti la urechile cailor şi n-aţi umblat tot portul cu butoiul în birjă ? Voi, cîţiva colţoşi, sunteţi capii răutăţilor şi grevelor. Băgaţi-vă mînţile în cap şi păziţi-vă clanţa, c-o să vă achităm odată !

Şi domnul Bazgu, furtunos, se îndreptă spre pichet, să scoată garda portului afară.

— Dacă-i aşa — răcni un muncitor încruntat — o facem şi noi lată... Merge pe ambiţie, nu ne lăsăm nici noi... Să mergem, fraţilor, pînă la capăt !

Şi, deodată, Seceleanu, de cuvîntul căruia tot portul asculta orbeşte, îşi smulse surtucul de pe umeri şi-l înălţă pe coada unei lopeţi, ca un drapel viitor.

— Opriţi poşta, măăă ! Opriţi poşta, măăă !

Şi glasul lui tuna deasupra zgomotului de la vapoare, ca un muget de taur, pierzîndu-se în largul mării. Tot lucrul portului, ca la o supremă comandă, se opri prin farmec.

Zgomotul elevatoarelor, bătaia pistoanelor, scrîşnetul macaralelor se potoliră, scăzînd treptat, înăbuşite parcă de-o mînă nevăzută. Cei din urmă nori de fum ieşiră gîlgîind pe gurile coşurilor negre, topindu-se în văzduh, şi portul căzu în agonie.

Cheiul — negru de oameni. Toţi părăseau lucrul de pe apă şi coborau la uscat. Ieşeau la lumină orbiţi din fundul hambarelor întunecoase, izvorînd ca furnicile din toate găurile de la vapoare. Colo-

rau prăfuiți, asudați, pe jumătate goi, cu sacii pe umeri, unii îmbrobodiți ca femeile, alții cu bureți și cîrpe legate la gură, ca să oprească praful ce înghițeau, prefăcut în plămîni într-un noroi cleios.

— Ce este ? Ce s-a întîmplat ? De ce s-au tăiat poștele ? se întrebau unii pe alții. Și nu se dumereau de ce s-a oprit lucrul în toi.

De la înălțime, pe-o movilă de cărbuni, Seceleanu, cu capul gol, cu mînecile cămășii suflecate, vorbea cu înflăcărare mulțimii adunate.

— Fraților !... ni se ia pîinea de la gură... nu se respectă dreptul nostru. Tovarăși !... nici unul să nu intre la lucru pînă ce nu se face din nou controlul străinilor intrați în munca portului.

Căpitanul de port, în drumul de-acasă la birou, se oprise la cafeneaua lui Stamati, să-și bea, ca de obicei, ceaiul de dimineață.[1] Abia se așezase pe scaun, cînd sosi gîfiind gardianul, omul autorității, ca să-și depună raportul de cele întîmplate în port. Cîteva trăsuri hodorogite, ca caii schiopătînd în galop, veneau în urma lui. Agenții și căpitanii de la vapoarele unde se oprise încărcarea grăbeau alarmați, să afle cauzele care au provocat iarăși greva în port.

Căpitanul portului, la masă, în fața ceaiului care se răcise, asculta crunt, stringînd între degete o bucată de covrig uscat.

— Să mi-l trimiți pe Seceleanu la birou. Să plece imediat la fața locului dragomanul[2] de la Căpitănie

[1] *„Căpitanul de port"* nu se putea opri, ca *„să-și bea, ca de obicei, ceaiul de dimineață"*, *„la cafeneaua lui Stamati"*, deoarece cafeneaua sus-amintită, care ocupa parterul casei (v. p. 40), dăruită de Penelopa coloniei elene, arsese (v. pp. 220—221). Este, desigur, o scăpare a autorului.

[2] *Dragoman* — vătaf, supraveghetor ; tălmaci.

şi să se facă din nou controlul poştelor. Pe American să-l scoţi din lucru, să-i faci carnet de muncitor şi să-l dai la lopată, la vînturat porumb.

— Apoi, acolo sunt numai femei şi fete. Nu-l primesc cu nici un chip. Nu ştii ?... cu muierile avem tărăboi mai mare decît cu bărbaţii.

— Trece-l atunci pe celălalt mal, la atelierele Comisiunii. Roagă-l pe inginerul englez să-i găsească şi lui ceva de lucru.

Tocmai se ridicase căpitanul de la masă, cînd zări pe consulul elen trecînd spre birou. Elegant, zîmbitor, c-o floare la butonieră, cu mersul legănat, salută respectuos.

— Apropo, domnule consul, ce faceţi cu nenorocitul d-voastră de American ? Nu are ce mînca.

Consulul se opri, codindu-se cu politeţă.

— Scuzaţi, d-le căpitan, omul acesta nu ne aparţine, nu-i un *sujet* [1] elen. Consulatul nu are îndatorirea să se ocupe de el. Cred că este *citoyen français* [2] şi cade în sarcina consulatului respectiv.

— Ei bine, dar în fond e un compatriot de-al d-voastră, şi-i păcat să-l lăsaţi să moară de foame ca un cîine.

— Pardon, vă rog — se grăbi consulul, abia stăpînindu-şi enervarea — nu confundaţi. Omul acesta care a debarcat aici este venit din puşcăriile franceze. Poate un evadat, poate un criminal periculos. Nu este altă soluţie decît repatrierea lui.

— Cum — zise căpitanul surîzînd — cine o să-l ducă înapoi la Cayena ?

— Mă rog, să se întoarcă de unde a venit. Noi nu primim pe toţi banditii, pe toţi evadaţii din puşcărie. În colonia elenă de aci, nu avem decît oameni corecţi şi muncitori.

---

[1] Persoană supusă autorităţii unui stat (fr.).
[2] Cetăţean francez (fr.).

Discuţia urmă în mers pe drum, pînă se opriră amîndoi deodată în loc, chiar în dreptul Consulatului francez, care era instalat în biroul de cereale al casei „Dreyfus." Directorul, Jean Focas, un levantin tînăr, ras, sportiv — tip american —, conducea filiala marii case franceze şi gira onorific Consulatul Republicii. Îmbrăcat într-o pijama de păr de cămilă, sta răsturnat într-un fotoliu de piele, citind ziarul *Le Temps,* în timp ce degetele îi jucau pe nişte metănii cu boabe de chilimbar — obicei oriental.

— A poftiţi, vă rog. Ce onoare !... Cu ce vă putem servi ? Cîte-o cafea turcească... Şi directorul se pierdu în politeţe, frîngîndu-se în două.

Căpitanul îi tăie scurt vorba.

— Ce faceţi cu Americanul d-voastră ? Nu-l primeşte nimeni la lucru. Numai buclucuri am în port din cauza lui.

Viceconsulul onorific al Republicii Franceze îşi încreţi deodată sprîncenele, schimbîndu-şi figura, numai o clipă, căci îşi reveni repede şi, surîzător, începu să vorbească în surdină, c-o voce dulce, aproape muzicală.

— Vedeţi, e o chestie foarte dificilă, e un caz excepţional... Am încercat să aranjez cu domnul director al Poliţiei, să găsim soluţia de izgonire, neavînd actele în regulă şi nici bilet de liberă petrecere în ţară. Desigur, e chiar în interesul autorităţilor să scăpăm portul de un asemenea tip incomod şi indezirabil. Am vrut să-l îmbarc pe un vapor francez, comandantul a refuzat să-l ia. Am ajuns, din cauza lui, în conflict cu agenţia companiei „Fraissinet". Am raportat cazul Consulatului general francez din Galaţi. Vaporul e considerat ca teritoriu naţional. E dator să-l ia pe supusul pe

care-l predau eu. Nu-i logic ? Am vorbit şi cu domnii de la Comisiune şi mi-au promis...

Căpitanul, care se posomorîse ascultînd, îi taie scurt vorba :

— Mă mir că pentru aranjarea chestiunilor de acest fel, vă adresaţi greşit la Comisiune şi Poliţie, care nu au dreptul să se amestece în afacerile portului. Iată cum se creează conflicte de atribuţii între autorităţi.

Viceconsulul se îngălbeni. Toată diplomaţia lui abilă dăduse greş.

— Vă rog, pardon, n-am avut intenţii să ofensez autoritatea... Şi se pierdu în nesfîrşite scuze.

Căpitanul, iritat, se îndreptă grăbit spre uşă, uitînd să dea mîna celor doi reprezentanţi consulari care se uitau îngrijaţi unul la altul.

Gardianul Căpităniei aştepta în stradă.

— Inginerul englez nu vrea să-l primească pe American la lucru. Cică e prea bătrîn, n-are ce slujbă să-i dea.

— Nu i-ai spus că l-am trimis eu ?

— Ba da, şi mi-a răspuns că nu poate nimeni să-i impună lui ce oameni să ia la lucru.

— Aşa ţi-a spus ? Bine ! Vom vedea.

Şi căpitanul, cu sprîncenele încruntate, se îndreptă spre birou.

„Poftim... prestigiu ! ... Cine dracu m-a pus !..." îşi spunea el în minte, chinuit de-o idee fixă : cum să rezolve cu tact şi diplomaţie noul conflict dintre Căpităniе şi Serviciul tehnic... „Şi asta numai din cauza Americanului !"

Greva în port se sfîrşise. Americanul nu putuse intra nicăieri la lucru. Sta amărît, răzleţ, pe marginea cheiului, cătînd în jos la apa cenuşie care curgea spre mare. Ca să-şi înşele pofta de fumat,

sugea între buze un ciot de lulea stînsă. Tutunul era pe sfîrşite şi nici un dolar nu mai avea în pungă.

Aştepta pe Ahile Harapul, care îi făgăduise să-l bage în lucru la pontonul vaporului poştal. Urgisit de toate rudele, Americanul, fără nici un sprijin, asculta cu umilinţă de văru-său Ahile, singurul care-i întinsese o mînă de ajutor — din milă sau din calcul ?...

Dinspre ponton, Ahile îi făcu semn cu mîna să vină la el.

— Ascultă, măi Nicolachi, am eu un plan bun pentru tine, ca să cîştigi o pîine. Este la pichet o barcă fără stăpîn. S-o ceri tu de la Căpitănie.

Americanul, care asculta cătînd în jos, îşi ridică deodată ochii şi întrebă scurt :

— De ce n-ai cerut-o tu pînă acum ?

— Pentru că mie nu mi-o dă. Ţie, sunt sigur că ţi-o dă căpitanul, dacă o ceri. Să punem noi mîna pe ea şi facem treabă. Ascultă, Nicolachi, la mine : un grec, cu doxă, nu moare în ţara asta de foame. Şi Ahile ridică un deget la frunte, iar buzele lui late schiţau un zîmbet plin de înţeles — planul nu-l spusese decît pe jumătate.

La pontonul vapoarelor poştale, nu se formau zilnic echipe de lucru ca la cereale. Era un grup permanent de muncitori, greci şi români, care lucrau în tovărăşie de cîţiva ani. Lui Ahile Buzatul, zis Harapul, i se recunoştea oarecum, în baza vechimii, un fel de autoritate asupra întregului grup. El trata stabilirea preţurilor pentru descărcarea mărfei, în calitate de decan al hamalilor de la pontonul vapoarelor poştale.

De dimineaţă, înainte de sosirea celorlalţi lucrători, Ahile îl adusese pe American la ponton şi începuse descărcarea unor butoaie pe mal.

După jumătate de ceas, veniră și ceilalți lucrători. Zburliți, căutau toți cu necaz la Americanul care se făcea că nu-i vede. A fost de-ajuns unul să înceapă :

— Așa ne-a fost vorba, Harapule ? Să-ți aduci la lucru toate rudele tale calice ?

Și toți începură să strige în gura mare :

— Afară, afară cu el !... Nu primim „cocori", venetici, scăpați din pușcărie, adăugă unul, strigînd mai tare decît toți.

Ahile își întoarse capul, fulgerîndu-l cu ochii tulburi de mînie și dispreț.

— Tocmai tu te-ai găsit să zbieri, care ai făcut doi ani de pușcărie ? *Chi-ta-xi mutra !*

— Eu n-am făcut nici tîlhărie, nici moarte de om. Chestia mea a fost o afacere de apă, după cum e meseria noastră... De unde ți-ai luat tu dreptul să faci ce vrei aici ?

— Ce inimă, bre, aveți voi ? Un om sărac să nu poată cîștiga o pîine ? încercă dulceag Ahile, încă o dată, să-i înduplice.

— Afară ! afară ! *Oxo ! oxo !* ho ! la ocnă ! La apă cu el ! se auzi un glas din mulțimea care urla îndîrjită. Și un hamal spătos se repezi să-i dea un brînci Americanului de pe ponton în apă. Ahile îl apucă de-un braț, și amîndoi se încăierară.

Smunciturі, îmbrînceli, învălmășeală. Și cînd se văzu împresurat, Americanul se ghemui, și repede, c-o singură mișcare, își smulse cuțitul de la brîu. Cel care-i pusese mîna în gît se trase un pas înapoi speriat. Un gol, deodată, se făcu în jurul bătrînului zburlit și furios, care aștepta gata să lovească, la pîndă, cu ochii scînteind ca o fiară încolțită. Toți urlau amenințîndu-l, dar nici unul nu îndrăznea să se apropie. Pe pieptul lui dezvelit, printre bucățile cămășii sfîșiate, se distingeau bine

niște linii violete pe albul pielii goale — tatuajul numărului de condamnat.

— Uitați-vă la el — arătă unul cu degetul — e înfierat pe toată viața... Uite matricola de ocnaș pe pieptul lui !

— La ocnă ! La ocnă !... — începu să strige toată lumea gură-cască adunată în fața pontonului.

O sentinelă veni în fugă. Cu patul puștii risipi mulțimea. Și tot alaiul fu împins pe chei, înspre Căpitănia portului, unde avea să se facă judecata.

CAPITOLUL XIV

Cînd au plecat din casa lui Stamati, s-au dus la hotel. Viața era prea scumpă. După cîteva zile, Americanul și fata, s-au mutat într-o căsuță, la mahala. Puținii bani aduși din America se topeau văzînd cu ochii ; cu inima strînsă a schimbat bătrînul și ultimii dolari.

Tatăl și fiica trebuiau să trăiască. Căutau zadarnic un mijloc ca să-și cîștige pîinea.

Nimic, nici un ajutor de nicăieri. Toată lumea îi ocolea. Dispreț, ironii și ură întîlneau pretutindenea. Nu i se ierta Americanului faptul că înșelase atîtea speranțe. Tocmai cei cari fuseseră mai aproape de el, îl dușmăneau mai tare, avînd parcă o sete de răzbunare ca împotriva unui hoț care îi jefuise cîndva.

Americanul și fata nu cereau decît să muncească. Dar nimeni nu voia să se încurce cu ei. Tatălui i se spunea că e prea bătrîn și fetei că-i prea tînără. El, timid, cu gura încleștată ; ea, lingace, fără experiență, în zadar se prezentau pe la toate birourile din port.

Cu greu se hotărî Evantia să încerce și la biroul lui Karaianis. Omul acesta fusese așa de gen-

til la început, încît propusese Americanului să intre în tovărășie de afaceri maritime.

Spiru Karaianis, scund, îndesat, cu mîini butucănoase, avea un cap de buldog cu dinții rari și buze late cărnoase. El era tipul levantinului cu mai multe patrii, îmbogățit la Dunăre. Venise de tînăr din Marmara, măturase biroul unei agenții de vapoare, ținută de unchiul său, dusese actele la Vamă și Căpitănie, transportase cu barca alimente la vapoare și, într-un timp numai de patrusprezece ani, din barcagiu ajunsese milionar armator, avînd patru vapoare de mare. În afară de însușirile înnăscute, avea ca armă în viață o limbă engleză levantină învățată la „Roberts-Colegiu", școală americană din Constantinopoli. Făcînd un drum la Londra, tratase cu o parte din armatorii englezi să dislocuiască pe unchiu-său ; răpindu-i toată clientela, începu să lucreze pe cont propriu. Îmbogățit repede, nu-și uită patria. Construi două localuri de școală : unul în satul natal și altul la Pireu.

Trăia admirat și invidiat, împărțindu-se între trei patrii : se născuse într-o insulă din Turcia ; se îmbogățise în România și făcea politică în Grecia.

La toate congresele internaționale de navigație lua parte ca delegat avînd mandat să reprezinte interesele armatorilor din Marina Comercială Grecească.

Karaianis o urmărise pe Evantia lacom, cu ochi de lup, chiar din ziua în care debarcase în Sulina. Dar nu putuse niciodată să se apropie de ea. Și deodată, cînd nu se aștepta, văzu că fructul dorit

e gata să-i cadă în mînă. Neavînd destulă tărie de sine, se demască, neputînd să-şi înăbuşe dorinţa la vederea fetei, care venise să ceară cu naivitate un post pentru tatăl ei.

Karaianis, privind-o galeş, sugîndu-şi buzele lui senzuale, se grăbi s-o asigure că bătrînului îi dă un post de magazioner în port, iar ei îi oferi o slujbă bine plătită chiar în biroul lui. După chipul cum o sorbea din ochi, după felul în care-i vorbise, cerînd să fie gentilă cu el, fata, fără şcoala lumei, înţelesese totuşi condiţiile puse, sacrificiul ce i se cerea. Plecase de la el roşie de indignare şi umilinţă.

*

Nişte bijuterii aduse cu ei fură transformate în pîine zilnică.

Cîteva brăţări, cercei şi inele fură încredinţate lui Ahile Buzatu, care găsi un cumpărător. Nu aveau pietre preţioase, dar valorau prin raritatea lucrăturei ; nişte antichităţi exotice. Bineînţeles că Ahile îşi opri jumătate din preţul obţinut.

Pentru că chiria casei în care locuiau era prea mare, fură nevoiţi să se mute într-o căsuţă pe celălalt mal al Dunării, în Prospect — aşa se chema mahalaua locuită de barcagii, hamali şi lucrătorii de la atelierele Comisiei Europene a Dunării.

Evantia îşi luase o maşină de cusut plătibilă în rate, ca să poată lucra în casă. Nedeprinsă ca să gătească, fata se chinuia, frigîndu-şi degetele la o plitişoară de tablă, ca să prăjească vreo cîţiva guvizi pescuiţi de bătrîn, care sta toată ziua cu undiţa în mînă, neavînd nimic de lucru.

Fata asta, inocentă, plăpîndă, care crescuse departe de suferinţele tatălui ei, la şcoala călugăriţelor misionare, ea care fusese primită cu admi-

raţie şi linguşiri atîta vreme cît lumea o credea bogată, descoperi deodată cruzimea oamenilor şi mizeriile vieţei.

Se închidea în sine, se izola în durerea ei, şi evita să fie văzută de lume. De cîte ori era nevoită să iasă din adăpostul ei, umbla sfioasă şi grăbită, cu ochii în pămînt, cuprinsă veşnic de teama de a fi acostată.

I se părea că-i urmărită tot timpul de cineva. Deşi uitase cele mai nevinovate cochetării, totuşi apariţia ei făcea senzaţie.

Nimic n-o mai ispitea în viaţă. Îmbrăcată simplu, în negru, căuta să se strecoare neobservată, dar, fără să vrea, atrăgea toate privirile, aprindea toate dorinţele bărbaţilor. Mulţi o pîndeau cu speranţa că, mai curînd sau mai tîrziu, trebuie să cadă, să intre în circulaţie şi fata asta mîndră, dar săracă, şi fără nici o protecţie.

Evantia suferea în tăcere. Noaptea uneori gemea, plîngînd pe înfundate. Şi după momente de revoltă împotriva vieţei, se mustra, întorcîndu-şi gîndurile spre credinţa în care crescuse în copilărie.

Îşi regăsi în fundul unei lăzi cruciuliţele şi cordoanele de la şcoală. Ca pe o veche prietenă privea cărticica de rugăciuni.

Rugăciunile, evlavia ei o susţineau. În fiecare duminică se ducea la biserică ; numai acolo se simţea bine şi înduioşată. De cum trecea pragul, o cuprindea[u] nişte fiori de plăcere ameţitoare în mirosul de tămîie, în fumul lumînărilor de ceară. Intra deodată parcă în altă lume, mai bună, ideală, într-o atmosferă de climă dulce, care o fermeca, transportînd-o în aerul îmbălsămat al patriei sale. În locaşul acesta de refugiu îşi găsea alinarea durerilor şi uita răutăţile lumei. Îi plăcea să ur-

mărească acea înscenare teatrală a bisericei catolice. Sufletul i se desfăta în melodiile o gei, care o cuprindeau ca valurile mării.

Ceasuri întregi rămînea în genunchi, răpită de acele cîntece îngereşti, cari o legănau în voluptatea unui vis încîntător. Nu se trezea decît la sfîrşitul serviciului divin. Cu păreri de rău, ea părăsea biserica, urmărită de priviri răutăcioase. Doamnele şi domnişoarele catolice de la Comisia Europeană, cari veneau regulat la biserică, o priveau pe furiş. O italiancă şopti unei prietine: „Negroaica e bigotă". „Nu — i se răspunse — e pocăită."

„Pocăita" i-a rămas numele pentru totdeauna.

Evantia citea dispreţul şi ura în acele priviri duşmănoase, pe cari ea le simţea în inimă ca nişte lovituri de cuţit.

— Ce le-am făcut noi ? De ce ne urăsc ? Cu ce suntem vinovaţi ? întrebă într-o zi pe tatăl ei, care umbla întunecat, închizînd în sine o mută suferinţă.

— Hei ! fata mea, eşti tînără, nu înţelegi încă lumea şi răutăţile ei... Niciodată n-au să ne ierte faptul că s-au înşelat crezîndu-ne bogaţi.

Şi un gînd ascuns începu a încolţi în mintea copilei neştiutoare şi fără de experienţă. Să plece, să se întoarcă înapoi în ţara în care copilărise. Nu îndrăznea încă să-şi divulge secretul, dar îşi făcea planuri naive, hotărîtă să strîngă ban lîngă ban pînă va izbuti să-şi facă suma pentru drum.

Chinuită în ascuns de un mare dor de ducă pierdea ore întregi c-un atlas geografic pe genunchi.

La gura sobei, cînd crivăţul sălbatec urla în largul mării, ea visa, privind dusă în zări virgine, la focul soarelui tropical. Torturată de nostalgie, avea viziunea răţăcitoare din locul ei

natal. În magia depărtărei, în decorul de azur dintre munte şi mare, vedea pădurile de smarald, penagiile palmierilor, feriga gigantică, nucile de cocos, ciorchinii de banane, lianele şi orhideele îmbrăţişînd copacii seculari... Toată acea luxuriantă vegetaţie nebună îi apărea în orgia culorilor de flori, în aroma îmbătătoare de eucaliptus şi santal. Şi adesea tatăl ei o găsea adormită cu degetul pe hartă.

*

Dar într-o noapte începu să ningă.

Ca o funingine albă cădeau fulgii din tavanul negru al cerului de iarnă.

A doua zi dimineaţă, cînd Evantia îşi aruncă ochii pe geam, rămase o clipă orbită de albul scînteietor care acoperea c-un strat pufos pămîntul. Natura întreagă îşi schimbase culoarea ; peste noapte totul se prefăcuse ca prin farmec. O Sulină albă. Era prima zăpadă în viaţa fetei, venită dintr-o climă tropicală.

C-o bucurie copilărească, se repezi afară, ca să-şi încînte ochii ; să vadă de aproape, să pipăie puful acela alb şi rece. Curioasă, nu se putu stăpîni. Duse la gură un pumn de zăpadă.

I se păru dulce, ca o porţie de îngheţată.

Rotindu-şi ochii, se minuna : pămîntul alb şi apa mării neagră.

Se uita surprinsă la scheletele pomilor strîmbi, îndoiţi de vînturile Nordului, cu braţele crengilor încărcate de zăpadă ; ireali de la distanţă, ca nişte jucării din vitrinele cofetăriilor la sărbători.

Cînd gerul creşte, sub cerul de opal, şi Dunărea se schimbă în pod de argint, Sulina rămîne izolată — o insulă fără legături cu ţara.

Drumuri nu sunt pe uscat în Deltă. Cîteva luni pe an gheața închide și drumul larg al Dunării.

Jalnic, dezolant pustiu e Delta moartă...

Ca să ajungi iarna de la gura Dunării la București, trebuie să treci prin Stambul. Circulația zilnică a vaselor ține deschisă gura fluviului, vapoarele de marfă pot intra și pleca din Sulina. Dacă prinzi vaporul românesc de pasageri în Stambul, ajungi prin Constanța la București în cîteva zile, cînd trenul nu se întroienește în Bărăgan.

În anii în care ouăle ciorilor crapă de ger, începe să prindă și apa mării o pojghiță de gheață de-a lungul coastei.

Sloii aduși de fluviu se strîng în jurul gurei ; orizontul devine glacial. Sulina — regiune polară, atîta vreme cît suflă Crivățul din stepele rusești.

E destul numai o schimbare de vînt ; să adie blînd cîteva zile Sudul [1], și zăpoarele se rup ; sloii se mișcă alunecînd la vale ; arhipelagul de insule înghețate pornește de la țărm, plutind rătăcitor, pînă se pierde în largul mării.

Gheața în ghioluri crapă ca o sticlă de oglindă spartă. Omătul se topește.

Puhoaiele se umflă. Păpurișul verde prinde a încolți. Răchitele bătrîne își scutură pletele în vînt. Miriadele de gîze foiesc iarăși în stoluri. Felurite soiuri de zburătoare fîlfîie deasupra pădurilor de stuf. Începe viața misterioasă a bălței. Reînvie Delta — paradisul păsărilor.

*

Singurul om de la care Evantia putea aștepta o mînă de ajutor era doctorul spitalului, nenea Tomiță, dar el era în străinătate.

[1] *Sudul* — vîntul de sud.

La fiecare doi ani, doctorul, avea drept la un concediu de două luni, pe cari le petrecea la Paris. Își căuta o pensiune în Cartierul Latin, pe Bul-Miș, sau în jurul Sorbonei.

Vechea gazdă la care locuise ca student murise de mult. Doctorul hoinărea toată ziua pe străzile cunoscute și bătute de el în tinerețe. Își purta venerabila barbă prin localurile de noapte în care se tăvălise odinioară ca student. Mulți priveau cu mirare la chipul lui exotic de patriarh oriental. „Bohema" din vremea juneței lui dispăruse de mult.

Rar mai putea întîlni cîte un coleg de care-și amintea. Unde erau fetele acele gingașe, zglobii, cari ciripeau hrănindu-se ca păsările cerului din firimiturile ce cădeau de la masa studenților din cartier ? Toate erau retrase din circulație, ca niște monede șterse. Unele trăiau ca venerabile mame de familie, altele muriseră prin spitale.

Nenea Tomiță descoperise la un local de noapte, în dosul Panteonului, o veche simpatie a lui : casierița Madeleine Mouret fusese în tinerețea ei o fată drăguță. La bătrînețe se îngrășase, dar se crampona încă de viață.

C-un roșu artificial își oxigenase părul și se farda prea mult, ca să-și ascundă ridurile tenului devastat, să poată rupe cîțiva ani din vîrsta apreciată de ochii unor clienți admiratori.

Doctorul, înduioșat, o înfășură în ocheade mîngîietoare și sta cu plăcere la vorbă cu ea, înșirînd amintiri din tinerețe, întrebînd de cunoștințe comune cărora de mult le pierduse urma.

Ea îi arăta o afecție lingușitoare ; avea un fel de a se gudura, vorbind c-un ton falș, între scîncet și dezmerdare ; mereu se căina că n-a avut ca altele noroc.

În loc să se retragă, să trăiască liniștită la casa ei, trebuie să muncească noaptea, să cîștige pentru ca să plătească pensionul fetei, căci ține să-i dea o educație aleasă.

Și într-o seară, doctorul, de la ușă, dădu cu ochii de o fetiță subțirică, fragilă, instalată grav la casă. Gaby Mouret suplinea cu demnitate pe mama ei, care era bolnavă.

Doctorul o fixă cu atenția încordată ; se uita la ea ca la o cadră minunată, pictată de un portretist de talent.

Un cap de păpușă, mic, rotund, părul auriu, metalic, retezat la ceafă, obrazul roz ca o bomboană fondantă, ochii negri, electrici, și un năsuc impertinent.

Fata era măgulită să stea de vorbă, alături de bătrînul doctor, amicul din tinereță al mamei.

Cîteva persoane din sală se uitau ciudat la el. Un domn serios șopti vecinului :

— Ce stricat... libidinos bătrîn... e dezgustător!...

Doctorul simți că mai mulți ochi îl fixează. Deodată păli ; nu mai putea suporta. Îl cuprinse un sentiment de rușine.

Strecură ușor o monedă de aur în poșeta fetei și o șterse neobservat.

Singur, pe drum, se gîndea; îi apăruse din fundul minței o imagină din tinereță. Era student. La un bar văzuse un bătrîn c-o venerabilă barbă albă, c-o panglică la butonieră, alăturea de o fetiță delicioasă. El îi admira. Desigur tatăl și fiica. „Nu, dragul meu — îi explică un coleg francez — bătrînul respectabil e un «macro» celebru. Profesia lui e să lanseze tinerele cocote."

După cîteva zile, doctorul părăsi Parisul. Din București, prin Constanța și Stambul ajunse la Sulina.

Își reluă iar viața lui de exilat la gura Dunării. Un trai monoton de anahoret, îndulcit numai de cărțile proaspete aduse de la Paris.

Pe cînd ieșea într-o zi de la spital, întîlni pe Evantia.

— Ce-i cu tine, fetițo ? De ce ai slăbit așa ?

Fata încercă să surîdă, dar lacrimile îi jucau în ochi.

— O ducem foarte greu. Nu găsim de lucru nici eu, nici tata.

Doctorul o privea mișcat. ascunzîndu-și mila care-l cuprinsese.

— Unde stați ? Rudele care v-au primit cu așa alai de ce nu vă ajută ? Ce canalii... Spune-i tatălui tău să vie să-l bag în spital... și tu să stai pe lîngă el, să-l îngrijești pînă veți găsi vreun rost...

Doctorul călca uneori regulamentul spitalului. Făcea o mică fraudă umanitară.

Primea la spital nenorociți pe cari îi hrănea. îi spăla. îi căuta un timp oarecare, apoi le da drumul. Și cînd cădeau iar în mizerie, îi interna din nou.

Așa erau vreo doi bătrîni vagabonzi, cari în fiecare an ședeau regulat în pensiune la spital, ca într-o viligiatură.

Americanul fu instalat. Avea o veche bronșită.

Evantia înlocuia pentru moment pe o infirmieră plecată în concediu. Școala care o făcuse la călugărițele franceze o familiarizase întrucîtva cu această viață de spital. Era obișnuită să îngri-

jească bolnavii și să facă pansamente ca cel mai abil chirurg.

Spitalul Comisiei Europene era un așezămînt model de curățenie, căutare și belșug. Evantia avu un sentiment de încredere simțind că poate aci să-și îndeplinească un rol pentru care simțea că are chemare.

Îmbrăcată în halatul alb de infirmieră, pășea în vîrful picioarelor prin sălile mari, luminoase, cu pereții dați cu ulei, strălucitori ca marmora. Toată ziua era în picioare, se frămînta, căutîndu-și de lucru de la un pat la altul.

Muncea cu devotament și plăcere. Era fericită să poată rămîne în serviciul spitalului.

Dar nu avu noroc. Cîțiva pescari din Deltă, secțari lipoveni — bezpopovi (fără popă) — bolnavi în spital, se uitau chiorîș la ea. „Ce caută femeia asta neagră ?“ O priveau cu neîncredere, întrebau dacă e creștină pravoslavnică și nu voiau să primească pîinea din mîinile-i negre, păgîne, spurcate.

Lucrul acesta o amărî pe biata fată. Niște femei din personalul de serviciu se uitau urît la ea. „Ce caută negroaica asta aici, ca să ne ia pîinea de la gură ?“

O invidiau, o ponegreau numai în șoaptă, căci toți știau că-i protejata doctorului.

Pentru că Evantia făcea serviciu ca supranumerară, neavînd loc în buget, doctorul găsise mijlocul s-o plătească din alte fonduri.

Clevetirile începură a circula, ajungînd pînă sus la direcție ; chestiunea personalului de la spital e puse pe tapet. Doctorul primi un ordin explicativ asupra numirilor nelegale de funcționari.

Tot prin străduința doctorului reuși Evantia să intre ca bonă în familia inginerului italian Marini, de la Comisia Europeană a Dunării. O familie originală. El : om de viață, un artist ratat ; cînta, declama, picta, fluiera toate operile clasice, mula admirabil figuri în miez de pîine. Ea : cu pretenții de cultură și nobleță florentină (avea o coroană princiară pe cartea de vizită), reușise în cîțiva ani să organizeze o filială a societății „Dante Alighieri", pentru ca propaganda italiană să combată influența austriacă la gura Dunării. Lumea îi spunea „*Madame* Dante", găsindu-i și oarecare asemănare cu profilul genialului poet. Nimeni n-ar fi bănuit atîta suflet și energie într-un pumn de femeie. De un șovinism feroce, femeie crampon, făcuse mai pe toate doamnele din societate să vie zilnic cu ghiozdanul la subțioară, ca școlărițele, la „Dante", să ia lecții de limba italiană.

Bărbații erau furioși pe „Dante" că le strică gospodăriile. Iar „*Madame* Dante" nu se mai ocupa deloc de casă și de copii.

Evantia fusese angajată mai mult din vanitate, pentru ca stăpîna să aibă un animal de specie rară. La început avea numai îngrijirea celor doi copilași, în special să-i învețe franțuzește, dar ajunsese cu timpul să facă toată treaba casei.

Singurele ceasuri mai plăcute pentru Evantia trebuiau să fie acele în care se plimba după-amiază, însoțită de copii, pe plajă sau în lungul digului spre far. Dar și atunci, atîtea motive de amărăciuni...

Cădea pe gînduri, chinuită de regretul suvenirilor, de cîte ori trecea prin fața Palatului Comisiei Europene. Întorcea capul, ca să nu vadă careul de

tenis, unde și ea jucase odată acolo, admirată și adulată de o lume care o lingușea...

Adesea întîlnea în drum doamne și domnișoare din societatea bună, care-și dădeau coate, înfruntînd-o cu zîmbete ironice.

„Sirena, Prințesa-Dolarilor... bonă... nemțoaică la copii!"

Stăpînită de o teamă nervoasă, întîlnea uneori privirile aprinse și îndrăznețe ale bărbaților, care o urmăreau cu stăruință. Unii îi aruncau în treacăt vorbe înțepătoare și aluzii obraznice. Cîteodată ea îi fulgera c-o privire tăioasă de mînie și revoltă. Alteori iuțea pasul, strîngea copiii pe lîngă dînsa și trecea mută, umilă, pe același drum pe care odinioară trecuse mîndră și grațioasă, ca o regină orientală.

În zile senine, călduroase, în care soarele poleia oglinda mării, Evantia întîrzia pe plajă.

Dulceața amintirii, ca un instinct, o atrăgea să umble prin locurile acele în care odinioară simțise fericirea.

Se oprea la piciorul farului. Marea izbea în cadență baza blocului de piatră. În jocul valurilor săreau stropii de apă, ca niște perle aruncate în spuma sfîșiată ca o dantelă destrămată.

Uneori se apropia de linia dunelor de nisip, ca să asculte, în adierea vîntului, sonorități de orgă vibrînd în depărtare. Și seara, cînd se îndrepta spre casă, soarele jos, cu raze oblici, arunca văpăi de purpură pe întinsele păduri de stuf și prefăcea batrîna Dunăre în fluviu de sînge. Zvonurile imense și singurătăți a Deltei scădeau înăbușite de zbuciumul și răsuflarea mării. Noaptea își despletea șuvițele de neguri pînă ce luna plină, portocalie, își arăta fața prin zdrențele norilor poleiți.

Într-o zi, la ora plimbării, se oprise pe dig, ca să privească la orizont un vas care venea cu pînzele întinse. În zare creștea desemnul vasului care se îndrepta spre gura Dunării. Evantia nu-și lua ochii de pe el. Avea o presimțire. Și cînd trecu pe lîngă ea gardianul farului de la intrare, îl întrebă dacă recunoaște vasul care se vede în larg.

— E *Mircea*... vine în port.

Adevărat, silueta lui *Mircea*... cum de n-o recunoscuse de la prima vedere!

Abia își putu stăpîni bătăile inimei.

O luă repede spre port. Copiii, cu pasul lor mărunt, o încurcau. Îi luă de mînă, ca să poată merge mai iute, să fie față la acostarea lui *Mircea*. Mergea gîfîind, întorcîndu-și mereu capul, ca să urmărească mersul vaporului. *Mircea*, intrînd pe canal, strînsese pînzele; înainta numai cu mașina, alunecînd încet de-a lungul cheului. În dreptul debarcaderului se opri, acostînd fără să ancoreze. Se vedea bine că avea de gînd să nu rămînă mult acolo. Pe cînd se aruncau parîmele pentru legături la mal, lumea se aduna ca de obicei pe cheu la sosirea vaporului.

Evantia se frămînta, emoționată. Nu știa ce să facă. Să se arate sau să fugă. Echipajul era încă la posturile de sosire. Un ofițer în prova se vedea din profil. I se părea că-i Neagu.

Cînd s-a întors cu fața, l-a văzut bine. Nu era.. „El e mai brun, parcă mai înalt."

S-a întins puntea de legătură cu uscatul. Cîțiva ofițeri au ieșit pe cheu. Toți mutre străine.

Alți ofițeri erau acum pe *Mircea*.

Ar vrea să întrebe pe cineva, dar n-are curaj. În sfîrșit, se hotărî. Cu inima în dinți, întrebă timidă pe un plutonier bătrîn, care ieșise pe cheu.

— Vă rog, sunteţi bun să-mi spuneţi dacă sublocotenentul Neagu e aci la bord ?

— Nu. A trecut în marina comercială. Acu trebuie să fie în drum spre Rotterdam.

— Dar căpitanul Mincu ?

— E debarcat. A rămas la uscat, în Ţiglina.

— Şi doctorul, care era anul trecut pe *Mircea* ?

— E mutat pe *Elisabeta*. Alţii au venit la rînd... aici e ca la moară...

— Mulţumesc !... îngînă pierdută Evantia.

Îşi înclină capul, îşi strînse buzele, clipind des, ca să-şi învingă plînsul care o năpădea. Îmbrăcîndu-se, se îndreptă încet spre casă, păşind mărunt şi nesigur, parcă că picioarele refuzau s-o ducă.

„*Madame* Dante", severă, pedantă, afişa o rigidă moralitate. Se simţea obligată să fie atentă asupra vieţei intime a persoanei căreia îi încredinţase educaţia copiilor. Observa, pîndea, cotrobăia prin lucrurile Evantiei. Orice pas era controlat şi comentat. Avusese cîteva discuţii cu nenea Tomiţă, care o recomandase pe Evantia.

— Noi, cei de la Comisie, avem o datorie de conştiinţă şi o responsabilitate pentru menţinerea moralităţei acestei instituţii europene. O persoană care locuieşte în casa mea, dacă este corectă, nu are nimic de ascuns, spunea ea c-un ton sacadat, avînd în ochii vineţi o privire metalică.

În fond îşi ascundea gelozia care începuse s-o roadă.

Îşi cunoştea bine soţul. Îi spionase ocheadele. Şi acum regreta pasul făcut. Cum nu se gîndise ea că nu-i prudent să-şi bage în casă pe negresa asta, care a putut seduce pe bătrînul doctor şi pe preotul catolic ?

CAPITOLUL XV

Pe cheu, tocmai în capătul portului, lîngă depozitele de cărbuni, era o cîrciumă veche, o tavernă joasă, în care intrai scoborînd patru trepte de piatră.

„Peter the Grics" — „Petre a Grecului", scria cu litere albe pe o tăbliță neagră, mîncată de rugină. Ce rost avea aci firma asta englezească? Veche, reputată firmă, istoricul ei se pierde în noaptea timpurilor.

Barba Toni, cel mai vechi om din port, fost pilot la ruși, pe vremea războiului din Crimeea, povestea, cînd era cu chef, isprăvile piraților de la gura Dunării.

O bandă de vînturători de mare, greci și maltezi, era de fapt stăpînă pe gura Dunării. Cu felinare prinse la coarnele boilor, pirații atrăgeau vasele noaptea, înnămolindu-le pe bancurile de nisip, și le jefuiau sub cuvînt că vin să [le] salveze.

Pentru siguranța navigației și împotriva grecilor, cîntați pe aceea vreme de Lamartine[1] și Lord

[1] Alphonse de Lamartine (1790—1869), poet romantic francez, autorul *Meditațiilor poetice* (1820). Și-a pus talentul în slujba ideilor de progres și libertate. A sprijinit mișcarea grecilor pentru eliberarea de sub turci, iar

Byron [1], se formase anume o escadră a Levantului, ca să facă poliția mărilor din Orient. Într-o bună zi, o canonieră engleză apăru în vederea coastei. Un tînăr ofițer — fiul amiralului Parker — cu o patrulă de marinari debarcă pe țărmul Sulinei, în recunoaștere. Ofițerul fu lovit de un glonț de pușcă, tras nu se știe de unde. Englezii se răzbunară, prefăcînd satul în cenușă printr-un bombardament în regulă.

Un vestit cap de piraţi, căruia englezii îi ziceau Greco, fusese prins, judecat sumar şi spînzurat, după obiceiul timpului, în vîrful catargului, pentru a fi purtat ca pildă prin toate porturile Orientului.

Pe unicul copil, Petre, rămas orfan, îl luă sub ocrotire amiralul englez. Petre, fiul Grecului, învăţînd repede limba engleză, ajunse pilot şi tălmaci la vasele engleze, care intrau pe gura Dunării, ca să încarce grîu românesc.

Cu puţine parale strînse, grecul deschise o cîrciumă, cu firma numelui său englezit : „*Peter the Grics.*"

Toţi marinarii englezi, atraşi de singura firmă scrisă în limba lor, îşi goleau pungile aci, unde debarcau setoşi de viaţă şi băutură. În cîţiva ani, Petre se îmbogăţi. Îşi construi o întreagă flotă de mahoane [2] cu dublu fund.

Vasele aceste mici, cu fundul plat, cărau cerealele de la şlepurile fluviale la vapoarele şi co-

---

în 1848, ca ministru al Afacerilor Externe, a ajutat mult pe revoluționarii din țările române.

[1] George Gordon Byron, lord (1788—1824), poet englez. A cîntat lupta grecilor pentru libertate. Înrolat ca voluntar în armata greacă, a murit pe cîmpul de luptă de la Missolonghi.

[2] *Mahonă* — barcă cu vîsle, de dimensiuni mari, cu fundul lat, folosită în porturi la transportarea încărcăturii de pe nave.

răbiile mari, cari, din cauza bancurilor de nisip, nu puteau intra pe Dunăre şi rămîneau în rada portului.

La fiecare transport se fura cîte o cantitate de grîu, ascunsă între cele două funduri ale mahoanei, anume construite.

Într-o dimineaţă, Petre fu găsit rece, întins pe chei în faţa prăvăliei, c-un cuţit în inimă. Ucigaşul şi pricina nu s-au aflat niciodată.

Petre nu fusese însurat. Gherasim, un nepot de soră, luă conducerea comerţului, păstrînd aceeaşi firmă, care făcuse un vad aşa de bun.

Dar timpul, care schimbă toate, adusese rînduială şi la gurile Dunării.

Pentru că Turcia nu putea şi Rusia nu voia să asigure navigaţia pe fluviu, Marile Puteri, care aveau nevoie de grîul românesc, alcătui[ră], după războiul din Crimeea, Comisia Europeană a Dunării. Canalul navigabil se adîncea, mahoanele cu dublu fund dispăreau, piraţii îşi ascundeau ghearele — spuma mărilor, oprită la gura Dunării, începuse a se mătura.

Fiecare generaţie se adaptează timpului. Aceeaşi evoluţie. De la hoţie la comerţ. De la piraterie la navigaţia comercială.

Gherasim, un Hercule, cu cercel la urechea stîngă, încruntat, cu părul negru, creţ ca o blană de astrahan, cap tăiat ca străbunul pirat, începu să pescuiască în apa tulbure a Dunării.

Era tovarăş cu Temistocle, vătaf de hamali.

Alegerea şi plata muncitorilor din port se făcea[u] în acelaşi local — c-o mînă plătea şi cu alta lua — acolo era cîrciumă, cafenea, birou de plasare, locantă, ocaînărie, otel şi, mai cu seamă, cuibul contrabandiştilor şi gazda hoţilor de cereale.

Marinarii englezi, debarcați după lungi posturi pe mare, lacomi de băutură și femei, atrași de firma scrisă în englezește, cădeau aci grămadă, cheltuind ultimul ban.

Cînd se isprăvea moneda, începea schimbul în natură. Marinarii beți se dezbrăcau. Își lăsau hainele și cizmele amanet. Și unii, numai în ciorapi, se înapoiau la vapoare, de unde aduceau capete de frînghii, cutii cu vopsele, piese de bronz și aramă de la mașini, tot ce le cădea sub mînă. Patronul primea orice lucru care putea găsi vreo întrebuințare, în schimbul păhărelelor de otravă. În fundul curții era un arsenal — muzeu de antichități, colecționate în cursul anilor de la vapoarele care treceau prin port.

Toate neamurile de oameni, toate semințiile se întîlneau aci ; drojdia lașă a Levantului dospea la un loc înfrățită cu trufașa putere britanică, doborîtă, narcotizată de valuri de alcool.

Grecii, limbuți și inflamabili, frecau zi și noapte între degetele lor nervoase cărțile de joc înnegrite și soioase. Turcii, lazii și curzii din Anatolia își sorbeau cafelele, tăcuți și gravi. Românii, cu țuicile dinainte, veșnic răzvrătiți, croiau planuri de luptă și de greve. Armenii palizi, tatuați de praful de cărbune, ședeau muți în fața paharelor de ceai. Pescarii lipoveni turnau rachiul în farfurii și-i dădeau foc cu chibritul — dacă nu ardea cu pară îl respingeau cu indignare.

În norii de fum acru, înecăcios, în putoarea de gudron, mahorcă și alcool, care pluteau veșnic în adăpostul celor fără căpătîi, mulți adormeau cu brațele înțepenite pe mesele soioase, ca să prindă dimineața locul la munca vapoarelor în port.

Dar pleava tavernei niciodată nu îndrăznea să ocupe vreun scaun la masa din fund, unde trona zi

şi noapte, alături de patron, căpitanul Aristidi Lecca.

„Veteranul Dunării", cum îi spuneau toţi cu respect, era verde încă, deşi albit de tot şi c-un picior de lemn.

De loc din insula Zante[1], venise la Dunăre căpitan, stăpînul unei corăbii, de felul celor numite prin scalele Levantului *barco-bestia*.

Căpitanul Lecca, marinar de rasă, lup de mare, manevra cu artă. Şi cînd intra prin porturi cu toate pînzele întinse stîrnea admiraţia marinarilor cari rămîneau cu gura căscată.

După ce vîndu corabia la un compatriot din Brăila, îşi cumpără o vechitură de vaporaş englezesc. Făcuse mare vîlvă pe vremuri la Dunăre procesul căpitanului Aristidi Lecca.

Fusese denunţat de un fochist, pe care-l bătuse, că arde la căldări, în loc de cărbuni, din grîul ce transporta în hambarele vaporului. După ce scăpă de judecată, asigură vaporul şi reuşi să-l înece pe o mare calmă, între stîncile de la Tuzla. Cu banii încasaţi de la societatea de asigurare plecă în porturile din sudul Rusiei. După trei ani se întoarse la Dunăre fără bani şi fără un picior.

Ce făcuse ? Ce învîrtise ? Mister !

Viaţa lui închidea o taină de nepătruns. Se bucura totuşi de un respect general.

Nimeni nu îndrăznea să-l înfrunte sau să-l contrazică. Concentrat şi rece. Ştia de toate, vorbea cinci limbi străine. Era călindarul şi barometrul portului. Ieşea bocănind cu piciorul lui de lemn pe cheiul de piatră, îşi înălţa capul şi, ca un vultur pleşuv, străpungea cu ochii zarea, inspecta cerul, mirosea aerul sărat al mării, pipăia parcă pulsul

[1] Zante (în limba greacă *Zakinthos*), insulă în Marea Ionică, în apropierea ţărmului vestic al Peloponezului.

naturii. Şi uneori îşi scotea ciotul de lulea dintre dinţi, muia vîrful degetului mic în gură şi-l ridica în aer, să prindă direcţia din care adie vîntul.

— La noapte avem furtună... o să sufle *tramontana*[1], şi nimeni nu îndrăznea să-l contrazică ; era sfînt ce spunea el.

Toţi îl consultau ca pe oracolul de la Delfi. Privind de pe chei, el îşi da păreri, sentinţe fără apel, asupra manevrei vaselor în port.

El da sfaturi şi consultaţii în chestii de salvare şi abordaj, încurca şi descurca cele mai complicate procese maritime, găsea totdeauna, cu pricepere şi memorie, portiţa de scăpare pentru a ieşi din angrenajul legilor şi uzurilor maritime, căci era stăpîn pe toate şurubăriile comerţului levantin.

La masa lui, din fundul tavernei, punea la cale, cu adevărată artă, toate loviturile nocturne din zona portului.

Contrabandele, furturile de cereale se executau după planurile lui. Combina, dispunea şi prevedea totul cu precizia unui geniu militar. Toate firele erau în mîna lui, la postul de comandă, unde veneau ştiri şi plecau ordine pe teatrul de operaţii. Căpitanul Aristidi Lecca făcea numai strategie. Tactica era pe seama celor cari executau planurile lui combinate în mai multe ipoteze : pe uscat, pe mare, sau pe Dunăre. La împărţirea pradei îşi avea partea lui de cîştig. Adesea executanţii căzeau în capcană. El însă era totdeauna afară din cauză. Senin, sigur şi invulnerabil. Cădea totdeauna în picioare, ca pisica.

---

[1] Vîntul de nord.

Sulina e porto-franc. Marfa intră fără vamă și iese prin contrabandă. Uneori un acord secret se stabilește între contrabandiști, agenți vamali și santinelele de pe maluri. Discreția-i garantată. Batista, inelul sau tabachera unui șef de post, arătate de barcagiu, sunt talismanuri pentru santinelă, care lasă liberă trecerea bărcii fără control.

Hoții, spargeri, nu s-au pomenit niciodată în Sulina. Poți dormi în liniște cu ușile și ferestrele deschise vraiște. Proprietatea se respectă cu sfințenie. Pe uscat nu se fură. Pe apă furtul e permis, fiind socotit un fel de drept legitim, legat de comerțul maritim, afaceri curente de port, mai mult sau mai puțin riscate, adesea făcute prin bună înțelegere cu păzitorii și personalul îmbarcat.

Toate morile din partea locului macină grîu adus pe sub mînă de la șlepurile din port. O dată, cînd s-a găsit un căpitan de port care să împînzească malurile cu soldați, toate morile s-au oprit din lucru. Măsura draconică n-a ținut mult, populația era amenințată să moară de foame.

Într-o seară de toamnă umedă și mohorîtă, căpitanul Lecca, la masa lui, în fundul tavernei, sta la pîndă, cu ochii țintă la ușă.

Ahile Buzatul intră, căutînd iscoditor.

Gherasim, patronul, îi ieși înainte. Și amîndoi se așezară la masa din fund. Unul în dreapta, și altul în stînga căpitanului Lecca. Se vorbea pe șoptite, dar apăsat și tăios.

Afacerea pusă la cale era sigură ; trebuia lucrat repede și hotărît, profitînd de-o noapte neagră, fără lună.

Căpitanul Lecca, după ce expuse pe larg planul operației, făcu semn cu pipa lui stinsă către un băiețaș oacheș, îmbrăcat într-o flanelă vărgată de marinar.

— *Ela-do... Diavolachi !...* [1] Du-te și adu aci pe Barba Nicola, Americanul... Dar știi... cu toată viteza... *amesos* [2] !...

Și Enachi, agentul de legătură, un grecușor vioi, cu părul negru, creț, c-un cap cît o tărtăcuță și o pereche de ochi jucăuși de veveriță, o luă la goană spre ușă.

Patronul se ridică greoi de pe scaun, cotrobăi pe sub tejghea și scoase la lumină o butelie pecetluită.

— E vin adevărat, de Samos [3]. De cel care te scoală de pe boală.

Vinul grecesc, turnat în pahare, strălucea auriu, de culoarea chilimbarului. Buzele late a lui Ahile se adaptau ca două lipitori pe marginea paharului, sugînd avid lichidul aromat, dulce ca siropul, c-un parfum tare, ca de cosmetic.

După cîteva minute, Americanul intră, croindu-și drum cu greutate printre mese pînă în fund. Căpitanul Lecca îi făcu loc lîngă el. După ce-i umplu paharul, se aplecă șoptind apăsat în urechea Americanului.

— Pregătește repede barca !... Mergi la mila trei... șlepul *Odiseu*, în dreptul stîlpului cu ancora răsturnată... să nu umblați la boca-porți [4]... că faceți zgomot... țineți mereu malul stîng... opt saci are pregătiți căpitanul Panteli.

---

[1] Vino aici... drăcușorule !... (gr.).
[2] Imediat !... (gr.).
[3] Insulă grecească în Marea Egee.
[4] *Boca-port* — capac cu care se acoperă hambarele, pe cheu sau pe vase.

— Şi la ananghie ? Dacă ne încolţeşte ? Ce ne facem ? întrebă Americanul.

— La ananghie... funda ! sacii în apă... şi vă lipiţi de un şlep... rămîneţi ca morţi acolo pînă se face linişte.

Plecară pe rînd. Întîi Americanul, ca să-şi pregătească barca. Ahile nu se dezlipi de scaun decît după ce văzu fundul sticlei.

Trecuse miezul nopţii cînd barca se dezlipi pe furiş de malul stîng. Americanul îşi luase încă două lopeţi de schimb, o frînghie cu noduri şi un ispol, un fel de căuş de lemn pentru aruncat apa afară din barcă.

Portul dormea dus. Nici o mişcare nu se simţea. O linişte de cimitir. Noapte neagră, opacă. Cerul era ascuns de un plafon jos de nouri compacţi. Un vînt umed sufla din largul mării. Prevederea timpului după meteorologia căpitanului Lecca nu da niciodată greş. Vreme bună de lucrat pe ascuns. Fără nici un zgomot, barca, mută ca o fantomă, aluneca tăindu-şi drum în puterea nopţii. Ahile trăgea lung şi rar la lopeţi ; învăţase din tinereţă meşteşugul contrabandiştilor ; vîslea hoţeşte, fără să scoată pana lopeţii din apă.

Pe brînci, la prova bărcei, Enachi sfredelea cu ochii lui ageri de copil perdeaua de întuneric. Şi uneori şoptea apăsat bătrînului care nu vedea bine :

— Babord [1]... tribord [2]... banda !... [3]

---

[1] *Babord* — partea stîngă a unei nave, privind în direcţia în care înaintează vasul.

[2] *Tribord* — partea din dreapta a unei nave.

[3] *Banda !* — comandă marinărească prin care se cere întoarcerea vasului (*Banda tribord !* — Întoarce la dreapta !).

Cu mîna încleştată pe echea[1] cîrmei, Americanul executa mut comanda.

*

Pe timpul iernei, cînd începe să se închege poîghiţa de gheaţă de pe faţa Dunării, toate porturile se golesc, numai Sulina se umple.

Pontoanele, schelele, debarcaderele din porturi se ridică şi se pun la adăpost. Şlepurile goale se retrag în locuri de iernatic, ferite de scurgerea sloilor cari mătură şi rad tot ce întîlnesc în cale. Elevatoarele plutitoare, şlepurile încărcate cu cereale, se lasă în convoiuri la vale înspre Sulina. Cîţiva kilometri de la gura fluviului se poate menţine dezgheţat, navigaţia şi încărcarea vapoarelor de mare continuă neîntrerupt toată iarna.

Pe cînd celelalte porturi dorm, Sulina lucrează. Un oraş nou răsare ca prin minune pe apă, alături de cel vechi de pe uscat. Un oraş flotant, efemer, dar viu, original şi pitoresc. Sute de şlepuri sunt ancorate de-a lungul malurilor, priponite cu parîme groase de sîrmă împletită, ca să înfrunte puterea sloilor ce curg spre mare.

O lume întreagă mişună pe puntea acelor locuinţe plutitoare. În cabinele cochet vopsite în colori felurite, cu perdeluţe la ferestre de-o palmă, în locuinţi minuscule, ca nişte căsuţe de păpuşi, trăiesc familii întregi, cu toată gospodăria lor.

Din gura burlanelor de tablă se înalţă domol fumul sobuşoarelor de tuci, cît o lulea de mare, la care bucătăresc nevestele şleparilor.

Afară, pe frînghiile întinse între vinţul[2] an-

[1] *Echea* — partea de sus a cîrmei.

[2] *Vinţ, vinci* — aparat folosit pe bordul unei nave la ridicarea greutăţilor şi pentru manevrarea ancorei.

corci și roata cîrmei, flutură în bătaia vîntului, rufele spălate și puse la uscat. În jurul cabinelor, în oale de lut, în cutii de lemn și în bidoane de tinichea pline cu pămînt cresc tufe de verdeață și flori mirositoare : mușcate, rozmarin și busuioc grecesc.

Felurite soiuri de vieţuitoare trăiesc aci, pe puntea șlepului de fier ; perechi de animale curate și necurate, în cea mai perfectă armonie, întocmai ca în biblica arcă a lui Noe, pe cînd rătăcea pe apele diluviului, înainte de a se împotmoli pe muntele Ararat.

Găinile, zburlite, în deplină libertate, ciocănesc cu pliscul lor tare tabla de fier a punţei, culegînd boabele de porumb ce cad din saci la încărcare. Cîte-un cocoș pintenat, suit pe roata cîrmei, cu ochii la harem, trîmbiţează bătînd falnic din aripi și salută în fiecare zi răsăritul soarelui la orizontul mării.

Gîștile, chinuite, puse la îndopat, stau în cușcă prizoniere, cu tălpile ţintuite.

Porcul, la îngrășat pentru Crăciun, grohăie în provă priponit de lanţul ancorei.

Pisica, leneșă, friguroasă, se cuibăreşte înăuntru la căldură, pe cînd afară, cîinele, păzitor neadormit, veghează veșnic ca strajă credincioasă la scara șlepului.

Șleparii, în papuci de pîslă, robotesc fără treabă, cu pipa între dinţi, iar copiii lor se zbenguiesc legaţi de mijloc c-un capăt de frînghie, de frică să nu cadă în apă jucîndu-se pe punte.

Duminica, în haine de sărbătoare, se fac vizite de la un șlep la altul. Și din orașul acesta de pe apă, lumea se duce la biserică și la tîrguieli în orașul de pe uscat. Iar uneori, în burta șlepurilor, în hambarele goale care se tapisează cu steaguri și

bandiere, se dau baluri marinărești cu invitați în regulă. Asistă un numeros și pestriț public.

Idile, aventuri, căsătorii, divorțuri și drame, aceleași eterne păcate omenești încearcă și orașul acesta provizor, care trăiește închegat cîteva luni pe an, numai cît ține iarna. O dată cu adierea vîntului de primăvară, cînd ostroavele înverzesc și Dunărea se limpezește de sloii scurși spre mare, vasele ridică ancorele înnămolite și se despart, plecînd spre alte locuri. Orașul flotant și efemer se risipește ca prin farmec, dispare într-o zi. Și în urma lui nimic nu mai rămîne.

*

Înspre orașul acela plutitor, răsărit ca prin minune pe oglinda Dunării, gonea barca Americanului în puterea nopței. Un val de ceață opacă venea de la larg. Mari pete negre, ca niște umbre fantastice, se desprindeau de-a lungul malurilor. Erau elevatoarele de rezervă. Cu gîturile lor întinse, cu spinările crestate, păreau niște gigantice dihănii antediluviene.

Două lumini roșii clipeau înainte, la prova unui șlep. Barca se apropia pe furiș de scara lăsată la apă.

Căpitanul Panteli, fumînd nervos, aștepta lîngă sacii plini, trași la marginea punții.

— *Odiseu* ? întrebă un glas înfundat.

— Da ! răspunse un mormăit printre dinți. Căpitan Panteli ?

— Da.

— Gata ?

— Gata.

— Stinge felinarele, șopti cineva de pe punte.

S-a lucrat repede și pe tăcute.

Gîfîind din greu, au tăbîrcit sacii plini, coborîndu-i în barcă. Băietul, cu mîinile înghețate, se ținea lipit de scară, pe cînd ochii lui de diavol spionau cu agerime malul întunecat.

— Mola ! și barca, adînc afundată sub greutatea sacilor, se dezlipi, lunecînd la vale.

Ca să nu facă nici un zgomot, lăsară barca în voie, dusă de curent, pe firul apei, ca o plută.

Americanul la cîrmă, Ahile iscodea malul stîng, și băietul — malul drept. În tăcerea profundă, în bezna nopței, se auzi deodată o bătaie slabă, în cadență, venind din depărtare.

Toți trei, înghețați, ciuliră urechile.

— Un vapor care urcă, șopti Ahile încordat.

— E pilotina, adăugă încet băiatul, o cunosc după lumini ; verdele și roșu sunt jos, aproape de apă.

— Banda cîrma ! mormăi Americanul, și barca se lipi de-un șlep, în afară de vederea pilotinei, care înainta forfotind prin mijlocul canalului.

Felinarele ei de drum așterneau dungi luminoase, care tremurau pe oglinda neagră a apei.

Bătăile helicei deșteptase[ră] o santinelă, care zări barca în lumină. Un glas poruncitor tună pe malul drept.

— Barca ! trage la mal !

Nici o mișcare.

— N-auzi ? Fă dreapta și acostează aici !

Dar barca făcu brusc la stînga. Și Ahile, încordat la lopeți, trăgea cu disperare, să intre la adăpost, între șlepurile negre, cari puteau masca barca surprinsă.

Un fulger scurt țîșni roșu pe mal și un bubuit de pușcă răsună în pustiul nopței.

Glonțul, c-un șuier ascuțit, trecu nebun pe deasupra bărcei.

— Jos ! pe burtă ! şopti Ahile, dînd drumul la lopeţi.

Numai Americanul singur rămase neclintit la post, cu mîna ţeapănă pe cîrmă, căţînd să îndrepte barca între două şlepuri. Dar deodată două focuri de armă izbucniră aproape în acelaşi timp. Şi Americanul scăpă cîrma din mînă. Capul îi căzu pe piept şi, fără să scoată un cuvînt, bătrînul se rostogoli mototol pe fundul bărcei.

— L-a lovit, borborosi băiatul, tremurînd.

— Taci ! se stropşi la el Ahile, clănţănind din dinţi.

Barca se opri singură pe lanţul unei ancore. Curentul o tîrîse între şlepuri. Ahile întinse mîna, pipăi lanţul şi se opinti, făcîndu-i vînt bărcii la vale, pe lîngă coastele unui şlep, pînă la pupă.

Erau deocamdată la adăpost.

Gloanţele nu-i puteau ajunge.

— Unde eşti lovit ? întrebă în şoaptă Ahile, aplecîndu-se deasupra Americanului căzut.

Nici un răspuns.

Se auzea slab un horcăit înăbuşit.

Îi pipăi trupul, ca să-i găsească rana.

— Apucă-l de picioare, să-l întoarcem cu faţa în jos.

Şi Ahile simţi pe degetele lui uscate căldura sîngelui ce gîlgîia din rană.

Glonţul îi sfărîmase umărul stîng.

Ahile îşi rupse cu dinţii poala cămăşei, făcu un tampon şi-l apăsă pe rană.

Pe malul opus se auzea larmă de glasuri, chemări şi semnale de fluier.

— Ne-au încolţit. Nu-i rost. Funda !

Ahile şi băiatul se opintiră prăvălind sacii în apă. Barca se ridică uşurată.

Ascunşi acolo, la adăpost, au stat pînă s-a potolit zgomotul de pe maluri.

Rănitul gemea, cu ochii închişi, cu buzele arse. Ahile îi răcori fruntea înfierbîntată, îi dădu să bea din ispolul cu care scotea apa din barcă, şi-l îmbărbătă cu mîngîieri frăţeşti.

— Nu-i nimic, Nicolachi... nu-ţi fie teamă, fraţico... trece... şi eu am păţit-o odată...

Uşor, pe nesimţite, se lăsă barca la vale, de la un şlep la altul, pînă ajunse în port.

Ca să nu fie văzută de la pichet, barca fu oprită mai sus de debarcader, lîngă un elevator plutitor, care o masca perfect.

Trebuiau să meargă o bucată de drum pe jos pînă la casa Americanului. Din barcă l-au ridicat pe braţe. Nu se putea ţine pe picioare. Se lăsă jos, moale, frînt de mijloc. Pe străzi dosnice, Americanul a fost dus pe sus pînă acasă.

Se lumina de ziuă. Nimeni nu-i văzuse.

Numai Lulu, maimuţa, îi spiona, cu ochişorii pe jumătate deschişi, din culcuşul ei făcut într-un şal de lînă. Şi cînd bătrînul, întins pe pat, începu să geamă, Lulu sări de la locul ei ; şi dintr-un salt căzu pe perna patului.

Scîncind plîngător, începu să caute în capul bătrînului şi să-i resfire cu lăbuţele părul lui alb.

Simţea că ceva grav i s-a întîmplat stăpînului. Şi gămăliile ochilor ei, ameninţători, licărind ca două scîntei, pîndeau fiecare mişcare a lui Ahile, care se învîrtea zăpăcit prin casă.

*

Evantia venise într-o fugă.

Ahile trimesese băiatul să-i spună că tatul ei îi bolnav. Cu mîna pe inimă, intră ca o furtună pe uşă, năpustindu-se asupra patului.

— Tată ! tată ! Ce ai ? Ce s-a întîmplat ?

Şi cu mîinile tremurătoare începu să mîngîie fruntea înfierbîntată a bătrînului.

El ridică încet pleoapele, căutînd fix, cu ochii sticloşi. Şi chipul acela palid, pe jumătate mort, se lumină o clipă de grimasa unui zîmbet duios. Cu degetele lui descarnate pipăia nesigur pielita moale, catifelată, a mînelor pe care încerca să le aducă la buzele lui uscate.

Fata izbucni într-un plîns nervos. Şi cînd îl coprinse în braţe, ca să-l ridice în capul oaselor, bătrînul scoase un geamăt prelung, ca un scîncet de copil bolnav.

— Unde te doare, tată ?

— Rana e la umăr, arătă Ahile, şi buzele lui late începură a tremura uşor.

— Rănit ?! dar ce s-a întîmplat ? Spune, vorbeşte odată, omule !

— L-au împuşcat grănicerii... aduceam nişte saci cu grîu... noaptea... de la un şlep...

— A ! înţeleg... voi l-aţi ucis, tîlharilor !... Ce trebuia să tîrîţi un bătrîn ca el la hoţiile voastre ?

Şi Evantia îşi smulse pălăria din cap, îşi suflecă mînecele, răscoli printre rufe şi rupse-n făşii o cămaşă curată, ca să pregătească un pansament.

— Du-te şi vino numaidecît cu doctorul Tomiţă ! Spune-i că-l rog să vină repede.

Ahile se codea. După ce-şi şterse sudoarea rece de pe frunte, zise cu glas scăzut :

— Nu se poate. Nimeni nu trebuie să ştie că-i rănit.

Fata sări arsă. Cu degetele crispate se repezi la el, ca o panteră zădărită, gata să-l sfîşie cu unghiile. Ahile se retrăgea, palid, spre uşă.

— Cum, după ce l-ai dus la moarte, nu vrei nici să chemi doctorul să-l scape ?

— Ascultă, fata mea, liniștește-te. E spre binele vostru. Tu nu înțelegi cum devine chestia. Dacă se află ceva, tatul tău intră la sigur în pușcărie. Asta vrei tu ?

Fata se frămînta desperată ; se învîrtea prin casă, frîngîndu-și mîinile, nehotărîtă, neștiind ce trebuie să facă.

Bătrînul, inert, părea că doarme. Respirația i se auzea într-un ritm regulat.

Deodată începu să-și miște buzele uscate, și fălcile parcă mestecau ceva în vid.

Fata îl privi cu inima strînsă ; își mușcă degetele, gata să izbucnească iar.

Nu putea să afle ce vrea bătrînul, care nu era în stare să articuleze nici un cuvînt.

Numai cîteva lacrime licăreau, scurgîndu-se printre genele strînse.

După ce-i sărută fruntea de ceară, ea își luă pălăria și plecă grăbită, întins, la doctor.

Pe drum, gîndurile i se încrucișau cu repeziciune în mintea ei înfierbîntată.

„Dacă nu aduc doctorul, moare... Dacă se află, îl cheamă, îl judecă, și îl condamnă..."

Doctorul e om bun, are să-l roage cu lacrimi să nu spună la nimeni... Oare doctorul are să păstreze secretul ?

*

Doctorul, nenea Tomiță, singur în grădina spitalului, în picioare, citea o scrisoare. Înalt, spătos, monumental, în halatul lui alb părea de la distanță o statuie de marmură, ridicată pe aleea care lega morga de spital.

Fata încercă să-și facă o mină surîzătoare, dar lacrămile îi jucau încă în ochi.

— Ce-i cu tine ? De ce-ai plîns ? Spune drept ! o întrebă doctorul, blajin ca totdeauna.

— Tata e bolnav.

— Ce are ?

— ...

— Ce-l doare ?

— L-a împuşcat... izbucni fata într-un plîns zguduitor.

— Împuşcat ! Cum ? Cine ?

— S-a dus noaptea cu barca să ia grîu.... de la un şlep... soldaţii au tras cu puşca.

— Unde-i lovit ?

— La umăr. Dar nu poate nici vorbi, nici umbla.

— Ei, lasă, viu eu acum să-l văd. Şi doctorul întinse mîna ca s-o mîngîie.

Fata îi prinse mîna şi, înfrigurată, o ridică la buzele ei.

— Te rog mult să nu spui la nimeni... să nu se afle nimic de întîmplarea asta.

— N-ai grijă. Nici o vorbă n-are să iasă din gura mea. Du-te acasă, că eu te ajung.

Şi doctorul, cu veşnicu-i zîmbet somnolent, cu mişcări leneşe, intră în birou, îşi agăţă halatul în cuier, luîndu-şi celebra lui pălărie borsalină, cît roata carului de mare.

Păşind rar, apăsat, mergea pe cheu, sprijinindu-şi enorma greutate a trupului pe vechiul lui baston de cireş, cu ţăpuşă la vîrf.

La debarcaderul bărcilor se opri. Toată lumea în drum îl saluta cu respect. De lene, el nu-şi mai scotea pălăria, dar răspundea prin vorbe, glumind şi spunînd fiecăruia pe nume. Copiii, pe stradă, cum îl vedeau, îi ieşeau în cale. Doctorul avea obicei să-i plesnească uşor din mers cu vîrful bas-

tonului la dos. Şi ei făceau haz. mîndri şi bucuroşi că domnului doctor îi place să se joace cu ei.

Barcagiii îşi scoteau căciula din cap şi se luau la harţă pentru cinstea de-a-l trece pe domnu doctor cu barca pe malul opus.

Barca în care intra voluminosul doctor se afunda cu două palme în apă.

Barcagiul, mîndru de onoarea ce i se făcuse, se încordă la lopeţi. În cîteva minute acostară dincolo, în Prospect.

Doctorul băgase mîna în buzunar, ca să plătească, dar barcagiul protestă :

— Nu! ferească Dumnezeu!... pentru d-voastră... şi-fiindcă barca se depărta, doctorul aruncă înlăuntru, din mers, un pachet de ţigări.

Căsuţa în care sta Americanul era chiar în faţa debarcaderului.

Doctorul, în loc să intre de-a dreptul, ocoli pe altă stradă, se întoarse şi intră în curte, încredinţat că nimeni nu l-a văzut.

La casele dimprejur mai multe perechi de ochi se iţeau după perdele. Ahile îl zărise de departe şi se piti pe după casă, făcîndu-se nevăzut.

Uşa era descuiată. Doctorul intră fără să bată. Aerul era greoi, îmbîcsit ; umezeală şi mizerie.

— Deschideţi fereastra ! porunci el, trăgîndu-şi un scaun lîngă patul bolnavului.

— Tată ! uite, a venit domnul doctor.

Bolnavul, imobil, deschise ochii tulburi, aruncînd o privire vagă în spaţiu.

Doctorul îşi scoase haina, îşi suflecă mînicile şi, cu braţele puternice, săltă ca pe-un copil trupul acela de bătrîn puţintel, întorcîndu-l pe-o coastă. Gemete înăbuşite scăpau printre buzele vinete ale rănitului, care nu putea articula nici o vorbă.

După ce-i examină rana şi-i făcu un pansament nou, doctorul se aşeză mut pe scaun.

Într-o tăcere penibilă, tragică, el privea la rămăşiţa de viaţă care mai palpita cu îndărătnicie încă în maşinăria aceea umană distrusă, netrebnică, fără speranţă de a mai fi reparată. Căta parcă să prindă cu ochii eternul mister al morţii, care plana, suverană, în faţa lui.

Evantia, cu răsuflarea stăpînită, cu ochii în lacrimi, aşteptă un cuvînt care întîrzia să vie.

Frecîndu-şi nervos cîteva fire din barba lui albă, doctorul se sculă greoi, luîndu-şi bastonul.

— Nu mai da bani la farmacie. Îţi trimit eu doctorii şi pansamente de la spital.

— Dar ce credeţi ? Scapă ? Scapă-l, domnule doctor, te rog, scapă-l...

— Glonţul a intrat în umăr şi a ricoşat pe şira spinării, zise doctorul, murmurînd, după obicei, în barba lui albă : *„He ! la vie... la vie... c'est la vie !...*

I plecă înspre debarcader, cu pălăria lăsată pe ochi, lovind necăjit pietrele cheului cu ţăpuşa bastonului de cireş.

*

În taverna lui „Peter the Grics" se comenta în şoaptă pe la mese întîmplarea din noaptea în care s-auziră împuşcăturile. Grănicerii, agenţii de la Vamă şi gardienii Căpităniei portului umblau forfota iscodind pe barcagii, să afle cine plecase în noaptea aceea din port.

Ahile avusese grija să astupe cu dopuri de lemn găurile făcute de gloanţele cari ciuruise[ră] un bord al bărcei.

Aşternuse şi un strat de vopsea groasă, după ce spălase petele de sînge închegat pe bancuri.

Copoii vamali mirosaau afacerile puse la cale în taverna cunoscută.

Ahile, Gherasim și căpitanul Lecca aveau ședințe secrete, consfătuiri intime, pentru a face față noilor întîmplări.

— Băiatului — spuse crunt Lecca — fă-i vînt imediat pe vaporul grecesc *Iris*, care pleacă mîine la Zungulda [1] în Anatolia, am vorbit cu căpitanului Zambra, să-l îmbarce ca ajutor de bucătar. Americanul e pe moarte, nu poate face declarații la Căpitănie. Numai tu rămîi să intri în capcană. Le cazi în labe ca șoarecele în ghearele pisicii !

Buzele late ale lui Ahile începură să tremure nervos pe cînd sugeau cu lăcomie dintr-o țigară turcească, ultima rămășită dintr-o contrabandă de la un vapor poștal.

— Ești la ananghie, Ahile... Eu am un plan care te poate scăpa, adăugă Lecca, răsucindu-și falnic mustățile lui războinice.

— Spune, ce-i de făcut ? șopti grăbit Ahile, sugîndu-și buzele.

— Numai dacă s-o prinde. Ai noroc că-i în concediu căpitanul portului. Îi ține locul ofițerul cela mîndru, care umblă mort după fata Americanului. Dă fuga la fată și înspăimînt-o că tatu-său are citație să fie ridicat... o să-l bage în pușcărie... Ea să-l roage pe ofițer ca să înceteze urmărirea din partea Căpităniei.

Ahile, luminat, aruncă mucul de țigară, și o luă la fugă.

*

Evantia, îngrozită de cele ce auzise din gura lui Ahile, se frămînta în frigurile nehotărîrei.

---

[1] Zonguldak, oraș și port turc la Marea Neagră, la distanță egală între Bursa și Sinope

„Cum să meargă ea la Deliu ?... Tocmai la el... Să-l roage... să-i cadă în genunchi... Ce rușine ! Ce umilință ! Nu... nu... imposibil !"

— Altă scăpare nu-i, fetițo — îi șopti insinuant Ahile — trebuie să-l scapi pe tatăl tău.

În cămăruța de alături, bătrînul, care părea că doarme lungit pe spate, deschise ochii, își ascuți auzul, căznindu-se în zadar să-și dea seama de ce se întîmplă în jurul său. Rămase așa, cu ochii țintă înainte, la peretele din față, privind o iconiță a Sfîntului Nicolai, afumată, neagră, murdărită de milioane de muște în cursul anilor.

Icoana asta o avea din copilărie.

Maică-sa i-o prindea cu o panglică roșie la căpătîiul patului. I-o dase cînd plecase prima dată ca marinar pe o corabie. El o atîrna în peretele cabinei. Și din cauza valurilor, ca să nu se zbată în balansul vasului, o bătuse în cuie. Pe timpul osîndei îi dase voie să aibă la el icoana asta. Timpul o șterse complect. Nimic nu se mai deslușea pe dînsa, dar bătrînul o privea cu sfințenie ca pe un obiect rar, aruncat de valuri la țărm, salvat de mîna Domnului dintr-un naufragiu.

Cînd Evantia își aruncă ochii spre pat, îl văzu pe bătrîn în agitat ; cu degetele descărnate, făcea sforțări rîcîind plapoma ; buzele vinete se mișcau, mestecînd vorbe neînțelese. Fata veni lîngă el, căutînd să vadă ce vrea. Îi urmărea privirea fără să înțeleagă ce dorește.

— Icoana — ghici Ahile — dă-i icoana.

Evantia se întinse, luă icoana din perete și o puse pe pat. Pe cînd fata căuta o cîrpă s-o șteargă de praf, bătrînul se grăbi să ia icoana cu mîinile tremurătoare și, c-un gest de aviditate, își lipi buzele de scîndurica veche, uscată, mîncată de cari, pe care vremea șterse orice urmă.

— Mi-ai promis că aduci preotul aici. De ce nu vii cu el, că poate i-ar face bine ? întrebă Evantia.

— Nu-l cunoşti — zise Ahile — e un om păcătos şi lacom. Nu vrea să vină, nu vă iartă că l-aţi înşelat. El v-a crezut bogaţi...

— Adu pe preotul român.

— Nu vrea să slujească. Zice că nu se amestecă. Grecii au preotul lor.

— Te simţi mai bine ? întrebă Evantia înduioşată, surprinzînd o expresie de linişte pe figura tatălui ei.

— Da — îi răspunse el — căutînd s-o privească drept în ochi, c-o dragoste şi mulţumire mută.

— Las', că rămîn eu cu el — îi şopti Ahile — du-te repede la căpitan. Ţii minte ce trebuie să-i spui ? Numai atît să-i ceri : Căpitănia să înceteze urmărirea.

Fata se codea. Îşi căuta jacheta, pălăria şi nu se hotăra să plece.

— Aleargă acum — o zorea Ahile - că-l găseşti acasă. Să ştii că mîine e prea tîrziu.

Bătrînul, de pe pat, urmări toate mişcările pînă ieşi pe uşă, apoi închise ochii, făcîndu-se că doarme.

Ahile scoase o pungă cu tutun, îşi făcu o ţigare groasă şi începu să caute prin casă o cutie de chibrituri. Bătrînul, simţind mişcare în jurul său, deschise ochii, dar îi închise repede. Îi era un fel de silă de tot ce-l înconjura, se afunda parcă din ce în ce mai adînc în sine însuşi. Şi gîndurile îi frămîntau mintea, cerînd o dezlegare. Se întreba mereu chinuit de aceleaşi întrebări : „Oare să fie sfîrşitul ? Nu mai e nici o scăpare ? Da, sigur, sfîrşitul."

„Trebuie să mor... toţi oamenii mor... mor pe rînd." Îi şoptea o voce lăuntrică.

Groaza de misterul morții îl îngheța, oprindu-i bătăile inimei. Cu încetul, își revenea. Deschidea ochii, încerca să miște degetele, și o licărire de nădejde îl înviora pentru cîteva clipe. Căzut într-o continuă toropeală, el viețuia totuși, dar numai în trecut.

Începea o perindare, în mintea lui, de imagini apropiate, întîmplările din urmă, din noaptea cînd a fost rănit, apoi cearta de la debarcader, cînd, încolțit, a scos cuțitul să se apere, primirea ce i-o făcuse rudele și compatrioții crezîndu-l bogat, drumul lung pe vapor, traiul acolo în colonii și toată viața i se înșira în urmă, mergînd cu închipuirea departe, pînă în anii de copilărie, de care își aducea perfect aminte.

Se adîncea în amintirile copilăriei. Se recunoștea așa cum fusese, se vedea limpede c-o ascuțime de minte care-l înspăimînta, ca și atunci cînd era să se înece odată în Dunăre.

Căzuse în apă, și curentul repede îl furase, tîrîndu-l sub un șlep. Își dase perfect seama de pericol. Dacă ar fi căutat să iasă la suprafață, era pierdut. Pipăind pe fundul șlepului, el s-a tîrît pînă a simțit cu mîinile cîrma, și atunci a scos capul afară. A simțit fiorii și ghearele morții. Prin ce minune a scăpat atunci ? Fusese o luptă între viață și moarte. A luptat și a învins. „Eram tînăr, eram tare..." se gîndea el.

Acum simțea cum se duce, alunecînd într-un adînc fără fund. Era așa de slab și de neputincios, încît nu mai încerca nimic, se lăsa în mîna Domnului. Încerca să se judece singur, ca pe un străin, să-și lămurească viața, și nu-și găsea nici un rost. O înlănțuire nesfîrșită de suferințe, de grije... pentru ce ? A fost un om fără noroc. De ce unii trăiesc bine și alții rău ? Acum s-a sfîrșit... De ce D-zeu

n-a vrut să fie bun și cu dînsul ? Asta n-o putea el înțelege.

„S-a sfîrșit... nu mai pot aștepta nimic." Simțea bine în fundul sufletului său că moare, dar nu reușea să se deprindă cu ideea asta. Era ceva neînțeles pentru mintea lui. Îl apuca un fel de milă de sine însuși, de fata lui, care rămînea singură...

Se încercă să spună în minte o rugăciune știută din copilărie. Dar nu reușea să-și aducă aminte toate vorbele în șir. Și atunci, de necaz, ca pe un copil, îl podidi plînsul deznădejdei, fierbinte, sfîșiitor.

Ahile fuma ; trăgea adînc fumul pînă în fundul pieptului, apoi îl slobozea încet afară, pufuind molcom cu buzele lui late. Se uita lung spre pat. Avea uneori impresia că Americanul nu mai suflă. Îl vedea întins, țeapăn ca un cadavru, cu fălcile păroase, scofîlcite, cu fruntea galbenă ca ceara.

Nu-i era îndemînă în camera asta, în care plutea moartea nevăzută. Simțea ceva neplăcut. Și, totuși, îl încercă un sentiment de bucurie. Iaca el a scăpat... și Americanul moare... moare la sigur... putea foarte bine să i se întîmple și lui asta... Dacă îl lovea glonțul pe el ? doar erau împreună... Vezi că pe el D-zeu l-a păzit... gîndea Ahile împăcat, c-o profundă mulțumire sufletească.

Trecu în camera de-alături, ca să-și mai schimbe gîndurile. Lulu, maimuța, din colțul ei, dintre șaluri, îi pîndea toate mișcările cu ochișorii ei vii, neastîmpărați.

Ahile nu se simțea bine nici aici ; se vedea spionat la tot pasul ; se întoarse lîngă patul bolnavului, așezîndu-se pe un scaun. Se gîndea : „Că moare, e sigur... Cînd ? O zi, două... bietul Nicola... dar cui rămîne barca lui ?..." La drept, și el are o parte. Cine îl învățase pe American să se ducă la căpi-

tanul de port să ceară barca ? Poate îi rămîne lui... Ce, să i-o mai ceară înapoi cineva? Ce bună barcă... ce bine ţine la val !

*

Se înserase. Evantia trecu de cîteva ori în sus şi în jos pe stradă pînă se hotărî să intre.

Deliu era singur. Sta la birou c-o carte şi c-un dicţionar dinainte. Avea obicei să scoată note, pe care le utiliza în scrisorile lui dulci. Era deprimat că o daneză, soţia unui inginer, o blondă graţioasă, mîndră şi rece, se încăpăţînase ca să-i reziste. Găsise tocmai o cugetare potrivită care şi-o însemnase : „Pudoarea este o invenţie a femeilor urîte".

Un marinar, Jean, ordonanţa, intră tiptil, numai în ciorapi de lînă.

— O domnişoară vrea să vă vadă.

— Cine-i ? N-o cunoşti ?

— Nu prea putem şti, că n-am văzut-o venind pe la noi.

— Poftește-o înăuntru, şi Deliu se ridică.

Era îmbrăcat într-o elegantă pijama de mătase vişinie. În penumbra săliţii de intrare, el nu recunoscu deodată pe fata care nu îndrăznea să păşească.

Numai cînd reuşi să-şi descleştеze gura : „Am venit să te rog ceva", el izbucni radios, tăindu-i vorba :

— A ! Evantia, sălbatica gazelă... Ce surpriză !... Ce te aduce la mine ?... Nu te jena, spune ! şi el o atrase cu blîndeţe înăuntru, vorbindu-i cu glasul lui bărbătesc, sonor şi dulce.

Evantia, frămîntînd între degete un colţ de batistă, începu cu vocea strînsă, întretăiată de emoţia care o strangula.

— Am venit să te rog... dacă ai milă de mine şi de tata... care-i pe moarte... să nu-i faci nimic... el nu-i vinovat... alţii l-au luat noaptea cu barca... şi tocmai pe el l-a împuşcat... Şi vorbele i se pierdeau într-un plîns cu sughiţuri.

Deliu nu pricepu nimic la început.

Ce vrea fata asta de la el ? Stătu o clipă pe gînduri. Şi deodată se lumină.

— A ! înţeleg. Tatăl tău e amestecat în hoţia de cereale din port. Ei, şi ce pot face eu în chestia asta ?

Evantia se chinuia să-şi amintească vorbele pe care le repetase Ahile.

— Căpitănia să înceteze urmărirea, zise ca pripit, urmărind cu ochii efectul vorbelor sale.

El, tăcut, indecis, făcu doi paşi cu ochii în pămînt. Se întoarse, cumpănindu-se pe vîrful picioarelor, apoi îşi înălţă capul şi, făcînd ochii mici, învălui într-o privire ascuţită silueta fină care se proiecta pe albul peretelui din fund.

— Să vedem ce putem face... vorbi el rece, enigmatic.

Ea îl fixa, aşteptîndu-i răspunsul, roşie, cu obrajii aprinşi. Simţea că el o pipăie cu ochii ; o examina din cap pînă la picioare.

Ideea fixă care-i stăpînea mintea o împingea înainte, cu mîinile întinse, gata parcă să-i cadă în genunchi. Reîncepu, cu voce plîngătoare :

— Te rog... faci asta pentru mine ?... Îmi promiţi ?

— Îţi promit, mîine închid dosarul, încetează orice urmărire, răspunse el hotărît, mărinimos.

Înviorată o clipă, ea se pierdu într-un murmur de mulţumiri, pe cînd mîna lui rece se întinse ca să-i mîngîie obrajii fierbinţi de lacrimi şi ruşine.

Şi, deodată, Deliu îşi schimbă tonul. Începu să vorbească blajin, duios, c-un timbru seducător de dulce.

— Numai de dragul ochilor tăi voi face asta... Hai, calmează-te, şterge-ţi lacrimile. Plînsul te face urîtă. Acum putem vorbi ca doi prieteni. De ce fugi de mine ? Din noaptea ceea m-ai ocolit. Ştiai bine că te iubesc. Tu ai ceva sălbatic în firea ta...

Şi cu îndemînarea pe care i-o dase o lungă experienţă, îi descheie uşor jacheta. Ea încercă să protesteze, dar el, prin două mişcări studiate, o imobiliză. C-o mînă sigură îi cuprinde talia, cu cealaltă îi îndoaie abil capul pe spate. O sărutare violentă, lungă, pe gîtul gol, o înfioră, paralizîndu-i orice mişcare.

În braţele lui de oţel, care o împiedecă să respire, se zbate ca o pasăre prinsă în laţ. Simte că i se învîrteşte capul.

Copleşită într-o luptă inegală, vede că nu-i poate rezista. Tresare simţind degetele lui reci pipăindu-i pielea. Cu ochii închişi, cu dinţii încleştaţi, se împleticeşte şi cade întinsă, c-un geamăt înăbuşit.

Se înnoptase. Evantia intră în vîrful picioarelor. Bătrînul muribund o simţi şi deschise nişte ochi sticloşi. O chema cu privirea, ridicînd pleoapele peste măsură. Fata se aplecă şi lipind buzele de mîna lui uscată, începu să plîngă înfundat. Bătrînul făcu o sforţare extremă, ridicîndu-şi tremurător cealaltă mînă. Cu degetele ţeapene dezmierda părul fetei, resfirat pe plapomă.

Nu-l mai durea nimic. Nu se putea mişca, nu vorbea, dar simţea o dulce moleşeală în tot trupul. Parcă o uşurare, o împăcare îi alina inima. Groaza

morţei îi dispăruse ca prin farmec. Şi din fundul sufletului o căldură binefăcătoare, o duioasă mulţumire se ridica şi-l cuprindea peste tot. I se părea că pluteşte cu plăcere într-o baie călduţă.

Cînd Evantia îşi ridică ochii, recunoscu pe faţa lui o expresie senină şi un surîs debil fluturînd pe buzele lui subţiate.

— Ţi-i mai bine ?... Dormi, tată !... închide ochii şi dormi... Iacă, mă culc şi eu...

Dar el nu voia să închidă ochii ; o privea lung, cu nesaţiu, parcă ar fi vrut s-o soarbă. Şi numai după ce ea plecă de lîngă dînsul, se hotărî să coboare pleoapele peste globurile ochilor care păstrau încă imaginea ei.

. . . . . .

În noaptea aceea bătrînul muri.

Evantia îl găsi dimineaţa rece, cu figura gravă, împietrită de o mască rigidă de cadavru.

Fata, îngrozită, nu ştia ce să facă. Începu să ţipe c-o disperare nebună.

S-au strîns alarmate cîteva femei din vecine, încercînd s-o potolească. Ea nu putea să creadă că tatăl ei a murit. O luă la goană înspre spital. Doctorul, nenea Tomiţă, era singura speranţă.

În lipsa Evantiei de-acasă, veni medicul oraşului, însoţit de un gardist, ca să constate cazul şi să încheie actele cuvenite. Dar n-a fost chip să se apropie de pat. Lulu, maimuţa, sta de pază la capul mortului ; agitîndu-se nervoasă, îşi arăta dinţii şi se repezea cu ghearele de cîte ori cineva îşi întindea mîna spre pat. Ochii ei rotunzi, aprinşi, aruncau nişte priviri ascuţite de ură în jurul ei. Medicul se retrase prudent. Gardistul întinse mîna să tragă plapoma, dar Lulu se repezi ca o săgeată, înfigîn-

du-şi colţii în mîna lui. Gardistul începu să urle, apărîndu-se cu tesacul [1]. Maimuţa trase înapoi capătul de plapomă, acoperind faţa mortului, pe care o mîngîia cu lăbuţele ei.

— Las-o, domnule, c-o fi turbată ! îi strigă medicul, înspăimîntat.

Numai după ce veni Evantia, maimuţa se potoli. i pentru mai multă siguranţă, fu închisă în cămăruţa din fund.

[1] *Tesac* — sabie scurtă şi lată, purtată în trecut de infanterişti şi de sergenţii de stradă; teacă de sabie.

CAPITOLUL XVI

Sulina — după numele capului unei hoarde de cazaci — este poarta Dunării. Pe aci iese grîul şi intră aur. Cheia de la poarta asta a trecut în cursul vremurilor dintr-un buzunar în altul, după necurmate lupte, prin arme şi prin intrigi. Europa, după războiul din Crimeea, a intrat în stăpînirea acestei chei, pe care o ţine strîns şi n-o mai lasă din mînă — nici chiar portarului, care de drept trebuie s-o ţie, nu se hotărăşte să i-o încredinţeze.

Sulina, ca şi Port-Saidul de la gura Suezului — un Turnu Babel în miniatură — găsindu-se la capătul unui drum mondial de apă, trăieşte numai din viaţa portului.

Oraşul acesta, creat prin nevoile navigaţiei— fără industrie, fără agricultură — e condamnat să fie şters de pe harta ţării îndată ce o altă gură a fluviului va fi aleasă ca poartă principală a Dunării.

Pînă atunci, vremelnica aşezare omenească creşte şi scade după barometrul recoltei anuale.

Populaţia se dublează în anii de belşug şi scade în timp de secetă.

De unde vine această lume pestriţă ? Marinari, negustori, meseriaşi, hamali, escroci, haimanale şi

femei, femei de toate speciile. Lacome păsări de pradă, însetate de cîştig, se strîng aci ca lăcustele pe îngusta limbă de pămînt dintre Dunăre şi mare.

Ca prin minune apar : birouri, prăvălii, cafenele, cîrciumi, bodegi, varieteuri, localuri de veselie şi desfrîu — răsar în cîteva zile ca ciupercile din pămînt. Toată noaptea duduie la lumina electrică elevatoarele, prin care curge şivoi grîul, ca nişte pilituri de aur, din şlepuri în vapoarele care duc peste mări, în alte ţări, pîinea cea de toate zilele. Comerţul de aventură, jocul de hazard sunt în floare, şi banii trec cu repegiune dintr-o mînă în alta. Timpuri ca în poveşti. Cîntece, chiote, scandaluri, hoţii, înşelăciuni, o poftă furioasă de plăceri, o viaţă zgomotoasă, dezmăţată... pînă ce se închide rubinetul exportului.

Un an rău, o recoltă slabă, şi întregul bîlci maritim dispare ca prin farmec — ca potîrnichile se răspîndesc toţi într-o noapte. Şi mulţi, pe unde se găsesc, adesea în neagră mizerie, stau cu ochii la cer, visînd cele şapte vaci grase, aşteptînd întoarcerea în pămîntul făgăduinţii, în care grîul creşte, în anii buni, udat de ploaia cerului şi în anii răi stropit de sudoarea ţăranului român.

*

Cartierul localurilor de noapte, unde marinarii debarcaţi după lungi călătorii găseau plăceri cumpărate ieftin, era discret plasat la marginea oraşului, spre balta de unde începeau pădurile de stuf din Deltă.

Lumini roşii apăreau la distanţă, ca nişte felinare de drum a unor vapoare în navigaţie de noapte. Şi pentru că în partea locului nu era pavaj, ci numai un drum semănat cu dune de nisip, marinarii numeau mahalaua asta Sahara.

Lumea bună petrecea în centru, la „Englitera" — varieteu cu „şambruri", unicul „local familiar", după cum îl intitulase noul său patron. Domnul Pericle Papadachi, zis şi Bibiul, om tăcut, grav ca un magistrat, foarte respectat, filantrop şi epitrop la biserică, organizase pe baze moderne noul local european, graţie experienţei pe care o avea în acest gen de comerţ soţia sa legitimă.

Patroana, Lola, de origină poloneză, de meserie artistă, scoasă la pensie înainte de a renunţa la viaţa de noapte, păstra urmele unei frumuseţi ruinate. Părul ei alb, pudrat, ca peruca marchizei de Pompadour [1], făcea încă admiraţia întregei clientele.

Decorativă, impunătoare şi severă, Lola trona cu autoritate la casă, dirijind ca un capelmaistru întreaga mişcare a „Engliterei", întreprindere socotită, pe drept, ca propria-i operă.

Era o organizaţie ingenioasă şi bine studiată, care salva toate aparenţele.

În faţa varieteului, unicul „local familiar", c-o intrare pe din dos în altă stradă, era o casă misterioasă cu perdele trase, cu odăi numerotate.

Acolo locuiau artistele. Două case deosebite, două stabilimente cu administraţii aparte, dar cu acelaşi stăpîn şi aceeaşi pungă.

A doua casă era condusă cu discreţie şi tact de madam Simon, supranumită de ofiţeri : Enigma-Roşie.

Parcă îi scuturase cineva în faţă o bidinea de văpsea roşie, aşa de mulţi pistrui avea pe obraz.

[1] Antoinette Poisson, marchiză de Pompadour (1721—1704), favorită a regelui Ludovic al XV-lea.

Văduva unui comisioner evreu din Canton, ucis pe timpul revoluției boxerilor [1]. Primise, se spune, o despăgubire frumoasă din partea guvernului chinez.

Un bătrîn englez, căpitan de vapor, care luase parte ca ofițer la expediția flotelor europene în China, susținea că a cunoscut-o pe această femeie îmbarcată pe faimosul pachebot, transformat în șantan-flotant, care făcuse mare senzație pe atunci ancorînd în mijlocul escadrelor aliate, în raza portului asediat Vei-hai-Vei [2].

Se șoptea că madam Simon, care anume își alesese ca sediu Sulina, la încrucișarea căilor mondiale, ar avea legături oculte c-un mare trust internațional de comerț proscris, dar tolerat de brigăzile de moravuri din toate țările.

Porturile românești au avut totdeauna un rol important în acest trafic ca punct de legătură pentru transportul pe apă de marfă vie, din Galiția și România pentru Turcia, Egipet, Extremul Orient.

Cum ajunsese Evantia steaua „Engliterei" ?

Într-o seară, pe cînd sta singură pe o bancă de pe cheu, amărîtă, părăsită, neștiind încotro să apuce, îi apăru un înger salvator. O doamnă corect îmbrăcată în negru, pe care n-o mai văzuse pînă atunci, se așeză lîngă dînsa și-i vorbi blajin și dulce, mîngîind-o și încurajînd-o :

---

[1] Răscoală antiimperialistă a boxerilor (1899—1901), mișcare spontană a țăranilor și mesceriașilor din China de Nord, uniți în societatea secretă *Ihetuan* („Pumnul în numele legii și al dreptății"). Răscoala a fost înăbușită de forțele armate debarcate în China de către principalele state imperialiste.

[2] Veihai, oraș și port chinez, situat în golful Bohaivan al Mării Galbene.

„Ești încă tînără și frumoasă fata mea, trebuie să trăiești... ai toată încrederea... eu am să-ți fiu mamă... vei trăi bine, fără griji... iubită de toți..."

Fata nu înțelegea totul, dar vedea că i se întinde o scîndură de salvare de către o mînă binevoitoare.

Cum ? Se găseau pe lume și suflete așa de bune și miloase, pe care ea nu le cunoscuse niciodată.

Doamna în negru, directoarea de la „Englitera", pusese de mult ochii pe negresa, de cînd o văzuse o dată jucînd un dans exotic, învățat din copilărie. O urmărise și aștepta momentul oportun cînd să pună gheara pe ea.

Vînzătoarea, cu experiență, își dase bine seama că fata asta poate să fie un „număr" apreciat în program, și un mijloc de atracție pentru întreprinderea ce conducea cu atîta competență.

Și nu se înșelase : în scurt timp Evantia fu proclamată steaua localului de noapte.

„Ai să joci dansurile străine pe care numai tu le știi. Atît și nimic mai mult !" i-a spus directoarea la început.

Apoi a deprins-o să nu fie așa de sălbatică și să consume șampanie cît mai multă. La urmă i-a cerut să fie gentilă, ca să atragă clienții și să facă ce făceau și colegele ei, sub etichetă de artiste la „Englitera", unicul „local familiar".

Într-o seară localul era plin.

Crucișătorul *Elisabeta,* venit de la Sevastopol, trebuia să încarce cărbuni. Ancorase în dreptul depozitelor. La bord nu era chip de stat ; zgomotul căderei bulgărilor în magazii era asurzitor ; praful negru, fin și lipicios se filtra pînă în fundul cabinelor. Era un motiv serios ca ofițerii liberi să doarmă în oraș. Fiecare unde poate. Unii mergeau

la sigur, alții la întîmplare. Toți își făceau iluzii în căutarea culcușului... pentru o noapte numai, la uscat.

Plecau de obicei în grupe de la bord. Unii, cavaleri, curtezani, intrau în lumea bună, făceau vizite prin familii, petreceau la ceaiuri și serate. Alții, nesociabilii, fugeau de lume, vagabondau prin mahalale, ancorînd prin berării și cafenele.

Aceștia erau cunoscuți sub numele de „slujnicarii".

Șeful lor era un căpitan, roșu, c-o bărbuță frizată. Pe vremuri, amant al bucătăresei de pe vaporul *Orient*, se dezabonase de la popota ofițerilor — trăia bine.

Mai totdeauna ambele grupe se întîlneau, după miezul nopței, în același local suspect, supranumit „haremul public".

După atîtea zile de post pe mare, hoinăreau în bandă pe uscat, pînă ce, setoși, se opreau instinctiv în fața aceluiași local.

— Tot aci „fundarisim" ancora ?

— Echivoc local...

— Internațional.

— Interlop.

— Suspect.

— Infect.

Dar tot la „Englitera" ancora întreaga bandă, că nu era local mai bun pentru o petrecere de marinari pe uscat.

De cîte ori debarca la „Englitera" un nou transport de artiste, apăreau pe ziduri, afișe mari cu litere de-o șchioapă : *„Noi debuturi"*.

Un client chefliu, ștergea regulat pe *de* și rămîneau *buturi ;* la care adăuga : *de carne.*

Cînd inundau marinarii localul, sau cînd intrau pe ușă în monom, patronul, Pericle Papadachi, se

încrunta la prima vedere. Apoi își îndulcea figura-i de satir bătrîn c-un surîs linguşitor ; poftindu-i la mese, îi ruga frumos să nu întrerupă artistele pe scenă, să nu fluiere, să respecte acest unic „local familiar" — cum îi plăcea patronului să-l numească întotdeauna.

Cei mai proşti clienţi erau ofiţerii români : calici, pretenţioşi, scandalagii.

La cel mai mare preţ erau cotaţi căpitanii englezi, cari plăteau în şilingi şi lire, aruncînd adesea aur la chetă. Iar cînd se întîmpla să cadă pradă vreun englez, beat turtă, era stors fără cruţare. Victima se trezea a doua zi fără un ban în pungă. Nici o reclamaţie, nici o revoltă. Era lucru firesc — uzul portului.

Străinii de toate seminţiile, veneau de obicei aci călăuziţi de agenţii birourilor maritime, cari nu cheltuiau mai nimic, sau dacă cheltuiau umflau conturile. Localnicii beau şi mîncau pe socoteala-străinilor, cari plăteau cu ochii închişi — după uzul portului.

Artistele erau şi ele internaţionale.

Toate ştiau cîte o jumătate duzină de cuvinte din fiecare limbă, pe care le repetau ca papagalii. Şi după naţionalităţi, ştiau să schimbe băuturile favorite : *whisky*, bere, *feslauer*, vermut, coniac, mastică, sfîrşind toate cu şampanie, intrată în ţară fără vamă.

Masa marinei era chiar lîngă scenă.

Artistele se perindau pe acolo, chicoteau, schimbau vorbe în treacăt, dar nu se hotărau la început să se aşeze la masă cu ofiţerii. Patroana, madam Lola, cu ochelarii pe nas, instalată la casă, ca pe-o catedră de şcoală, le supraveghea cu stricteţă, ca o directoare severă de pension. Nu putea să sufere

intimitatea asta a fetelor cu marinarii. Le pretindea să fie serioase, să nu se încînte de fireturi strălucitoare, căci ea văzuse multe proaste sentimentale care s-au nenorocit, încurcîndu-se cu ofiţeri golani.

Dar morala directoarei, spre miezul nopţii, îşi pierdea efectul regulat.

Era destul ca o fată să se cuibărească printre ofiţeri, şi toate o urmau ca oile.

În capul mesei, în seara aceea, prezida căpitanul Don Tănase. O frumuseţe de bărbat.

Puternic, marţial, c-o voce vibrantă de bariton. Venise din Şcoala Navală de la Brest, tobă de carte, marinar desăvîrşit, profesor de manevre. Toată noaptea, pe uscat, bea şi chefuia de gît cu elevii lui. A doua zi, la bord, era cel mai exact şi mai sever şef.

În coada mesei, Klaps, bondocul satiric al marinei, combina o strofă unei oacheşe Suzane, care făcea pe turcoaica, schiţînd un provocător *dans du ventre* [1] :

...Şi Suzana baiadera
Toate de la „Englitera"...

Lîngă Ionescu-Gulic, tip de rege asirian cu barba creaţă, se aşezase Marcela ; grăsulie, rotundă, cu ochi dulci şi umezi de evreică arzătoare.

Debarcase la Dunăre, venind din fundul Moldovei ; cînta într-o românească stricată : „*Mogor... mogorel...* şezi ghinişor că te zic lui căpitanu..."

Ţuşca era o blondină, cu freza băieţească ; părea o inocentă şcolăriţă. Îi plăcea să apară deghizată în marinar, dar o trădau şoldurile şi crupa, umflate în pantalonii de împrumut.

[1] Dans al pînteceului (fr.).

Tereza, zisă şi Bestia, deminudă, avea un chip de madonă, trup de statuie şi inimă de piatră. Vorbea perfect franţuzeşte şi nemţeşte. Mama ei, o poloneză, fostă artistă, o pregătise anume într-un pension din Cernăuţi. Mîndră şi crudă, se făIea arătînd nişte scrisori de la un amant, ofiţer de administraţie, intrat în puşcărie pentru ea, pe care nenorocitul o iubea cu patimă şi umilinţă.

Cel mai straniu tip din sală era Celina — Ţelina cum îi spunea căpitanul neamţ de la un vapor de salvare — o brunetă de o frumuseţe pură. Palidă, c-un zîmbet melancolic, avea nişte ochi adînci, măriţi de cearcăne negre. Sentimentală, lirică, visătoare, umbla c-un caiet de poezii zaharisite, pe care le cînta cu pasiune, dînd ochii peste cap sau privind ţintă în vid.

Toată lumea se întreba ce caută fata asta la un local ca „Englitera".

Unii o poreclise[ră] „Contesa palidă", alţii „Mimoza pudică", iar colegele îi spuneau în bătaie de joc : „Eminească nebuna".

Artistele nu erau libere decît în zorii zilei, şi cei cari voiau să fie siguri de ele puneau mîna pe cheile ascunse în poşete.

Erau şi fete care singure înmînau în mod discret cheia camerei, ca un tacit angajament.

La masa marinei se făcea haz în jurul unei obişnuite farse. Un ofiţer îmbrăcat civil, cu pipa între dinţi, era prezentat de colegi drept căpitan englez. Artistele, lacome, îl linguşeau, îl giugiuleau, bătîndu-se de la el. Vorbeau fără jenă, convinse că englezul tîmpit nu ştie o boabă românească. Şi, la un moment dat, englezul izbucnea ca un neaoş român :

— Ho ! gîştelor, vreţi să mă buzunăriţi ? !

Sala gemea de lume. Un aer de etuvă. Nori albăstrii de fum de tutun pluteau deasupra capetelor înfierbîntate. Miros de alcool, parfum și sudoare.

„Numerele" se schimbau pe scenă în aplauze zgomotoase, într-o gălăgie infernală, în care se amestecau toate limbile. După o romanță duioasă, un cîntec obscen, arii napolitane, cîntece grecești, imnuri naționale, urmau într-o babilonie internațională. Cînd deodată apăru pe scenă negresa — Eva, cum îi spunea lumea în sală. Tunete de aplauze o primea[u] de cîte ori începea să joace. Dansurile ei exotice, necunoscute, erau vechi jocuri de negri, pe care ea le învățase din copilărie în țara în care se născuse. Avea un talent natural ; nu juca numai cu picioarele, ci cu tot trupul și cu sufletul.

Artistele priveau cu invidie, și unele se încercau s-o imiteze, dar nu ajungea nici una să facă mișcări așa de repezi ca ea, care avea parcă picioarele de oțel și un trup șerpuitor.

Cîțiva ofițeri o recunoscură.

- Asta-i Sirena-Neagră !
  E chiar ea, Prințesa-Dolarilor !

— Iubita lui Neagu.

— Pe care i-a suflat-o Deliu.

— Ce-i cu negresa asta? întrebă Gulie pe Tereza, care se chinuia să-și potrivească un monoclu.

— E angajată de curînd să lucreze și ea la „Englitera". Dar n-are să facă purici aici. E o proastă. Toți bărbații o plac și ea, ca o idioată, s-a încurcat cu Jak tapeorul. Ce-o fi găsit la burtosul ăla bătrîn ?

Țușca auzise despre ce-i vorba și sări înțepată :

— Face pe contesa... nu vrea să consume ca celelalte... nu vrea să meargă cu nimeni... nu poate

nici să cînte... tăria ei stă numai în picioare... e ca o pisică sălbatică, turbată ! Cînd o apucă pandaliile, face un scandal, că nu poate nimeni s-o potolească.

Jos la marginea scenei, un vechi clavir cu o coadă lungă își arăta dinții știrbi, de fildeș îngălbenit. Taburetul turnant dispărea sub volumul enorm al tapeorului.

„Maistrul Jak", zis și Baron Trabuc, veșnic c-un muc de havană în colțul gurei, era un personaj ciudat și enigmatic, debarcat de cîțiva ani la gura Dunării.

Un atlet cu gîtul scurt, totdeauna congestionat, cu un nas mare violet ; cioc de mușchetar și mustăți cu sfîrcuri ascuțite, ca niște codițe de șoarece. Se purta c-o politeță exagerată cu toată lumea. Un gentilom tapeor. Trecutul lui era un mister. Se șoptea că ar fi spion austriac. Un ofițer român care făcuse Școala de Marină din Pola [1], dezvăluise în parte misterul.

Baronul Trabuc, dintr-o nobilă familie vieneză, fusese un distins ofițer în marina austriacă.

Un amor nenorocit și patima cărților îl înglodase[ră] în datorii. Voind să dea o lovitură care să-l salveze, jucă la ruleta de la Monte-Carlo, pierduse banii vaporului și se pierdu și el în lume.

Pîinea și-o cîștiga de cîțiva ani aci cu muzica, pentru care avea talent și școală. Cu demnitate și discreție, știa să-și drapeze mizeria pe care o ducea pe țărmul acesta, unde-l aruncase naufragiul unei vieți nefericite.

[1] Oraș și port iugoslav în sudul peninsulei Istria (peninsulă în care la poalele muntelui Maggiore, locuiesc istro-românii).

Cavaler și filozof, se mulțumea cu puțin, trăia modest, ducîndu-și viața între șantan și biserică. Cînta duminica la orga Bisericii Catolice.

Cu aceeași admirație și evlavie era ascultat de lumea din ambele localuri.

Artistele îl iubeau și-l respectau pe „maestru", care le ocrotea și le învăța să cînte. Clapele pianului său acopereau cu artă chixurile cîntărețelor. El nu le striga pe nume cînd le venea rîndul, după program, pe scenă. Pentru fiecare anume făcuse cîte un semnal : cîteva note la piano însemna chemarea fiecăreia din ele.

Pe Evantia o luase de la început sub protecția lui. Se îngrijea de ea c-un devotament părintesc. O iubea c-un fel de nobilă patimă resemnată.

Din cauza asta, toate fetele din local erau geloase pe negroaică.

După miezul nopței începu să apară, răzleți, cîțiva ofițeri dintre cei cari făcură vizite prin oraș. Erau primiți cu glume și ironii.

— Voi ce căutați aci ? Voi frecventați lumea bună, înalta societate, nu localuri de perdiție ! De ce v-ați întors aci unde iubirea se plătește după tarif, cu bani peșin ? argumenta foarte serios căpitanul Roșu.

— În fond, desigur, e stupid că ne pierdem tinerețea în asemenea localuri infecte, zise cu gravitate un ofițer pedant.

— Nu ți-i rușine să faci pe grozavul ? izbucni agresivă Tereza, scoțîndu-și înainte pieptul ei bogat și cinic... Vă cunoaștem noi... domni nobili, mondeni, manierați, cari vă tîrîți prin saloane, faceți slujă ca niște cățel în fața domnișoarelor sus-puse... și după ce vă îmbătați de parfumul lor și vă încălziți acolo pe gratis, veniți să vă răcoriți aici, ca

porcii în baltă... la noi, la femeile pierdute... și mai faceți mutre că localul e infect. Ce căutați aici ?

— Nu știu cine a zis că aceste localuri de plăcere sunt în fond niște școli de filozofie ; nu trebuiesc disprețuite. Ce ar fi ajuns familia, societatea, omenirea, dacă n-ar fi existat asemenea supape de scăpare, din antichitate și pînă azi ? E un rău necesar, domnilor, vorbi solemn președintele din capul mesei.

— Nu confundați, vă rog, poezia cu proza, se încercă un ofițer cu pretenții literare să facă teorii.

Dar Klaps îl întrerupse cu o declarație zgomotoasă :

— Sunt sătul de poezie.
Aș mai vrea și ceva proză.

Doctorul Barbă-Roșie, care fusese mutat de pe *Mircea* pe *Elisabeta*, făcuse cîteva vizite prin oraș. Era tîrziu cînd sosi la „Englitera".

Abea se așezase la masă, cînd Ionescu-Gulie îl trase de mînecă.

— Știi pe cine am văzut aici, în local, ca dansatoare ? Negresa, fata Americanului, Sirena-Neagră, cum îi spuneam noi.

— Cum se poate ? făcu doctorul mirat. Biata fată... Unde-i ? Aș vrea s-o văd.

Doctorul ocoli sala plină fără s-o poată găsi.

Tocmai cînd se întorcea să se așeze din nou la masă, îi ieși înainte.

— Evantia ! Tu, aici ? De cînd ?

Fata se opri surprinsă. Ar fi voit să fugă, să se ascundă, dar nu mai avea cum.

Doctorul o luă de mînă și o trase într-un colț, la o masă goală.

— Ia spune-mi, ce-i cu tine. Cum ai ajuns aci ?

— Ce era să fac ? Tata a murit. De nicăieri nici un sprijin. Mi s-a propus să intru aci ca dansatoare.

— Pe Neagu nu l-ai mai văzut ? Nu ţi-a scris nimic ?

— Nimic... răspunse fata cu lacrămile în ochi, guduită de o tuse seacă.

— Ai fost bolnavă ? De ce ai slăbit aşa ?

Şi doctorul, cuprins de un sentiment de milă, începu s-o observe cu atenţie. Ofilită, ochii traşi, în pometii obrajilor două pete roşii...

— La spital, la nenea Tomiţă, ai fost ?

— E plecat de cîteva luni în străinătate.

— Să vii mîine la spital. Am să fiu şi eu acolo. Vreau să te examinez. Trebuie să te cauţi. Clima de aici, umezeala asta, îţi face rău la plămîni.

Şi deodată Evantia tresări : îşi auzise semnalul la pianu care o chema pe scenă. Îi venise rîndul.

Îşi şterse ochii de lacrimi şi plecă, resemnată, să-şi facă datoria. Doctorul se întoarse posomorît la masa marinei.

O altă masă, aproape de scenă, era rezervată unor agenţi de vapoare, oameni cu greutate în comerţul portului. Mulţi din ei o cunoşteau pe Evantia încă de la debarcarea ei în Sulina, fără să poată a se apropia de dînsa. Toţi o sorbeau din ochi. Unii, aţiţaţi de curiozitate, erau dispuşi să cheltuiască oricît pentru ea, tocmai fiindcă se arăta aşa de îndărătnică. Evantia evita cu dibăcie mesele la care vedea mutre cunoscute, căci, o dată cu banii aruncaţi în farfurioara de chetă, curgeau şi complimente grosolane, glume nesărate, cuvinte dulci sau mojicii îndrăzneţe.

Se învăţase să nu răspundă la nimeni ; trecea surîzînd şi mulţumind fără să scoată o singură vorbă.

În seara aceea abea coborîse de pe scenă, cînd simţi c-o apucă cineva de braţ. Îşi întoarse capul. Spiru Karaianis, roşu, congestionat, cu ochii lucitori, o atrăgea spre masa lui.

— La mine nu vine Sirena-Neagră ?

— Nu ! îi răspunse fata, căutînd să scape din mîna lui.

— Vezi ! dacă erai gentilă atunci cînd ai fost la mine, azi nu ajungeai aci, la şantan.

— Mă rog, ce vrei d-ta de la mine ? întrebă fata furioasă, căutîndu-i drept în ochi.

— Ştii bine ce vreau... şi o cascadă de rîsete izbucni la masa agenţilor.

Deodată ea se smuci şi, c-o iuţeală de fulger, luă de pe masă o sticlă de sifon şi-l trăsni pe Karaianis drept în creştetul capului.

Scandalul era gata. Toată sala — în picioare. Evantia se zbătea în mijlocul agenţilor, care se luptau să-i scoată sticla din mînă. Ca de obicei, într-o clipă se formară cele două partide.

— Afară cu ea... asta-i o nebună... turbată... o criminală... strigau toţi la masa agenţilor.

— Foarte bine i-a făcut... e o lecţie... să înveţe minte... de ce s-a legat de ea ?... strigau ofiţerii de la masa marinei.

Klaps sări în ajutorul fetei. În învălmăşeala care se produsese, Maistrul Jak venea din urmă ; ca un uriaş înainta, tăindu-şi drum cu braţele şi cu burta prin mulţimea gălăgioasă.

Cu forţa lui atletică, voluminos, turtea cu masa lui enormă pe toţi care-i ieşeau în cale. Ajunse pînă la Evantia, o ridică în sus ca pe un copil,

pe deasupra capetelor, trecînd cu ea printre mese, răzbind pînă la ieşire.

Karaianis, ridicat de jos, fu scos afară plin de sînge. Jumătate sala se goli.

Scandalul se potolise, dar la casă erau încă discuţii aprinse. Directoarea, *madame* Lola, furioasă, bombănea mereu :

— Nu mai merge... negroaica asta... îşi face de cap... numai scandaluri ne face.

— Nu permit să se atingă nimeni de fata asta, hotărî sentenţios Maistrul Jak, roşu-vînăt de mînie.

— Asta-i culmea !... Dumneata eşti mai mare aici ? Ce sunt fasoanele astea ? Ce fac toate artistele trebuie să facă şi ea. Aici e local de consumaţie... trebuie să lucreze ca toate celelalte...

Patronul, împăciuitor, linguşitor, îl apucă de braţ pe Maistrul Jak, atrăgîndu-l spre clavir, unde îl aştepta o sticlă destupată de coniac veritabil : „Martel — trei stele".

Maistrul, încă enervat, se aşeză greoi pe taburet, goli trei pahare de coniac, îşi aprinse trabucul şi începu să plimbe uşor mîinile pe clapele de fildeş.

Îi era prea cald ; îşi şterse sudoarea de pe frunte şi deschise la gît cămaşa, care-l strîngea.

Începu din nou să cînte, dar după cîteva note se opri. Scăpase trabucul dintre buze.

Se aplecă, greoi, să-l ridice. Şi... nu se mai ridică nici el. Căzuse mototol cu taburetul pe o coastă. Un ofiţer sări să-l ajute, credea că-i beat şi nu se poate scula.

— Hopa, Maistre ! ce cauţi pe jos ! Ori ţi-ai pierdut luleaua...

După ce se opinti o dată, ofițerul se opri înfiorat :

— Doctore, vino repede, vezi ce are, pare că i s-a făcut rău...

Toți se grămădiră în jurul lui. Cu mare greutate a putut fi ridicat corpul acela voluminos. Și cînd l-au depus pe clavir, sonoritatea coardelor a vibrat lăuntric cîteva clipe.

Doctorul îi smulse gulerul de la gît și începu să-l pipăie...

— Congestie cerebrală... nu vedeți ce gît scurt are și ce sanguin e ?...

Toți priveau îngroziți, cu răsuflarea pe buze.

Chipurile bărbătești vesele, cari surîdeau de-o mulțumire egoistă, deodată înghețară, atinse parcă de aripa morței.

Artistele scînceau, țipau, urlau. Nu mai puteau fi potolite. Le apucase[ră] parcă un acces de isterie molipsitoare. Lola, care se certase cu el cîteva minute mai înainte, se învîrtea zăpăcită, frîngîndu-și mîinile cu disperare.

Atletul, măreț și jovial, sta înțepenit, mut, cu fața contractată, c-un slab suflu de viață în ochii reci de metal — o privire de plumb.

I-a[u] pus gheață la cap. De prisos.

Două cute adînci, care-i prelungeau în jos colțurile gurii, îi făceau o grimasă stranie, dîndu-i o expresie de profund și amar dispreț... pentru lume ?... pentru viață ?... pentru moarte ?...

Așa a rămas, rigid, întins pe clavirul mut, cu masca de cadavru pe chipul lui de mușchetar.

În zori, cînd ziua și-a deschis ochii, el i-a închis... și pentru totdeauna.

CAPITOLUL XVII

Ciuma, holera, vin din Orient. Dacă apucă să intre molima pe poarta Dunării, nu mai poate fi oprită ; ajunge pînă în inima Europei. Mai înainte vreme, navele de mare erau ţinute în carantină la gura Dunării ; acum, ca să nu sufere comerţul maritim, navele sunt controlate, dezinfectate şi deratizate — şoarecii sunt jertfiţi pentru sănătatea oamenilor.

Comisia Europeană a Dunării, c-o darnică mînă, a înzestrat Sulina c-o uzină de apă — gratuit — c-un mare lazaret pentru izolare şi c-un spital modern pentru marinarii de toate naţiile. Dar spitalul e ocupat tot timpul de locuitorii Deltei, că altul nu-i în partea locului.

După îndelungate lupte diplomatice, România cîştigă oarecari drepturi în administraţia Comisiunei. Nenea Tomiţă, Patriarhul, era primul doctor român numit şef al spitalului C.E.D. şi în acelaşi timp director al Serviciului Sanitar Român de la gura Dunării. În dubla sa calitate, avea pe lîngă el un mare stat major de felurite naţii : chirurgi, agenţi sanitari, interni, intendenţi, infirmiere...

În personalul spitalicesc erau şi două „nurse“ [1], venite din Anglia. Debarcarea lor la gura Dunării stîrnise la început curiozitatea mahalalei. Domnişoare ? Doamne ? Văduve ? Fete bătrîne ? Călugăriţe ? Ajutoare de medic ? Surori de caritate ? În scurt timp lumea a înţeles că erau un fel de infirmiere de bună calitate, primite în toate casele din societatea aleasă.

Miss Doty şi *miss* Sibyl.

Englezoaice amîndouă, dar tipuri diferite.

Miss Doty, de 24 ani, părea de 34 — un colos de o viguroasă sănătate ; mînca muşchi crud tocat şi bea sifon cu ţuică. Lumea îi zicea Huiduma. Avea obrajii îmbujoraţi, dinţii enormi de carnivor robust, ochii albaştri, fără de expresie. Nici o cochetărie. Umbla ori în halat de spital, ori în costum de turism, cu bocanci grei cu talpa de cauciuc. Pleca adesea la vînat în baltă, în tovărăşia unui tînăr rigid, flegmatic — consulul englez, cu leafă dublă, ca în colonii. Fără să schimbe nici un cuvînt între ei, mergeau alături, geometric, ca două maşini automate puse în mişcare printr-un resort — nici o vorbă, nici un gest.

Miss Sibyl — de 34 ani, părea de 24 — era fină, mlădioasă. Pielea avea o albeaţă de sidef, părul de aur, ochii albaştri vii, de-o seninătate cerească. Nu era o frumuseţe comună, voluptoasă — poate nici nu era frumoasă — dar avea ceva mai mult decît frumuseţe. Avea o atracţie, un magnetism uman care te robea de la prima vedere. Avea darul de a citi gîndurile în ochii oamenilor şi radia, cu surîsul ei pur, numai bunătate şi simpatie.

Miss Sibyl — care ştia bine limba franceză, în cî-

[1] *Nursă* — guvernantă, dădacă (de la fr. *nurse)*; nici cu sensul de infirmieră.

teva luni învățase românește — o luase sub ocrotirea ei pe Evantia, din ziua în care intrase în spital. Înduioșată de soarta nenorocită a negresei, o căuta cu îngrijiri materne.

Nenea Tomiță. după fiecare examinare, dădea nemulțumit din cap, fără să spună ceva precis.

O văzuse și doctorul Barbă-Roșie, care se debarcase și ținea locul unui chirurg italian, plecat în concediu.

Într-o zi, în cancelarie, față de *miss* Sibyl. doctorii vorbeau între ei :

— Analiza arată bacili numeroși.

— Mă întreb cum o să suporte sarcina cînd tuberculoza ei pulmonară avansează cu așa repeziciune...

— Trebuie bine supraalimentată.

— De asta am eu grije ! interveni *miss* Sibyl ; dar moralul e foarte scăzut... are o mare suferință sufletească... un fel de nostalgie...

— Cu psihoterapia te lăsăm pe d-ta, care ești specialistă ! zise doctorul c-o blîndă ironie.

— *Cher maître* [1], știu că toți medicii sunt sceptici cînd aud de tratamentul moral. Și într-o limbă franco-română cu accent englezesc, *miss* Sibyl își arătă părerile cu toată convingerea : Viața și moartea nu stau în mîna omului. El ajută numai natura. Dar ce-a făcut medicina contra boalelor nervoase, melancolia, neurastenia ? Influența moralului asupra fizicului e așa de mare, încît psihiatrii abili, azi, înlocuiesc dușurile și morfina cu vorbe bune și sugestii raționale. Încă din antichitate se spunea că boalele sufletești nu se pot combate de medic, ci de filozof. -

[1] Scumpe maestre (fr.).

Nimeni nu poate nega — zise împăciuitor doctorul — că pentru nevricale, tratamentul moral este bun. Depinde de boală şi de bolnav. Pe negresa noastră o omoară însă clima, umezeala de aici. O să scriu la Bucureşti, la „Profilaxie", s-o internăm într-un sanatoriu : la Birnova sau Bisericani... numai dacă ar fi locuri libere, că totdeauna sunt pline.

Miss Sibyl simţise, pe cînd vorbea, că Barbă-Roşie o examina cu priviri ascuţite, deşi în tot timpul el nu scosese nici o vorbă.

Cînd doctorii au rămas singuri în cancelarie, Barbă-Roşie începu, cu tonul lui obişnuit :

— Mă rog, ce-i cu englezoaicele astea de care ne împiedicăm la fiecare pas ? În spitalele din ţară nu suntem deprinşi cu asemenea marfă de lux, importată din Anglia.

— Văd eu că te uiţi cam chiorîş la ele, dar ai să te deprinzi. Sunt nişte auxiliare excelente. În România nu le avem încă, dar trebuie să le formăm. Orice păreri vei avea despre femei, dar trebuie să recunoşti că ele au mai vii şi mai puternice sentimentele de afecţie, devotament, milă, pentru a face binele aproapelui.

— Eu mă îndoiesc şi de sentimentul milei la femei, căci una care în adevăr este miloasă, n-ar putea servi ca soră de caritate. Dacă rezistă la suferinţele bolnavilor, dovedeşte că-i lipsită de milă.

— Ei, asta-i desigur paradoxul vreunui filozof mizantrop ! Fapt e că geniul feminin are monopolul carităţii.

— De aceea caritatea e butoi fără fund ! întrerupse Barbă-Roşie muşcător.

— Fii drept şi recunoaşte că cele mai moderne opere sociale şi ospitaliere, organizate pentru lupta

împotriva mizeriei, sunt conduse azi de femei instruite, energice și cu mult simț practic. În speță, această *miss* Sibyl este o perlă, un rar exemplar uman. Dacă ai cunoaște-o bine, te-ai înclina cu admirație în fața ei.

— Numai că eu am coloana vertebrală foarte puțin elastică. Și, apoi, cunosc tipul fetei bătrîne din Anglia, unde, după cum se știe, sunt mai multe femei decît bărbați.

— *Miss* Sibyl — reluă nenea Tomiță — este un tip foarte curios. Ea a făcut o școală de infirmiere după ce sfîrșise studiile universitare. A fost logodită c-un lord foarte bogat. A rupt legătura, dezgustată de egoismul lui. A plecat în colonii. A stat cîțiva ani în Indii și Egipt. Aci a venit din Port-Said, adusă de nevasta delegatului englez din Comisia Europeană, o colegă de școală. *Miss* Sibyl e o ființă de o rară distincție sufletească : are cultură, bunătate și un fel de demnitate britanică. Suflet virginal ; un produs specific al aristocrației engleze. Nici o altă națiie și nici o altă pătură socială, nu poate da asemenea exemplare ca fizic și moral. Ia seama, e frumoasă, bogată și totuși își lasă lumea ei, străbate țări și mări, lucrează în spitale, în mijlocul suferinței și mizeriei omenești... Iată, se găsesc în lume și asemenea tipuri...

— Nu pot să mă împac însă, zise Barbă-Roșie, cu nuanța asta de pudoare exagerată pe care o are în ochi. N-o pot socoti în fond decît o ipocrizie...

— Nu uita, dragul meu, ce a spus un moralist : „Ipocrizia este un omagiu adus virtuței". Caută să cunoști mai bine pe femeia asta : n-ai să te căiești ; ascultă-mă pe mine ! Și nenea Tomiță, surîzînd blajin în barba lui albă, plecă sprijinit greoi în vechiul lui baston cu țepușă.

Barbă-Roşie rămase intrigat, curios să ştie mai mult decît auzise. Se hotărî în gînd să fie mai atent. Era sătul de mamifere de duzină, trase în serie după acelaşi şablon. De mult îl chinuia pe el un dor ascuns, să întîlnească şi alte vietăţi, de-o specie mai rară.

*

Soarele rîdea afară. Vuietul mării se îngîna cu zgomotul vieţei din port.

Evantia sta întinsă ziua şi noaptea. Se topea. Nu putea dormi. Număra bătăile ceasornicului de la Palatul C.E.D. Patul o ardea. Asuda cumplit, şi noaptea storcea prosoape ude. Visuri urîte o chinuiau. De o sensibilitate exagerată, orice zgomot o zguduia din cap pînă la picioare. Avea senzaţii nedesluşite şi împresia unei căderi. O frică vagă îi copleşise creierul ei de femeie însărcinată.

Îşi pipăia pîntecele ; simţea mişcările şi loviturile dinăuntru, cari o făceau să tresară înspăimîntată. Închidea ochii şi se vedea întinsă pe masa de operaţie... spintecată... sîngele roşu curgea în valuri... copilul mort...

C-un gemăt sfîşietor, deschidea ochii, căutîndu-şi salvarea în ochii plini de bunătate ai infirmierei.

Nu se putea supraalimenta ; nu suferea carnea. I s-a[u] adus fructe de sud : portocale, banane şi nuci de cocos ; laptele acela dulce şi răcoritor îl sugea cu plăcere, ca şi în copilărie.

Chinuită de ideea naşterei ce o aştepta, mărturisi toată drama vieţei sale. *Miss* Sibyl o mîngîie, încercînd s-o încredinţeze că poate să-şi refacă viaţa... că Neagu se va întoarce... că sigur o iubeşte încă...

— Cum — răspundea ea plîngînd — cum o să se uite la mine, cînd între noi va fi copilul ?... Asta-i grozav !... Să ai un copil de la un om pe care nu l-ai iubit niciodată !...

Pe copilul acesta, care trebuia să vie, simțea că-l urăște din tot sufletul. Ar fi voit să-l distrugă înainte de a veni pe lume, și nu știa ce să facă pentru asta. „Cum, adică nu-i nici un chip ? se întreba iritată. Dar nu-l vreau... nu vreau să am copil !...“ striga uneori furioasă, lovindu-se cu pumnii în pîntece, ca o nebună. Cu greu *miss* Sibyl îi potolea violențele, care-i provocau cumplite crize de nervi.

•

Medicii au trecut în cancelarie.

Miss Sibyl a rămas lîngă bolnava extenuată. După ce îi puse un bandaj de alcool pe frunte, ca s-o mai învioreze, ea se așeză pe un scaun, ca să răsufle o clipă. Era istovită. „Ce încordare de nervi...“ Deși obișnuită cu operațiile, niciodată nu avusese așa emoții... „O operație extrem de grea...“ A fost nevoie de tăietura cezariană, ca să salveze copilul. Și în minte i se perindau toate fazele, imagini vii și proaspete. Vedea pe nenorocita negresă, cu trupul negru, uscat ca o mumie, diformă, cu pieptul scobit, cu pîntecele bombat, enorm...

Simțea încă groaza prin care a trecut ținînd cornetul de cloroform sub nările bolnavei, cît a stat ametită... „Cum aiura... pînă ce n-a mai dat nici un reflex...“

„...Ce artist e Barbă-Roșie !“

Îi apăru doctorul în strania lui înfățișare, în halatul alb, cu ochii cari sclipeau prin masca lui de chirurg.

„...Cu ce siguranță a trasat linia pe piele cu lama bisturiului... mînuit ca un creion de desen

liniar... Ce mîini abile purtau foarfecele care tăia[u] învelişul peritoneului ! Ce încordare în clipele de aşteptare apăsătoare, cînd a ţişnit primul scîncet, ca un strigăt de viaţă nouă..."

Îi făcuse o impresie ciudată mica vietate de altă rasă, fetiţa cea neagră, cu ochii albi, care se agita mişcînd degetele şi sugîndu-şi buzele...

Stăpînită de teamă a stat tot timpul cît doctorul a făcut cusătura, pînă ce cloroformul s-a risipit şi bolnava a deschis ochii, pupilele şi-au recăpătat volumul.

„Doctorul e desigur un adevărat artist !" îşi zicea *miss* Sibyl, simţind un fel de dorinţă de a-l vedea, de a-i arăta oarecum toată admiraţia ei acestui om...

Evantia, întinsă, imobilă, nu mai simţea nici o durere. Cu ochii închişi, într-o caldă moleşeală. Deşi se calmase, pe figură îi rămăsese imprimat încă un rictus de suferinţă. Imagini, frînturi de gînduri se înfiripau în mintea ei obosită. Voia să-şi pipăie pîntecele, dar nu avea tăria să mişte mîna. Desigur că a spintecat-o... ştia că a fost adormită... Dar copilul... unde o fi copilul ?... băiat ? fată ? Şi ea începu să privească uşor, curioasă, printre gene.

Miss Sibyl, care se făcea că nu observă, ieşi în vîrful picioarelor şi se întoarse imediat c-un pachet de pînzeturi.

În zăpada albiturilor, o pată neagră - - capul micei negrese cît o nucă de cocos.

Bolnava sta cu ochii închişi. Şi numai cînd auzi un slab scîncet deschise mari ochii cari licăreau umblînd după copil.

Trăsăturile figurei contractate s-au destins.

Un zîmbet palid alunecă pe buzele care începură a tremura.

— Ei, vezi ce drăguță e fetița ta ?
— A... a... mea...

*

O rusoaică zdravănă, care născuse de curînd la spital, alăpta la început copila Evantiei. După cîteva zile, însă, refuză să mai dea sînul unui copil negru, care nu era creștin — copil păgîn, spuneau celelalte femei.

Evantia era așa de slăbită, că nu putea să-și facă datoria de mamă. Mica negresă fu hrănită cu biberonul de *miss* Sibyl, care se conformă întocmai tipicului unei cărți de puericultură.

Copila creștea văzînd cu ochii. Toți făceau haz de drăguța negresă — păpușa de șocolată — privită ca o minune, o ciudățenie a naturii, un mic animal rar și drăgălaș.

Evantia, în urma unei emoragii, ajunsese o umbră străvezie. De la „Profilaxia tuberculozei" din București venise răspuns că toate sanatoriile sunt pline. Numai după cîteva luni, în primăvară, s-ar putea deschide un loc.

Sentința se pronunțase. Doctorii o condamnaseră definitiv. Dar *miss* Sibyl se încăpățînase cu speranța că o va putea salva.

Ca să-i dea un balsam mîntuitor vieții sufletești, se întocmise un adevărat complot.

Bolnava fu încredințată că Barbă-Roșie primise o scrisoare de la Neagu, prin care întreba de ea și anunța că se întoarce în țară, trecînd cu vaporul *Carpați* prin Sulina, pe la sfîrșitul lunei.

A doua zi, la vizita obișnuită, nenea Tomiță găsi bolnava transfigurată. Cu ochii lucitori, vioaie, c-un surîs duios pe buze.

— Mi-i mai bine doctore... încep să cred și eu că pot să mă îndrept dacă o să mă duc la munte... și dacă vine Neagu.

— Da... sigur... dacă o să mergi la munte... mormăi doctorul în barbă, fără să-și descrețească fruntea.

Un suflu de durere îi cuprinse inima. Se grăbi să plece. Pe sală se întîlni cu Barbă-Roșie.

— Ai văzut-o ?... Biata fată !... se apropie de sfîrșit.

— Tocmai, mă duceam s-o văd. Mi s-a spus că e mai bine.

— Mai-binele din urmă... pare remontată din cauza emoției... Moare... asta-i... și nimic nu-i putem face ! sfîrși el brutal, dezolant.

Cînd Barbă-Roșie intră în cameră, bolnava își potrivea părul într-o mică oglindă, pe care o ținuse sub perină. Zîmbind fericită, cu ochii febrili, îi făcu loc doctorului pe pat.

— Ai fost totdeauna drăguț cu mine, spune drept, te rog, ți-a scris Neagu ?

Doctorul se căută prin buzunare.

— Nu-i la mine scrisoarea, dar pot să ți-o spun pe dinafară. Mă întreabă ce face Sirena-Neagră... Dacă nu l-a uitat... Zice că pe la sfîrșitul lunei o să treacă pe aici...

Evantia, ridicată în capul oaselor, asculta, sorbindu-i cuvintele. Scuturată de o tuse seacă, se lăsă iar pe perină, apăsîndu-și inima cu mîna ei uscată.

Ceru să-i tragă patul lîngă fereastră, să poată privi spre mare.

Veniră zile reci și umede. Vîntul din larg sufla cu îndîrjire, mînînd norii cenușii pe deasupra valurilor răscolite.

De cîte ori răsuna un fluier de vapor, ea tresărea înfiorată, ca la o chemare pe care de mult o aştepta. *Miss* Sibyl îi adusese un binoclu. Bucuroasă ca un copil, de o jucărie minunată, privea cu el în depărtare, dar mîinile o dureau ca să-l ţină în dreptul ochilor. De cîte ori apărea un penaj de fum în larg, bolnava începea să se agite :

— E un vapor... de unde vine ?

Obrajii i se aprindeau, sîngele năvălea la inimă, îşi pierdea respiraţia.

— Trebuie să vie... nu se poate să nu vie... odată şi odată tot are să vie...

Mai trăia numai susţinută de fantoma iubirei sale.

Urmărea, însufleţită de speranţă, mersul fiecărui vapor de cum apărea la orizont pînă ce ancora în port. Cunoştea după culorile pavilionului naţionalitatea fiecărui vapor. Într-o dimineaţă recunoscu tricolorul românesc fluturînd în port. O apucase un tremur nervos. Cu greutate, *miss* Sibyl o potoli şi trimise un om să vadă ce vapor românesc sosise în port.

Nu era cel aşteptat. Venise vaporul *Bucegi*, nu *Carpaţi*.

Bolnava căzu cu faţa în perne ; plîngînd înăbuşit, se întreba în taină : „De ce mă pedepseşte Dumnezeu ?" Acelaşi glas adînc din sufletul ei îi repeta chinuitor, cu răutate : „Nu se mai întoarce... n-ai să-l mai vezi niciodată..."

Şi zilele treceau.

Epoca negurilor în Deltă sosise.

Vaporii de apă cari se ridicau din mare, de pe Dunăre şi din ghiolurile Deltei, rămîneau plutind în atmosferă ceasuri întregi. Fumul vapoarelor îngroşa pîcla grea, apăsătoare.

Soarele rămînea ascuns în perdele de neguri ce-nușii. Sirene, fluiere, bubuituri se încrucișau repetate la intervale regulate, fără să știi de unde vin. Vapoarele surprinse de ceață pipăiau ca niște orbi, semnalînd de frica abordajului.

Pîcla opacă, umedă, se lăsa jos, învăluind portul într-un fum uniform, împăinjenind vederea și apăsînd respirația. Umezeala pătrundea pînă la oase. Numai suflarea vîntului putea rupe în parte ceața, care se risipea în larg, sau rămînea ca o pînză de păianjen în pădurile de stuf din Deltă.

Cînd lumina difuză înainta treptat, apăreau, ca după o cortină, vapoarele, care bîjbîiau prin neguri ca să-și găsească drumul pentru a intra în port.

Bolnava se înăbușea. Suprafața de respirație se micșora din zi în zi.

De cîte ori se lumina orizontul, ea făcea sforțări ca să poată privi în larg. Bărcile pescarilor, cu pînzele albe, se vedeau ca niște pasări zburînd pe fața apei, în zarea care unea cerul cu marea.

...Nici un vapor...

Enervată, obosită, bolnava se prăbușea în perne. Buzele ei palide tremurau în rugăciuni mute, fierbinți, înăbușite de horcăieli în zguduirea acceselor de tuse. *Miss* Sibyl era veșnic lîngă ea. Îi mîngîia fruntea cu mîna ei fină și moale. Îi aducea eter și gheață.

— Spune, dragă, ce vrei ?

— Vreau să trăiesc... de ce să... și. apucată de un acces de plîns convulsiv, se cramponă, disperată, cu brațele ei uscate de gîtul lui *miss* Sibyl, căutînd parcă la sînul ei salvarea.

— Nu mai plînge, nu te agita așa, că-ți face rău.

Doctoru Barbă-Roşie, chemat, veni în grabă. Nenea Tomiţă nu era în oraş. *Miss* Sibyl, înfricoşată, îşi arunca ochii cu speranţă la doctor.

— E prea agitată, nu ştiu ce să-i fac...

— Să-i facem o injecţie. Ia să vedem cum stăm..: aşa... respiră... încă o dată... culcă-te şi înveleşte bine pieptul.

Şi doctorul ridică uşor un colţ de plapomă !

Privi cu groază picioarele umflate, păli şi începu să tuşească forţat, ca să-şi ascundă emoţia.

— Încearcă să dormi... aşa... închide ochii... Şi doctorul scoase un carnet din buzunar, făcîndu-se că înseamnă ceva.

Era convins de mult că nici o scăpare nu mai există.

Dar în acel moment era cuprins de o suferinţă sfîşietoare, simţind că în faţa lui pluteşte, ca într-o atmosferă de mister, groaza sfîrşitului fatal.

În cameră se făcuse o tăcere solemnă.

Miss Sibyl îşi ştergea pe furiş ochii, făcîndu-şi de lucru cu nişte albituri. Doctorul sta imobil, grav, c-o încruntată întrebare în ochii lui tulburi. „Ce-i de făcut ?... Nimic". Se uita îndurerat la umbra ceea de femeie, un pumn de piele şi oase, în care se stîngea ultima pîlpîire a vieţei... o vedea aşa cum o cunoscuse întîia oară, scînteind de tinereţe şi sănătate... în frumuseţea ei sălbatică... la plajă, candidă... aproape goală... poleită de soare ca o sculptură antică... Sirena-Neagră era admirată... iubită... adorată...

„Ce viaţă scurtă şi fără de noroc..."

Şi simţind că o revoltă neputincioasă îl înăbuşe, doctorul, reţinîndu-şi lacrimile, se ridică încet, apropiindu-se de pat.

Bolnava sta cu ochii închişi. Dormea sau era trează ? Doctorul se aplecă, cu auzul fin, el prinse

ritmul ralurilor [1] din plămîni ; îşi apropie buzele de fruntea ei palidă, ca de ceară. Muribunda deschise ochii, deveniţi catifelaţi, nările începură a-i tremura şi mîna ei mică, uscată, se forţa să strîngă mîna enormă a doctorului, care-i mîngîia părul...

— Dormi, Evantia... aşa... închide ochii...

Şi ea a închis ochii, fără nici o vorbă, fără nici un suspin, ca un copil cuminte.

Doctorul a ieşit în vîrful picioarelor, urmărit de privirea infirmierei. Numai pe sală, el, care se abţinuse de ruşine, izbucni într-un plîns zguduitor, ca o descărcare nervoasă. Era singur, nu-l vedea nimeni.

Ce noapte oribilă. O bruscă schimbare de vreme. Vîntul trecuse la nord. Suflarea lui îngheţase văzduhul ! Primii fiori de iarnă. Cerul era o cupolă neagră. sub care marea se vînzolea în spasmuri. Urlete, mugete, şuierături, bubuituri de tun, dangăte de clopot se amestecau într-un concert sinistru, formidabil. Aerul în luptă cu apa. Marea fierbea ca o căldare în clocot. Vapoarele îşi dublaseră legăturile la mal. Casele trosneau din temelii, uşile, ferestrele bubuiau, zgîlţîite de furia uraganului, ca în timpul unui bombardament de artilerie grea. Părea că lumea se năruie, că forţele oarbe, haotice ale naturii, erau încăierate într-o luptă înverşunată pentru distrugere totală.

Venise iarna — mînată de crivăţ din stepele ruseşti spre ţărmurile Mării Negre.

. . . . . .

Prima noapte de iarnă fu ultima noapte a Evantiei pe pămînt.

---

[1] *Ral* — zgomot caracteristic al respiraţiei în afecţiunile bronhiilor sau ale plămînilor.

EPILOG

În cîțiva ani... cîte prefaceri...

Sulina era în agonie...

Gura Dunării se potmolea...

Unde fusese apă, acum era pămînt...

Bancuri uriașe de nisipuri, aduse de fluviu, creșteau din mare ca niște insule la suprafață, astupînd canalul. Ziua și noaptea se lucra, scurmînd zadarnic fundul mării.

Natura nu se lăsa învinsă.

Vapoarele încărcate nu mai aveau destulă adîncime.

Unele așteptau în radă fără a putea să intre, altele, oprite în port, nu mai puteau să iasă.

Era o jale. Navigația blocată. Comerțul ruinat. Lumea alarmată.

Ce-i de făcut ?

Să înceapă a lucra o altă gură a Dunării.

Sulina trebuie abandonată.

Populația scădea în fiecare an.

Orașul se golea.

Portul murea.

Doctorul, nenea Tomiță, Patriarhul Deltei, căzu într-o zi deodată, din picioare, cu mîna pe inimă. A închis ochii senin ca totdeauna, murmurînd, ca de obicei, în barba-i albă, același crîmpei de frază, pe care niciodată în viață n-apucase s-o sfîrșească :

„La vie... la vie... c'est la vie...“

Doctorul Barbă-Roșie îi luase locul la spital. Ciudat... omul acesta, mizantrop, misogin, acru, avu parte pe lume de cea mai dulce femeie — se însurase cu *miss* Sibyl, care i-a spulberat toate teoriile lui paradoxale.

Mincu, romantic și sentimental — ironie a soartei — se însurase cu Mița Balot. De altfel, doamna comandor Mery Mincu, fostă cocotă, era apreciată în societate ca o soție model.

Prima iubire a lui Mincu — femeia adorată, centrul universului — trăia singură, izolată, într-o mansardă, la București, predînd lecții de pictură pe mătase.

Angelo Deliu, cuceritorul, îmbătrînise repede. Trăia singur, nefericit, neconsolat. Din trecutu-i glorios, din toate acele aventuri pentru care era invidiat, nici o legătură durabilă, nici o mîngîiere, căci nu iubise niciodată. Numai mecanismul suvenirilor — spunea el cu melancolie — îl mai făcea să vegeteze singuratic pe pămînt.

Mica negresă, copila Evantiei, înfiată de *miss* Sibyl, creștea drăgălașă, cafenie, ca o păpușă de șocolată. La început, copiii, mai toți bălani, n-o pri-

meau în jocurile lor. Ea se spăla mereu, ca să devină albă, și adesea plîngea de necaz că n-are bucle blonde și că lumea îi spune „țiganca".

Stamati Marulis a fost închis și liberat, din lipsă de probe că ar fi pus foc casei. După o lună a fost din nou închis... la casa de nebuni.

Nu era furios. Se credea miliardar. Armator de vapoare. Toată ziua făcea socoteli. În fiecare dimineață, cînd fluiera sirena unei fabrici, o lua la fugă spre poartă, la vaporul lui care-l chema în port.

Conul Tudorachi, vameșul, pensionar, se căina la toți că n-a făcut ca alții, să iasă și el bogat din slujba Vămei.

La cimitirul maritim două morminte erau alături, în partea dreaptă, la ortodocși : a Penelopei și a lui Nicola. Alte două în stînga, la catolici : a Evantiei și a Maistrului Jak.

Lulu, maimuța fără stăpîn, intrase în pensiune. Doctorul Laboratorului de bacteriologie găsi ocazia să facă interesante experiențe, inoculîndu-i o serie de microbi ucigători. Lulu fu sacrificată pe altarul științei, spre folosul omenirei.

*

Două zile a stat Neagu în Sulina.

Venea din Cardiff [1]. Vaporul avea să descarce un caric [2] de cărbuni și să plece în grabă la Constanța.

[1] Unul din cele mai importante porturi comerciale ale Angliei, situat pe țărmul nordic al golfului Bristol.

[2] *Caric* — încărcătura unui vas.

Barbă-Roşie îl pusese în curent cu toate.

De la vapor Neagu plecă întins la cimitir, să vadă mormîntul Evantiei.

Singur, abătut, rătăci două zile pe cheuri şi pe plajă. Revăzu cu ochii împăinjeniţi locurile cari îi încîntase[ră] odinioară viaţa.

Parfumul trecutului, forţa suvenirilor dau parcă un suflet şi locurilor unde ai trăit, ai iubit şi ai suferit odată. Un colţ de natură, în care şi aerul rămîne încărcat de iubire, îţi evocă în cîteva clipe trecutul îngropat în regretul şi melancolia vîrstei.

Neagu retrăi c-o luciditate uimitoare acele zile de zbucium sufletesc, de fericiri intense, de îndoieli chinuitoare şi mute suferinţi, cînd viaţa întreagă atîrna de o himeră.

Ecoul primului amor îl auzea încă. Simţea setea de iubire ca o trebuinţă sufletească... dar o tristă umbră îi acoperea trecutul. Se căuta, căci nu mai era acelaşi. Nu se recunoştea el însuşi.

Şi cînd sui resemnat scara vaporului, în ora plecării, părea cu zece ani îmbătrînit. O forţă surdă îl încovoia se.

Vaporul în radă, el, de sus, de la comandă, îşi aruncă ochii pe vasta întindere a Deltei, ca pe o imensă hartă întinsă la picioare.

Între pădurile arămii de stuf şi banda de aur a plajei, apărea o pată în zare, ca o insulă de verdeaţă — cimitirul maritim.

...Acolo, în pămîntul mocirlos al Deltei, rămînea îngropată o parte din viaţa lui — Evantia...

...O biată plantă exotică... smulsă... transplantată... nu s-a aclimatizat... s-a ofilit... a suferit... a murit...

Fantoma primei lui iubiri avea să-i apese existenţa...

Şi cînd simţi că şovăie, copleşit de milă şi de regretul unei fericiri pierdute, Neagu se reculese, ca să-şi revină, stăpîn pe sine, strigă încordat timonierului de la cîrmă :

— Vino tribord... ia capul la compas !... Sud 8 grade est... aşa... drept înainte ! şi el îşi întoarse privirea în altă parte, cătînd ţintă spre gura Dunării, care se pierdea în urmă.

Şi deodată îi apăru în minte — ca un verdict al fatalităţei... moartea Sulinei.

„Da !... oraşul acesta e condamnat... oraşele au şi ele viaţă şi moarte... o aşezare omenească, sub ochii noştri, menită să dispară.

Poarta Sulinei se închide complect şi pentru totdeauna.

Omul se retrage învins în luptă cu natura.

Încearcă să deschidă o altă gură a fluviului

Sulina abandonată, dispare ca oraş.

Creată din nevoile navigaţiei, nu are raţiunea de a trăi cînd drumul navigabil se mută în altă parte.

Asemenea Sulinei, un nou oraş de port e va zidi fatal la altă gură a Dunării.

Sulina va însemna pe hartă un mic sat de pescari, uitat pe ţărmul mării.

Fantoma fostului oraş la poarta Dunării va apărea poate cîndva în viitor.

Cine ştie peste cîte veacuri se va răscoli ţărîna acestui muşuroi golit de furnicar ?

Cine ştie cîţi eruditi pedanţi, cu ochelari după urechi, îşi vor stoarce creierii, ca să reconstituie, din cîteva ciolane sau cioburi dezgropate, o lume dispărută ?

Schelete şi cranii descoperite aci, aşa de variate, vor încurca ştiinţa, vor provoca discuţii nesfîrşite

asupra tipului uman care a trăit odată pe malurile acestea.

Sulina, intrată în arheologie, va fi desigur o nouă problemă de rase, pentru care mii de volume se vor înşira în rafturi de biblioteci.

Va putea smulge ştiinţa taina trecutului Sulinei?

Va ridica măcar un colţ din vălul ce va acoperi o lume îngropată, de atîta vreme căzută în uitare?

Va descifra ştiinţa, din urme fragmentare, viaţa ce-a fost aci odinioară? Oraş cosmopolit — Sulina — un mozaic de rase la gura bătrînului Danubiu.

Dar noi ce cunoştinţi avem de oraşele din Pontul Euxin [1], din vremea cînd Dariu Histaspe [2], care a trecut cu oastea lui pe aci, pe la gurile Istrului [3], rătăcindu-se în ţara sciţilor, în stepele Rusiei de azi?"

Şi Neagu se trezi filozofînd, ca de obicei, în lungi carturi de noapte, pe punte, singur sub bolta înstelată.

Se întoarse că controleze cîrma.

Roza magnetică vibra ca o vietate închisă în cutia de sticlă a busolei.

— Aşa!... bine! drept înainte!...

—„...*mai înainte... mai înainte. Mă cheamă glasuri amăgitoare...*"

[1] Denumirea antică a Mării Negre, dată de primii coloniști greci.

[2] Darius, fiul lui Histaspe, rege al perşilor între anii 521—486 î.e.n. Purtînd o campanie împotriva sciţilor (514—513 î.e.n.), ajunge pînă la gurile Dunării, fapt despre care pomeneşte Eminescu în *Scrisoarea III*.

[3] Istru, Istros (lat. Ister), numele antic, de origine tracică, al Dunării.

Unde mă duceți visuri deșarte?
Pe cimp de ape fără cărare...

Și mormăind crîmpeiele de versuri, urma un fel de recitare în cadența pașilor pe puntea de comandă, făcînd kilometri întregi într-un spațiu de opt metri.

...Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați.
Ne succedem generații și ne credem minunați;
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul...
. . . . .
Noi, copii ai lumii mici,
Facem pe pămîntul nostru mușunoaie de furnici.

O dată își mai întoarse el capul înapoi. Țărmul se ștergea în zare: o pată... un punct... un fum... nimic.

SFÎRȘIT

CUPRINS

Jean Bart romancier (de Octav Botez) . . V
Tabel cronologic XIII

Capitolul I 3
Capitolul II 21
Capitolul III 45
Capitolul IV 62
Capitolul V 76
Capitolul VI 91
Capitolul VII 109
Capitolul VIII 135
Capitolul IX 149
Capitolul X 172
Capitolul XI 196
Capitolul XII 222
Capitolul XIII 234
Capitolul XIV 251
Capitolul XV 266
Capitolul XVI 296
Capitolul XVII 313
Epilog 327

Jean bart

«Prin Jean Bart a pătruns în literatura noastră de lanuri şi paşuni candida navă cu pînzele desfăcute. Paginile sale răsună de comenzi navale...
«Ofiţerul de marină era însă şi un artist. De pe punţea de comandă el privea, cu un sentiment de devenire universală, fluiditatea apelor. Vasele treceau pe dinaintea lui ca nişte zburătoare fantastice amerizate şi porturile se iveau în zori ca decoruri de poveste.
«Jean Bart a realizat în *Europolis* primul roman nautic românesc şi a dat dovadă că poate să fie un strălucit romancier.»

G. CĂLINESCU (1933)

editura minerva

Lei 5